

Strategia Rozwoju Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego

Wersja wstępna

Warszawa, 28 maja 2014 r.

Projekt „Program działań dla miejskich obszarów funkcjonalnych Bydgoszczy i Torunia w nowej perspektywie finansowej 2014-2020” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego

POMOC TECHNICZNA
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Autorzy:

Zespół Sektora Publicznego Deloitte Business Consulting S.A

Spis treści

Spis treści	3
1. Wprowadzenie	5
1.1. Wstęp	5
1.2. Toruński Obszar Funkcjonalny na tle innych obszarów funkcjonalnych w Polsce.	6
1.3. Strategia Rozwoju Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego w kontekście pełnego zakresu dokumentów przygotowujących BTOF do realizacji działań rozwojowych w perspektywie finansowej 2014-2020.	9
1.4. Opis metodologii opracowania strategii	11
1.4.1. Opis metodologii opracowania strategii	11
2. Diagnoza strategiczna dla Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego	16
2.1. Diagnoza otoczenia społeczno-gospodarczego	16
2.1.1. Podstawowe informacje nt. demografii obszaru	16
2.1.2. Warunki prowadzenia działalności gospodarczej	22
2.1.3. Rynek pracy	43
2.1.4. Innowacyjność	52
2.1.5. Pomoc społeczna	64
2.1.6. Rolnictwo	69
2.2. Transport i infrastruktura	74
2.2.1. Infrastruktura transportowa	74
2.2.2. Infrastruktura teleinformatyczna	84
2.2.1. Infrastruktura kubaturowa	87
2.3. Edukacja	103
2.3.1. Szkolnictwo podstawowe, średnie i zawodowe	103
2.3.2. Szkolnictwo wyższe	114
2.4. Kultura i ochrona dziedzictwa kulturowego	127
2.5. Opieka zdrowotna	141
2.6. Ochrona środowiska	147

3. Analiza SWOT.....	153
3.1. Analiza SWOT	153
4. Wizja, misja oraz cele strategiczne i operacyjne	166
4.1. Wprowadzenie.....	166
4.2. Misja Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego	168
4.3. Wizja Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego.....	169
4.4. Cele strategiczne i operacyjne	170
4.4.1. Gospodarka i rynek pracy	170
4.4.1.1 Innowacyjność	173
4.4.1.2 Rynek pracy	174
4.4.1.3 Pomoc społeczna	176
4.4.1.4 Rolnictwo	177
4.4.2. Transport i infrastruktura	179
4.4.2.1 Infrastruktura transportowa.....	179
4.4.2.2 Infrastruktura teleinformatyczna.....	182
4.4.2.3 Infrastruktura kubaturowa	183
4.4.3. Edukacja.....	187
4.4.3.1 Szkolnictwo podstawowe, średnie i zawodowe	187
4.4.3.2 Szkolnictwo wyższe	189
4.4.4. Kultura i ochrona dziedzictwa kulturowego	191
4.4.5. Ochrona zdrowia	193
4.4.1. Ochrona środowiska.....	196
5. System wdrażania Strategii	200
5.1. Kluczowi interesariusze procesu wdrażania Strategii TOF	200
5.2. Kluczowe etapy wdrażania Strategii TOF	203
5.3. Tryb i zasady monitoringu i ewaluacji postępów wdrażania Strategii	204
6. Źródła finansowania	205
6.1. Wskazanie źródeł finansowania względem rekomendowanych rodzajów działań	205
6.2. Omówienie źródeł finansowania realizacji strategii.....	206
7. Prognoza kluczowych wskaźników makroekonomicznych.....	211
Spis rysunków i tabel	218

1. Wprowadzenie

1.1. Wstęp

Istniejące na terenach zurbanizowanych miejskie obszary funkcjonalne (MOF) występują od czasu gdy zaczęły powstawać i rozwijać się ośrodki miejskie. Centralna część obszaru –miasto stanowiące przestrzeń do wymiany dóbr i usług oraz obszary okalające, znacznie częściej dostarczające żywność i stanowiące miejsce wypoczynku dla osób, które z różnych względów w mieście mieszkać nie mogą lub nie chcą, występują w historii cywilizacji od wieków. Wraz z rozwojem nauk inżynierskich, który z jednej strony rozwiązując szereg problemów sanitarnych, mieszkaniowych oraz logistycznych pozwolił na znaczny rozwój i wzrost znaczenia samych miast, z drugiej strony zaś usprawniając transport i komunikację umożliwił zwiększenie siły oraz geograficznego zasięgu ich oddziaływania, miejskie obszary funkcjonalne stały się faktycznymi lokomotywami rozwoju społeczno-gospodarczego.

Ze względu na autogeny i dynamiczny rozwój kształtujących miejskie obszary funkcjonalne powiązań społeczno-gospodarczych wymykają się one klasycznym ramom podziału administracyjnego. Wokół wyodrębnionych jako niezależne podmioty miast, powstają również niezależne mniejsze miejscowości, które tworzą wraz z nimi (miastami) jeden system społeczno-gospodarczy. W związku z tym chcąc w sposób efektywny zarządzać rozwojem cywilizacyjnym, niezbędne staje się skoncentrowanie nie tylko na działaniach w ramach narzuconych granic administracyjnych, co na rozwiązywaniu problemów w takiej skali, w jakiej możliwe jest wyodrębnienie obszarów, o na tyle silnych powiązaniach, iż traktowane one być mogą jak jeden wspólny organizm.

Wychodząc naprzeciw opisanym powyżej zjawiskom w ramach dokumentów strategicznych oraz planistycznych w Polsce pojawiła się koncepcja zarządzania rozwojem społeczno-gospodarczym w oparciu o miejskie obszary funkcjonalne.

Niniejszy dokument, dedykowany Toruńskiemu Obszarowi Funkcjonalnemu (TOF) stanowi opracowanie, którego zadaniem jest zdiagnozowanie kluczowych potrzeb rozwojowych oraz strategicznych kierunków działań w skali obszaru funkcjonalnego. Granice TOF wyznaczone zostały w ramach analiz delimitacyjnych, na bazie faktycznych powiązań funkcjonalnych gmin otaczających miasto Toruń i obejmują one geograficzny obszar 11 gmin. Zostały one zaprezentowane poniżej.

W pierwszej części niniejszego dokumentu przedstawione zostały informacje wprowadzające dotyczące zarówno samego TOF jak też metodologii opracowania niniejszej strategii. Druga część dokumentu dedykowana została strategicznej diagnozie kluczowych wyzwań rozwojowych TOF, w analizowanych obszarach. Następnie omówione zostały kluczowe elementy strategii – Misja oraz Wizja rozwoju TOF oraz cele strategiczne i operacyjne niezbędne dla ich osiągnięcia. Ostatnia część dokumentu poświęcona została na omówienie zagadnień związanych z organizacją, finansowaniem oraz monitoringiem realizacji niniejszej strategii.

1.2. Toruński Obszar Funkcjonalny na tle innych obszarów funkcjonalnych w Polsce.

Obszar funkcjonalny, definiowany w koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, to „zwarty układ przestrzenny składający się z funkcjonalnie powiązanych terenów, charakteryzujących się wspólnymi uwarunkowaniami i przewidywanymi, jednolitymi celami rozwoju”¹.

Jest to narzędzie, które pozwala przekraczać narzucone administracyjnie granice gmin, powiatów, a nawet województw, dzięki czemu pojawia się możliwość sprawniejszego i efektywniejszego reagowania na wyzwania stojące przed regionem.

Mapa 1. Gminy wchodzące w skład Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego

Źródło: Opracowanie własne Deloitte.

Prace nad delimitacją obszarów funkcjonalnych dla całego kraju rozpoczęły się w 2012 r. pod nadzorem Ministerstwa Rozwoju Regionalnego. Konieczne były wspólne dla wszystkich kryteria – z jednej strony zapewniające porównywalność wyników, a z drugiej strony odzwierciedlające specyfikę obszarów i ich wewnętrznych oddziaływań. Za podstawową jednostkę delimitacyjną przyjęto gminę, między innymi ze względu na jej dużą z reguły zawartość i odpowiednie umocowanie ustawowe.

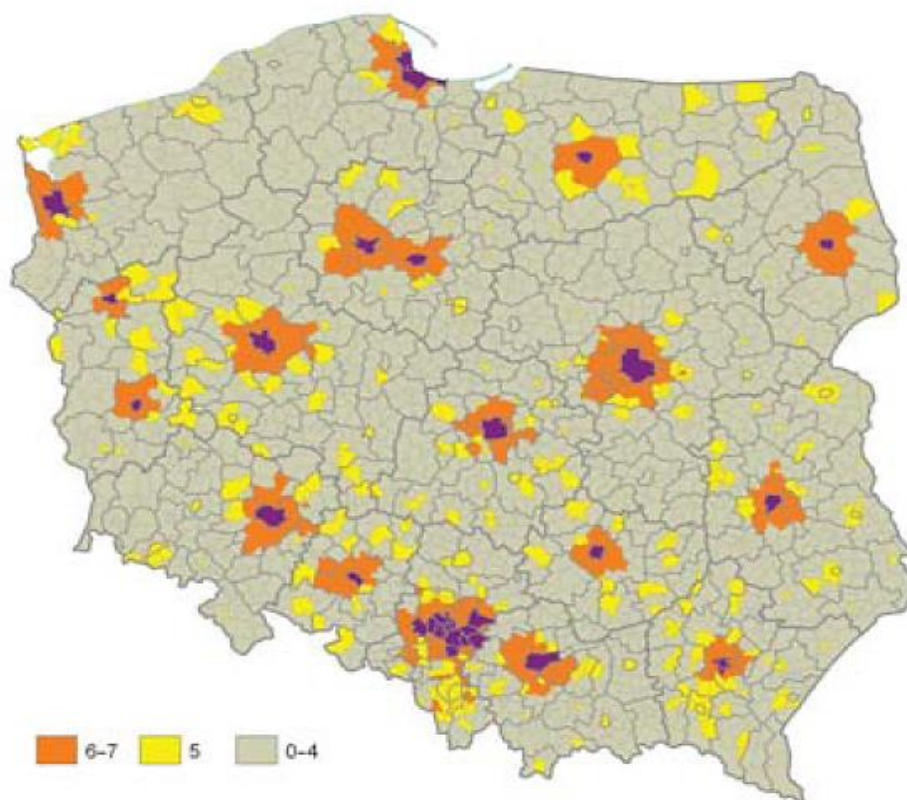
Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, w ślad za metodologią dra hab. Przemysława Śleszyńskiego, profesora Polskiej Akademii Nauk, przyjęło siedem wskaźników delimitacyjnych podzielonych na trzy grupy. Te wskaźniki to:

¹ Źródło: *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030*, http://www.mir.gov.pl/rozwoj_regionalny/Polityka_przestrzenna/KPZK/Aktualnosci/Documents/KPZK2030.pdf.

- I. Wskaźniki funkcjonalne
 - F1 – liczba wyjeżdżających do pracy najmniej do rdzenia MOF na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym powyżej 50 (2006),
 - F2 – liczba zameldowań z rdzenia MOF na 1000 mieszkańców powyżej 3 (2009),
- II. Wskaźniki społeczno-gospodarcze
 - S1 – udział pracujących w zawodach pozarolniczych jako stosunek do średniej wojewódzkiej powyżej 75% (2002),
 - S2 – liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców jako stosunek do średniej wojewódzkiej powyżej 75% (2011),
 - S3 – liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców jako stosunek do średniej wojewódzkiej powyżej 75% (2011),
- III. Wskaźniki morfologiczne
 - M1 – gęstość zaludnienia (bez lasów i wód) w stosunku do średniej wojewódzkiej powyżej 50% (2011),
 - M2 – liczba mieszkań oddanych do użytku na 1000 mieszkańców w latach 2002-2011 w stosunku do średniej wojewódzkiej powyżej 75%.

Uwzględniając powyższe kryteria, w Polsce, z wykorzystaniem danych pochodzących z Głównego Urzędu Statystycznego dokonano wstępnej delimitacji obszarów funkcjonalnych, której rezultaty przedstawione zostały na poniższej mapie:

Mapa 2. Delimitacja Miejskich Obszarów Funkcjonalnych według opracowania prof. Przemysława Śleszyńskiego (PAN)

Źródło: Przemysław Śleszyński, „Delimitacja Miejskich Obszarów Funkcjonalnych stolic województw”, Przegląd Geograficzny PAN, 2013

Pomimo spójności oraz porównywalności przedstawionych rezultatów delimitacji, uznane one zostały za rezultaty wstępne, a ostateczne zasady wyznaczania zakresu terytorialnego obszarów funkcjonalnych nadal pozostają przedmiotem dyskusji na poziomie jednostek administracji centralnej oraz samorządowej.

Niezależnie od przyjętej metodologii delimitacji wśród obszarów funkcjonalnych w Polsce będziemy mogli wyróżnić dwa główne typy:

- Obszary funkcjonalne jednordzeniowe – Miejski Obszar Funkcjonalny (MOF) Warszawy, MOF Białegostoku, MOF Rzeszowa, MOF Poznania, MOF Łodzi i inne;
- Obszary funkcjonalne wielordzeniowe – MOF Katowice z rdzeniem składającym się z 14 miast, MOF Gdańsk z rdzeniem składającym się z 3 miast.
- MOF Bydgosko-Toruński o charakterze duopolis – obszar z rozdartą tkanką metropolitalną wokół dwóch miast, oddalonych od siebie o blisko 50 km.

Bydgoszcz i Toruń od lat istnieją jako samodzielne ośrodki miejskie i metropolitalne, które oddziałują z jednej strony na własne gminy ościennie, ale z drugiej strony – ze względu na coraz większą mobilność mieszkańców – mają rosnący potencjał oddziaływania także na gminy położone w sąsiedztwie drugiego z ośrodków, a także wzajemnie na siebie. Istotną kwestią jest również to, iż rozpatrywanie duopolis Bydgoszczy i Torunia jako jednego ośrodka pozwoli zaliczyć je do grona największych ośrodków metropolitalnych kraju (8. miejsce pod względem liczby mieszkańców zameldowanych na obszarze funkcjonalnym, tuż za Poznaniem i Wrocławiem). Gdy potraktujemy oba miasta osobno, Toruń znajdzie się na 14 miejscu a Bydgoszcz na 10.²

Specyficzne ukształtowanie rdzenia wojewódzkiego obszaru funkcjonalnego stawia przed unikatowym bydgosko-toruńskim duopolis wiele wyzwań. Aby móc skutecznie stawić im czoło, oba miasta w ramach jednego obszaru funkcjonalnego i za pomocą wspólnych przedsięwzięć powinny wykorzystywać dostępne instrumenty finansowania rozwoju regionu.

Zgodnie z zapisami dokumentów kierujących politykę terytorialną w ramach systemu wdrażania funduszy w Polsce: „W przypadku województwa kujawsko – pomorskiego występuje jeden zwarty obszar funkcjonalny, w skład którego wchodzi zarówno Bydgoszcz, jak i Toruń. W tym województwie, zatem funkcjonuje zarówno jedna Strategia „ZIT” wojewódzkiego, jak i jeden Związek ZIT.”³ Z punktu widzenia docelowej podstawy prawnej dla funkcjonowania europejskich narzędzi polityki terytorialnej obszar realizacji „ZIT wojewódzkiego” wyznaczany jest ostatecznie uchwałą zarządu województwa z uwzględnieniem założonych Umowa Partnerstwa warunków brzegowych oraz uzgodnień z JST zainteresowanymi współpracą.

W związku z powyższym, z punktu widzenia szeroko rozumianej polityki terytorialnej UE, rozpatrywanie odrębnych obszarów metropolitalnych ma raczej wymiar teoretyczny niż praktyczny.

Strategia Rozwoju Miasta Torunia do 2020 roku, w części dotyczącej wyzwań rozwojowych, w sekcji pt. „wyzwania metropolitalne” Miasto wyraźnie wskazuje, iż kluczowym zadaniem w tej dziedzinie jest budowa układu metropolitalnego opartego o dwa ośrodki miejskie regionu, tj. Bydgoszcz i Toruń.

² Źródło: obliczenia własne na podstawie dokumentu: „Kryteria delimitacji Miejskich Obszarów Funkcjonalnych Ośrodków Wojewódzkich” MRR, luty 2013.

³ Zasady realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w Polsce. MRR, lipiec 2013

1.3. Strategia Rozwoju Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego w kontekście pełnego zakresu dokumentów przygotowujących BTOF do realizacji działań rozwojowych w perspektywie finansowej 2014-2020.

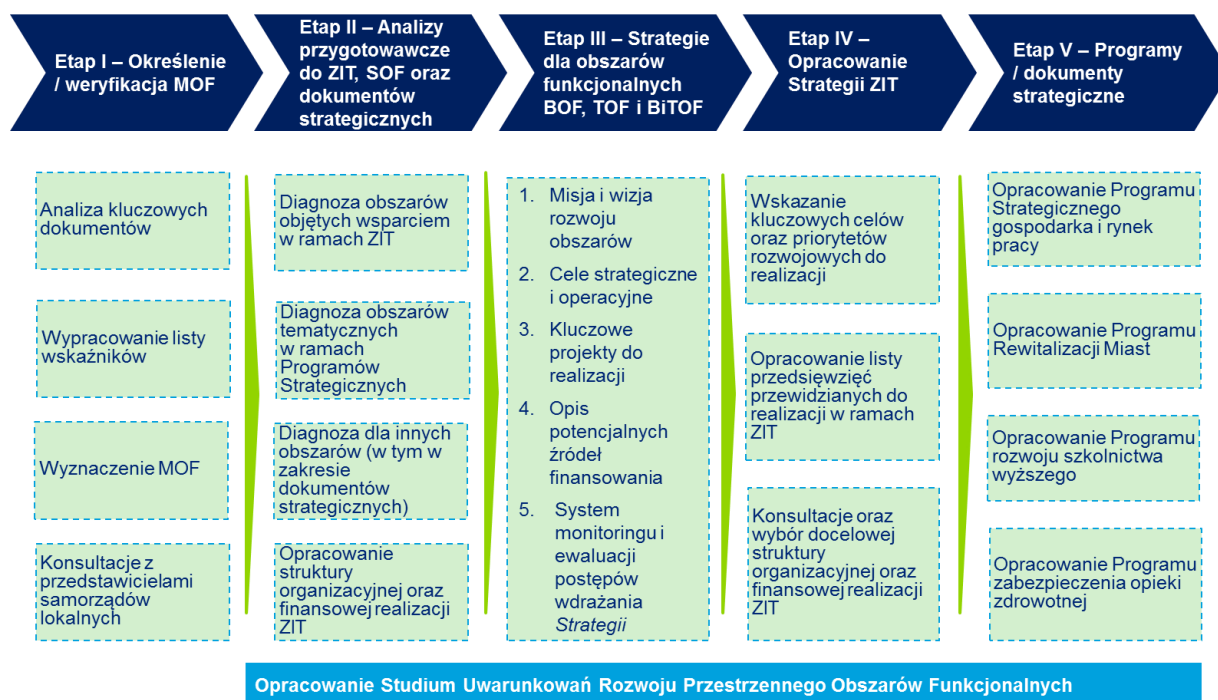
Niniejsza strategia sporządzona została w ramach opracowywania kompleksowego pakietu dokumentów mających za cel przygotowanie planu rozwoju społeczno-gospodarczego oraz zaplanowanie działań inwestycyjnych finansowanych ze środków publicznych na terenie Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego w perspektywie lat 2014- 2020.

Dokumenty opracowane w ramach omawianego pakietu obejmowały:

1. Delimitację Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego – wyznaczenie jego granic, a jako element składowy dokumentu – delimitację BOF i TOF
2. Strategię Rozwoju Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego;
3. Strategię Rozwoju Bydgoskiego Obszaru Funkcjonalnego oraz Strategię Rozwoju Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego
4. Strategię Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego, która będzie wskazywać oraz terytorialnie koordynować kierunki finansowanych ze środków publicznych działań inwestycyjnych na jego terenie.
5. Cztery dokumenty strategiczne:
 - Program strategiczny gospodarka i rynek pracy;
 - Program Rewitalizacji Miast;
 - Program rozwoju szkolnictwa wyższego;
 - Program zabezpieczenie opieki zdrowotnej dla mieszkańców.
6. Studium Uwarunkowań Rozwoju Przestrzennego Obszaru Funkcjonalnego – obrazujące w sposób zbiorczy uwarunkowania administracyjne, społeczne, gospodarcze oraz infrastrukturalne rozwoju obszaru.

W związku z faktem, iż wszystkie powyższe dokumenty są ze sobą silnie powiązane, opracowywane były w ramach jednego procesu uwzględniającego ich wzajemne zależności. Proces ten przedstawiony został na poniższym wykresie.

Schemat 1 Proces opracowania pakietu dokumentów strategicznych dla BTOF

Źródło: Opracowanie własne Deloitte

W ramach Etapu I przeprowadzone zostały analizy pozwalające na wyznaczenie granic Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Torunia. W ramach Etapu II przeprowadzone zostały analizy diagnostyczne na potrzeby wszystkich opracowywanych dokumentów. Etapem III procesu opracowywania powyższego pakietu dokumentów było opracowanie Strategii Rozwoju Obszaru Funkcjonalnego, w oparciu o wyniki, której opracowana została zarówno Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (Etap IV) jak też dedykowane poszczególnym obszarom dokumenty strategiczne (Etap V). Studium Uwarunkowań Rozwoju Przestrzennego Obszarów Funkcjonalnych realizowane było równolegle w trakcie trwania etapów II - V.

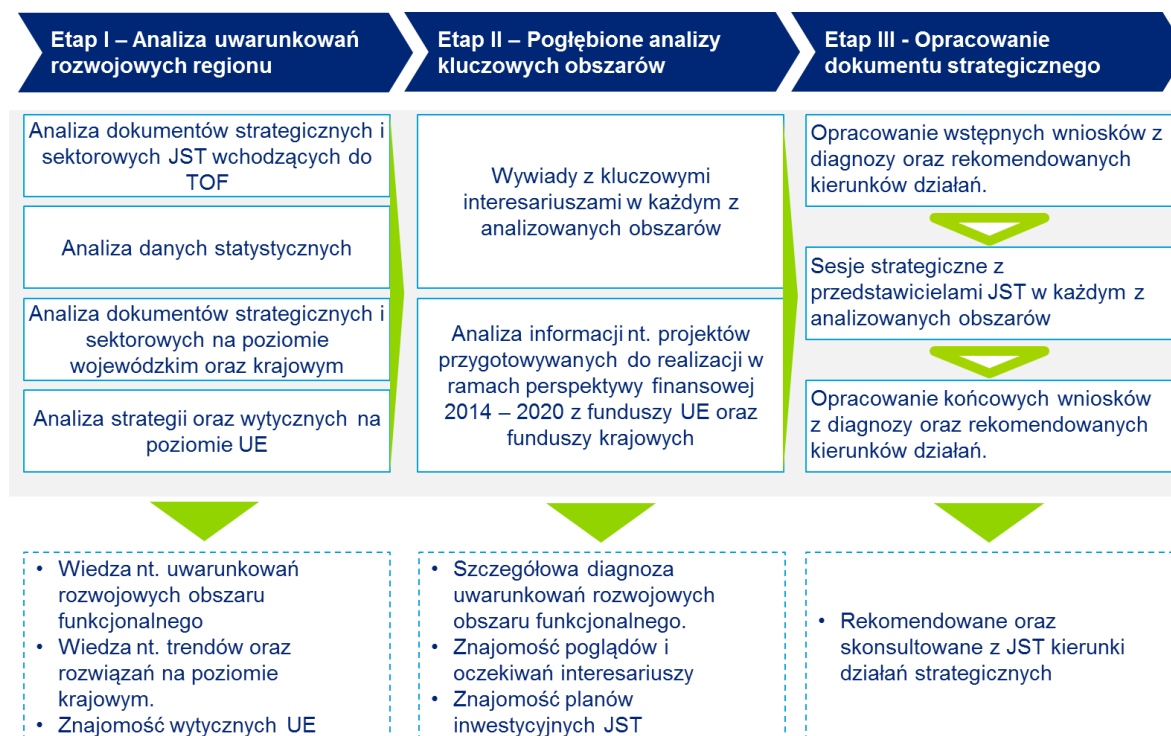
W związku z powyższym mieć należy na uwadze, iż niniejszy dokument z jednej strony bazuje na wynikach opracowanej uprzednio delimitacji z drugiej zaś wskazując kluczowe problemy rozwojowe oraz rekomendowane kierunki działań stanowi fundament opracowania Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych BTOF oraz innych dokumentów strategicznych.

1.4. Opis metodologii opracowania strategii

1.4.1. Opis metodologii opracowania strategii

Strategia rozwoju Toruńskiego obszaru funkcjonalnego opracowana została zgodnie z III-etapowym podejściem przedstawionym poniżej.

Schemat 2 Schemat opracowania strategii rozwoju TOF

Źródło: Opracowanie własne Deloitte.

W ramach **Etapu I** poświęconego analizie uwarunkowań rozwojowych regionu przeanalizowany został szeroki zakres dokumentów stworzonych na poziomie lokalnym, wojewódzkim, krajowym oraz UE.

Przykładowy wykaz analizowanych dokumentów zaprezentowany został poniżej.

Tabela 1. Przykładowe dokumenty poddane analizie w trakcie Etapu I realizacji

Dokumenty strategiczne i sektorowe JST wchodzących do BTOF	Dane statystyczne krajowe	Dokumenty strategiczne i sektorowe na poziomie wojewódzkim oraz krajowym	Strategie oraz wytyczne na poziomie UE
Gospodarka i rynek pracy			
- Strategia Rozwoju Miasta Torunia - Wieloletni Plan Inwestycyjny dla Miasta Torunia na lata 2010-2013	- Bank Danych Lokalnych - Opracowania GUS i US Bydgoszcz - Roczniki statystyczne	- Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020 - Strategia Rozwoju Kraju 2020 - Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020	- Program na rzecz nowych umiejętności i zatrudnienia - Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego - Strategia Europa 2020
Transport i infrastruktura			
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Torunia - Lokalny Program Rewitalizacji dla miasta Torunia	- Bank Danych Lokalnych - Opracowania GUS i US Bydgoszcz - Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad	- Strategia Rozwoju Transportu do roku 2020 - Umowa Partnerstwa - Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020	- Strategia Europa 2020 - Zielona Księga: W kierunku nowej kultury mobilności w mieście - Plan utworzenia jednolitego europejskiego obszaru transportu
Edukacja			
	- Bank Danych Lokalnych - Opracowania GUS i US Bydgoszcz - Roczniki statystyczne	- Strategia rozwoju szkolnictwa wyższego w Polsce do roku 2020 - Strategia edukacji województwa kujawsko-pomorskiego - Strategia rozwoju edukacji na lata 2007-2013	- Strategia UE na rzecz młodzieży - Strategia Nowe Podejście do edukacji

Kultura			
Strategia rozwoju kultury miasta Torunia do roku 2020	- Bank Danych Lokalnych - Opracowania GUS i US Bydgoszcz - Roczniki statystyczne	- Narodowa Strategia Rozwoju Kultury - Program opieki nad zabytkami województwa kujawsko-pomorskiego	- Program Europa dla Obywateli 2007-2013 - Program Kreatywna Europa - Znak Dziedzictwa Kulturowego
Opieka zdrowotna			
	- Bank Danych Lokalnych - Opracowania GUS i US Bydgoszcz - Roczniki statystyczne	- Narodowy Program Ochrony Zdrowia na lata 2007-2015 - Strategia Rozwoju Ochrony Zdrowia w Polsce 2007-2013	- Wieloletni program działań w dziedzinie zdrowia na lata 2014-2020 - Nowe strategiczne podejście dla UE na rzecz zdrowia 2008-2013
Środowisko			
Program ochrony środowiska przed hałasem dla miasta Torunia	- Bank Danych Lokalnych - Opracowania GUS	- Program Ochrony Środowiska dla województwa Kujawsko Pomorskiego 2011 – 2014 - Plan Gospodarki Odpadami dla województwa Kujawsko Pomorskiego 2012 - 2017	Program Działań Wspólnoty Europejskiej w dziedzinie Środowiska.

Źródło: opracowanie własne Deloitte

Kluczowymi rezultatami realizacji **Etapu I** były:

1. Wiedza nt. uwarunkowań oraz trendów rozwojowych Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego;
2. Wiedza nt. trendów, rozwiązań oraz wytycznych w poszczególnych analizowanych obszarach na poziomie krajowym;
3. Znajomość rekomendowanych kierunków działań oraz wytycznych na poziomie UE.

W ramach **Etapu II** poświęconego analizom pogłębionym zrealizowane zostały:

1. Wywiady z kluczowymi interesariuszami w każdym z wyłonionych w ramach Etapu I obszarów analiz. Łącznie przeprowadzonych zostało **76** wywiadów, w trakcie, których omawiane były m.in.:
 - Kluczowe problemy i bariery rozwojowe w analizowanych obszarach wraz z przyczynami ich występowania;
 - Możliwe kierunki działań na rzecz rozwiązania problemów w danym obszarze i potencjalne trudności w ich wdrożeniu;
 - Plany inwestycyjne i rozwojowe interesariuszy (ze szczególnym uwzględnieniem projektów finansowanych ze środków UE).
2. Analiza informacji nt. projektów przygotowywanych przez wchodzące w skład TOF JST oraz innych interesariuszy w analizowanych obszarach, do realizacji w najbliższych latach zarówno ze środków UE jak też ze środków krajowych, ze szczególnym uwzględnieniem:
 - Projektów przygotowywanych do realizacji w perspektywie finansowej 2014 – 2020 o statusie projektów kluczowych, a więc projektów o największej wartości i potencjalnie największym oddziaływaniu;
 - Projektów postulowanych do realizacji na poziomie ponadlokalnym – w ramach tzw. Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych.

Liczba wywiadów w poszczególnych obszarach, o których mowa była w punkcie 1 wraz ze wskazaniem przykładowych respondentów wskazana została w poniższej tabeli:

Tabela 2. Zestawienie interesariuszy objętych wywiadami w ramach projektu

	Liczba interesariuszy	Przykładowi interesariusze
Gospodarka i rynek pracy	15	- Bydgoski Park Przemysłowo-Technologiczny - Kujawsko-Pomorskie Centrum Obsługi Inwestorów i Eksporterów „Pracodawcy Pomorza i Kujaw” Związek Pracodawców - Wojewódzki Urząd Pracy w Toruniu
Transport i infrastruktura	19	- Zarząd Dróg Miejskich i Komunikacji Publicznej w Bydgoszczy - Departament Transportu Publicznego, Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego - Miejski Zakład Komunikacji w Toruniu - Stowarzyszenie Metropolia Bydgoska
Edukacja	15	- Biuro Karier Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu - Izba Przemysłowo-Handlowa Województwa Kujawsko-Pomorskiego - Samorządy uczelni wyższych (UMK Toruń, CM UMK, WSG Bydgoszcz, UKW Bydgoszcz, UTP Bydgoszcz, WSB Bydgoszcz) - PKPP Lewiatan
Kultura	6	- Miejskie Centrum Kultury w Bydgoszczy - Centrum Sztuki Współczesnej w Toruniu - Obywatelska Rada Kultury, Teatr Polski w Bydgoszczy
Opieka zdrowotna	9	- Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy, Wydział Zdrowia - Narodowy Fundusz Zdrowia, oddział Kujawsko-Pomorski - Collegium Medicum UMK, Katedra Zdrowia Publicznego - Szpital Uniwersytecki nr 2 im. dr Jana Biziela w Bydgoszczy
Środowisko	12	- Starostwo Powiatowe w Toruniu, Wydział Środowiska - Biuro Zarządzania Gospodarką Odpadami Komunalnymi w Bydgoszczy - Miejskie Wodociągi i Kanalizacja w Bydgoszczy - EDF Toruń

Opracowanie własne Deloitte.

Kluczowymi rezultatami Etapu II była szczegółowa diagnoza uwarunkowań rozwojowych obszaru funkcjonalnego z uwzględnieniem:

1. Perspektyw poszczególnych interesariuszy;
2. Statusu działań podejmowanych na rzecz sprostania omawianym w ramach diagnozy wyzwaniom rozwojowym;
3. Planów inwestycyjnych i rozwojowych interesariuszy;
4. Poglobionej analizy potrzeb oraz priorytetów inwestycyjnych na terenie TOF.

W ramach **Etapu III** poświęconego opracowaniu dokumentu strategicznego zrealizowane zostały:

1. Opracowane zostały wstępne wnioski z diagnozy, wyznaczone strategiczne kierunki działań oraz przykładowe rekomendowane projekty. Zagadnienia te były wstępnie omawiane z przedstawicielami JST wchodzących w skład TOF, podczas łącznie 7 spotkań konsultacyjnych, w których wzięło udział ok. 200 uczestników;

Przygotowane zostały końcowe rekomendacje strategiczne będące częścią niniejszej strategii.

2. Diagnoza strategiczna dla Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego

2.1. Diagnoza otoczenia społeczno-gospodarczego

Celem nadrzędnym przygotowania oraz realizacji strategii rozwoju gospodarczego, powinno być w pierwszej kolejności, umożliwienie dynamicznego rozwoju regionu. Dlatego też niniejszy, otwierający część diagnostyczną dokumentu, rozdział poświęcony został zagadnieniom związanym z uwarunkowaniami społeczno-gospodarczego funkcjonowania TOF.

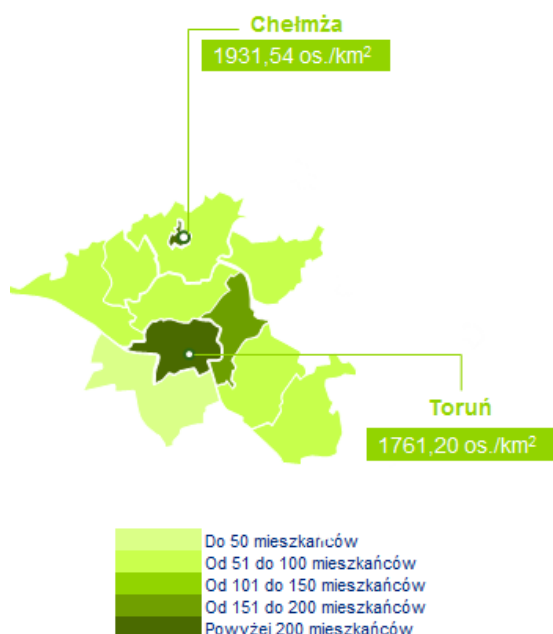
W pierwszej części rozdziału omówione zostały podstawowe informacje na temat demografii TOF, następnie w czterech osobnych sekcjach przedstawiona została diagnoza TOF w zakresie:

- Warunków prowadzenia działalności gospodarczej;
- Innowacyjności;
- Rynku pracy;
- Pomocy społecznej.

2.1.1. Podstawowe informacje nt. demografii obszaru

Toruński Obszar Funkcjonalny, w którego skład wchodzi 11 gmin zamieszkuje 315 tys. osób, co stanowi 15% mieszkańców ponad dwumilionowego województwa kujawsko-pomorskiego. Obszar ten zajmujący powierzchnię 2256 km² stanowi zatem jeden z dużych zespołów miejskich w Polsce. Współczynnik urbanizacji w TOF wynosi 71%, a aż 65% mieszkańców obszaru zamieszkuje Toruń (204 tys. mieszkańców). Średnia gęstość zaludnienia wynosi 211,92 osób na km², zaś największa koncentracja ludności występuje w Chełmży i Toruniu.

Mapa 3 Gęstość zaludnienia w Bydgoskim i Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: BDL, dostęp 21.04.2014

Struktura ludności

Struktura płci i wieku społeczeństwa w Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym wskazuje, że podobnie jak w całym kraju jest to społeczeństwo starzejące się.

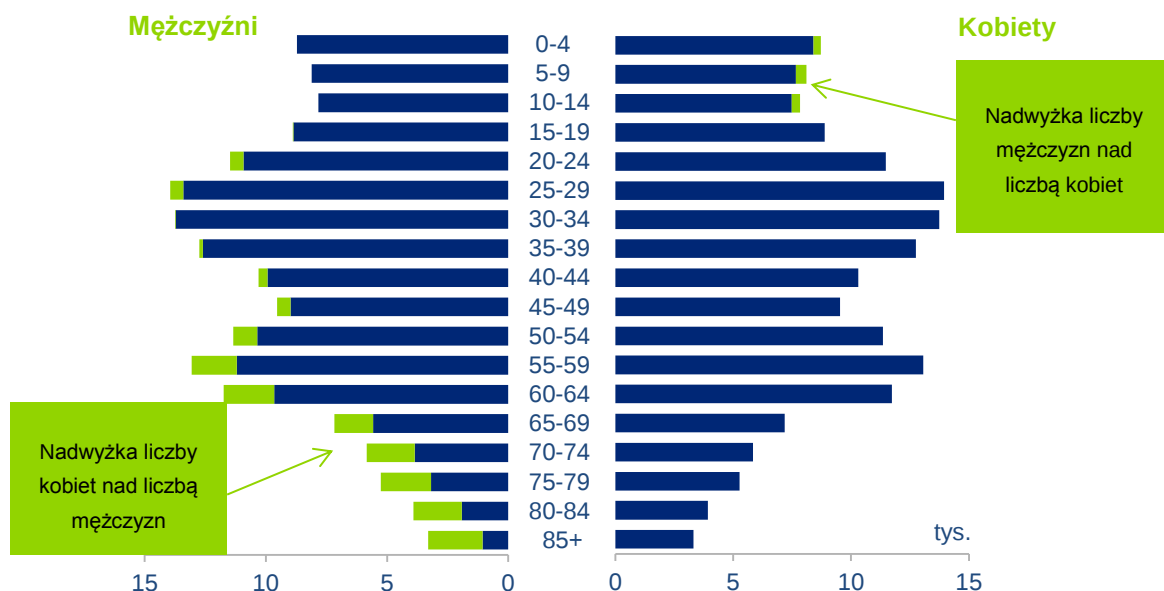
Tabela 3 Struktura wieku na obszarze funkcjonalnym w 2012 r.

Wiek	Liczba osób	Procentowa struktura
0-14	58142	18,4%
15-64	204785	64,8%
65+	52874	16,8%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych BDL, dostęp 21.04.2014

Na obszarze funkcjonalnym żyje więcej kobiet, niż mężczyzn. Ludność płci męskiej i żeńskiej w poszczególnych podgrupach wiekowych zmienia się w czasie i jest zależna od procesów demograficznych, w tym zwłaszcza od liczby urodzeń i zgonów. Możemy zaobserwować, że do 14 roku życia występuje nieznaczna przewaga liczby mężczyzn nad liczbą kobiet. Natomiast powyżej 50 roku życia zaznacza się coraz większa przewaga liczby kobiet.

Wykres 1 Struktura ludności według wieku w Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym w 2012 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Badane gminy charakteryzują się dużą rozpiętością w przyroście najmłodszych grup wiekowych (do 14 roku życia). Od 2008 do 2012 roku największy wzrost liczby ludności w tej grupie wiekowej odnotowano w Gminie Obrowo (19%), natomiast trendy ujemne zanotowano w gminach: Chełmża (-7%), Kowalewo Pomorskie (-2%). W grupie ludności w wieku produkcyjnym najwyższy przyrost od roku 2008 odnotowała gmina Obrowo (19%) natomiast wskaźnikami ujemnymi cechują się: Toruń (-5%), Chełmża (-1%). Procentowo – najwyższy udział ludności w wieku poprodukcyjnym odnotowano w Toruniu (18,6%), a także w gminie Kowalewo Pomorskie (16,1%).

Największy wzrost ludności w wieku poprodukcyjnym w badanym okresie odnotowały gminy: Obrowo (27%), Wielka Nieszawka (26%) i Lubicz (26%). Na terenach gmin bezpośrednio sąsiadujących z Toruniem odnotowano wzrost ludności we wszystkich grupach wiekowych.

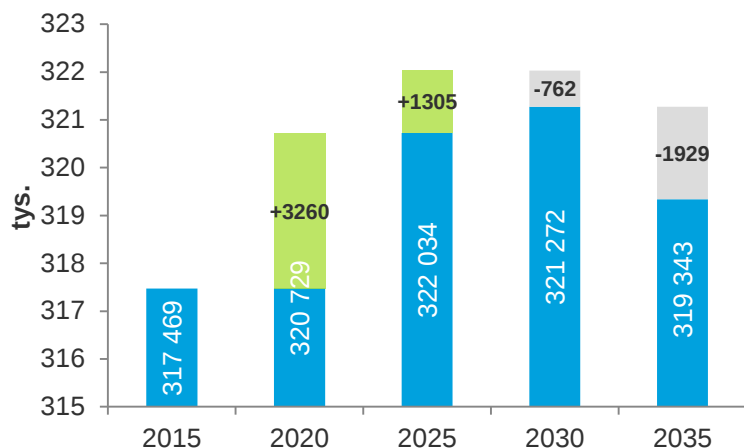
Na terenach miast i gmin: Toruń i Chełmża, odnotowano spadek ludności w wieku produkcyjnym. Od roku 2008 współczynnik obciążenia demograficznego⁴ we wszystkich badanych gminach miał tendencje wzrostowe, co odpowiada trendom ogólnokrajowym. Najwyższy w 2012 roku odnotowano w Toruniu (28,6; a w roku 2008: 23,8).

Prognoza

Zgodnie z prognozą ONZ liczba mieszkańców Polski zmniejszy się do 36,7 mln w roku 2035. W dłuższej perspektywie będzie to jednak znacznie dotkliwszy spadek. Według prognoz liczba mieszkańców naszego kraju w 2100 roku wyniesie 26 mln. Jednak na obszarze TOF liczba ludności wzrośnie o 1,1% do około 319 tysięcy w 2035 roku. Znacznie zmniejszy się liczba mieszkańców Torunia. Zgodnie z prognozami w 2035 r. w Toruniu będzie 175 tys. mieszkańców i jest to spadek o 15,5 %. Wyludnianie się miasta rdzenia ma także związek z procesem suburbanizacji. Warto jednak zwrócić uwagę na duże różnice pomiędzy poszczególnymi grupami wiekowymi.

⁴ Współczynnik obciążenia demograficznego ukazuje liczbę ludności w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym.

Wykres 2 Prognoza liczby ludności w TOFW latach 2015-2035

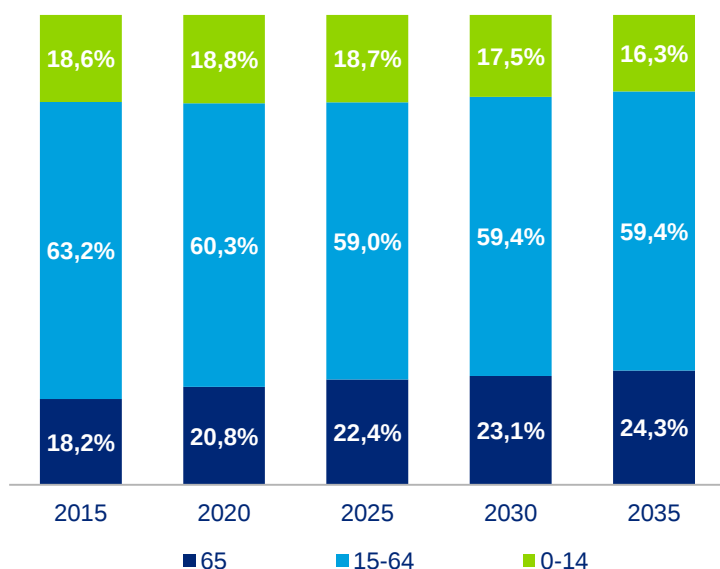
Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych z BDL, dostęp 21.04.2014

Według prognoz grupą, której liczebność w okresie 2012-2035 będzie spadała o 10,6% są osoby

w wieku 0-14 lat. Spadać będzie również liczba osób w wieku 15-64 (o 7,4%). Z kolei aż o 46,8%

zwiększy się liczba mieszkańców w wieku +65 lat, co spowodowane jest przechodzeniem kolejnych roczników wyżej demograficznego lat 50. na emeryturę. Udział emerytów wśród wszystkich mieszkańców TOF wzrośnie w związku z tym z 18,2% w 2015 roku do 24,3% w roku 2035. Udział osób w wieku 0-64 lat skurczy się z 81,8% do 75,7%.

Wykres 3 Struktura wieku mieszkańców TOF w latach 2015-2035

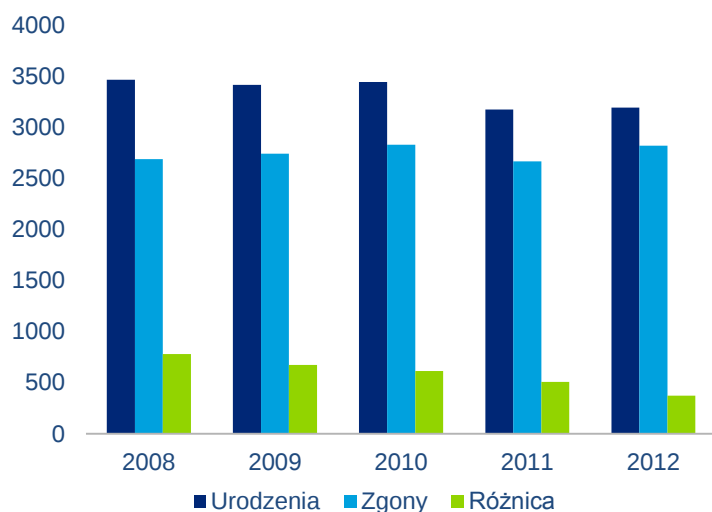
Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych BDL, dostęp 21.04.2014

Ruch naturalny ludności

Na całym badanym obszarze od roku 2008 odnotowano spadek liczby urodzeń (o 8%). Największy spadek zaobserwowano w gminie Łubianka (-23%). Gmina Obrowo odnotowała niewielki wzrost liczby urodzeń. Zgodnie z prognozą, trendem utrzymującym się będzie stały spadek liczby urodzeń. W badanych latach (2008-2012) odnotowano także wzrost liczby zgonów o 4,9%.

Najwyższy przyrost naturalny odnotowuje się w gminie Toruń (104); z kolei najniższy w Chełmży (-37). Prognozy dla województwa przewidują stały spadek przyrostu naturalnego z 1,6 w 2012 roku do -48 na 10 tys. ludności w roku 2035.

Wykres 4 Liczba zgonów i urodzeń na terenie TOF w latach 2008-2012

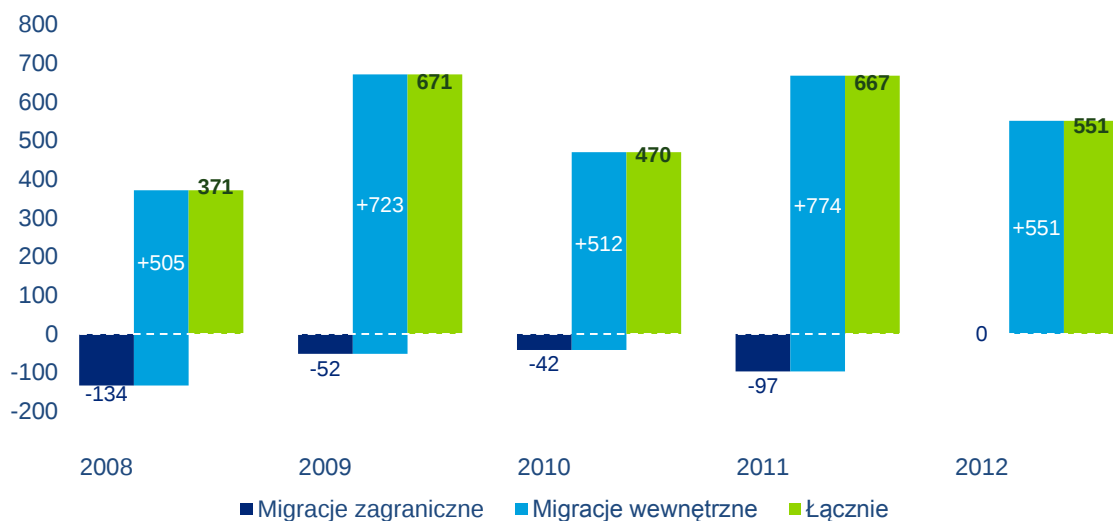

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Migracje ludności

W województwie kujawsko-pomorskim jest ponad 100 tys. osób przebywających za granicą czasowo. Prawie połowa (44%) z nich wyjechała do Wielkiej Brytanii, a ok. 20% do Niemiec i przeważnie są to osoby młode. Poniższy wykres prezentuje saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych dla TOF.

Wykres 5 Saldo migracji na Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym w latach 2008-2012

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL, dostęp 21.04.2014

W ostatnich latach w Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym następował dodatni ogólny współczynnik migracji⁵ głównie spowodowany migracjami wewnętrznymi. Warto zaznaczyć fakt, że w 2012 roku nie było ani jednego przypadku migracji zagranicznej.

⁵ Migracje wewnętrzne to przemieszczenia ludności w granicach państwa; Migracje zagraniczne to wyjazdy z kraju stałego zamieszkania (emigracja) lub przyjazdy do kraju (imigracja) w celu zamieszkania na stałe lub na pobyt czasowy.

2.1.2. Warunki prowadzenia działalności gospodarczej

Rozwój gospodarczy regionu w dłuższej perspektywie czasu, będzie w coraz większym stopniu wypadkową rozwoju obu głównych miast tj. Bydgoszczy i Torunia, łącznie postrzeganych przez potencjalnych inwestorów, turystów. Cechy specyficzne tych miast, pewne różnice i specyfiki ich potencjałów, będą atutami, nie wadami. Poprawiające się skomunikowanie, uzupełniająca się wzajemnie oferta turystyczna, duży potencjał gospodarczy będą sprawiały, że region będzie w coraz większym stopniu odbierany jako całość i miał duże znaczenie w skali kraju.

Niniejszy dokument służy zaprezentowaniu wybranych aspektów, danych dla Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego (TOF). Z formalnego i naszym zdaniem w coraz większym stopniu faktycznego punktu widzenia mamy jeden obszar funkcjonalny, zatem rola praktyczna przedmiotowego materiału jest dalece ograniczona.

Ze względu na fakt, iż rozwój gospodarczy warunkowany jest rozwojem działalności gospodarczej przedsiębiorstw (niezależnie od ich rozmiaru), strategiczna analiza gospodarki na terenie Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego (TOF) przeprowadzona została z perspektywy kluczowych czynników determinujących warunki prowadzenia działalności gospodarczej.

Przeanalizowane zostały uwarunkowania, które mając fundamentalny wpływ na funkcjonowanie pojedynczego przedsiębiorstwa mają kluczowy wpływ na dynamikę rozwoju gospodarki regionu.

Schemat 3 Kluczowe czynniki determinujące warunki prowadzenie działalności gospodarczej

Źródło: opracowanie własne

Kluczowe czynniki determinujące warunki prowadzenia działalności gospodarczej przeanalizowane zostały w rozbiciu na wskazane powyżej kategorie. Ze względu na szeroki zakres omawianych zagadnień, kwestie związane z rynkiem pracy omówione zostały w ramach osobnego rozdziału.

Ze względu na charakter przedmiotowej Strategii niniejsza diagnoza skoncentrowana została wokół tych obszarów determinujących warunki prowadzenia działalności gospodarczej, na które w sposób bezpośredni lub pośredni, możliwe jest oddziaływanie z poziomu jednostek samorządu terytorialnego.

Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	Umiarkowanie atrakcyjna drogowa dostępność transportowa regionu, w tym TOF na tle innych miast na terenie kraju.
2	Ograniczona dostępność transportowa regionu drogą lotniczą – mała liczba faktycznie realizowanych połączeń lotniczych z Bydgoszczą (najbliższy port lotniczy).
3	Znacząca oferta terenów inwestycyjnych przy jednoczesnym braku dużych, nowoczesnych powierzchni biurowych, braku powierzchni magazynowych oraz średnim na tle innych ośrodków miejskich nasyceniu rynku powierzchniami handlowymi.
4	Niewielkie pokrycie obszaru miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego.

1 Atrakcyjna drogowa dostępność transportowa Torunia (TOF) na tle innych miast na terenie kraju.

W poniższej tabeli zaprezentowane zostały szacowane czasy przyjazdu pomiędzy Toruniem a wybranymi miastami, kluczowymi ośrodkami społeczno-gospodarczymi kraju oraz Berlinem.

W poniższej analizie uwzględniony został również wariant oddania do ruchu dwóch najważniejszych planowanych inwestycji drogowych w regionie:

- Drogi ekspresowej S5 – łączącej Bydgoszcz z autostradami A1 i A2
- Drogi ekspresowej S10 – łączącej Bydgoszcz z Toruniem

wraz z szacunkiem wpływu ich realizacji na dostępność Torunia.

Tabela 4. Czas przejazdu pomiędzy Toruniem a wybranymi miastami w maju 2014 r.

Miasto docelowe	Toruń	Łódź	Poznań	Lublin	Gdańsk	Wrocław
Warszawa	2h 19 min	1h 24 min	2h 42 min	2h 12 min	3h 2 min	3h 42 min
Wrocław	3h 53 min	2h 35 min	2h 24 min	5h 15 min	4h 55 min	X
Łódź	1h 46 min	X	2h 01 min	3h 25 min	2h 49 min	2h 35 min
Poznań	2h 8 min (1h 48 min)*	2h 01 min	X	4h 40 min	3h 25 min (3h 07 min)*	2h 24 min
Gdańsk	1h 33 min	2h 49 min	3h 25 min (3h 07 min)*	5h 24 min	X	4h 55 min
Kraków	4h 33 min	2h 54 min	4h 41 min	3h 44 min	5h 37 min	2h 33 min
Berlin	4h 21 min (3h 57min)*	4h 16 min	2h 36 min	6h 56 min	5h 36 min	3h 37 min
Suma	20 h 33 min (19 h 49 min)*	15 h 59 min	17 h 49 min (17 h 31 min)*	31 h 36 min	25 h 24 min (25 h 6 min)*	19 h 46 min

*czas przejazdu uwzględniający oddanie do ruchu dróg ekspresowych S5 i S10

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Google Maps, stan na 21.05.2014

Z punktu widzenia integracji transportowej regionu (tzn. bydgoskiej i toruńskiej części obszaru funkcjonalnego), najbardziej istotną inwestycją drogową jest budowa drogi ekspresowej S10, na odcinku pomiędzy Bydgoszczą i Toruniem. Oprócz lepszego skomunikowania regionu z innymi miastami wpłynęłoby to również na usprawnienie ruchu wewnątrz obszaru funkcjonalnego, skrócenie czasu przejazdu między miastami rdzenia oraz częściowe wyprowadzenie ruchu samochodowego z miast – droga ta pełniłaby rolę południowej obwodnicy Bydgoszczy i Torunia. Budowa drogi ekspresowej S5, w połączeniu z rozbudową S10 jest natomiast inwestycją wpływającą w największym stopniu na skrócenie czasu dojazdu do innych miast w Polsce.

W przypadku Torunia istotnemu skróceniu uległby czas dojazdu do najważniejszych miast Polski położonych w kierunku zachodnim i południowym – Poznania i Wrocławia. Znacznie zredukowany czas dojazdu do innych znaczących ośrodków miejskich pozwoliłby konkurować pod względem dostępności transportowej z Poznaniem i Wrocławiem..

2 Ograniczona dostępność transportowa regionu drogą lotniczą.

Potencjalna dostępność transportowa regionu drogą lotniczą jest bardzo wysoka z uwagi na dogodne położenie lotniska w Bydgoszczy-Szwederowie i poprawiające się skomunikowanie Torunia z Bydgoszczą. Ograniczeniem jest niewielka liczba połączeń obsługiwanych z lotniska w Bydgoszczy.

Tabela 5. Połączenia lotnicze z lotniska Bydgoszcz-Szwederowo⁶ w maju 2014 r.

Kierunek	Liczba połączeń w ciągu dnia						
	Pn	Wt	Śr	Cz	Pt	So	Nd
Birmingham	0	1	0	1	0	1	0
Dublin	1	0	1	0	1	0	0
London Stansted	1	1	1	1	1	1	1
Warszawa	2	2	2	2	2	1	1

Źródło: strona internetowa portu lotniczego w Bydgoszczy-Szwederowie, stan na 14.05.2014

Jak zaprezentowano w tabeli, loty realizowane są jedynie do czterech miast, w tym trzech zagranicznych i nie każdy kierunek obsługiwany jest codziennie. Dodatkowo, na ograniczenie dostępności Torunia i w zasadzie całego BTOF wpływa również stosunkowo długi czas dojazdu do portów lotniczych w Poznaniu (ok. 2-2,5 godziny), Gdańsku (1,5 - 2 godzin) i Warszawie (3 – 3,5 godziny). Poprawa infrastruktury drogowej i skrócenie czasu dojazdu do tych miast miałyby wpływ również na poprawę dostępności lotniczej miasta i regionu.

3

Znacząca oferta terenów inwestycyjnych przy jednoczesnym braku dużych, nowoczesnych powierzchni biurowych, braku powierzchni magazynowych oraz średnim na tle innych ośrodków miejskich nasyceniu rynku powierzchniami handlowymi.

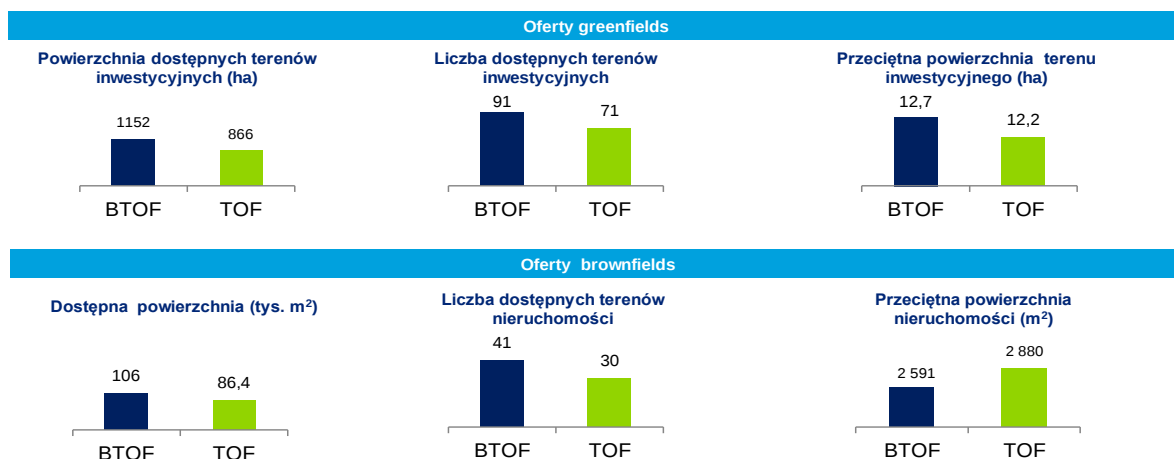
Tereny inwestycyjne typu „greenfield” oraz „brownfield”

Poniżej zaprezentowane zostały informacje na temat podaży terenów inwestycyjnych na obszarze BTOF oraz (TOF). Niniejsza analiza oparta jest na danych pochodzących z:

- Kujawsko Pomorskiego Centrum Obsługi Inwestorów (COI) - informacje COI stanowią główne źródło informacji Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych na temat oferty inwestycyjnej regionów przedstawianej dużym zagranicznym inwestorom, ważne jest aby baza ta zawierała jak najbardziej kompletne informacje. Baza COI jest także w dużej mierze pierwszym źródłem informacji dla podmiotów chcących zainwestować w regionie;
- Biura Obsługi Inwestora i Przedsiębiorcy w Toruniu.

⁶ Dane dotyczące liczby lotów opracowane zostały na podstawie rozkładów obowiązujących w dniach 08.04.2014-27.09.2014 (Birmingham), 31.03.2014-29.06.2014 (Dublin), 31.03.2014-18.10.2014 (London Stansted), 05.05.2014-31.05.2014 (Warszawa)

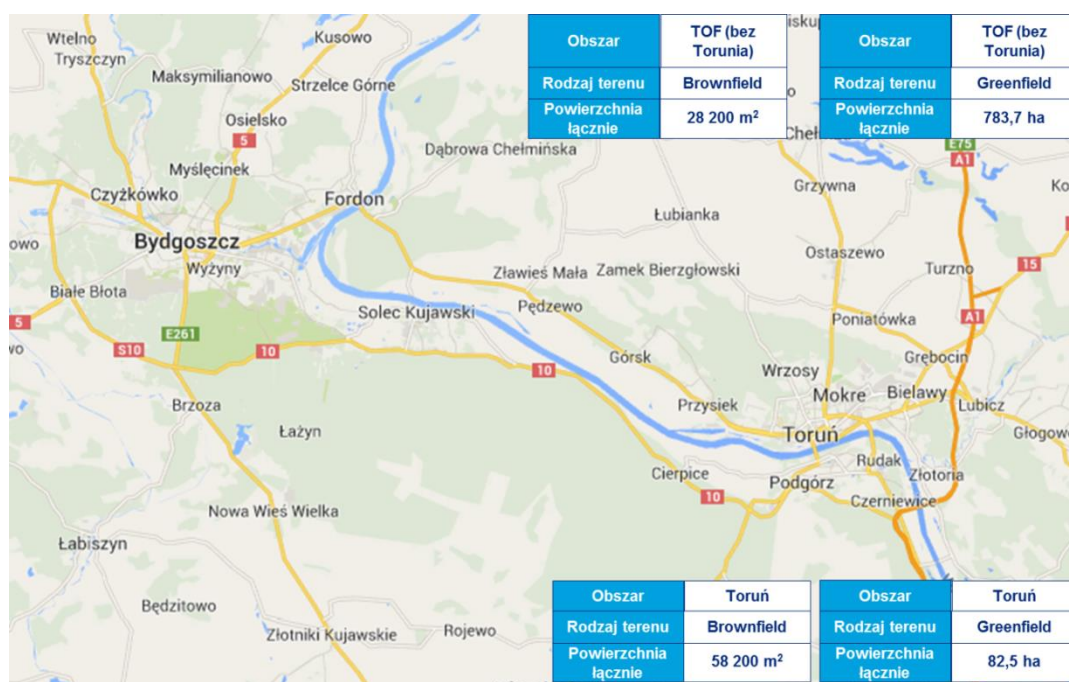
Wykres 6 Dostępność terenów inwestycyjnych – baza ofert inwestycyjnych Kujawsko-Pomorskiego Centrum Obsługi Inwestorów w 2014 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Kujawsko-Pomorskiego Centrum Obsługi Inwestora

Zgodnie z danymi dostępnymi w bazie COI Bydgosko-Toruński Obszar Funkcjonalny w całości dysponuje znaczną powierzchnią terenów inwestycyjnych. Łącznie dostępnych jest około 1152 ha terenów inwestycyjnych typu „greenfield” w ponad 90 lokalizacjach oraz około 106 tys. m² terenów inwestycyjnych typu „brownfield” w ponad 40 lokalizacjach. Bazując na danych z tego źródła, część toruńska BTOF to ok. 866 ha terenów, w około 70 lokalizacjach. Rozmieszczenie terenów inwestycyjnych w obszarze funkcjonalnym przedstawia mapa poniżej.

Mapa 4 Rozmieszczenie wszystkich terenów inwestycyjnych w Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym w 2014 r.

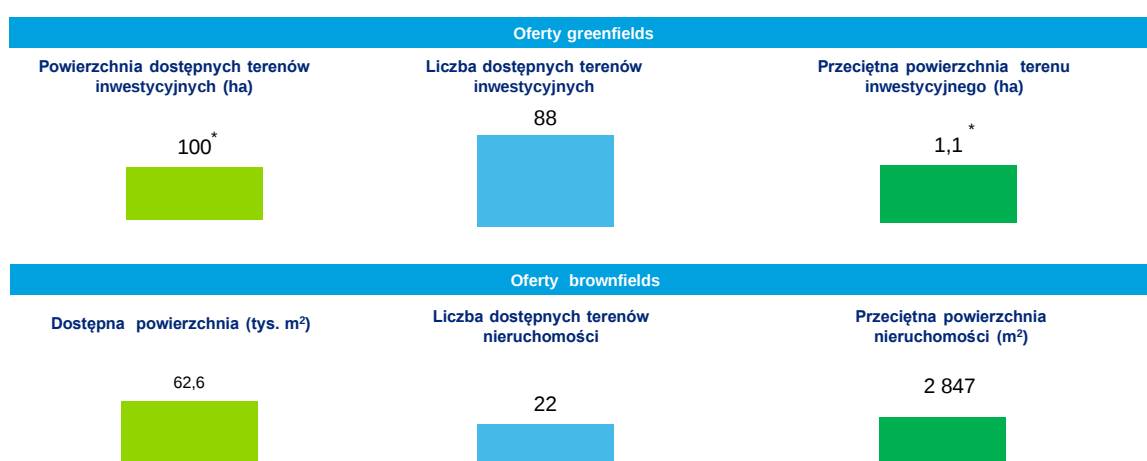

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Kujawsko-Pomorskiego Centrum Obsługi Inwestorów

W TOF występują znaczące dostępne powierzchnie terenów inwestycyjnych typu greenfield zlokalizowanych w gminie Chełmża (684 ha). Z drugiej strony pracownicy COI wskazywali, iż nie od wszystkich jednostek samorządowych informacje nt. dostępnych terenów inwestycyjnych są regularnie przekazywane do COI.

Oprócz bazy terenów inwestycyjnych zarządzanej przez Kujawsko Pomorskie Centrum Obsługi Inwestorów funkcjonuje również baza dedykowana Toruniowi. Dla tego miasta obszerna baza ofert inwestycyjnych dostępna jest na stronie internetowej Biura Obsługi Inwestora i Przedsiębiorcy w Toruniu. W bazie tej zamieszczono 22 oferty terenów typu brownfield, o powierzchni ponad 62,6 tys. m² oraz 88 ofert terenów typu greenfield, o powierzchni ok. 100 ha. Poniżej zamieszczono wykres obrazujący dane pochodzące z baz danych BOliP w Toruniu.

Wykres 7 Dostępność terenów inwestycyjnych - baza danych Biura Obsługi Inwestora i Przedsiębiorcy w Toruniu w 2014 r.

* Dane szacunkowe

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BOliP Toruń

Kluczowe charakterystyki dot. przykładowych terenów inwestycyjnych na terenie TOF przedstawione zostały w tabeli.

Tabela 6 Przykładowe tereny inwestycyjne typu greenfield i brownfield w TOF w 2014 r.

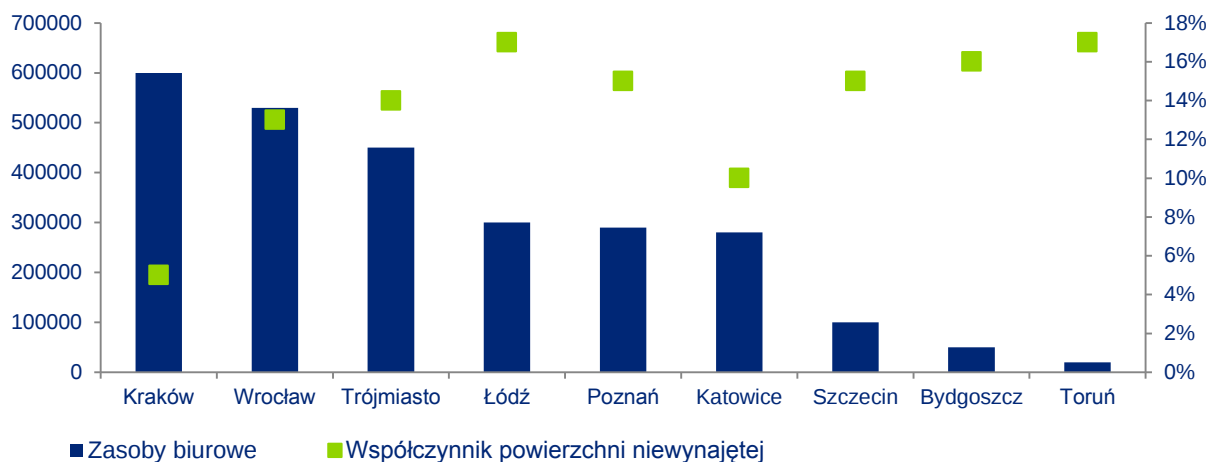
Teren	Podstawowe dane	Przeznaczenie	Infrastruktura
Tereny greenfield			
G0152 – Dźwierzno	- Powiat Toruński - Gmina Chełmża - Powierzchnia - 484,95 ha	- Produkcja - Magazyny - Usługi	- Media (woda, elektryczność) - Brak zabudowań 15 km od autostrady A1 60 km od lotniska w Bydgoszczy 11 km od stacji kolejowej
G0218 – Nowa Chełmża	- Powiat Toruński - Gmina Nowa Chełmża - Powierzchnia -	- Produkcja - Magazyny - Zabudowa mieszkaniowa	- Media (woda, gaz, elektryczność) - Brak zabudowań 5 km od autostrady A1

	115,34 ha		45 km od lotniska w Bydgoszczy 1 km od stacji kolejowej
G0219 - Kończewice	- Powiat Toruński - Gmina Chełmża - Powierzchnia - 79,43 ha	- Produkcja - Usługi	- Media (woda, elektryczność) - Brak zabudowań 14 km do autostrady A1 45 km do lotniska w Bydgoszczy 1 km do stacji kolejowej
Tereny brownfield			
B044- Ostaszewo	- Powiat Toruński - Gmina Łysomice - Powierzchnia gruntu – 25 400 m² - Powierzchnia hali – 15 700 m² - Stan techniczny doskonały	Magazyny	- Media (woda, gaz elektryczność, ogrzewanie, kanalizacja) - Droga dojazdowa dla samochodów ciężarowych
B045 - Ostaszewo	- Powiat Toruński - Gmina Łysomice - Powierzchnia gruntu – 50 000 m² - Powierzchnia hali – 10 000 m² - Stan techniczny doskonały	Magazyny	- Media (woda, gaz elektryczność, ogrzewanie, kanalizacja) - Droga dojazdowa dla samochodów ciężarowych
B071 - Toruń	- Powiat Toruń - Miasto Toruń - Powierzchnia gruntu – 5 500 m² - Powierzchnia hali – 5 500 m² - Stan techniczny słaby	Magazyny	- Media (woda, gaz elektryczność, ogrzewanie, kanalizacja) - Droga dojazdowa dla samochodów ciężarowych

Powierzchnie biurowe

W odniesieniu do dostępności powierzchni biurowych w Toruniu, pomimo ograniczonej wielkości łącznej podaży, należy wskazać, że charakteryzują się one dosyć wysokim wskaźnikiem pustostanów (w porównaniu do szeregu innych miast).

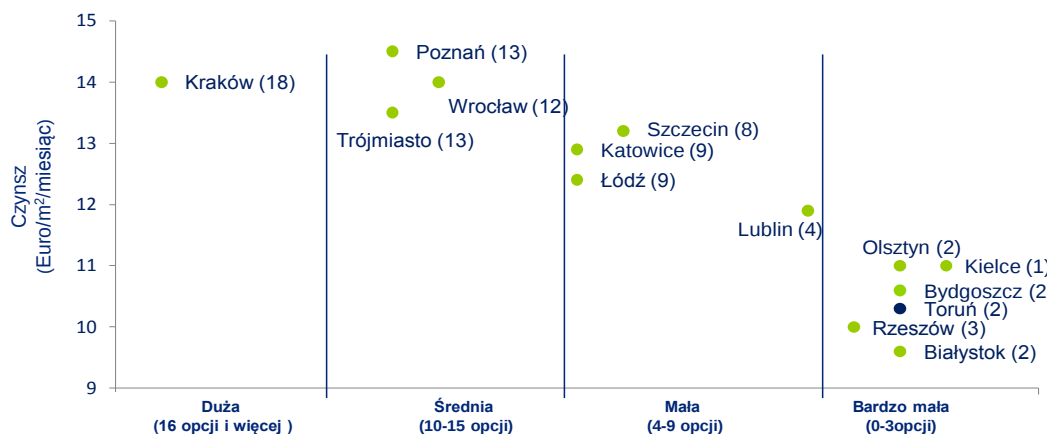
Wykres 8 Zasoby biurowe oraz współczynnik powierzchni niewynajętej na głównych rynkach biurowych w Polsce w m² (z wyłączeniem Warszawy) w 2013 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportu Knight Frank „Commercial Market. Rynek komercyjny 2014” oraz „Rynek biurowy w miastach średniej wielkości” eGospodarka.pl, [dostęp 07.01.2014]

Ograniczoną podaż terenów biurowych na terenie Torunia widać w szczególności w kluczowym dla rozwoju branży BPO/SSC segmencie powierzchni biurowych powyżej 1000 m². Toruń znajduje się w gronie ośrodków miejskich o najmniejszych zasobach dostępnych powierzchni biurowych tego typu.

Wykres 9 Dostępność nowoczesnej powierzchni biurowej w Polsce - liczba dostępnych powierzchni powyżej 1000 m² w 2012 r.

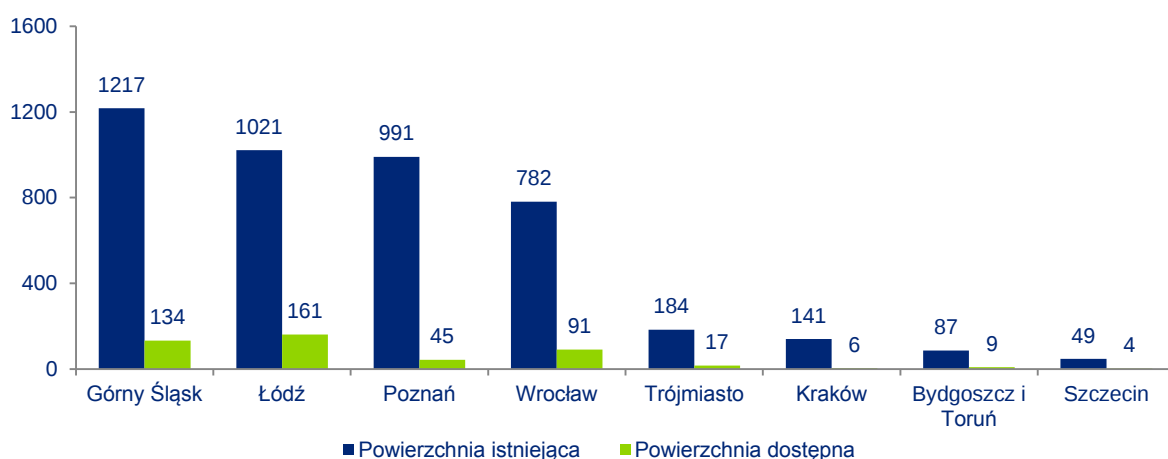
Każda opcja oznacza budynek o dostępności powyżej 1000 m²
Wartości w nawiasach określają ilość opcji

Źródło: Prezentacja „Rynek nieruchomości biurowych a sektor nowoczesnych usług biznesowych w Polsce”, Jones Lang LaSalle, 2012

Powierzchnie magazynowe

Na terenie aglomeracji bydgosko-toruńskiej dostępnych jest jedynie ok. 9 tys. m² powierzchni magazynowej – wielokrotnie mniej, aniżeli na terenie konkurencyjnych ośrodków miejskich na terenie kraju.

Wykres 10 Zasoby powierzchni magazynowych w głównych aglomeracjach Polski w 2014 r. (tys. m²)

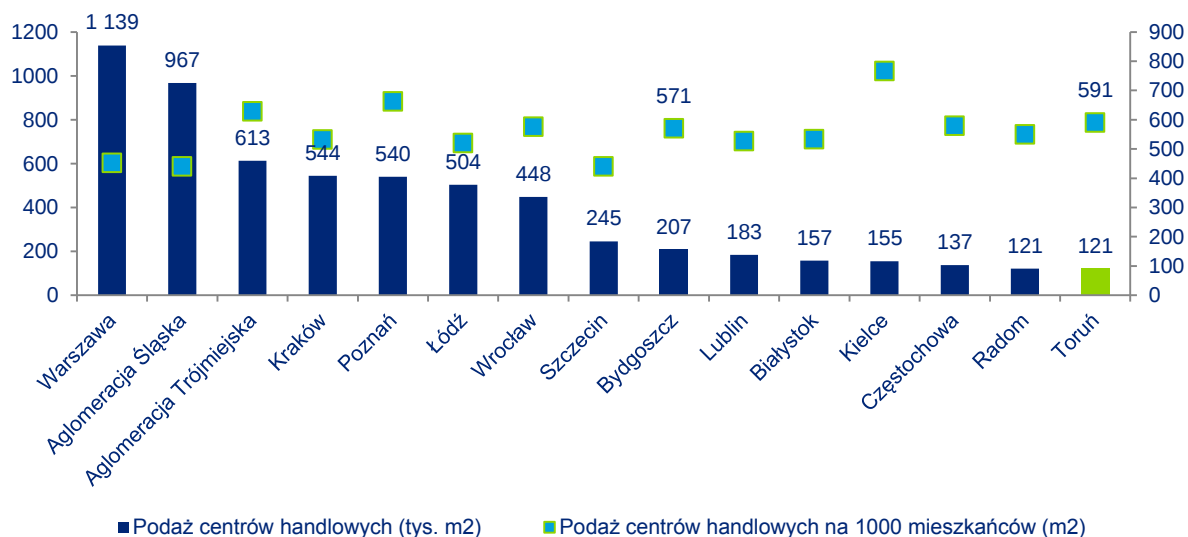

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Jones Lang LaSalle

Powierzchnie handlowe

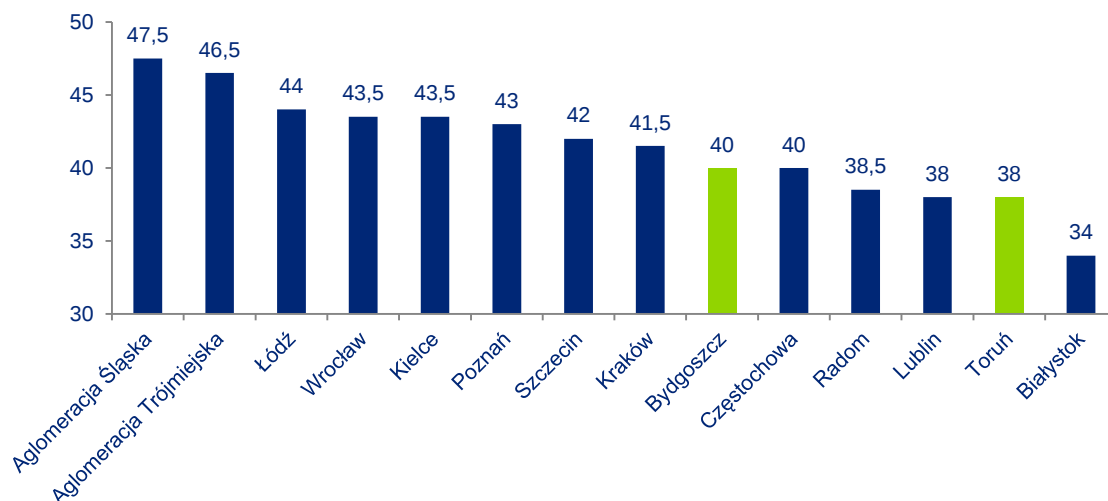
W odniesieniu do aglomeracji Torunia jak i Bydgoszczy nasycenie powierzchniami handlowymi sytuuje się na średnim, dla krajowych ośrodków miejskich, poziomie ok. 600 m²/1000 mieszkańców. Pomimo zbliżonego do innych ośrodków stopnia nasycenia - stawki powierzchni handlowej w największych galeriach pozostają na relatywnie niskich na tle średnich krajowych poziomach.

Wykres 11 Zasoby powierzchni handlowych oraz nasycenie powierzchniami handlowymi na 1000 mieszkańców w głównych aglomeracjach Polski w 2014 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportu „Przewodnik po rynku handlowym w Polsce Wiosna 2014” DTZ

Wykres 12 Średni czynsz najmu m² w najpopularniejszych centrach handlowych w głównych aglomeracjach Polski (z wyłączeniem Warszawy) w 2014 r. (euro)

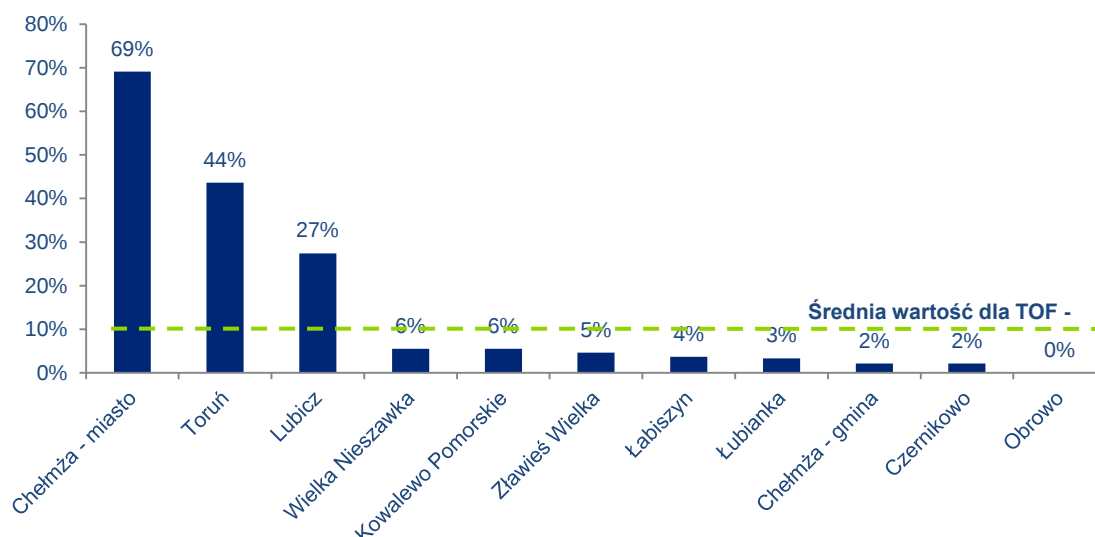
Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportu „Przewodnik po rynku handlowym w Polsce Wiosna 2014” DTZ

4

Niewielkie pokrycie obszaru miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego.

W ocenie atrakcyjności terenów inwestycyjnych oprócz czynników związanych z dostępnością transportową oraz uzbrojeniem istotna jest również szacowana długość okresu realizacji procesu inwestycyjnego. Okres ten może być potencjalnie istotnie krótszy w przypadku objęcia terenów inwestycyjnych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego (MPZP). Gmina miejska Chełmża wyróżnia się pod względem procentowego objęcia powierzchni miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego. W Toruniu 44% powierzchni jest objęte MPZP. W pozostałych gminach TOF (poza gminą Lubicz), powierzchnia objęta planami zagospodarowania przestrzennego nie przekracza 10%.

Wykres 13 Udział powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni ogółem gmin TOF w 2012 roku

Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 22.04.2014

Środowisko operacyjne

Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	W zakresie środowiska operacyjnego region stwarza najlepsze warunki rozwoju dla branż farmaceutycznej, przemysłu elektromaszynowego, przemysłu spożywczego oraz BPO/SSC
2	Toruń jest wysoko oceniany pod kątem oferowanego poziomu jakości życia

1 W zakresie środowiska operacyjnego region (w tym na terenie Torunia) stwarza najlepsze warunki rozwoju dla branż farmaceutycznej, przemysłu elektromaszynowego, przemysłu spożywczego

Kluczowymi czynnikami sprzyjającymi rozwojowi branż przemysłowych na terenie TOF są:

- Historyczna obecność branż przemysłowych w regionie;
- Szeroka baza specjalistów i pracowników przemysłowych dostępnych na lokalnym rynku pracy;
- Lokalna dostępność kadry menadżerskiej;
- Szeroka oferta absolwentów kierunków technicznych szkół wyższych oraz szkół zawodowych
- Konkurencyjny na tle kraju poziom płac w przemyśle;
- Szeroka oferta dostawców usług oraz materiałów;
- Dostępność przygotowanych terenów inwestycyjnych typu greenfield i brownfield.

Kluczowymi czynnikami sprzyjającymi rozwojowi branży BPO/SSC w regionie (w tym na terenie Torunia) są:

- Znaczna liczba studentów oraz absolwentów kierunków ekonomicznych, IT i językowych w regionie
- Relatywnie konkurencyjny na tle kraju poziom płac w branży usługowej.
- Niskie stawki czynszu za wynajem nieruchomości biurowych.

2 Toruń jest wysoko oceniany pod kątem oferowanego poziomu jakości życia.

Elementem, który nie wpływa bezpośrednio na opłacalność lokalizacji inwestycji w regionie, ale ma wpływ na podejmowanie decyzji przez kadrę zarządzającą przedsiębiorstw i potencjalnych pracowników jest oferowana jakość życia. Poziom życia mierzony jest między innymi poprzez ocenę oferty kulturalnej, edukacyjnej i rekreacyjnej miasta, dostępności służby zdrowia, bezpieczeństwa, ilości zieleni miejskiej i innych czynników o zbliżonym charakterze. Zagadnienia związane z poziomem jakości życia są szczególnie istotne dla menadżerów wysokiego szczebla oraz wysoko wykwalifikowanych specjalistów (a więc dla osób, które ze względu na wysokie kwalifikacje mają swobodę wyboru miejsca pracy). Ponieważ są to często osoby istotne z punktu widzenia pracodawców, jakość życia na danym obszarze może mieć przełożenie na jego ocenę jako miejsca prowadzenia działalności gospodarczej.

Tabela 7. Pozycja Torunia w rankingach jakości życia w 2013 r.

Ranking jakości życia – Diagnoza Społeczna 2013	Ranking zadowolenia z miejsca zamieszkania – Diagnoza Społeczna 2013	Ranking jakości życia – MillwardBrown 2013
1. Toruń	1. Gdynia	1. Gdynia
2. Warszawa	2. Poznań	2. Wrocław
3. Poznań	3. Gdańsk	3. Toruń
4. Kraków	4. Ruda Śląska	4. Białystok
5. Jaworzno	5. Toruń	5. Rzeszów
6. Gdynia	6. Kraków	6. Zielona Góra
7. Olsztyn	7. Katowice	7. Poznań
8. Gdańsk	8. Wrocław	8. Gdańsk
9. Gorzów Wlkp.	9. Warszawa	9. Sopot
10. Szczecin	10. Olsztyn	10. Kraków
.....		
17. Bydgoszcz	26. Bydgoszcz	19. Bydgoszcz
18. Łódź	27. Kielce	20. Łódź
19. Gliwice	28. Częstochowa	21. Częstochowa

Źródło: *Diagnoza Społeczna 2013, rankingi dla 28 największych miast w Polsce Ranking jakości życia przygotowany przez MillwardBrown na zlecenie Gazety Wyborczej dla 23 polskich miast, 2013.*

W rankingach jakości życia i zadowolenia z miejsca zamieszkania Toruń zajmuje bardzo wysokie lokaty co korzystnie wpływa również na ocenę miasta jako miejsca lokowania inwestycji oraz prowadzenia działalności gospodarczej.

Kluczowe wnioski i obserwacje

1

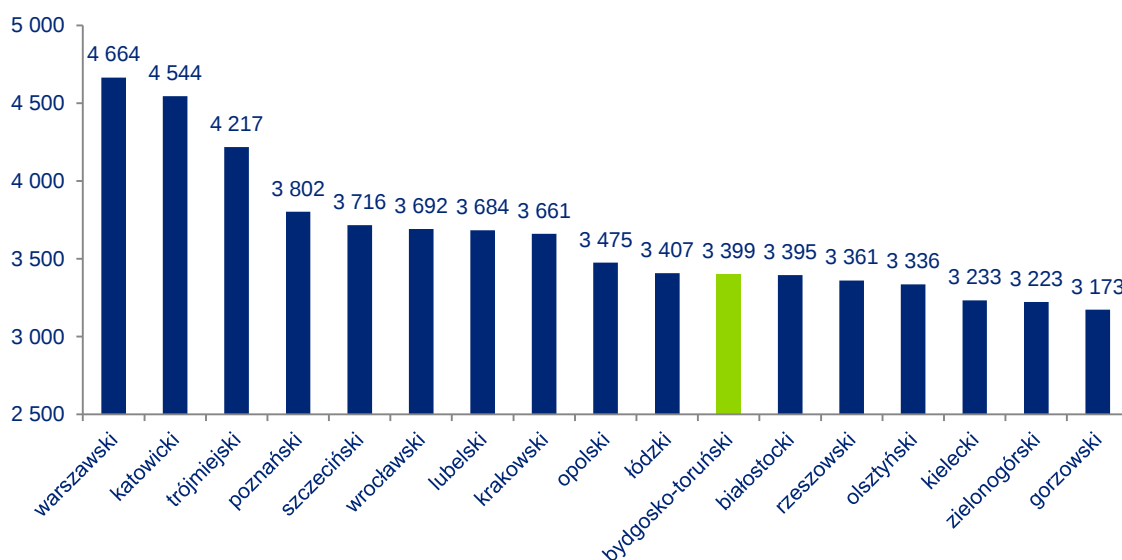
Konkurencyjny z punktu widzenia inwestorów poziom wynagrodzeń na tle kraju, zarówno w odniesieniu do całości rynku pracy jak też najważniejszych dla regionu branż.

1

Konkurencyjny z punktu widzenia inwestorów poziom wynagrodzeń na tle kraju, zarówno w odniesieniu do całości rynku pracy jak też najważniejszych dla regionu branż.

Jednym z istotnych czynników konkurencyjności gospodarczej regionu w tym miasta Torunia (i BTOF-T) jest poziom wynagrodzeń na lokalnym rynku pracy. Zarówno subregion bydgosko-toruński (w odniesieniu do konkurencyjnych ośrodków), jak też województwo kujawsko-pomorskie (w kluczowych dla BTOF branżach) wypadają pod tym względem atrakcyjnie na tle konkurencyjnych ośrodków, co obrazują poniższe wykresy.

Wykres 14 Przeciętne miesięczne wynagrodzenie w sektorze przedsiębiorstw w subregionach w 2013 r.⁷

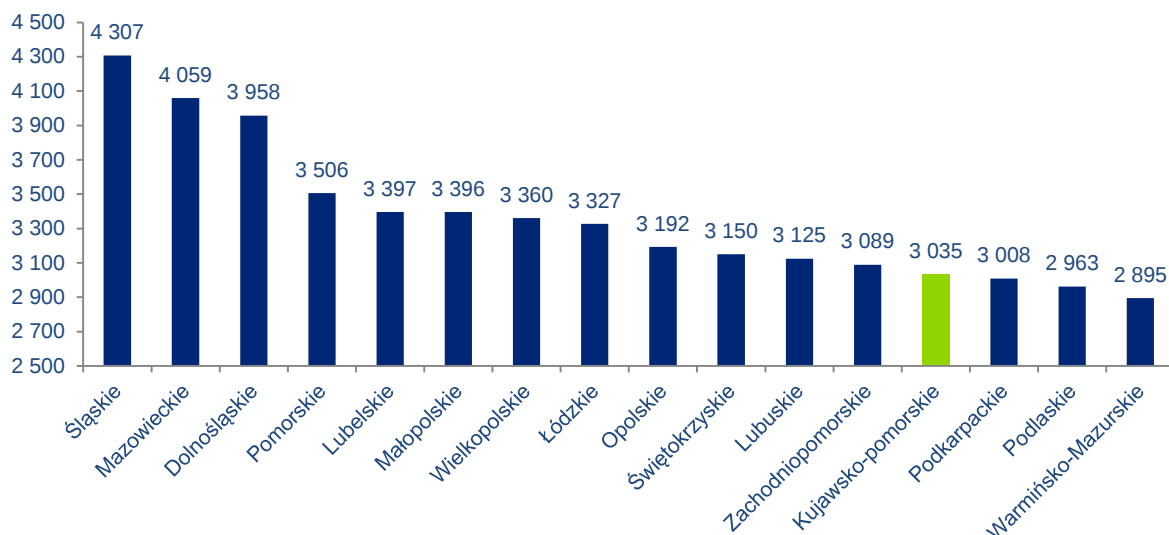

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, dostęp 22.04.2014

W przypadku wynagrodzeń w przemyśle przewaga kosztowa regionu jest jeszcze bardziej wyraźna. Porównanie do innych regionów zaprezentowane zostało na poniższym wykresie.

⁷ Z uwagi na formę prezentacji danych przez GUS informacje dla podregionów warszawskiego, łódzkiego, krakowskiego, trójmiejskiego, poznańskiego, wrocławskiego i szczecińskiego są średnimi wartościami (ważonymi liczbą ludności) dla miast wydzielonych jako oddzielne podregiony oraz odpowiednich podregionów otaczających te miasta.

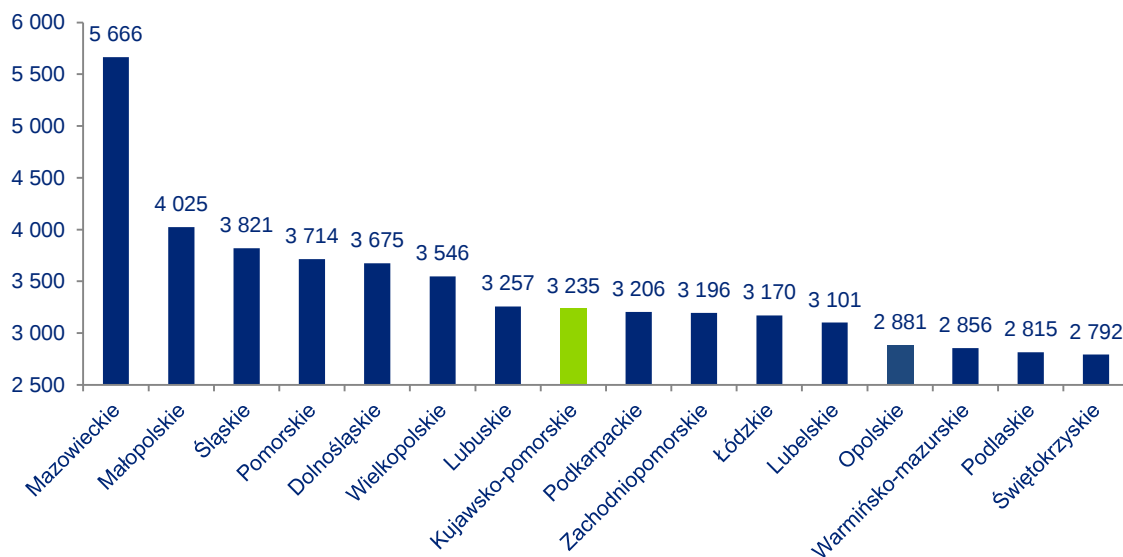
Wykres 15 Średni poziom wynagrodzeń w przemyśle (Sekcje B-E PKD) w województwach w Polsce w 2012 roku (w PLN)

Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 22.04.2014

Również w przypadku działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej region jest atrakcyjny kosztowo, jednak na tle innych województw przewaga ta jest nieco mniejsza. Porównanie do innych regionów przedstawione zostało na poniższym wykresie.

Wykres 16 Średni poziom wynagrodzeń w zakresie działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej (sekcja M PKD) w województwach w Polsce w 2012 roku (w PLN)

Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 22.04.2014

Pozyskiwanie inwestycji

Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	Brak koordynacji działań na poziomie metropolitalnym w zakresie pozyskiwania i obsługi inwestorów oraz promocji obszaru. Rozproszenie kompetencji w zakresie pozyskiwania i obsługi inwestora, gromadzenia stosownych danych itp.
2	Brak silnej marki – słaba rozpoznawalność regionu wśród inwestorów. Ograniczona obecność na mapie inwestycyjnej kraju i świata. Silna marka Torunia wśród turystów.
3	Niska skuteczność pozyskiwania dużych inwestycji zagranicznych koordynowanych przez instytucje centralne.
4	Niska dostępność terenów objętych zachętami inwestycyjnymi.

1 Brak koordynacji działań na poziomie metropolitalnym w zakresie pozyskiwania i obsługi inwestorów oraz promocji obszaru. Rozproszenie kompetencji w zakresie obsługi inwestora.

Zadania z zakresu pozyskiwania inwestycji, powinny być rozumiane szerzej, niż tylko na poziomie stricte lokalnym, tj. poszczególnych miast. Działania w zakresie wspierania przedsiębiorczości oraz promocji prowadzone są zarówno na poziomie poszczególnych gmin, jak i całego regionu w tym na terenie Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego przez szereg instytucji działających na poziomie całego województwa, poszczególnych powiatów, miast oraz gmin, a także dodatkowo przez parki przemysłowe i technologiczne.

Poniżej przedstawiona została mapa kompetencji przykładowych jednostek odpowiedzialnych za zadania z zakresu promocji regionu, obsługi inwestorów i wsparcie przedsiębiorczości na terenie TOF.

Tabela 8. Mapa kompetencji instytucji otoczenia biznesu

	Promocja regionu i firm	Pozyskiwanie i kontakt z inwestorami	Stymulowanie przedsiębiorczości
Kujawsko Pomorskie COIE			
Biuro Obsługi Inwestora – Toruń			
Starostwo Powiatowe Toruń			
Parki Przemysłowe			
			
	Zadanie realizowane		Zadanie nierealizowane

Źródło: Opracowanie własne

Efektem powyższego rozproszenia kompetencji może być istotnie niższa od potencjalnej efektywność podejmowanych działań w wyniku m.in.:

- Braku kompleksowej wiedzy na temat oferty inwestycyjnej obszaru w jednym miejscu.
- Rozproszenia kapitału ludzkiego pomiędzy instytucjami;
- Konieczności odsyłania interesariuszy pomiędzy instytucjami
- Braku możliwości efektywnego promowania jednego, proinwestycyjnego stanowiska w toku kształtowania programów inwestycyjnych i strategicznych obszaru.

Poniżej zaprezentowane zostały przykłady działających w skali aglomeracyjnej jednostek odnoszących sukcesy w zakresie pozyskiwania inwestycji.

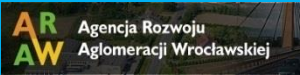
Tabela 9. Przykład dobrych praktyk w pozyskiwaniu inwestycji zagranicznych – Marketing Birmingham

Miasto	Birmingham
Nazwa agencji 	Marketing Birmingham
Geograficzny obszar odpowiedzialności	Miasto Birmingham oraz otaczające miasto regiony Black Country oraz Solihull
Charakterystyka agencji	• Działalność w formie partnerstwa publiczno-prywatnego • Fundatorami są miasto Birmingham, Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego oraz ok. 400 przedsiębiorstw działających na lokalnym rynku
Kluczowe kompetencje	• Kompleksowy rozwój wizerunku i marketing regionu • Obsługa i pomoc przedsiębiorstwom lokalnym i zagranicznym • Promocja miasta wśród inwestorów i turystów • Organizacja targów, konferencji oraz imprez tematycznych • Szczególny nacisk położony został na promocję regionu kierowaną do wybranych branż: inżynierii, usług dla biznesu, mediów cyfrowych, „life science”, przemysłu spożywczego oraz IT • Kompetencje w zakresie obsługi inwestorów przekazane zostały UK Trade & Investment – brytyjskiemu urzędowi centralnemu
Rezultaty	• Podwojenie liczby lokowanych w Birmingham bezpośrednich inwestycji zagranicznych w ciągu 2 lat • 27 inwestycji bezpośrednich przyciągniętych w sezonie 2011/12, 41 inwestycji przyciągniętych w sezonie 2012/13 • Ponad 4 tys. miejsc pracy utworzonych lub uchronionych przed likwidacją w sezonie 2012/13 • Firmy z 15 krajów zainwestowały w Birmingham w sezonie 2012/13 • 33,8 miliona zwiedzających w ciągu roku

Kluczowe czynniki sukcesu miasta - „lessons learned”	• Konsolidacja funkcji w zakresie promocji marketingowej oraz inwestycyjnej całego regionu w rękach jednej jednostki • Efektywne zaangażowanie prywatnych przedsiębiorstw • Partnerska współpraca z JST regionu w zakresie działań na rzecz tworzenia oferty inwestycyjnej oraz dogodnych warunków do prowadzenia działalności biznesowej.
--	--

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 10. Przykład dobrych praktyk w pozyskiwaniu inwestycji zagranicznych – Agencja Rozwoju Aglomeracji Wrocławskiej

Miasto	Wrocław
Nazwa agencji 	Agencja Rozwoju Aglomeracji Wrocławskiej
Geograficzny obszar odpowiedzialności	Wrocław oraz 29 gmin województwa dolnośląskiego
Charakterystyka agencji	• Przykład kompleksowej obsługi inwestora w skali ponadlokalnej • Współpraca Wrocławia z gminami z całego województwa dolnośląskiego – łącznie 30 JST • Działalność w formie spółki akcyjnej • Agencja powołana została z inicjatywy prezydenta Wrocławia i przedstawicieli gmin otaczających metropolię
Kluczowe kompetencje	• Opracowanie ofert inwestycyjnych • Przygotowanie wizyt i aranżowanie spotkań z władzami samorządowymi, uczelniami wyższymi, firmami pośredniczącymi • Wyszukiwanie poddostawców i partnerów handlowych • Wsparcie w procesach administracyjnych • Doradztwo w zakresie pomocy publicznej • Przygotowanie kampanii promocyjnych • Pomoc w aplikowaniu o wizy dla pracowników inwestora
Rezultaty	• Działania ARAW przyczyniły się do zbudowania pozycji aglomeracji wrocławskiej jako jednego z liderów w Polsce w promocji potencjału gospodarczego oraz przyciąganiu nowych inwestorów. • Pozyskano szereg inwestorów, w tym m.in. 3M, Capgemini, Credit Suisse, Google, HP, IBM, Irevna, LG, McKinsey & Company, Nokia Siemens Networks, Siemens, Volvo, Whirlpool, Wipro. • Ulokowano we Wrocławiu ponad 40 centrów usług dla biznesu. Zatrudnienie w obszarach BPO/SSC oraz R&D wyniosło prawie 13 tys. osób. • Do wymiernych skutków działalności ARAW należy również przygotowanie do realizacji szeregu projektów inwestycyjnych

	mających na celu wzmocnienie atrakcyjności inwestycyjnej regionu (budowa hal kupieckich, utworzenie inkubatora przedsiębiorczości, utworzenie akceleratora designu).
Kluczowe czynniki sukcesu miasta - „lessons learned”	- Koncentracja wszystkich kluczowych kompetencji z zakresu pozyskiwania inwestorów w ramach jednego podmiotu. - Silne zaplecze kapitałowe i organizacyjne. - Szerokie poparcie zaangażowanych JST w tym w szczególności Miasta Wrocław.

Źródło: Opracowanie własne

2

Brak silnej marki – słaba rozpoznawalność regionu wśród inwestorów. Ograniczona obecność na mapie inwestycyjnej kraju i świata.

Województwo kujawsko-pomorskie, jako całość nie jest wysoko oceniane w rankingach atrakcyjności inwestycyjnej województw. Przykładem tego może być 11 (na 16 możliwych) miejsce w rankingu *Atrakcyjność inwestycyjna regionów 2012* zrealizowanym przez Centrum Analiz Regionalnych i Lokalnych. Zdecydowanie lepiej w rankingach atrakcyjności inwestycyjnej wypada subregion bydgosko-toruński. W prezentowanym poniżej rankingu Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową plasuje się on w grupie pierwszych dziesięciu subregionów w kraju pod kątem atrakcyjności dla prowadzenia działalności przemysłowej, usługowej oraz zaawansowanej technologicznie. Widać z tego zestawienia, że występowanie razem, dwóch ważnych ośrodków tj. Bydgoszczy i Torunia, przynosi efekt w postaci wysokiego miejsca w rankingach.

Tabela 11 Pozycja podregionu bydgosko-toruńskiego w rankingu atrakcyjności inwestycyjnej województw i podregionów Polski 2013

Działalność przemysłowa	Działalność usługowa	Działalność zaawansowana technologicznie
1. Katowicki	1. Warszawski	1. Warszawski
2. Rybnicki	2. Łódzki	2. Krakowski
3. Łódzki	3. Katowicki	3. Poznański
4. Bielski	4. Krakowski	4. Łódzki
5. Wrocławski	5. Poznański	5. Trójmiejski
6. Poznański	6. Wrocławski	6. Wrocławski
7. Oświęcimski	7. Bydgosko-toruński	7. Bydgosko-toruński
8. Częstochowski	8. Trójmiejski	8. Katowicki
9. Bydgosko-toruński	9. Bielski	9. Szczeciński
10. Krakowski	10. Rzeszowski	10. Lubelski
11. Wałbrzyski	11. Lubelski	11. Rzeszowski

Źródło: „Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2013”, Instytut Badań nad Gospodarką Narodową, Gdańsk 2013

Toruń i Toruński Obszar Funkcjonalny nie są ujmowane w międzynarodowych rankingach atrakcyjności inwestycyjnej.

Pomimo relatywnie pozytywnych ocen w zakresie atrakcyjności inwestycyjnej subregionu bydgosko-toruńskiego, osoby odpowiedzialne za pozyskiwanie oraz obsługę inwestorów wskazywały na fakt anonimowości zarówno województwa, subregionu, jak i miast rdzenia w świadomości inwestorów, w szczególności zaś inwestorów zagranicznych. Jako przyczyna takiego stanu rzeczy wskazywany był

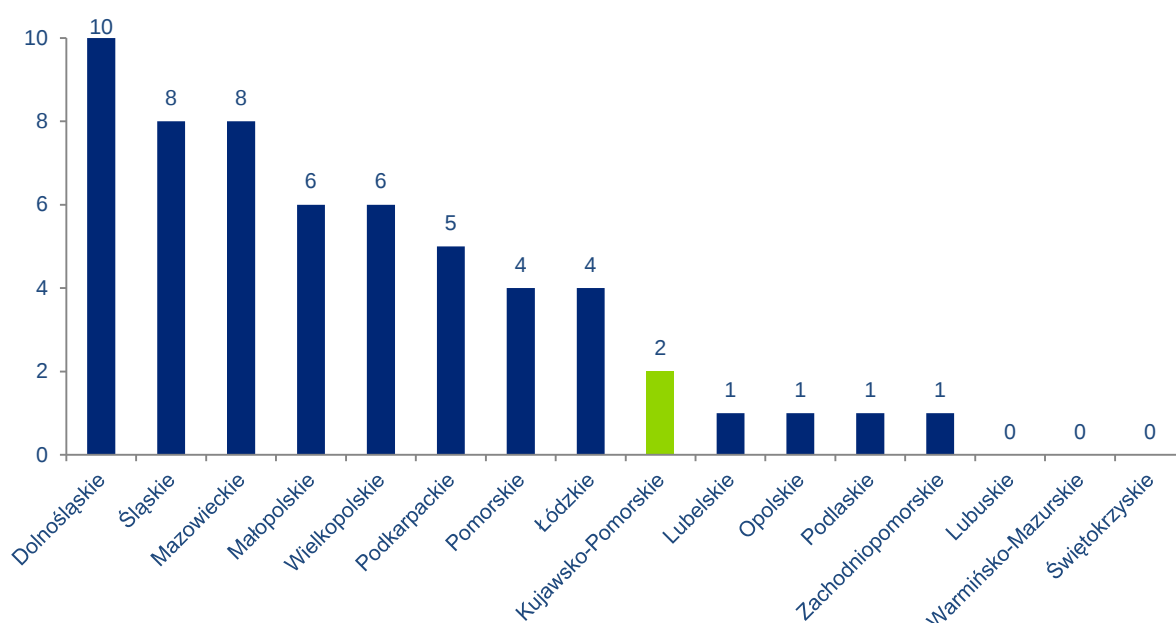
brak efektywnej, kierowanej do inwestorów komunikacji oferty oraz atutów regionu, która pozwoliłaby na wypracowanie własnej marki w środowisku osób podejmujących decyzje dotyczące lokowania inwestycji. Z naszych doświadczeń wynika także, że jest to problem także innych porównywalnych miast w Polsce.

3

Niska skuteczność pozyskiwania dużych inwestycji zagranicznych koordynowanych przez instytucje centralne.

Jak można zaobserwować na poniższym wykresie spośród 57 dużych inwestycji bezpośrednich obsługiwanych przez Polską Agencję Informacji i Inwestycji Zagranicznych (PAIiZ) w 2013 roku jedynie 2 ulokowane zostały w woj. kujawsko-pomorskim.

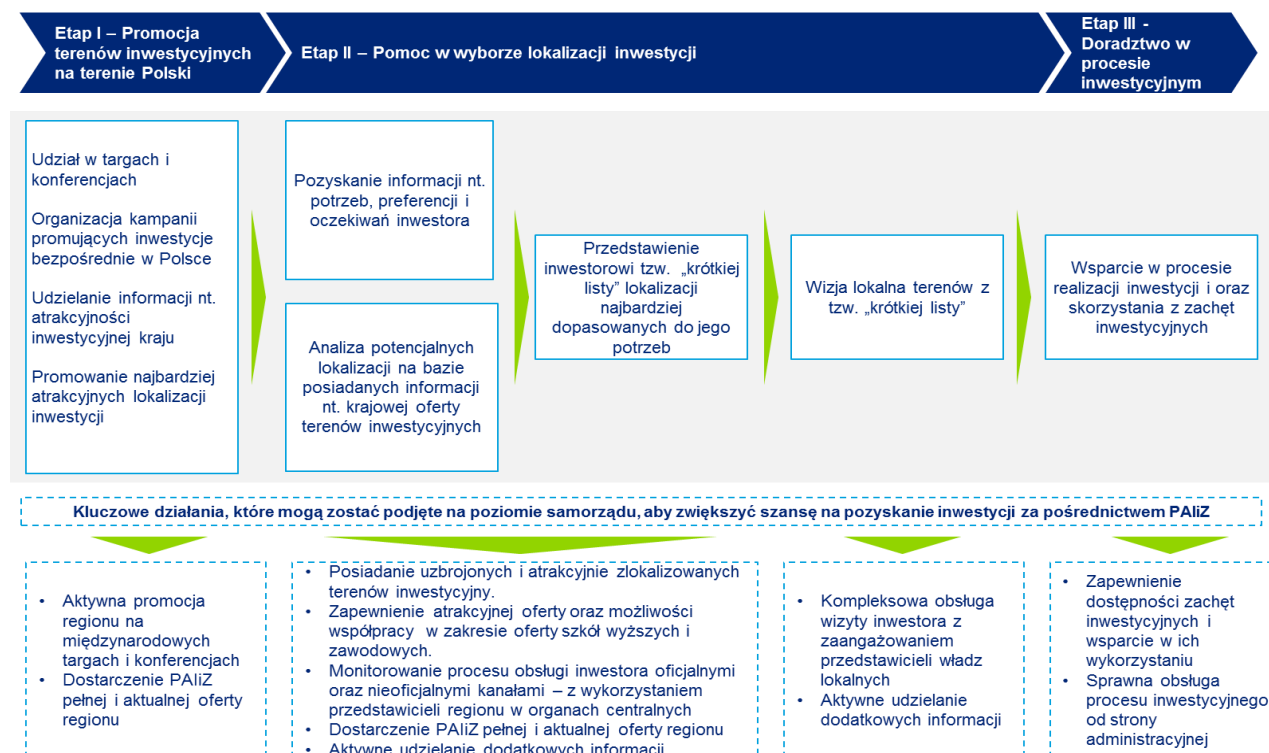
Wykres 17 Liczba bezpośrednich inwestycji zagranicznych obsługiwanych przez Polską Agencję Informacji i Inwestycji Zagranicznych w rozbiciu na województwa w 2013 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych

Poniżej zaprezentowany został proces pozyskiwania inwestorów przez PAIiZ wraz ze wskazaniem kluczowych działań, które na poszczególnych etapach procesu mogą zostać podjęte na poziomie samorządu, aby zwiększyć szansę pozyskania inwestycji na swoim terytorium.

Schemat 4 Proces obsługi inwestora zagranicznego przez PAIiZ

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji udzielonych przez Polską Agencję Informacji i Inwestycji Zagranicznych

Niska dostępność terenów objętych zachętami inwestycyjnymi.

4

Najważniejszymi zachętami inwestycyjnymi z punktu widzenia różnicowania terenów inwestycyjnych na terenie kraju są:

- Możliwość lokalizacji inwestycji na preferencyjnych warunkach na terenach parków naukowo-technologicznych.
- Możliwość lokalizacji inwestycji na terenach specjalnych stref ekonomicznych i korzystania z ulg podatkowych.

Na terenie TOF funkcjonuje 1 park technologiczny opisany poniżej:

Tabela 12 Podstawowe dane na temat parków przemysłowo-technologicznych na terenie TOF w 2013 r.

 Toruński Park Technologiczny	
Profil parku	- Techniki informacyjne i komunikacyjne - Energoelektronika - OZE - Technika budowlana
Udziałowcy	Toruńska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A.
Powierzchnia całkowita	1,75 ha

Powierzchnia dostępna	brak
-----------------------	------

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji zebranych z instytucji.

Również w zakresie dostępności terenów inwestycyjnych na terenie Specjalnych Stref Ekonomicznych oferta TOF jest mocno ograniczona – łączna podaż dostępnych terenów wynosi ok. 53,5 ha.

Tabela 13 Dostępna powierzchnia terenów inwestycyjnych w ramach Podstref Pomorskiej Specjalnej Strefy ekonomicznej na terenie BTOF w 2013 r.

Lokalizacja	Powierzchnia całkowita	Powierzchnia dostępna
Bydgoszcz	35,9 ha	10,4 ha
Toruń	7,2 ha	brak
Łysomice	177,6 ha	53,5 ha
Kowalewo Pomorskie	7,8 ha	brak

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Pomorskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej

2.1.3. Rynek pracy

Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	Kapitał ludzki i społeczny wymaga znaczących inwestycji w rozwój. Świadczą o tym m.in.: - Wysoka liczba osób długotrwale bezrobotnych, wśród których liczne grupy stanowią osoby nieposiadające kwalifikacji zawodowych (ok. 4400 zarejestrowanych bezrobotnych) oraz osoby w wieku 50+ i kobiety - Wysoki odsetek osób korzystających z pomocy społecznej
2	Niski poziom dostosowania rodzaju i poziomu kwalifikacji do wymogów rynku pracy: - Niskie zainteresowanie kształceniem w zasadniczych szkołach zawodowych oraz technikach - Niekorzystna struktura absolwentów szkół wyższych – niewystarczająca liczba absolwentów kierunków ścisłych i technicznych, nadmiar absolwentów kierunków humanistycznych, w tym przede wszystkim związanych z pedagogiką
3	Niski poziom upowszechnienia idei odpowiedzialności społecznej przedsiębiorstw wśród pracodawców
4	Potrzeba zwiększenia poziomu integracji działań poszczególnych interesariuszy na rynku pracy

Podstawą dla powyższej diagnozy jest przyjęta perspektywa atrakcyjności inwestycyjnej Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego. W zakresie rynku pracy potencjalni inwestorzy rozważają przede wszystkim dwa czynniki:

- Dostęp do pożądaných kompetencji, rozumianych jako kombinacja wiedzy, umiejętności, postaw i cech charakteru, determinujących gotowość danej osoby do wykonywania określonych zadań i osiągnięcia zamierzonych celów
- Dostęp do określonych kwalifikacji, przejawiający się obecnością na rynku pracy osób posiadających pożądaną wykształcenie, doświadczenie, uprawnienia, znajomość języków obcych oraz umiejętności praktyczne związane z wykonywanym zawodem.

1

Kapitał ludzki i społeczny TOF wymaga znaczących inwestycji w rozwój

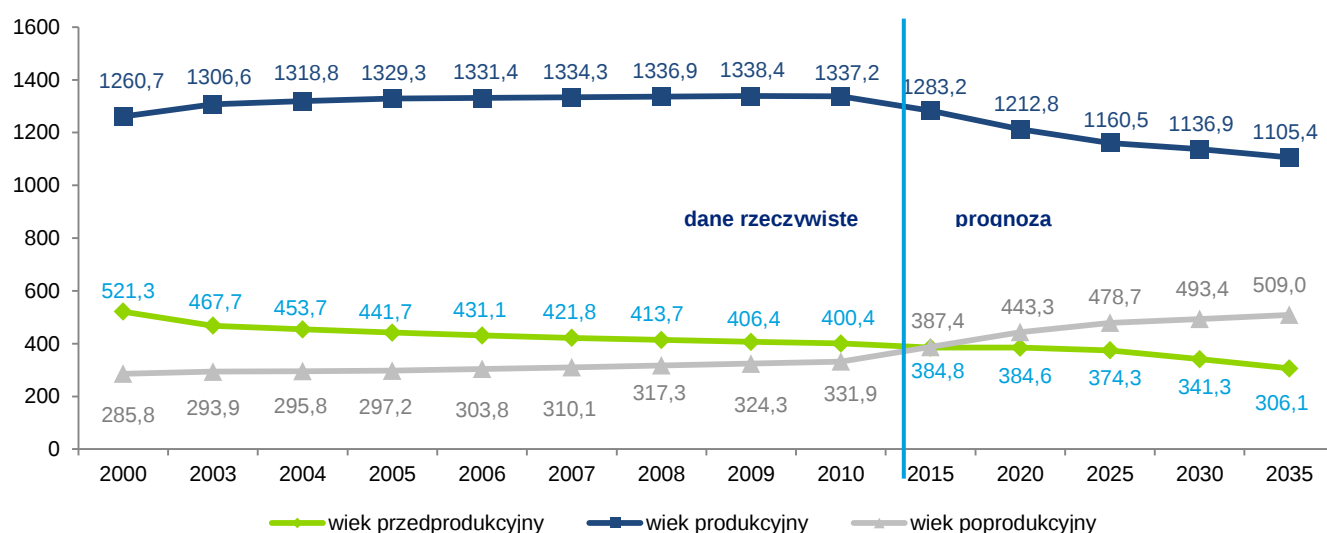
Toruński Obszar Funkcjonalny charakteryzuje stosunkowo niski poziom kapitału ludzkiego i społecznego. W wyniku oddziaływania przez wiele dekad niekorzystnych czynników w obszarze gospodarki, rynek pracy TOF cechuje trwale wysoki na tle kraju poziom bezrobocia oraz związane z nim następujące niepożądane zjawiska:

- Wysoka liczba osób korzystających z pomocy społecznej, niewielka aktywność osób bezrobotnych w zakresie poszukiwania szans na poprawę warunków życia;
- Niski udział osób z wykształceniem wyższym w stosunku do ludności aktywnej zawodowo, w szczególności niewystarczająca liczba osób z wykształceniem ścisłym/ technicznym;
- Wysoki udział osób z nieposiadających zawodu (osoby z wykształceniem podstawowym oraz osoby z wykształceniem średnim ogólnokształcącym) wśród bezrobotnych;
- Niewystarczający poziom zaradności na rynku pracy – niechęć do zmiany profilu zawodowego oraz nabywania nowych kwalifikacji, szczególnie widoczna wśród osób bezrobotnych po 50 roku życia, przeważnie kobiet.
- Niski na tle kraju wskaźnik przedsiębiorczości (mierzony liczbą podmiotów gospodarczych przypadających na 1000 mieszkańców).

Obszar TOF zamieszkuje ponad 315 tysięcy osób. Podobnie jak w całej Polsce i w większości państw europejskich, w Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym zachodzi proces starzenia się społeczeństwa, na skutek którego maleje udział ludności w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym w populacji, a rośnie udział ludności w wieku poprodukcyjnym.

Kolejny wykres przedstawia liczebność poszczególnych ekonomicznych grup wieku w województwie kujawsko – pomorskim na przestrzeni lat 2000-2011 wraz z prognozą sięgającą roku 2035. Prognozowane zmiany w liczebności poszczególnych ekonomicznych grup wieku pociągają za sobą istotne konsekwencje dla rynku pracy, zwłaszcza w obszarze aktywizacji zawodowej i utrzymywania zatrudnienia wśród osób w wieku 50+. Szczególnie istotne w powyższym kontekście jest podejmowanie działań zmierzających do podnoszenia poziomu kapitału ludzkiego TOF oraz związane z tym upowszechnianie idei uczenia się przez całe życie.

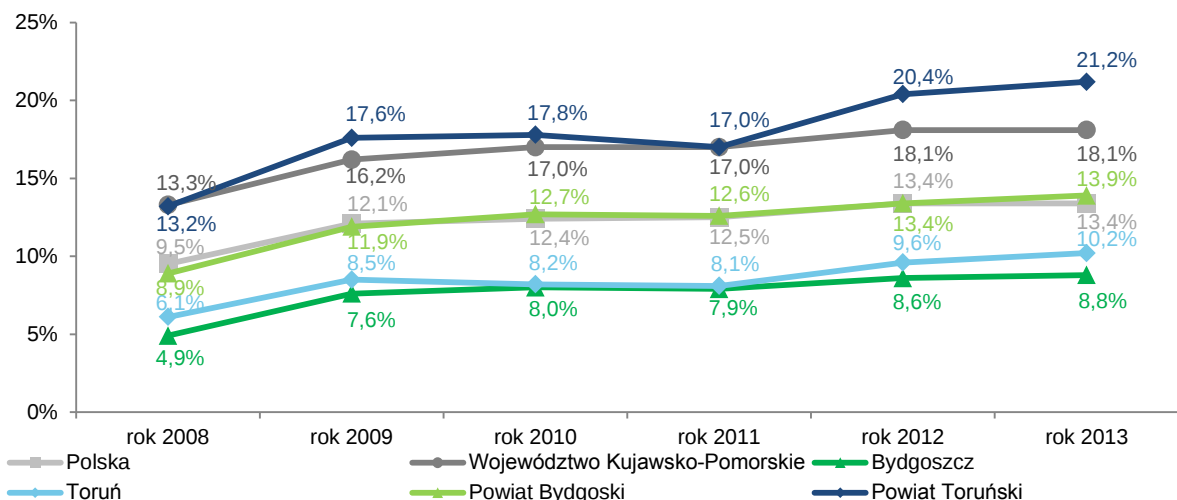
Wykres 12 Ludność według ekonomicznych grup wieku w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2000-2035

Źródło: Opracowanie WUP na podstawie danych GUS

Według danych za 2013 rok, stopa bezrobocia w TOF wynosi 10,2% dla Torunia oraz 21,2% dla Powiatu Toruńskiego. Są to wartości wysokie w skali kraju. Poniższy wykres prezentuje tempo wzrostu stopy bezrobocia w TOF w latach 2008-2013 na tle podregionu oraz Polski. Z danych wynika, iż tempo to jest wyższe niż w pozostałej części kraju, szczególnie w przypadku Powiatu Toruńskiego.

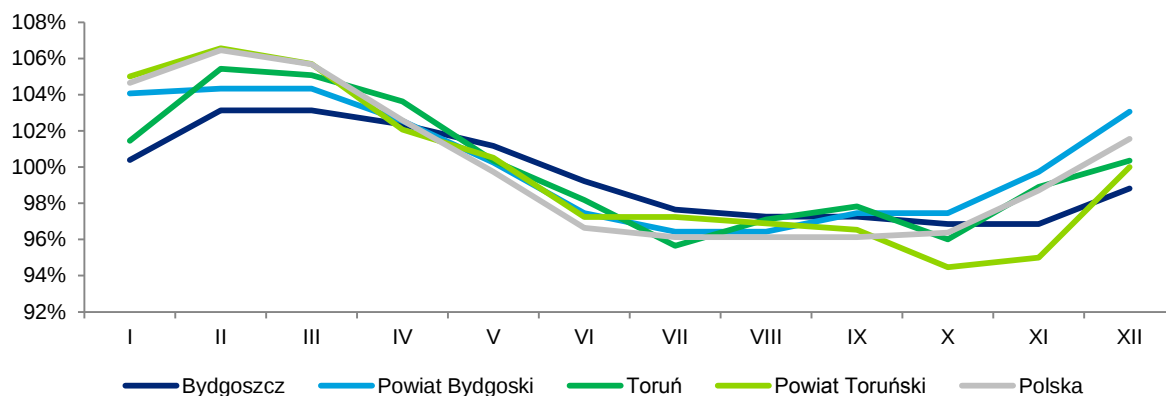
Wykres 14 Stopa bezrobocia na obszarze TOF na tle podregionu i Polski w latach 2008-2013

Źródło: Opracowanie WUP na podstawie danych GUS za lata 2008 - 2013

Analizując dynamikę zmian stopy bezrobocia w skali roku, widoczne są wahania sezonowe. Wykres 15 prezentuje wahania sezonowe stopy bezrobocia w TOF na tle podregionu i kraju (wyrażone jako odchylenie od średniej stopy bezrobocia w ciągu roku). Podobnie jak w całej Polsce, w okresie jesienno - zimowym bezrobocie jest wyższe od średniej dla całego roku, a w okresie wiosenno - letnim stopa bezrobocia spada, głównie ze względu na zwiększone zapotrzebowanie na pracę sezonową w rolnictwie i budownictwie. Największe wahania sezonowe stopy bezrobocia dotyczą Powiatu Toruńskiego. To niekorzystne zjawisko oznacza, że we wskazanym obszarze mieszkańcom trudniej jest znaleźć stabilne zatrudnienie, zapewniające dochód przez cały rok.

Wykres 15 Odchylenie średniej stopy bezrobocia w poszczególnych miesiącach roku od ogólnej średniej stopy bezrobocia w obszarach tworzących BTOF (dane za lata 2011-2013)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z powiatowych urzędów pracy

Wysokiemu bezrobociu towarzyszy stosunkowo niewielka aktywność mieszkańców TOF w obszarze przedsiębiorczości. Tabela 13 przedstawia liczbę osób bezrobotnych oraz liczbę podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców w TOF w podziale na poszczególne gminy.

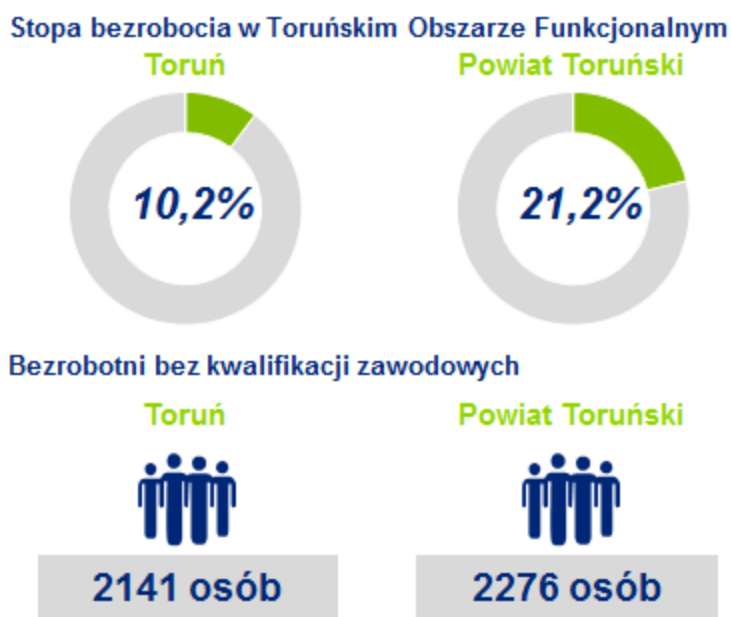
Tabela 14 Liczba osób bezrobotnych oraz liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców w gminach Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego (średnia dla Polski – 106 podmiotów) w 2013 r.

Gmina	Liczba osób bezrobotnych	Liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców
Toruń	8808	124
Zławieś Wielka	657	96
Łubianka	370	77
Chełmża	2353	70
Łysomice	539	105
Kowalewo Pomorskie	972	75
Lubicz	1038	105
Wielka Nieszawka	239	113
Obrowo	820	97
Czernikowo	954	70

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Szczególnie niepokojący jest wysoki udział osób nieposiadających kwalifikacji zawodowych (tzn. osób z wykształceniem podstawowym/ gimnazjalnym oraz osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym, które nie ukończyły kursów zawodowych) w ogólnej liczbie zarejestrowanych bezrobotnych. Szanse osób nieposiadających zawodu na podjęcie pracy zarobkowej są znacznie mniejsze niż osób z wykształceniem zawodowym i osób, które ukończyły kursy zawodowe. Aktywizacja zawodowa tej grupy bezrobotnych wymaga długotrwałego i kompleksowego wsparcia, polegającego przede wszystkim na nauce zawodu, umożliwiającego znalezienie pracy lub samozatrudnienie. Integralną częścią nauki zawodu powinny być działania zmierzające do rozwinięcia kompetencji społecznych oraz wykształcenia postaw pożądaných na rynku pracy. Skalę problemu z wysoką liczbą osób nieposiadających kwalifikacji zawodowych w Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym obrazuje poniższy schemat.

Schemat 5 Stopa bezrobocia w Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym oraz liczba bezrobotnych bez kwalifikacji zawodowych w 2013 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych WUP za 2013 r.

Powyższe czynniki wpływają negatywnie na atrakcyjność inwestycyjną Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego – znaczna część ludności nie przejawia aktywnego zainteresowania pracą zarobkową oraz poszerzaniem wachlarza własnych umiejętności i kwalifikacji. W konsekwencji maleją szanse inwestorów na znalezienie pracowników o wykształconych pożądanym postawach, takich jak między innymi:

- Poszanowanie dla pracy
- Przedsiębiorczość
- Chęć rozwoju
- Gotowość do współpracy czy zaufanie.

Występuje ponadto mniejsza skłonność i umiejętności korzystania z nowoczesnych technologii oraz elastyczności działań, np. w zakresie mobilności przestrzennej lub zawodowej (zdobywanie nowych kwalifikacji, zmiana profilu zawodowego). Odwrócenie negatywnych tendencji w zakresie poziomu kapitału ludzkiego i społecznego wpłynie pozytywnie na szanse TOF na pozyskanie inwestorów oraz związane z tym zwiększenie liczby miejsc pracy.

Do zmiany obecnych uwarunkowań niezbędne są działania o charakterze długoterminowym, ukierunkowane na podniesienie poziomu integracji społecznej oraz kształtowanie pożądanym postaw: aktywności społecznej i zawodowej, współpracy, zaufania, zaradności oraz innowacyjności. Działania te powinny koncentrować się na poziomie społeczności lokalnych poszczególnych gmin, by dotrzeć do możliwie szerokiego grona beneficjentów. W celu podniesienia skuteczności, powinny być realizowane w ramach współpracy samorządów, instytucji rynku pracy, pracodawców oraz organizacji pozarządowych.

2

Niski poziom dostosowania rodzaju i poziomu kwalifikacji do wymogów rynku pracy

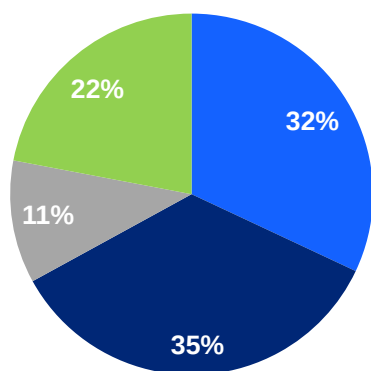
W Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym, jak i w całym województwie kujawsko – pomorskim, występuje niedopasowanie popytu i podaży na pracę. Rozbieżność w tym zakresie znajduje potwierdzenie w listach zawodów deficytowych i nadwyżkowych, sporządzanych przez urzędy pracy,

jednak zestawienia te nie odzwierciedlają w pełni wymiaru problemu (wakaty zgłaszane do urzędów pracy stanowią niewielką część wolnych miejsc pracy w gospodarce).

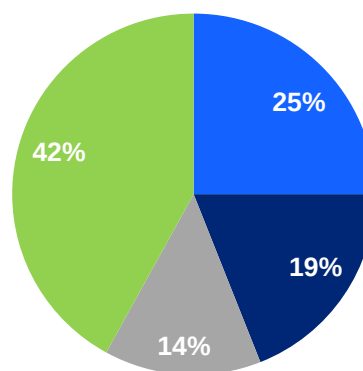
Bardziej precyzyjnych informacji w tym zakresie dostarcza „Prognoza zapotrzebowania na kadry z wyższym wykształceniem w województwie kujawsko-pomorskim do roku 2020” (Agrotec Polska Sp. z o. o., 2013), według której obecnie dwie trzecie młodych ludzi przygotowuje się do pracy umysłowej, a co trzecia osoba do pracy umysłowej wymagającej wysokich kwalifikacji. Prognozowane zapotrzebowanie na zawody umysłowe wymagające średnich kwalifikacji będzie kształtowało się na poziomie 19%, a na zawody umysłowe wymagające wysokich kwalifikacji na poziomie 25%. Ponad połowa popytu na pracę będzie dotyczyła prac fizycznych (wymagających wysokich kwalifikacji oraz prostych). Oznacza to, że znaczna część absolwentów będzie zmuszona do podjęcia pracy poniżej kwalifikacji. Skalę problemu prezentuje poniższy wykres.

Wykres 18. Niedopasowanie popytu i podaży pracy – perspektywa 2020 r.

Napływ absolwentów wg rodzajów kwalifikacji
w 2020r. – wynik symulacji

Popyt na pracę wg rodzajów kwalifikacji
w 2020r. – wynik symulacji

Źródło: Agrotec Polska, IBS (2013), *Prognoza zapotrzebowania na kadry z wyższym wykształceniem w województwie kujawsko-pomorskim do roku 2020*

Główną przyczyną dysproporcji w zakresie podaży i popytu pracy w Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym są zatem wybory edukacyjne, podejmowane przez młodych ludzi, a przede wszystkim:

- Zbyt niskie (pomimo niewielkiej tendencji wzrostowej w ostatnich latach) zainteresowanie kształceniem w szkołach zawodowych i technikach w stosunku do popularności liceów ogólnokształcących (przedstawione w poniższej tabeli)

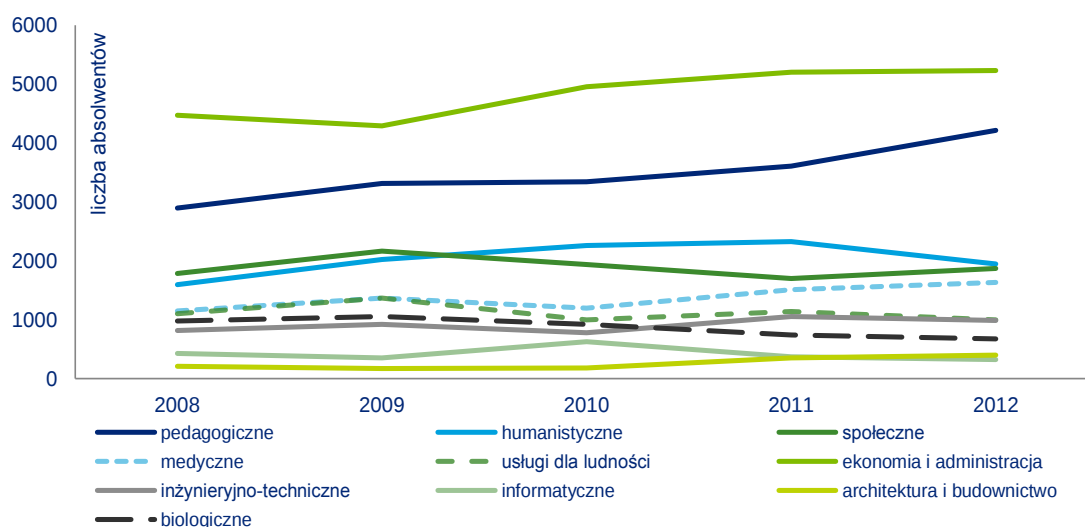
Tabela 15 Struktura szkół ponadgimnazjalnych według typów szkół w 2012 r.

Typ szkoły	TOF	BTOF	Polska
Liceum ogólnokształcące	50,9%	42,3%	42,4%
Liceum profilowane	0,4%	0,8%	1,0%
Technikum	37,7%	43,1%	43,0%
Zasadnicza szkoła zawodowa	11,0%	13,9%	13,6%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS za 2012 rok

- Nadreprezentacja absolwentów szkół wyższych kończących kierunki humanistyczne, społeczne i pedagogiczne w stosunku do absolwentów kierunków ścisłych i technicznych.

Wykres 19. Absolwenci szkół wyższych w Toruniu i Bydgoszczy w latach 2008-2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS za lata 2008-2012

Młodzi mieszkańcy Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego potrzebują poradnictwa zawodowego na etapie gimnazjum oraz szkół średnich. Poradnictwo powinno uwzględniać przede wszystkim prognozy dotyczące zapotrzebowania na konkretne kwalifikacje oraz informacje dotyczące kompetencji i postaw oczekiwanych przez pracodawców. Działania te powinny stanowić skuteczne wsparcie w podejmowaniu decyzji odnośnie dalszych ścieżek kształcenia i tym samym zwiększać szanse przyszłych absolwentów na zatrudnienie.

Oprócz niekorzystnych wyborów edukacyjnych, na niedopasowanie popytu i podaży pracy mają wpływ wspomniane wcześniej niepożądane postawy znacznej części osób bezrobotnych, tj. niska elastyczność w zakresie dostosowywania kwalifikacji do zmieniających się wymogów rynku pracy oraz niski poziom upowszechnienia idei uczenia się przez całe życie, czego świadectwem jest bardzo wysoka liczba osób bezrobotnych nieposiadających żadnych kwalifikacji zawodowych (do których zaliczamy osoby z wykształceniem podstawowym lub średnim ogólnokształcącym). Do grupy tej zalicza się ok. 4400 zarejestrowanych bezrobotnych w Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym.

3

Niski poziom upowszechnienia idei odpowiedzialności społecznej przedsiębiorstw wśród pracodawców

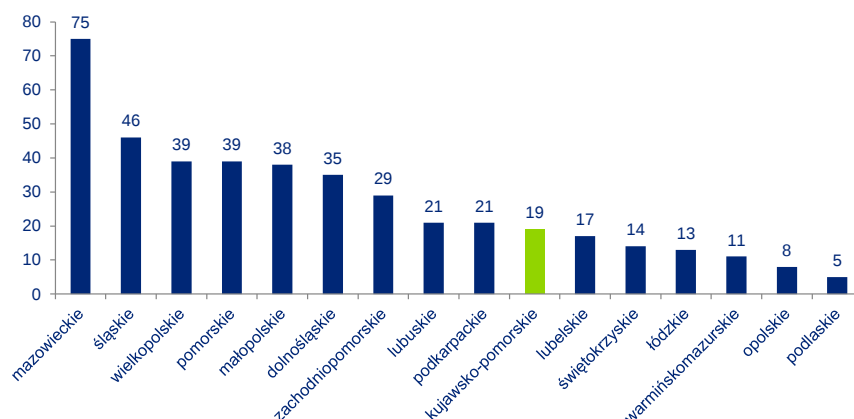
Działania ukierunkowane na poprawę sytuacji na rynku pracy wymagają zaangażowania nie tylko samorządów i instytucji rynku pracy, ale także pracodawców. Pracodawcy Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego (w szczególności małe i średnie przedsiębiorstwa) wykazują relatywnie niską świadomość wagi odpowiedzialności społecznej przedsiębiorstw. Według raportu „Trendy CSR 2014” Fundacji Odpowiedzialnego Biznesu, stale rośnie zapotrzebowanie ze strony rynku pracy na działania z zakresu CSR realizowane przez pracodawców. Odpowiedzialny pracodawca:

- Przestrzega praw pracowniczych;
- Prowadzi dialog z lokalną społecznością;

- Pomaga pracownikom godzić życie osobiste i zawodowe (szczególnie istotne z punktu widzenia osób powracających do pracy po urlopach rodzicielskich);
- Dbą o integrację międzypokoleniową i czerpie korzyści ze zróżnicowania wiekowego personelu;
- Tworzy warunki do pracy osobom niepełnosprawnym;
- Rozwija pracowników, wspierając tym samym utrzymanie zatrudnienia.

W Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym brakuje działań zmierzających do upowszechnienia idei odpowiedzialności społecznej wśród pracodawców. Istnieje potrzeba dotarcia do pracodawców z informacjami o korzyściach wynikających z wdrażania rozwiązań z zakresu CSR (*corporate social responsibility* – odpowiedzialność społeczna przedsiębiorstw), ukierunkowanych na rozwój kapitału ludzkiego i społecznego. Badania wykazują, że działania z zakresu CSR przekładają się na budowę przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstw, m.in. poprzez wzrost innowacyjności, poprawę wizerunku, wzrost zaangażowania i satysfakcji pracowników oraz poprawę ich retencji. Z punktu widzenia społeczeństwa odpowiedzialność społeczna pracodawców przyczynia się do zwiększania liczby stabilnych miejsc pracy oraz budowania nowoczesnej, konkurencyjnej gospodarki.

Wykres 20. Liczba wniosków o udzielenie wsparcia na wdrożenie CSR w ramach projektu „Zwiększanie konkurencyjności regionów poprzez społeczną odpowiedzialność biznesu (CSR)” w 2013-2014 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PARP

4

Potrzeba zwiększenia poziomu integracji działań poszczególnych interesariuszy na rynku pracy

Poprawa sytuacji na rynku pracy Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego wymaga ścisłej współpracy wszystkich interesariuszy rynku pracy, zarówno na obszarze TOF jak i w całym podregionie. Interesariuszami są min:

- Urzędy pracy;
- Instytucje samorządowe;
- Pracodawcy
- Poszukujący pracy;
- Szkoły średnie;
- Uczelnie wyższe;
- Organizacje pozarządowe.

Podstawą zacieśnienia współpracy wyżej wymienionych podmiotów jest sprawny przepływ informacji odnośnie rynku pracy na terenie TOF i całego podregionu, który umożliwi tworzenie kompleksowych raportów oraz podejmowanie na ich podstawie bardziej trafnych decyzji oraz skuteczniejszych działań,

adekwatnych do zmian zachodzących na rynku pracy. W celu zapewnienia sprawnego przepływu informacji niezbędna jest wspólna inicjatywa różnych interesariuszy rynku pracy TOF oraz podregionu, polegająca na opracowaniu klarownych metod współpracy oraz wystandardyzowanych narzędzi. Wspólna inicjatywa, polegająca na zapewnieniu sprawnego przepływu informacji, powinna w dalszej perspektywie stopniowo ewoluować w kierunku większej liczby wspólnych działań, zmierzających do poprawy sytuacji na rynku pracy zarówno Toruńskiego jak i Bydgoskiego Obszaru Funkcjonalnego.

2.1.4. Innowacyjność

Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	Województwo kujawsko-pomorskie sklasyfikowane jako skromny innowator w europejskim badaniu innowacyjności regionów (RIS): Wszystkie wskaźniki dotyczące działalności badawczo-rozwojowej oraz innowacyjności stawiają region w niekorzystnej pozycji zarówno w porównaniu do Polski, jak i do większości innych województw.
2	Niskie nakłady na B+R jedną z kluczowych przyczyn niskiego poziomu innowacyjności TOF - Nakłady na B+R w regionie stanowiły zaledwie 2% całkowitych nakładów poniesionych w kraju (dla porównania mazowieckie- 34%, małopolskie- 11,4%) i zaledwie 0,4% PKB regionu (Polska 0,8%). - Województwo kujawsko-pomorskie było jednym z ostatnich pod względem wielkości środków przeznaczanych na B+R na 1 mieszkańca.
3	Konieczność wzmocnienia struktur i zasięgu działalności regionalnego systemu innowacyjności - W regionie nie zbudowano regionalnego systemu innowacyjności, co utrudnia przełamywania barier we współpracy pomiędzy strefą nauki i biznesu - W regionie potrzebna jest budowa systemu finansowania innowacji poprzez stworzenie mechanizmów wspierających działania na każdym poziomie (tj. od badań podstawowych do prac wdrożeniowych), np. instrumentów finansowych wysokiego ryzyka - W regionie wzmocnienia wymagają podmioty odpowiedzialne za pośrednictwo w zakresie transferu technologii i przepływ informacji tj. instytucje otoczenia biznesu - W regionie należy budować potencjał naukowo-badawczy na rzecz innowacyjnej gospodarki i wzmacniać współpracę uczelni i jednostek badawczych z przemysłem

1 Województwo kujawsko-pomorskie sklasyfikowane zaledwie jako skromny innowator w europejskim badaniu innowacyjności regionów (RIS)

Rozwój oparty na wiedzy i innowacjach to jeden z trzech kluczowych priorytetów strategii „Europa 2020”. Również w krajowych oraz regionalnych dokumentach programowych takich jak Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego oraz Regionalna Strategia Innowacji Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 tematyka gospodarki opartej na wiedzy traktowana jest priorytetowo. Kluczowe miasto regionu czyli Toruń, skupiające wiodące w regionie jednostki naukowe pełnią szczególną rolę w rozwoju innowacyjności regionu.

W zestawieniu innowacyjności regionów tzw. Regionalna Tabela Wyników (Regional Innovation Scoreboard, RIS)⁸ województwo kujawsko-pomorskie zostało ocenione jako „skromny innowator”. Wszystkie wskaźniki dotyczące działalności badawczo-rozwojowej oraz innowacyjności stawiają region w niekorzystnej pozycji zarówno w porównaniu do Polski, jak i do większości innych województw. Wybrane wskaźniki wykorzystywane w badaniu RIS przedstawiono w poniższej tabeli.

⁸ Regional Innovation Scoreboard jest badaniem innowacyjności 190 regionów Unii Europejskiej, Norwegii i Szwajcarii wykonywanym przez Komisję Europejską w cyklu dwuletnim. W najnowszym badaniu wykonanym w 2014 r. Komisja Europejska dokonała modyfikacji wskaźników na podstawie, których dokonywała oceny innowacyjności poszczególnych regionów

Tabela 16 Znormalizowane wskaźniki innowacyjności, wartości porównywane rok do roku, RIS 2012

Wskaźniki innowacyjności w badaniu regionalnym RIS	2007	2009	2011
Populacja z wyższym wykształceniem	0,30	↗	↗
Wydatki B+R w sektorze publicznym	0,10	↗	↗
Wydatki B+R w sektorze prywatnym	0,22	↘	↗
Pozostałe wydatki na innowacje	0,75	↘	↗
Wydatki na innowacje w MŚP	0,25	↘	↗
Wydatki na innowacje w MŚP współpracującymi z innymi	0,37	↘	↘
Wnioski patentowe w Europejskim Urzędzie Patentowym	0,21	↘	↗
MŚP wprowadzające innowacyjne produkty/procesy	0,25	↘	↗
MŚP wprowadzające innowacje marketingowe/organizacyjne	0,30	→	↘
Zatrudnienie w działalnościach opartych na wiedzy	0,23	↗	↗
Sprzedaż innowacji na rynek oraz do firm	0,29	↘	↗

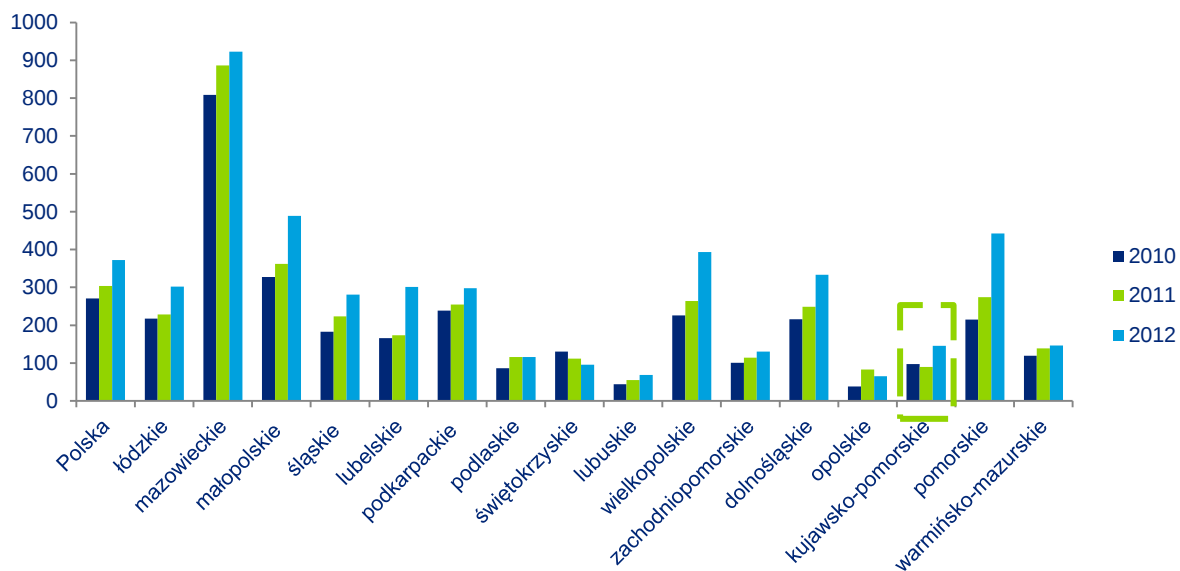
Źródło: Opracowanie własne na podstawie RIS 2012

Biorąc pod uwagę wyniki województwa w odniesieniu do poszczególnych wskaźników RIS należy zauważyć, że na przestrzeni lat 2007-2011 region poprawił wyniki m.in. w takich obszarach jak: liczba osób posiadających wyższe wykształcenie, wydatki na badania i rozwój, MŚP wprowadzające innowacyjne produkty, sprzedaż innowacji na rynek. Niestety wyniki najnowszego Regionalnego badania innowacyjności wykonanego w 2014 r. wskazują na spadek wyników województwa dla wybranych wskaźników m.in. sprzedaż produktów innowacyjnych na rynku, nakłady przedsiębiorstw na B+R, liczba złożonych aplikacji do EPO.

2 Niskie nakłady na B+R jedną z kluczowych przyczyn niskiego poziomu innowacyjności TOF

Wzrost gospodarczy i społeczny regionu w dużej mierze uzależniony jest od poziomu i rozwoju działalności badawczo-naukowej, jak również od wykorzystywania jej wyników, jako siły napędzającej gospodarkę. W tym kontekście istotne znaczenie ma wysokość nakładów na badania i rozwój. Na ww. działalność w regionie przeznaczane są relatywnie niewielkie środki i jest ona prowadzona przez stosunkowo mały odsetek przedsiębiorstw. W 2012 r. całkowite nakłady na B+R wyniosły w województwie kujawsko-pomorskim 304 mln zł, z czego większość przypadała na TOF, co stanowiło zaledwie 2% całkowitych nakładów poniesionych w kraju (dla porównania mazowieckie- 34%, małopolskie- 11,4%) i zaledwie 0,4% PKB regionu (Polska 0,8%). Województwo kujawsko-pomorskie było jednym z ostatnich pod względem wielkości środków przeznaczanych na B+R na 1 mieszkańca.

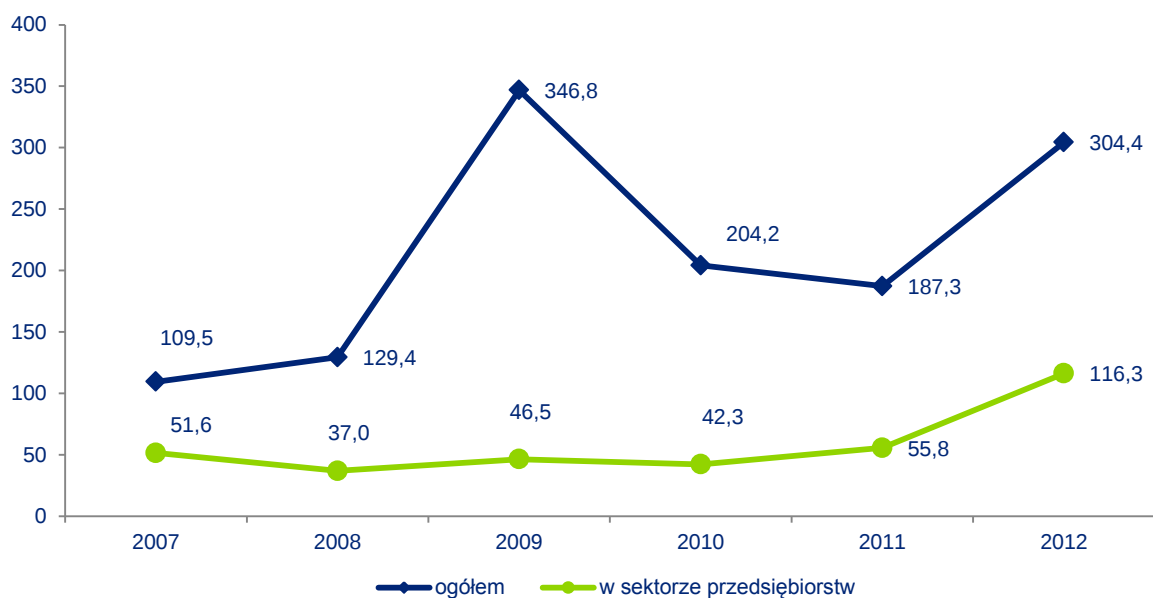
Wykres 21 Porównanie nakładów na B+R na 1 mieszkańca w poszczególnych województwach w latach 2010-2012 (tys. PLN)

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Ponadto nakłady na B+R wzrastały w tempie dużo mniejszym niż średnio w Polsce (woj. kujawsko-pomorskie 2007 do 2012 wzrost o 160%, Polska – 222%).

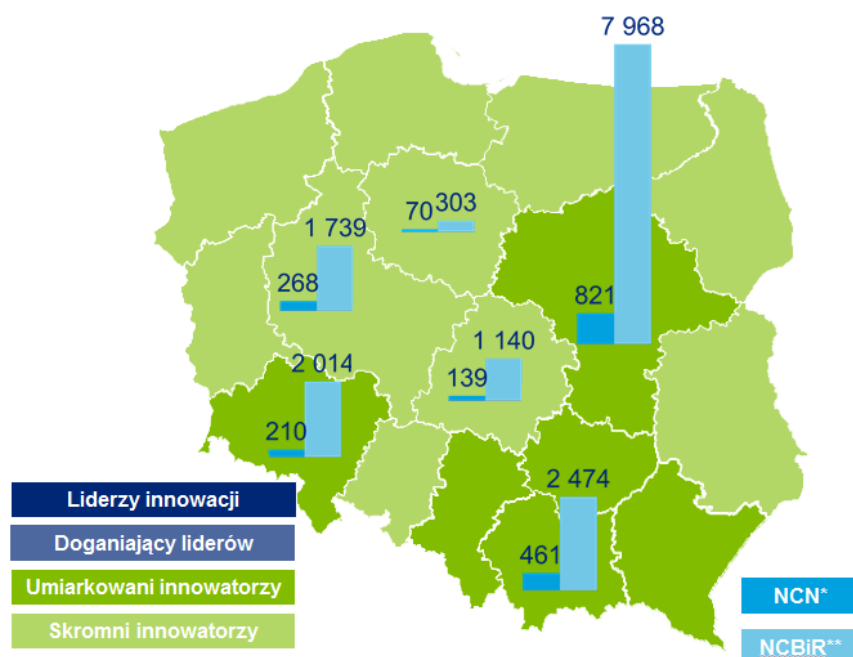
Wykres 22. Dynamika nakładów na działalność B+R ogółem i w sektorze przedsiębiorstw w latach 2007-2012 w województwie kujawsko-pomorskim (mln)

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Region wykazywał ograniczoną aktywność w sięganiu po środki finansowe pozostające w dyspozycji Narodowego Centrum Nauki oraz, w szczególności, Narodowego Centrum Badań i Rozwoju.⁹

Mapa 5 Mapa regionów innowacyjnych (RIS 2014) z naniesionymi wartościami dofinansowań z NCN¹⁰ i NCBiR¹¹ w 2012 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie RIS 2012

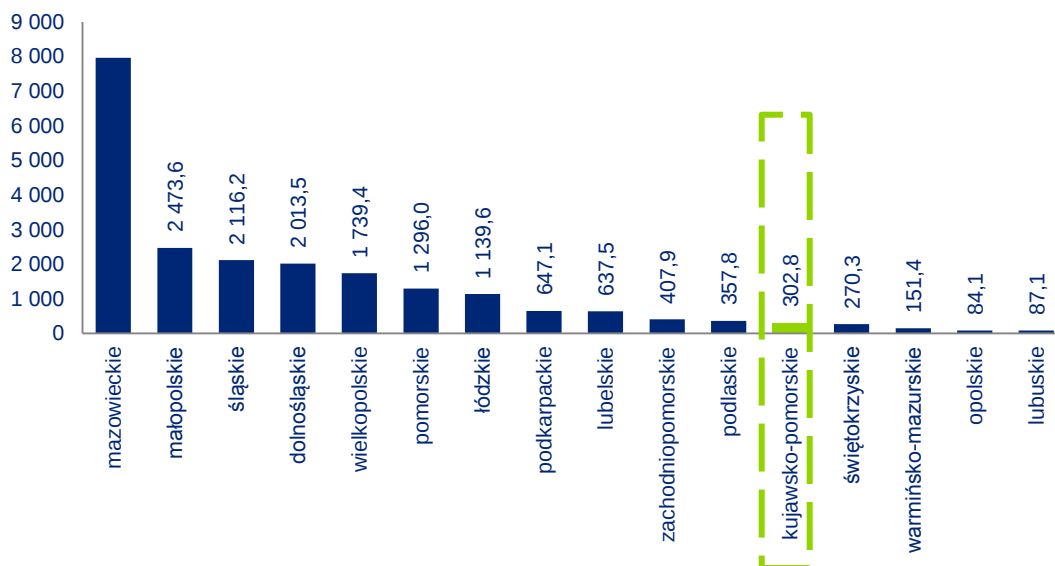
Z 70 zakwalifikowanymi wnioskami i kwotą w wysokości 23,6 mln zł przyznaną przez NCN region zajął 9 miejsce w kraju. Należy zauważyć, iż 94% wszystkich środków przyznanych w województwie przez NCN przypadło na obszar BTOF – beneficjentami były Uniwersytet Mikołaja Kopernika (także Collegium Medicum) oraz Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy im. J.J. Śniadeckich w Bydgoszczy. Łącznie kwota finansowania wyniosła 23,6 mln i była przeznaczona na realizację projektów z zakresu nauk ścisłych i technicznych – 8,48 mln zł, międzydziedzinowe projekty badawcze – 6,24 mln zł, nauki o życiu – 6,07 mln zł, nauki humanistyczne – 2,83 mln zł). Podobnie niską aktywność regionu można było zaobserwować w aplikowaniu o środki z NCBiR – zgodnie ze sprawozdaniem złożonym przez NCBiR, do 2012 r. region pozyskał środki na realizację 99 projektów na kwotę 302 mln zł i zajął tym samym dopiero 12 pozycję wśród innych województw.

⁹ Narodowe Centrum Nauki finansuje prace eksperymentalne podejmowane przede wszystkim w celu zdobycia nowej wiedzy, bez nastawienia na praktyczne zastosowanie ani użytkowanie. Natomiast Narodowe Centrum Badań i Rozwoju skupia się na realizacji programów badań naukowych i prac rozwojowych, które bezpośrednio przekładają się na rozwój innowacyjności. W największej mierze finansowane są konsorcja, przedsiębiorcy oraz uczelnie wyższe, które znajdują synergię pomiędzy badaniami naukowymi, a wykorzystaniem ich w gospodarce.

¹⁰ Narodowe Centrum Nauki – wnioski zakwalifikowane w 2013 r.

¹¹ Narodowe Centrum Badań i Rozwoju - wartość dofinansowania dla wszystkich projektów, których realizacja rozpoczęła się do końca 2012 r. łącznie z projektami uruchomionymi w latach wcześniejszych

Wykres 23. Wartość dofinansowania dla wszystkich projektów, których realizacja rozpoczęła się do końca 2012 r., łącznie z projektami uruchomionymi w latach wcześniejszych

Źródło: Sprawozdanie z działalności Narodowego Centrum Badań i Rozwoju za rok 2012, Narodowe Centrum Badań i Rozwoju

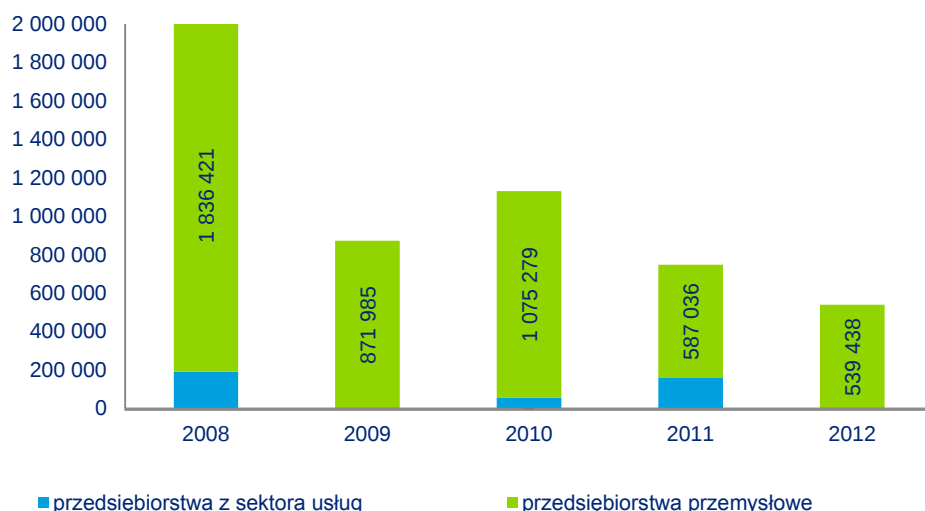
3 Mała liczba aktywnych podmiotów mogących tworzyć regionalny system innowacyjności

Innowacyjne przedsiębiorstwa

W latach 2010-2012 w województwie kujawsko-pomorskim odsetek przedsiębiorstw innowacyjnych w przemyśle stanowił zaledwie ok. 17%, natomiast w sektorze usług tylko 10,8%.¹² Większość innowacyjnych podmiotów było zlokalizowanych w BTOF. Zmniejszyły się także nakłady ponoszone przez przedsiębiorstwa na działalność innowacyjną. Należy zauważyć, że działalność innowacyjną przedsiębiorstwa finansowały przede wszystkim ze środków własnych. Finansowanie zewnętrzne (głównie UE) pozyskane przez przedsiębiorstwa było przeznaczone na inwestycje (68%), rozwijanie współpracy (19%) i działalność B+R (16%).

¹² Na podstawie danych GUS

Wykres 24 Nakłady przedsiębiorstw na działalność innowacyjną w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2008-2012

Źródło: Główny Urząd Statystyczny

Podobnie jak i w innych regionach w Polsce, w województwie kujawsko-pomorskim przedsiębiorstwa największe kwoty przeznaczały na maszyny oraz urządzenia techniczne. Działy B+R posiadały tylko nieliczne podmioty.

Jednostki B+R w TOF

W województwie kujawsko-pomorskim działalność B+R prowadziło 12 jednostek, przede wszystkim szkół i jednostek naukowych finansowanych w większości ze środków publicznych. Większość z nich zlokalizowanych jest w Bydgoszczy i Toruniu. Największą instytucją badawczo-rozwojową w województwie jest Instytut Inżynierii Materiałów Polimerowych i Barwników z siedzibą w Toruniu. W mieście tym znajduje się także Oddział Przetwórstwa Tworzyw Polimerowych instytutu, natomiast poza OF znajdują się oddziały zamiejscowe: Farb i Tworzyw (Gliwice), Elastomerów i Technologii Gumy (Piastów), Barwników i Produktów Organicznych (Zgierz). Inny ważny dla rozwoju przedsiębiorczości i innowacyjności ośrodek badawczy w regionie to Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Urządzeń Sterowania Napędów w Toruniu,.

Zatrudnienie w B+R

Niewielkie nakłady oraz liczba podmiotów zajmujących się działaniami związanymi z B+R przekładają się na niską liczbę zatrudnionych w tej branży (jedynie 3% zatrudnionych w B+R w Polsce było zatrudnionych w województwie kujawsko-pomorskim). Najwięcej personelu B+R było zatrudnionego na uczelniach wyższych (2162 w EPC¹³), w przedsiębiorstwach – 896 w EPC, natomiast pracownicy sektora rządowego i prywatnych instytucji niekomercyjnych stanowili 99,2 w EPC.

¹³ EPC – ekwiwalent pełnego czasu pracy, Nauka i technika w 2012 r, GUS

Tabela 17. Zatrudnienie w działalności badawczej i rozwojowej w 2012 r. w podziale na dziedziny nauk

	Liczba zatrudnionych w B+R w województwie kujawsko- pomorskim	Udział wśród zatrudnionych w B+R w Polsce ogółem
Ogółem	3 157,3	3%
Nauki przyrodnicze	481,1	3%
Nauki inżynieryjne i techniczne	1 035,4	3%
Nauki medyczne i nauki o zdrowiu	419,1	4%
Nauki rolnicze	142,4	3%
Nauki społeczne	507,1	5%
Nauki humanistyczne	572,1	7%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych GUS, BDL

W województwie kujawsko-pomorskim odnotowano niższy niż w skali całego kraju poziom zarówno udziału zasobów ludzkich dla nauki i techniki (HRST¹⁴) w populacji ogółem, jak i udziału rdzenia zasobów tj. osób pracujących w B+R w zasobach ludzkich dla nauki i techniki (HRST).

4

Konieczność wzmocnienia struktur i zasięgu działalności regionalnego systemu innowacyjności

W regionie nie funkcjonował do tej pory system wspierający rozwój innowacyjności w rozumieniu systemu powiązanych ze sobą instytucji działających na rzecz rozwoju innowacji o zidentyfikowanych zadaniach, wyodrębnionych kompetencjach, wzajemnie się uzupełniających i koordynowanych przez konkretny podmiot. Taki system jest dopiero budowany.

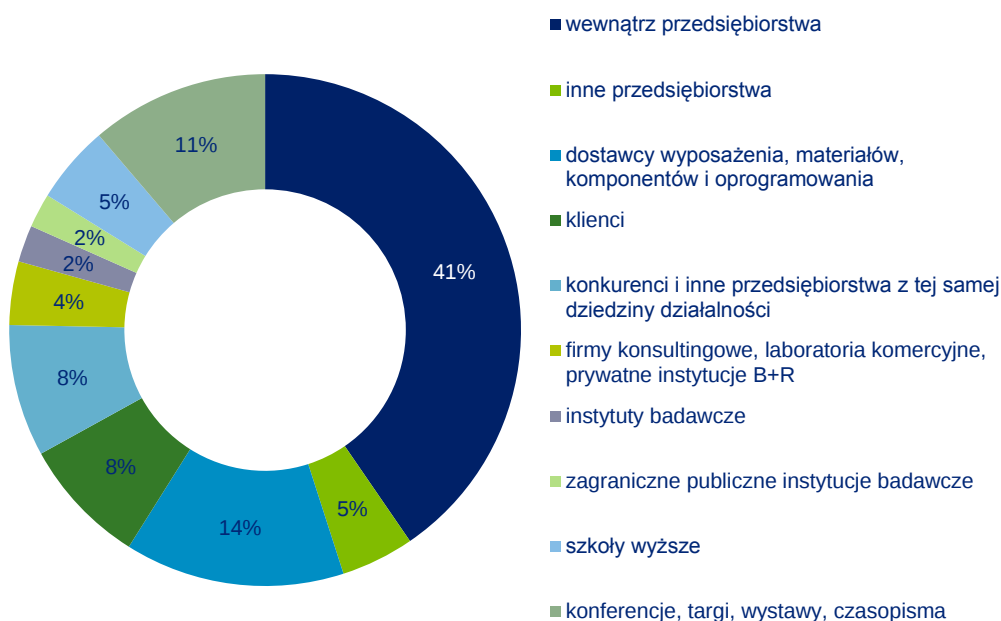
Działalność innowacyjna rozwijana jest głównie drogą wewnętrzną w przedsiębiorstwie, przy wykorzystaniu własnych zasobów, kompetencji i pomysłów. Dotyczy to przede wszystkim przedsiębiorstw najmniejszych realizujących z reguły innowacje o niewielkiej skali i nowoczesności, niewymagające szerszej współpracy z otoczeniem, często wykorzystując naśladownictwo, jako źródło nowych rozwiązań. Natomiast niewielki odsetek przedsiębiorstw rozwija innowacje, poszukując źródeł nowej wiedzy, usług na rzecz innowacji. Niski poziom współpracy pomiędzy interesariuszami regionalnego systemu innowacyjności odzwierciedla m.in. nastawienie przedsiębiorstw (innowacyjnych) do pozyskiwania wiedzy o innowacjach – zaledwie dla 5% z nich uczelnie wyższe są ważnym źródłem wiedzy (Polska- 8%), a instytuty badawcze tylko dla 3,5% (Polska-6,4%).¹⁵

¹⁴ Zgodnie z klasyfikacją przyjętą przez GUS zasoby ludzkie dla nauki i techniki tworzą osoby aktualnie zajmujące się lub potencjalnie mogące zająć się pracami związanymi z tworzeniem, rozwojem, rozpowszechnianiem i zastosowaniem wiedzy naukowo-technicznej. Do zasobów ludzkich dla nauki i techniki zalicza się osoby, które spełniają przynajmniej jeden z dwóch warunków:

posiadają wykształcenie wyższe w dziedzinach nauki i techniki lub nie posiadają formalnego wykształcenia, ale pracują w zawodach nauki i techniki, gdzie takie wykształcenie jest zazwyczaj wymagane

¹⁵ GUS, BDL

Wykres 25 Źródła informacji dla innowacji w przedsiębiorstwach przemysłowych według województw w latach 2010-2012

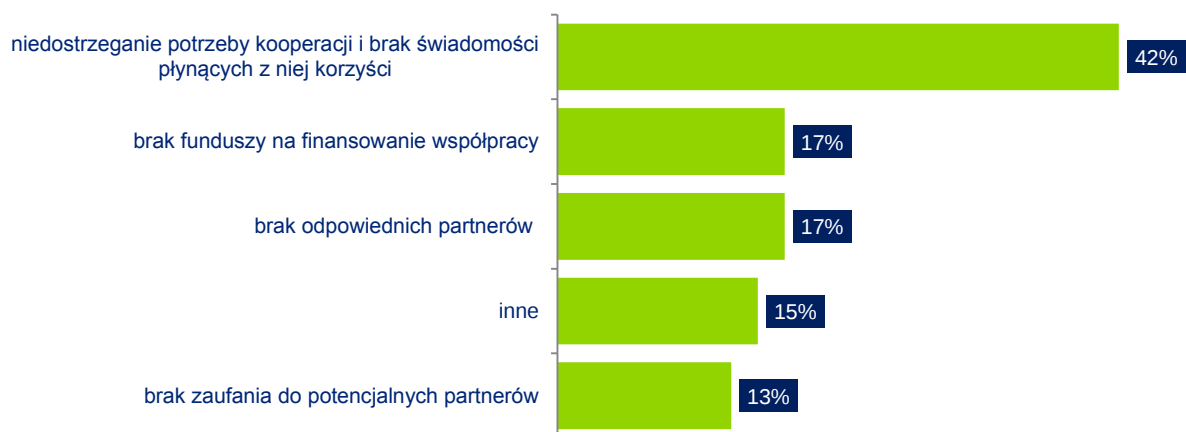

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Przedsiębiorcy w regionie najczęściej czerpią wiedzę o innowacjach podczas targów i konferencji, od klientów, dostawców oraz konkurencji.

Równocześnie wśród przyczyn niepodjęcia współpracy z partnerami zewnętrznymi wskazywano najczęściej brak świadomości na temat korzyści ze współpracy.¹⁶

Wykres 26 Najczęściej wymieniane przez przedsiębiorców przyczyny niepodjęcia współpracy z partnerami zewnętrznymi

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportu *Badanie przedsiębiorstw oraz instytucji otoczenia biznesu w ramach projektu Współpraca na rzecz budowania zdolności innowacyjnych przedsiębiorstw w regionie kujawsko-pomorskim*, Toruń, 2012 r.

¹⁶ Na podstawie raportu PARP: *Badanie przedsiębiorstw oraz instytucji otoczenia biznesu*. 2013

Z informacji uzyskanych w ramach wywiadów pogłębionych przeprowadzonych z przedstawicielami przedsiębiorców i uczelni wyższych wynika, iż współpraca pomiędzy ośrodkami naukowymi na polu badań naukowych jest raczej ograniczona, gdyż w większości wypadków nie zidentyfikowano wspólnych obszarów badawczych. Instytucje naukowe, jeśli już współpracują, raczej szukają partnerów poza regionem.

Impas we współpracy ma przełamać także projekt budowy Regionalnego Centrum Innowacyjności (RCI) oraz Kujawsko-Pomorskiej Sieci Informacyjnej (K-PSI) realizowany przez Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy.

Budowanie sieci współpracy

Istotne dla rozwoju innowacyjności w TOF jest tworzenie sieci współpracy. Dzięki możliwości pozyskania finansowania na działalność klastrową w perspektywie finansowej 2007-2013 w Polsce powstawały liczne inicjatywy klastrowe, jednak niewielu z nich udało się rozwinąć działalność na tyle, aby przekształciły się w klastry. Próby tworzenia sieci współpracy były podejmowane także w ramach Stowarzyszenia Producentów Żywności Metodami Ekologicznymi „EKOLAND” w Szubinie, Lokalnej Organizacji Turystycznej w Toruniu. W 2013 r. działania animacyjne były podejmowane na rzecz powołania Kujawsko-Pomorskiego Klastra Wodnego, Kujawsko-Pomorskiego Klastra na Rzecz Proekologicznego Wykorzystania Materiałów Polimerowych, Klastra Turystyki Uzdrowiskowej i Medycznej¹⁷.

Należy zauważyć, iż zgodnie z kierunkami i założeniami polityki klastrowej w Polsce do 2020 roku opracowanej przez PARP klastrom przypisuje się istotną rolę w podnoszeniu innowacyjności i konkurencyjności gospodarki oraz wzmacnianiu specjalizacji regionalnych, a wśród kluczowych rekomendacji wymienia się konieczność dofinansowania inicjatyw klastrowych i koordynatorów klastrów, a także zintegrowanie dostępnego wsparcia publicznego wokół wybranych klastrów o kluczowym znaczeniu i potencjale konkurencyjnym.

Instytucje otoczenia biznesu

Usługi wsparcia innowacyjności gospodarki i transferu technologii w województwie kujawsko-pomorskim świadczą instytucje otoczenia biznesu. Nasycenie ww. ośrodkami w województwie kujawsko-pomorskim pozostaje na niskim poziomie (10 miejsce w kraju). Pod koniec 2011 r. na jeden ośrodek przypadało 4288 firm.¹⁸ Słabością regionalnej infrastruktury otoczenia innowacyjnego biznesu jest ich duża koncentracja w Toruniu, co utrudnia korzystanie z usług ww. ośrodków przez przedsiębiorców z gmin oddalonych od miasta rdzenia. Działalność doradczą, szkoleniową, wsparcie dla przedsiębiorstw i inwestorów oraz liczne projekty z zakresu rozwoju przedsiębiorczości i innowacyjności prowadzi Toruńska Agencja Rozwoju Regionalnego. Wśród usług specjalistycznych oferowanych przez ośrodki innowacji dominują głównie usługi nakierowane na promocję innowacji oraz wsparcie doradcze i informacyjne istniejących przedsiębiorstw związane z innowacjami w regionie, a w mniejszym zakresie na wsparcie finansowe nowych przedsięwzięć. Badania ankietowe przeprowadzone wśród przedsiębiorców wskazywały także na niedopasowanie oferty IOB do oczekiwań i potrzeb firm. W szczególności m.in: wskazywano na to, że oferta jest mało konkretna, często zbyt ogólna w stosunku do specyficznych potrzeb przedsiębiorców; w przypadku firm na wysokim poziomie rozwoju technologicznego i specyficznej, specjalistycznej branży – IOB nie były w stanie zapewnić przedsiębiorstwom wsparcia i pomocy na satysfakcjonującym poziomie, zdarzało się także, że skorzystanie z oferty IOB było skomplikowane¹⁹. Ponadto w regionie nadal brakuje ciekawej oferty finansowania inicjatyw wysokiego ryzyka.

Poniższa tabela prezentuje najważniejsze instytucje otoczenia biznesu, mające wpływ na rozwój TOF.

¹⁷ Portal prowadzony przez Toruńską Agencję Rozwoju Regionalnego S.A. <http://razemdlabiznesu.pl/strona-6-klastry.html>

¹⁸ Ośrodki innowacji i przedsiębiorczości w Polsce, Raport 2012, RAPR, 2012 r.

¹⁹ Badanie przedsiębiorstw oraz instytucji otoczenia biznesu w ramach projektu Współpraca na rzecz budowania zdolności innowacyjnych przedsiębiorstw w regionie kujawsko-pomorskim, Toruń, 2012 r.

Tabela 18 Najważniejsze instytucje otoczenia biznesu wspierające rozwój innowacyjności TOF

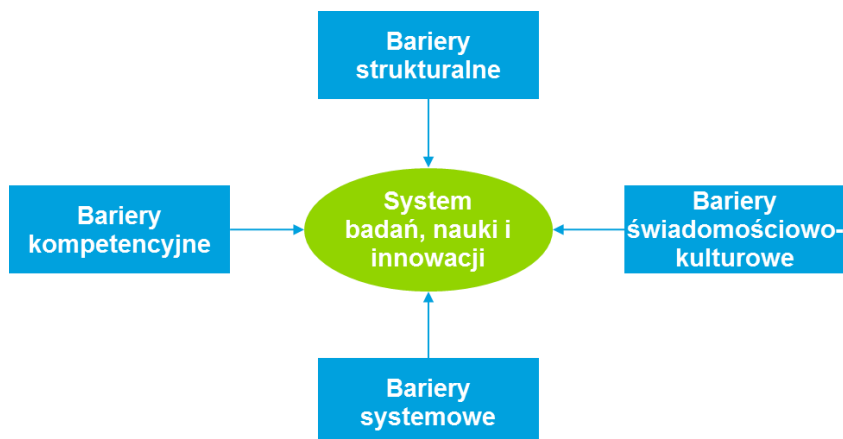
Parki technologiczne	Inkubatory przedsiębiorczości	Ośrodki szkoleniowo-doradcze (wybrane)	Centra transferu technologii	Akademickie inkubatory przedsiębiorczości	Fundusze kapitału załączkowego / poręczeniowego
Toruński Park Technologiczny www.technopark.org.pl	Toruński Inkubator Technologiczny http://bl.przedsiębiorca.pl/	Kujawsko-Pomorska Organizacja Pracodawców Lewiatan w Toruniu	Entreprise Europe Network Toruńska Agencja Rozwoju Regionalnego www.een.tarr.org.pl	Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości Uniwersytetu Mikołaja Kopernika (UMK) www.aip.umk.pl	Toruński Fundusz Poręczeń Kredytowych www.tfpk.pl
			Interdyscyplinarne Centrum Nowoczesnych Technologii UMK w Toruniu (UMK) www.umk.pl	Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości (Wyższa Szkoła Bankowa) www.inkubatory.pl	Kujawsko-Pomorski Fundusz Poręczeń Kredytowych www.pozyczki.kujawsko-pomorskie.pl

Źródło: Opracowanie własne na podstawie opracowania PARP zat. Ośrodki innowacji i przedsiębiorczości w Polsce, Raport 2012, RAPR, 2012 r.

Kluczowe bariery rozwoju innowacyjności

W literaturze wskazuje się na cztery główne grupy barier w systemie badań, nauki i komercjalizacji wiedzy. Właściwie wszystkie poniższe bariery występują także w TOF.

Schemat 6: Grupy barier w systemie badań, nauki i komercjalizacji wiedzy

Źródło: Opracowanie własne Deloitte na podstawie: PARP

1. **Bariery strukturalne** – wynikają głównie ze specyfiki sektorów gospodarki, nauki, badań i rozwoju oraz wsparcia: nadmierna biurokratyzacja i formalizacja mechanizmów wsparcia z środków UE, nacisk na infrastrukturę techniczną kosztem usług wspierających przedsiębiorczość i transfer technologii, niski poziom konsolidacji systemu transferu technologii, niedojrzały rynek nowych koncepcji biznesowych, brak popytu polskiego rynku na innowacyjne produkty, nastawienie uczelni na rozwój płatnych usług dydaktycznych.
2. **Bariery świadomościowo-kulturowe** – są to cechy dotyczące braku zaufania czy też posługiwania się stereotypami: niski poziom kontaktów i współpracy środowiska przedsiębiorców z jednostkami naukowymi (często występuje kontakt nieformalny), pasywność instytucji naukowych w zakresie tworzenia oferty innowacyjnych rozwiązań
3. **Bariery systemowe** – dotyczą problemu przerostu regulacji, nadmiernej liczby aktów prawnych oraz zmienności prawa. Należy wymienić w tym miejscu bariery takie jak: brak spójnej wizji w jaki sposób polityka innowacyjna może przekładać się na rozwój społeczno-gospodarczy, zapisy odnoszące się do ochrony własności intelektualnej utrudniają generowanie korzyści z przyszłej komercjalizacji.
4. **Bariery kompetencyjne** – obejmują środowiska administracji publicznej, władz i administracji, uczelni wyższych, przedsiębiorców oraz kadr i zarządów instytucji wsparcia. Znajdują się tu bariery dotyczące problematyki pomocy publicznej, różnego rodzaju zagadnień własności intelektualnej, dostępnych usług proinnowacyjnych oraz rozwoju rynku finansowego wspierającego rozwój innowacji, które często przerastają kompetencje osób zajmujących się tą szeroką dziedziną.

Ponadto barierę w efektywnej współpracy uczelni z przedsiębiorstwami stanowią braki odpowiedniej infrastruktury badawczej, która mogłaby w znaczący sposób przyczynić się do bardziej dynamicznego rozwoju przemysłu w zakresie rozwiązań proinnowacyjnych. Województwo kujawsko-pomorskie skupia tylko 2,1% wartości aparatury naukowo-badawczej kraju, podczas gdy np. mazowieckie aż 30,6%. Stopień zużycia aparatury określono na poziomie 63,1%²⁰.

W okresie programowania 2007-2013 w obszarze funkcjonalnym realizowano szereg projektów mających na celu podniesienie poziomu innowacyjności regionu, a wśród nich m.in.:

²⁰ http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/NTS_nauka_i_teknika_2012.pdf

- Pomeranus Seed - celem projektu było zwiększenie liczby nowych, innowacyjnych przedsiębiorstw
- Wdrożenie koncepcyjnej technologii produkcji w sektorze hutnictwa szkła, oraz Wdrożenie innowacyjnej technologii budowy i eksploatacji telemetrycznych pojazdów szynowych – celem projektów było wdrożenie innowacyjnych rozwiązań w przedsiębiorstwach
- Rozbudowa i rozwój działalności Toruńskiego Parku Technologicznego
- Projekty dotyczące akademickiej przedsiębiorczości studentów oraz tematyki spin-off realizowane na uczelniach wyższych
- Utworzenie Centrum Zarządzania Regionalnym Systemem Innowacji, oraz utworzenie Regionalnego Ośrodka Rozwoju Innowacji i Społeczeństwa Informacyjnego
- Budowa Interdyscyplinarnego Centrum Nowoczesnych Technologii UMK w Toruniu
- Realizacja II etapu Regionalnego Centrum Innowacyjności
- Budowa Collegium Humanisticum UMK – rozbudowa bazy dydaktycznej i naukowo-badawczej
- Rozbudowa Wydziału Fizyki, Astronomii i Informatyki Stosowanej UMK w Toruniu – utworzenie Centrum Optyki Kwantowej – zastosowania w naukach przyrodniczych i biomedycznych.²¹

Do ciekawych inicjatyw należy również rozwój działalności innowacyjnych laboratoriów inLAB utworzonych na UMK, która polega na „opracowaniu narzędzi służących poszerzeniu dopływu innowacyjnych rozwiązań na rzecz gospodarki w postaci nowatorskiego modelu transferowania wiedzy z uczelni do przedsiębiorstw: „Laboratoriów inLAB” oraz „Kwestionariusza potencjału środowiska akademickiego w zakresie prac B+R”. Projekt realizowany jest w partnerstwie ponadnarodowym z Uniwersytetem Laurea i zakłada zaadaptowanie rozwiązań stosowanych w Finlandii. Użytkownikami powstałych rozwiązań będą przede wszystkim uczelnie wyższe ich studenci oraz pracownicy naukowcy. Uczelnie będą mogły bezpłatnie zastosować rozwiązania opracowane w ramach projektu i uruchomić u siebie jednostkę inLAB. Odbiorcami badań realizowanych w inLAB będą przedsiębiorstwa oraz jednostki B+R”²².

²¹ Analiza potrzeb rozwojowych województwa kujawsko-pomorskiego w kontekście nowej perspektywy finansowej UE 2014-2020, Instytut Badań Strukturalnych, Warszawa, 2012 r.

²² Strona internetowa projektu InLab Badania i rozwój: <http://www.inlab.byd.pl/index.php?id=2>

2.1.5. Pomoc społeczna

Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	Długotrwałe bezrobocie jest kluczowym zjawiskiem wpływającym na niedostatek materialny powodujący konieczność ubiegania się mieszkańców o wsparcie z Ośrodków Pomocy Społecznej
2	Na skutek zmian demograficznych znacząco wzrastają potrzeby związane z opieką nad osobami starszymi
3	Obecnie pomiar skuteczności i efektywności działania pomocy społecznej nie jest powszechnie praktykowany

Obszarem, który odgrywa znaczącą rolę w zapewnieniu spójnego i harmonijnego rozwoju społeczeństwa jest pomoc społeczna, umożliwiająca przewyciężenie trudnych sytuacji życiowych osobom i rodzinom, które nie są w stanie pokonać ich na własną rękę. Pomoc społeczna ma szczególne znaczenie zwłaszcza na terenach dotkniętych ponadprzeciętnie wysokim bezrobociem, do których zaliczają się niektóre gminy należące do Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Dodatkowo procesy starzenia się społeczeństwa i wydłużania przeciętnej długości życia sprawiają, że pomoc społeczna jest obszarem, któremu warto przyrzeć się bliżej.

Zagadnienie pomocy społecznej jest istotne także z punktu widzenia zasad zrównoważonego rozwoju w kwestiach takich jak: podniesienie jakości życia zarówno obecnych jak i przyszłych pokoleń, równości szans, spójność społeczna oraz ochrona zdrowia ludzkiego. Dobra jakość życia dla wszystkich ludzi jako jeden z głównych celów zrównoważonego rozwoju, stawiają zagadnienia z zakresu pomocy społecznej wysoko w rankingu priorytetów na najbliższe lata.

W poniższym rozdziale przeanalizowane zostały potrzeby z zakresu pomocy społecznej oraz podstawowe wskaźniki opisujące jej działania. Następnie przedstawione zostały zidentyfikowane cele strategiczne i przykładowe cele operacyjne dla niniejszego obszaru.

1 Zapotrzebowanie na pomoc społeczną

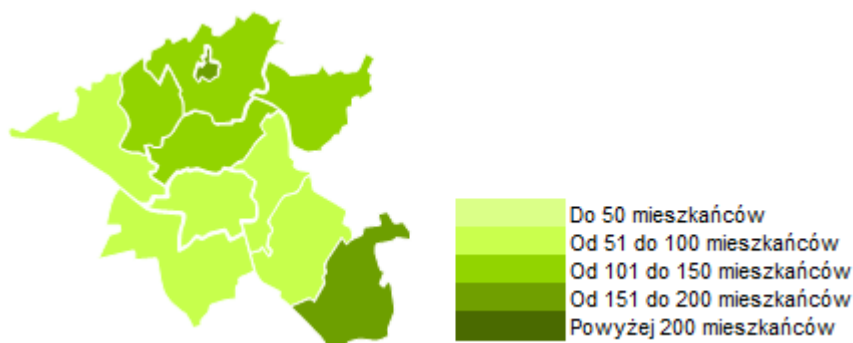
Punktem wyjścia rozważań o stanie pomocy społecznej na terenie TOF powinno być dogłębne poznanie zjawisk powodujących konieczność ubiegania się o pomoc, a także rozeznanie lokalnych potrzeb społecznych.

W 2012 roku na terenie Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego z pomocy społecznej skorzystało²³ łącznie 24,1 tys. osób. Odsetek osób korzystających z pomocy społecznej na całym obszarze wyniósł natomiast 6,9%²⁴.

²³ Osoby w rodzinach korzystających z pomocy społecznej

²⁴ Rokiem bazowym dla niniejszej analiz jest rok 2012, jest to uwarunkowane kompletnością danych dla całego obszaru funkcjonalnego. W przypadku miasta rdzenia dostępne są również dane za rok 2013. W Toruniu w tym okresie z pomocy społecznej skorzystało 12,6 tys. osób, co stanowiło 6,6% mieszkańców.

Mapa 6 Liczba mieszkańców obszaru TOF korzystających z pomocy społecznej* na 1000 mieszkańców w 2012 r.

Źródło: Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu, 2012

Najlepsza sytuacja, pod względem ilości osób korzystających z pomocy społecznej, panowała w Toruniu (56 mieszkańców na 1000). Nie najlepiej wygląda sytuacja w gminie Czernikowo (136 mieszkańców na 1000). Ogólnym trendem, który można zauważyć na terenie TOF jest zwiększenie natężenia korzystania z pomocy społecznej wraz ze zwiększeniem odległości od jednego z dwóch głównych miast obszaru funkcjonalnego.

2

Długotrwałe bezrobocie jest kluczowym zjawiskiem wpływającym na niedostatek materialny powodujący konieczność ubiegania się mieszkańców o wsparcie z Ośrodków Pomocy Społecznej

Do kluczowych czynników powodujących konieczność ubiegania się o wsparcie ze strony pomocy społecznej należy zaliczyć ubóstwo wynikające często z długoterminowego bezrobocia. Kolejnymi czynnikami kwalifikującymi do wsparcia z pomocy społecznej są niepełnosprawność (fizyczna i umysłowa), zły stan zdrowia oraz uzależnienia. Bezradność rodziców w sprawach opiekuńczo-wychowawczych jest również istotnym czynnikiem rodzącym zapotrzebowanie na wsparcie. W zależności od czynnika, który kwalifikuje daną osobę/rodzinę do wsparcia przez pomoc społeczną powinny być wykorzystywane różne instrumenty wsparcia.

W przypadku, gdy powodem zwrócenia się danej osoby do pomocy społecznej jest jej długotrwałe bezrobocie osoba taka powinna zostać wsparta w uzyskaniu nowej pracy. Najczęściej przybiera to formę:

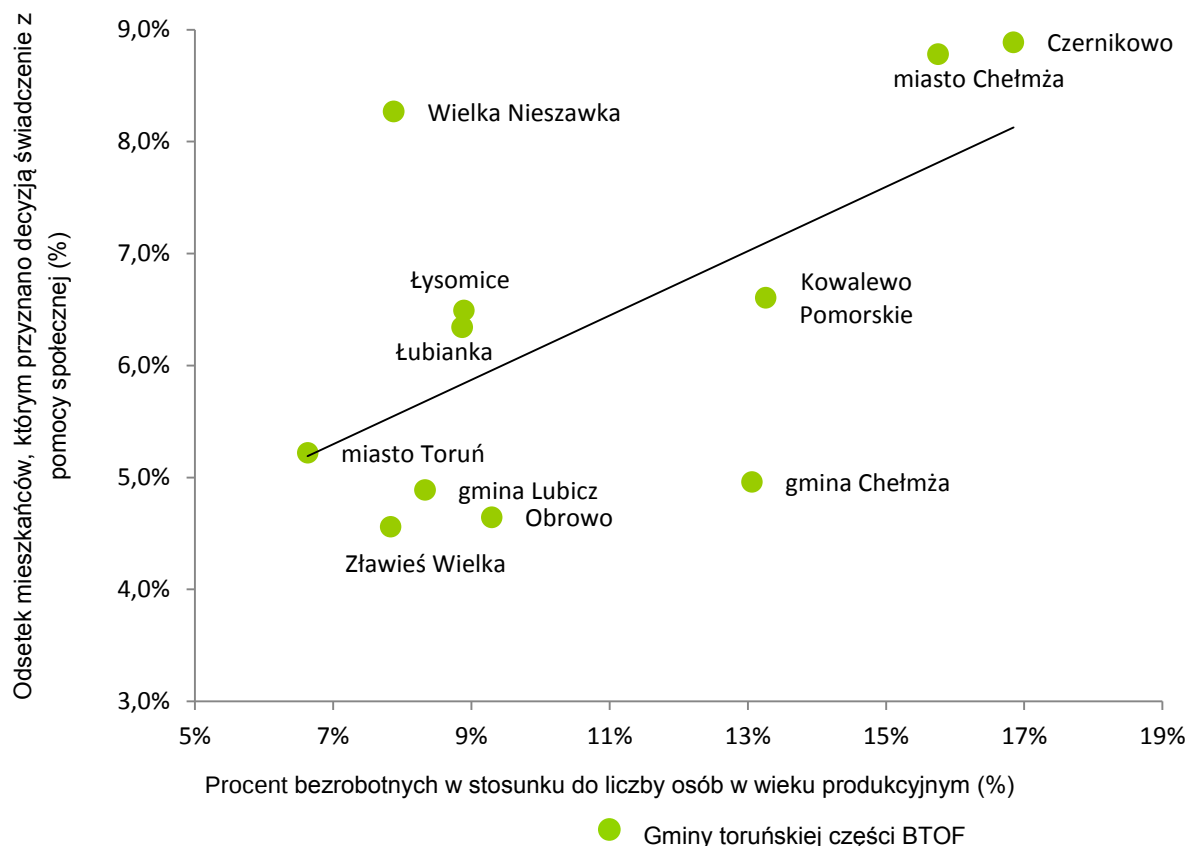
- Doradztwa zawodowego
- Możliwości uczestnictwa w kursach doszkalających i podnoszących kwalifikacje zawodowe;
- Poprzez wsparcie w aktywnym poszukiwaniu pracy (np. organizacja szkoleń z zakresu umiejętności poszukiwania pracy)

Instrumentem skutecznym w mobilizowaniu osób bezrobotnych do podejmowania czynności mających na celu ich aktywizację zawodową są kontrakty socjalne. Za pomocą tego instrumentu pracownicy opieki społecznej wyznaczają cele swoim podopiecznym, które mają ich zmotywować do podejmowania czynności, prowadzących do polepszenia ich sytuacji życiowej. W przypadku braku wywiązania się przez osobę korzystającą z pomocy społecznej z celu wskazanego w kontrakcie społecznym (np. dana osoba nie zarejestrowała się, jako bezrobotny w Powiatowym Urzędzie Pracy, mimo iż się do tego zobowiązała) pojawia się przesłanka do zaprzestania wypłacania zasiłku.

Dodatkową korzyścią stosowania instrumentu kontraktu socjalnego jest to, że można wykorzystywać go, jako narzędzie pomagające zredukować wsparcie dla osób, które traktują zasiłki z pomocy społecznej jako sposób na życie, mimo iż są zdolne do pracy. Kontrakt socjalny nie będzie miał jednak zastosowania w przypadku, gdy powodem korzystania z pomocy społecznej przez daną osobę są na przykład problemy zdrowotne czy niepełnosprawność.

Poniższy wykres przedstawia zależność pomiędzy wskaźnikiem bezrobocia (liczonym, jako procent bezrobotnych w stosunku do liczby osób w wieku produkcyjnym) oraz odsetkiem mieszkańców poszczególnych gmin korzystających ze wsparcia pomocy społecznej.

Wykres 27. Korelacja pomiędzy odsetkiem osób bezrobotnych i korzystających z pomocy społecznej wg gmin w 2012 r.

Źródło: Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu

W obszarze funkcjonalnym występuje znacząca korelacja pomiędzy odsetkiem bezrobotnych i odsetkiem mieszkańców, którym przyznano świadczenie z pomocy społecznej. Na terenach o najwyższym bezrobociu w obszarze funkcjonalnym, czyli w gminie Czernikowo i mieście Chełmża występuje również bardzo wysoki odsetek osób korzystających z pomocy społecznej. Miasto rdzenia na tle pozostałych gmin obszaru funkcjonalnego cechuje względnie niski odsetek osób bezrobotnych jak i korzystających z pomocy społecznej.

W przypadku wsparcia rodzin borykających się z problemami opiekuńczo-wychowawczymi jednym z najskuteczniejszych instrumentów jest asysta rodzicielska. Instrument ten polega na tym, że rodzinie borykającej się z problemami wychowawczymi przydzielany jest opiekun będący pracownikiem pomocy społecznej. Opiekun ten na bieżąco wspiera rodzinę w przeciwstawianiu się trudnościom życiowym oraz daje wskazówki rodzicom w kwestiach wychowawczych. Największą korzyścią tej metody jest to, że działa ona w dużej mierze prewencyjnie i zmniejsza prawdopodobieństwo, umieszczenia dzieci objętych asystą w placówkach wychowawczych.

3

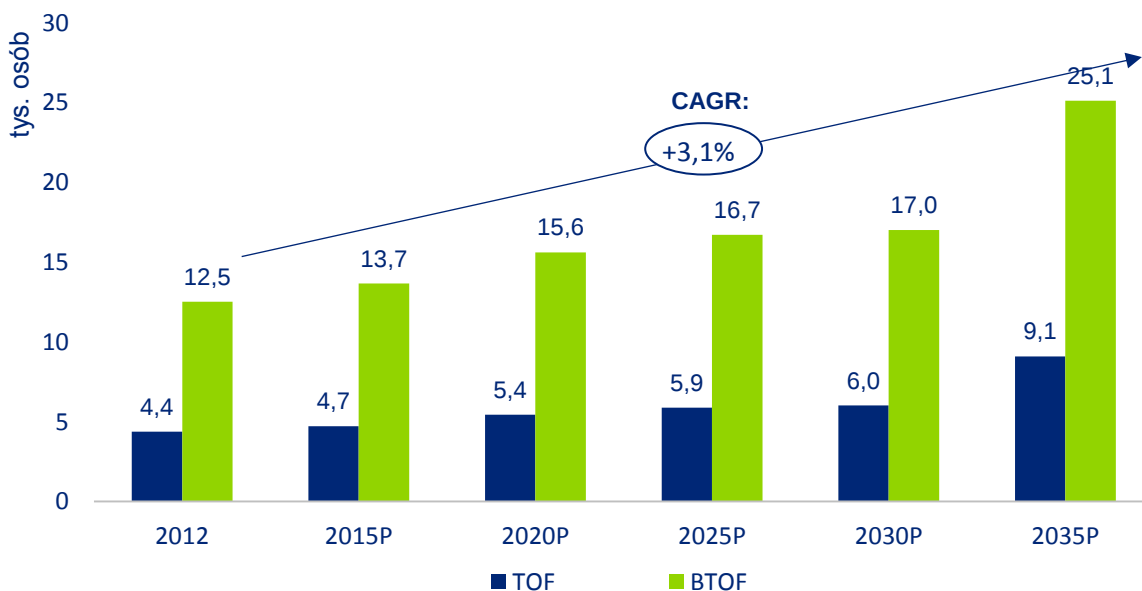
Na skutek zmian demograficznych znacząco wzrastają potrzeby związane z opieką nad osobami starszymi

Kluczowa z punktu widzenia oszacowania rozmiaru potrzeb pomocy społecznej jest analiza trendów demograficznych występujących na terenie TOF. Zgodnie z prognozami GUS liczba mieszkańców ogółem na obszarze TOF utrzyma się na podobnym poziomie jak obecnie i w 2035 roku wynosić

będzie około 320 tys. osób. Należy jednak zwrócić uwagę na duże różnice pomiędzy poszczególnymi grupami wiekowymi. Według prognoz udział emerytów wśród wszystkich mieszkańców TOF wzrośnie w związku z tym z 17,7% w 2012 roku do 24,3% w roku 2035. Trend ten jest jeszcze bardziej widoczny, gdy weźmiemy pod uwagę wskaźnik obciążenia demograficznego ludności w wieku produkcyjnym ludnością w wieku nieprodukcyjnym. Wskaźnik ten na koniec 2012 roku wyniósł 54,2%, zaś w roku 2035 r. będzie to już 68,3%.

Rosnąca liczba ludzi starszych jest szczególnie widoczna, kiedy spojrzymy na grupę wiekową 85+, która w okresie 2012-2035 podwoi się. Należy zaznaczyć, że w kolejnych latach spodziewać się można jeszcze większego przyrostu osób z najstarszej grupy wiekowej, jako że 85 rok życia osiągać będą wtedy kolejne roczniki wyżu z lat 50.

Wykres 28. Liczba osób w grupie wiekowej 85+ - prognoza na lata 2015-2035

Źródło: Bank Danych Lokalnych dostęp 10 kwietnia 2014

Zmiany demograficzne powodują konieczność wprowadzenia efektywnego systemu wsparcia dla osób starszych. Kluczowym aspektem jest stworzenie efektywnego wsparcia dla osób starszych pozwalającego im jak najdłużej funkcjonować w swoim środowisku domowym. Wsparcie to powinno obejmować pomoc w prostych czynnościach dnia codziennego takich jak zrobienie zakupów czy przygotowanie posiłków, a także obejmować powinno specjalistyczne usługi opiekuńcze np. zabiegi rehabilitacyjne. Obecnie na terenie TOF występują już problemy z dostępnością miejsc w domach pomocy społecznej dla seniorów. Wraz ze zwiększaniem się liczby osób w grupie wiekowej 85+ problem ten będzie się nasilał. Niezbędne jest, więc podjęcie działań prowadzących do zwiększenia dostępności miejsc w domach opieki społecznej dla osób starszych. Zwiększenie dostępności miejsc w domach opieki dla seniorów można zrealizować zarówno poprzez rozbudowywanie sieci domów pomocy społecznej zarządzanych przez ośrodki pomocy społecznej jak również poprzez stworzenie atrakcyjnych warunków dla podmiotów prywatnych, które mogłyby odciążyć placówki publiczne.

Obecnie pomiar skuteczności i efektywności działania pomocy społecznej nie jest powszechnie praktykowany

W przypadku oceny działalności pomocy społecznej należy rozróżnić dwa kluczowe składniki wpływające na jej jakość:

- Skuteczność;
- Efektywność.

Skuteczność odnosi się w tym przypadku do zbadania stopnia, w jakim poprawa dobrobytu teoretycznie możliwa do osiągnięcia została osiągnięta. Efektywność pomocy społecznej definiowana jest natomiast, jako osiągnięcie efektów w zakresie poprawy dobrobytu przy poniesieniu minimalnych możliwych nakładów²⁵.

Obecnie badanie skuteczności pomocy społecznej w Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym nie jest powszechnie praktykowane. W przypadku programów służących do aktywizacji zawodowej bezrobotnych, los ich uczestników najczęściej nie jest śledzony, co powoduje niemożność stwierdzenia ich dokładnej skuteczności. Należy jednak zauważyć, że ustalenie wskaźnika mierzącego na przykład skuteczność pomocy społecznej względem wspieranych osób ze znaczącym stopniem wrodzonej niepełnosprawności jest bardzo trudne bądź w niektórych przypadkach niemożliwe gdyż „poprawa dobrobytu” podopiecznego opieki społecznej jest bardzo ciężko definiowalna.

Wprowadzenie pomiaru skuteczności działania pomocy społecznej w tych obszarach, w których jest to możliwe, wprowadza dodatkowo możliwość wprowadzenia systemu motywacyjnego dla pracowników opieki społecznej.

Pomiar efektywności działania pomocy społecznej jest niezbędny do wyboru najtańszego sposobu realizacji określonego celu przy spełnieniu kryteriów jakościowych. Dokładna kalkulacja kosztów niezbędnych do zrealizowania poszczególnych zadań jest szczególnie potrzebna w przypadku podejmowania decyzji o sposobie ich realizacji. Przykładem może być wybór między inwestycją rozbudowy domu pomocy społecznej bądź zleceniem podmiotowi prywatnemu wykonywania zadań z tego zakresu. Poprawna kalkulacja kosztu każdego z rozwiązań np. w przeliczeniu na miesięczny koszt utrzymania jednego podopiecznego pozwoli na wybór rozwiązania najefektywniejszego pod względem ekonomicznym.

²⁵ A. Donabedian, An Introduction to Quality Assurance in Health Care

2.1.6. Rolnictwo

Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	Bardziej miejski charakter obszaru niż całego województwa - W skali kraju województwo kujawsko-pomorskie charakteryzuje się dużym udziałem terenów rolniczych, jednak TOF charakteryzuje się znacznie niższym ich odsetkiem. - Mimo, że rolnictwo stanowi dla kujawsko-pomorskiego ważny sektor gospodarki, na samym obszarze funkcjonalnym większy nacisk kładzie się na przemysł i usługi.
2	Istotny udział produkcji buraka cukrowego i rzepaku w strukturze upraw - Struktura upraw na TOF charakteryzuje się znacznie wyższym niż w całej Polsce udziałem buraka cukrowego i rzepaku - W regionie funkcjonują również wykorzystujące te surowce cukrownie w Chełmży oraz zakłady tłuszczowe w Kruszwicy.
3	Dogodne warunki dla rozwoju rolnictwa uwzględniając jakość gleb i zaplecze naukowe - Jakość gleb w powiatach, których gminy wchodzą w skład TOF jest wyższa niż średnia krajowa (jednak nie najwyższa biorąc pod uwagę całe woj. kujawsko-pomorskie). - Obszar TOF posiada szerokie zaplecze naukowe w dziedzinie rolnictwa. Na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu funkcjonują Wydział Biologii i Ochrony Środowiska, Wydział Chemii. Poza tym w sąsiedniej Bydgoszczy działają Uniwersytet Techniczno-Przyrodniczy, a swoje oddziały mają państwowe instytuty związane z rolnictwem.
4	Spadająca popularność rolnictwa na obszarze funkcjonalnym - Liczba zatrudnionych w rolnictwie spadła na obszarze funkcjonalnym w latach 2008-2012 o ponad 3%, zaś liczba studiujących kierunki rolnicze w tym samym okresie zmniejszyła się aż o 40%. - Odsetek pracujących w rolnictwie jest na TOF dużo niższy niż w Polsce i woj. kujawsko-pomorskim, jednak obszar funkcjonalny jest zróżnicowany pod tym względem. Zauważalny jest związek pomiędzy liczbą bezrobotnych, a odsetkiem pracujących w rolnictwie w danej gminie.

Analiza obszaru została przeprowadzona na podstawie przeglądu szeregu dokumentów, opracowań strategicznych (w tym w zakresie promocji regionu) oraz danych statystycznych regionu. Na tej podstawie zostały zaprezentowane wnioski z diagnozy oraz proponowane kierunki działań.

Nowoczesny sektor rolno-spożywczy to jeden z celów strategicznych wpisanych w Strategię Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do 2020 roku. Kierowany jest on przede wszystkim do obszarów wiejskich i małych miast. Rolnictwo jest jednym z wiodących obszarów rozwojowych województwa. Analiza przestrzenna województwa pozwala jednak zauważyć, że region odznacza się sporym zróżnicowaniem, jeśli chodzi o ogólne warunki przyrodnicze dla rozwoju rolnictwa.

1 Charakterystyka obszaru

W gospodarstwach rolnych na terenie Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego według Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 roku znajdowało się 74 230 ha użytków rolnych, co stanowi 49,9% powierzchni całego obszaru funkcjonalnego. Jest to wynik nieznacznie niższy od średniej dla Polski, która wynosi 49,6%. Średnia dla TOF jest także znacznie niższa od średniej dla województwa kujawsko-pomorskiego wynoszącej 59,9%.

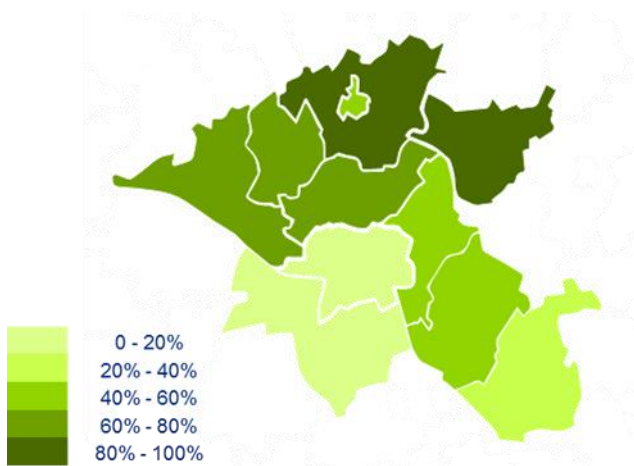
Tabela 19. Powierzchnia użytków rolnych w Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym i Bydgoskim Obszarze Funkcjonalnym

	Powierzchnia użytków rolnych [ha]	% powierzchni całego obszaru
Polska	15 502 975	49,6%
kujawsko-pomorskie	1 076 132	59,9%
TOF	74 230	49,9%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych GUS

Na terenie BTOF występuje w tej kwestii znaczne zróżnicowanie w poszczególnych gminach. Najmniej terenów rolniczych występuje wzdłuż doliny Wisły w gminie Wielka Nieszawka (4,2%), co wynika m. in. z większego zagęszczenia lasów na tamtym terenie. Niski odsetek terenów rolniczych występuje oczywiście także w największym mieście obszaru, Toruniu (16,9%). Z drugiej jednak strony tereny rolnicze obejmują zdecydowaną większość powierzchni gmin Chełmża (gmina wiejska) i Kowalewo Pomorskie – odpowiednio 84,2% i 80,4% całego obszaru. Toruński Obszar Funkcjonalny jest nieco bardziej rolniczy w porównaniu do BOF gdzie grunty rolnicze stanowią 42,7%.

Rysunek 1. Odsetek terenów rolniczych na obszarze gmin TOF w 2010 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych GUS

2 Struktura upraw

Toruński Obszar Funkcjonalny wyróżnia się na tle kraju strukturą uprawianych roślin, jako że odsetek upraw roślin przemysłowych: buraków cukrowych (12,1%) i rzepaku (13,1%) w porównaniu do reszty kraju jest zdecydowanie wyższy (odpowiednio o 9,9 i 9,4 punktów procentowych). Podobnie wygląda struktura na Bydgoskim Obszarze Funkcjonalnym, jednak zauważalne jest, że na BOF udział produkcji buraków cukrowych jest znacznie niższy i wynosi 5,3%.

Tabela 20. Struktura uprawianych roślin na terenie TOF w 2010 r.

	Zboża	Warzywa	Buraki cukrowe	Rzepak
Polska	55,9%	38,2%	2,2%	3,7%
kujawsko-pomorskie	53,1%	29,0%	7,0%	10,8%
TOF	62,2%	25,4%	12,1%	13,1%
BOF	58,2%	28,3%	5,3%	12,8%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych GUS

Powyższa struktura w dużej mierze wiąże się z obecnością w regionie dużych cukrowni (np. w znajdującej się na TOF cukrowni w Chełmży) oraz największego w Polsce zakładu przetwórstwa nasion oleistych w Kruszwicy. Sytuacja ta determinuje również strukturę upraw w całym województwie, gdzie także zaznacza się większy niż w całym kraju udział upraw roślin przemysłowych. Pod względem areалу i wielkości zbiorów buraków cukrowych woj. kujawsko-pomorskie w 2012 r. uplasowało się drugim miejscu, tuż za województwem wielkopolskim.

Kolejnym istotnym czynnikiem w kwestii gospodarstw rolnych jest ich wielkość. Toruński Obszar Funkcjonalny odznacza się na tle kraju prawie dwukrotnie większym udziałem gospodarstw dużych, o powierzchni powyżej 15 ha. Odsetek ten jest jeszcze wyższy w samym województwie kujawsko-pomorskim (21,2% w stosunku do 16,6% na TOF). W porównaniu do Bydgoskiego Obszaru Funkcjonalnego na TOF widoczny jest większy odsetek gospodarstw średnich (między 5 a 15 ha) – różnica ta wynika z faktu, że na BOF aż 37,6% stanowią gospodarstwa o powierzchni poniżej 1 ha.

Tabela 21. Wielkość gospodarstw rolnych na terenie TOF w 2010 r.

	poniżej 1 ha	1 - 5 ha	5 - 10 ha	10 - 15 ha	powyżej 15 ha
Polska	31,4%	37,8%	15,4%	6,7%	8,6%
kujawsko-pomorskie	23,2%	24,8%	18,6%	12,1%	21,2%
TOF	24,1%	28,7%	19,6%	11,0%	16,6%

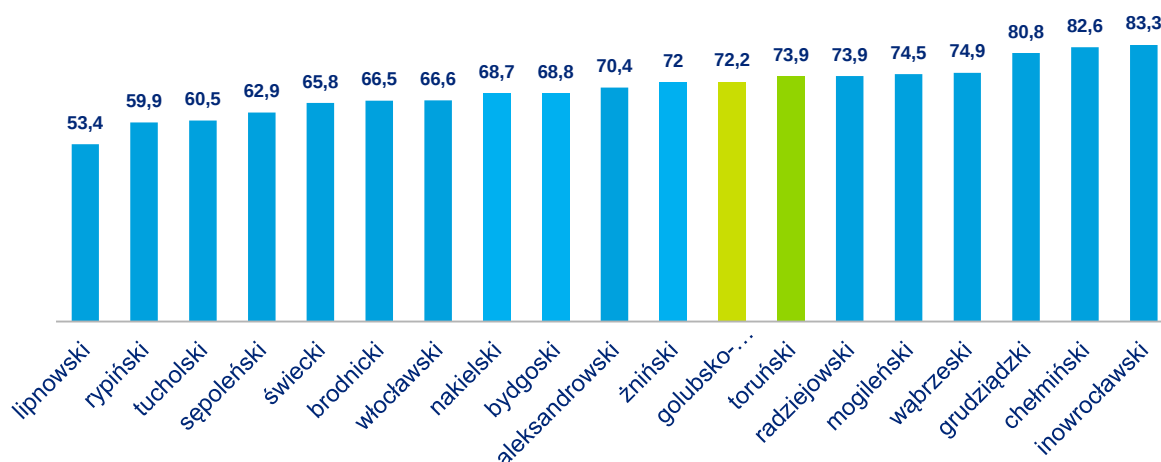
Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych GUS

3

Warunki dla rozwoju rolnictwa

Pod względem jakości gleb, mierzonej wskaźnikiem waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej powiat toruński (73,3 pkt) plasują się w okolicach średniej dla województwa kujawsko-pomorskiego wynoszącej 69,1 pkt. Podobne wyniki uzyskały gleby w powiecie golubsko-dobrzyńskim, którego jedna gmina (Kowalewo Pomorskie) wchodzi w skład obszaru funkcjonalnego. Wartości te są wyższe od średniej dla Polski, która osiąga wartość 66,6 pkt, jednak warto zaznaczyć, że potencjał rolniczy na terenie TOF jest znacznie niższy w porównaniu do powiatów dysponujących glebami o najwyższej jakości, jak inowrocławski (83,3 pkt), czy chełmiński (82,6 pkt), gdzie panują bardzo korzystne warunki dla rolnictwa.

Rysunek 2. Jakość gleb w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego* w 2010 r.

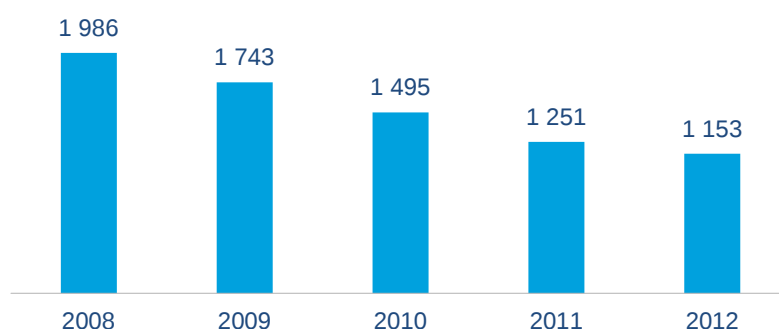

*- powiaty grodzkie nie były wzięte pod uwagę w badaniu jakości gleb

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych IUNiG Puławy

Obszar funkcjonalny posiada szerokie zaplecze naukowe w dziedzinie rolnictwa. Wydział Biologii i Ochrony Środowiska i Wydział Chemii działają na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. W regionie siedzibę ma także Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy (mieszczący się w sąsiedniej Bydgoszczy), który posiada kilka wydziałów kształcących na rzecz rolnictwa. W Bydgoszczy znajduje się również ośrodek badawczy Instytutu Technologiczno-Przyrodniczego, a swój oddział ma tam także Państwowy Instytut Hodowli i Aklimatyzacji Roślin. Jednocześnie liczba studentów na kierunkach rolniczych z roku na rok maleje. Jak pokazuje poniższy wykres w ciągu 5 lat liczba studentów kierunków rolniczych spadła aż o 40% z prawie 2 tysięcy w 2008 do 1 153 w roku 2012. Opisana tendencja została zaprezentowana na poniższym wykresie.

Rysunek 3. Liczba studentów kierunków rolniczych na terenie BTOF w latach 2008-2012

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych GUS

4

Zatrudnienie w rolnictwie

Spadającą popularność rolnictwa zauważyć można również analizując strukturę zatrudnienia na Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym. Liczba osób pracujących w rolnictwie spadła tam w latach 2008-2012 o ponad 3% i obecnie ich odsetek wśród wszystkich zatrudnionych wynosi tylko 8,9%, podczas gdy w Polsce i województwie kujawsko-pomorskim oscyluje on w okolicach 20%.

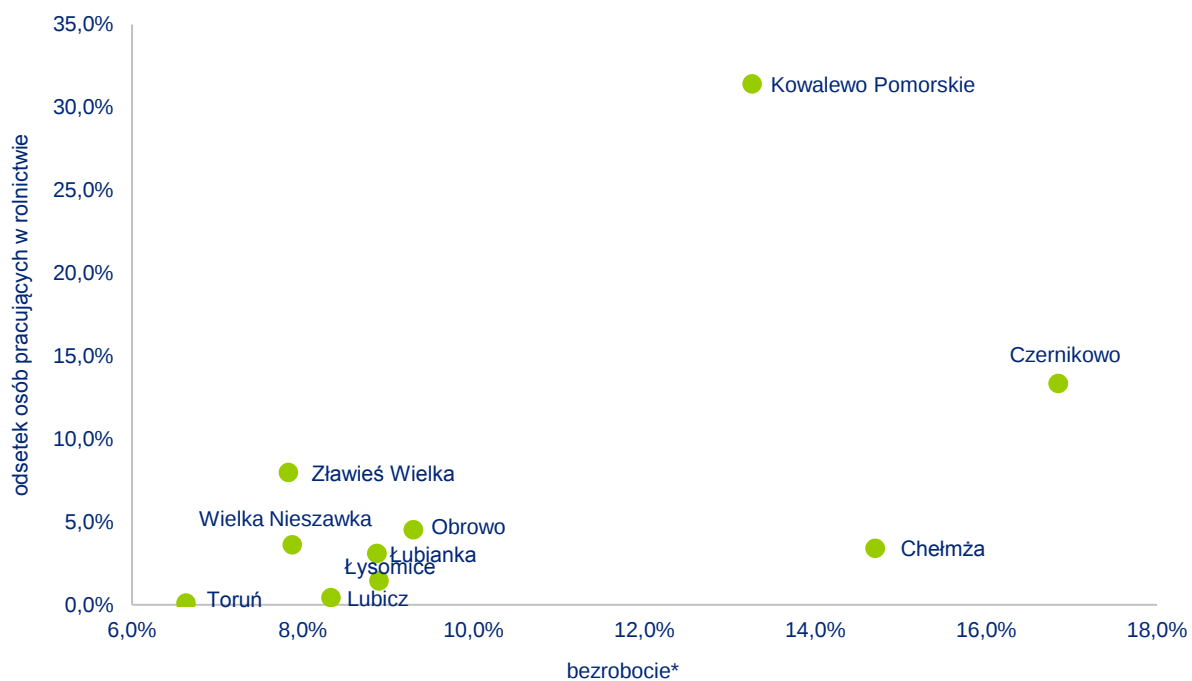
Tabela 22. Struktura zatrudnienia na terenie TOF w 2012 r.

	rolnictwo	przemysł	usługi
Polska	21,6%	27,5%	50,9%
kujawsko-pomorskie	19,9%	30,8%	49,3%
TOF	8,9%	30,5%	60,5%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych GUS

Struktura zatrudnienia jest jednak zróżnicowana na terenie samego obszaru funkcjonalnego. Widoczne jest to również przy próbie porównaniu BOF i TOF, gdzie odsetek pracujących w rolnictwie wynosi odpowiednio 3,9% i 8,9%. Dlatego też obok miejsc takich jak Toruń, gdzie odsetek zatrudnionych w rolnictwie jest bliski zera, na terenie obszaru znajdują się też gminy, jak np. Kowalewo Pomorskie, w których z rolnictwa utrzymuje się znaczna część mieszkańców.

Rysunek 4. Bezrobocie i odsetek pracujących w rolnictwie na terenie TOF w 2012 r.

*- bezrobocie obliczone jako stosunek bezrobotnych do liczby pracujących w rolnictwie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych GUS

2.2. Transport i infrastruktura

2.2.1. Infrastruktura transportowa

Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	Istotna luka integracyjna pomiędzy głównymi miastami województwa kujawsko-pomorskiego oraz Bydgoskiego i Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Elementami tej luki jest m.in. uboga oferta komunikacji podmiejskiej czy fragmentaryczne rozwiązania dotyczące ścieżek rowerowych. Czynniki, które mają największy potencjał integracyjny, są: • Transport publiczny, • Infrastruktura rowerowa.
2	Dobrze rozwinięta sieć kolejowa W regionie istnieje dobrze rozwinięta sieć kolejowa, a jej gęstość jest niemal o połowę większa niż w pozostałej części kraju. Mowa nie tylko o liniach łączących Bydgoszcz i Toruń z innymi dużymi ośrodkami miejskimi na terenie całego kraju, ale – przede wszystkim – o liniach mających znaczenie regionalne (linie 18, 131 oraz 353). Odcinki kolejowe leżące w TOF w większości są przystosowane do osiągania prędkości 120 km/h bądź większej, co dobrze rokuje w kwestii przyszłego rozwoju infrastruktury kolejowej.
3	Potencjał szlaków wodnych TOF jest położony w pobliżu szlaków wodnych, w tym międzynarodowych. Toruń znajduje się bezpośrednio nad drogą wodną E40 i w niewielkiej odległości od drogi E70. Program rewitalizacji Międzynarodowej Drogi Wodnej E70 ma za zadanie między innymi przywrócić żeglugę turystycznej i – co istotne – towarowej.

Diagnoza obszaru transportu została przeprowadzona w oparciu o:

- Analizę dokumentów strategicznych regionu,
- Analizę raportów tematycznych i branżowych,
- Przeprowadzenie wywiadów pogłębionych z przedstawicielami gmin i interesariuszy instytucjonalnych,
- Analizę fiszek projektowych jako źródła pomysłów na realizację projektów inwestycyjnych.

Dokumentacja zastana, analizowana na potrzeby diagnozy w obszarze transportu, obejmowała między innymi plany zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego dla Bydgoszczy i Torunia czy europejską *Zieloną Księgę: W kierunku nowej kultury mobilności w mieście*.

1

Istotna luka integracyjna pomiędzy głównymi miastami Bydgoskiego i Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego

Transport publiczny

Przeprowadzona przez nas analiza pokazuje, że komunikacja publiczna w Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym stoi przed wieloma wyzwaniami.

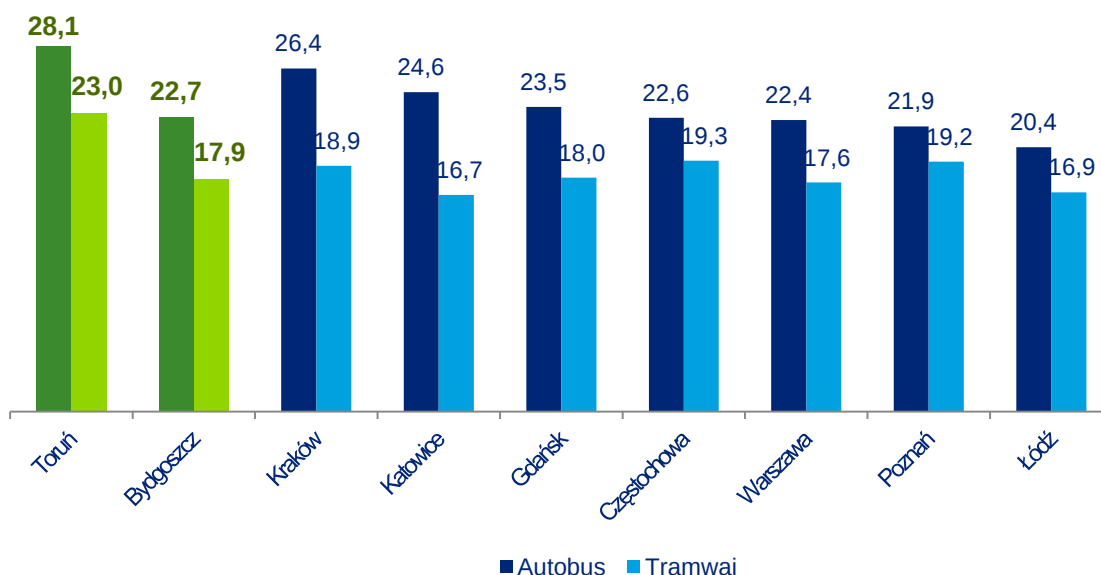
W Toruniu transport publiczny odpowiada za 30,29% podróży pieszych oraz 19,02% wszystkich podróży na terenie miasta²⁶. Organizatorem transportu publicznego jest Gmina Miasta Toruń, natomiast zarówno komunikacja autobusowa, jak i tramwajowa obsługiwana jest przez Miejski Zakład Komunikacji w Toruniu. Bilet jednorazowy to koszt 2,80 zł, zaś bilet miesięczny na wszystkie linie kosztuje 89,20 zł⁵⁰. Udział komunikacji autobusowej, na którą składa się 36 linii dziennych i 4 linie nocne wynosi 78,2%. MZK dysponuje 135 autobusami, których średni wiek to 10 lat. Tylko 53% autobusów przystosowanych jest do przewozu osób niepełnosprawnych. Trakcją autobusową w 2012 r. przewieziono około 48,5 mln pasażerów, a średnia prędkość komunikacyjna wyniosła 28,1 km/h²⁷.

Trakcja tramwajowa odpowiada za 21,8% podróży komunikacją publiczną w Toruniu, zaś jej łączna długość przeznaczona do przewozów pasażerskich to 41,5 km. Na komunikację tramwajową składa się w Toruniu 5 linii dziennych i jedna nocna funkcjonująca w weekendy i święta. Linia nr 1, będąca linią o magistralnym znaczeniu kursuje w godzinach szczytu co 7 minut. Miejski Zakład Komunikacji dysponuje w sumie 55 pociągami, których średni wiek to przeszło 29 lat. Część wagonów była jednak wyremontowana w latach 2008-2012 i po uwzględnieniu tych modernizacji średni wiek taboru tramwajowego to 23,5 roku. W 2012 roku toruńskie tramwaje przewiozły 13,5 mln pasażerów, a średnia prędkość komunikacyjna wyniosła 23 km/h²⁸.

Szerszy obraz da nam porównanie stanu taboru i średnich prędkości komunikacyjnych bydgoskiej i toruńskiej komunikacji publicznej z innymi polskimi miastami, które pozwoli na wyciągnięcie odpowiednich wniosków dotyczących komunikacji miejskiej w Bydgoskim i Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym.

Stan taboru komunikacji miejskiej

Wykres 29. Średnia prędkość komunikacyjna autobusów i tramwajów w wybranych polskich miastach (średnia prędkość w km/h)

Źródło: Opracowanie własne

Analiza średnich prędkości pokazuje, że oba miasta z terenu BOF i TOF wypadają korzystnie na tle grupy porównawczej. Średnie wyniki z Torunia pokazują, że ma on zdecydowanie najszybszą komunikację wśród porównywanych miast. Trzeba jednak przyznać, że dobre rezultaty są bardziej

²⁶ M. Mikołajczyk, *Plan zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego dla miasta Torunia*, 2013, s. 105.

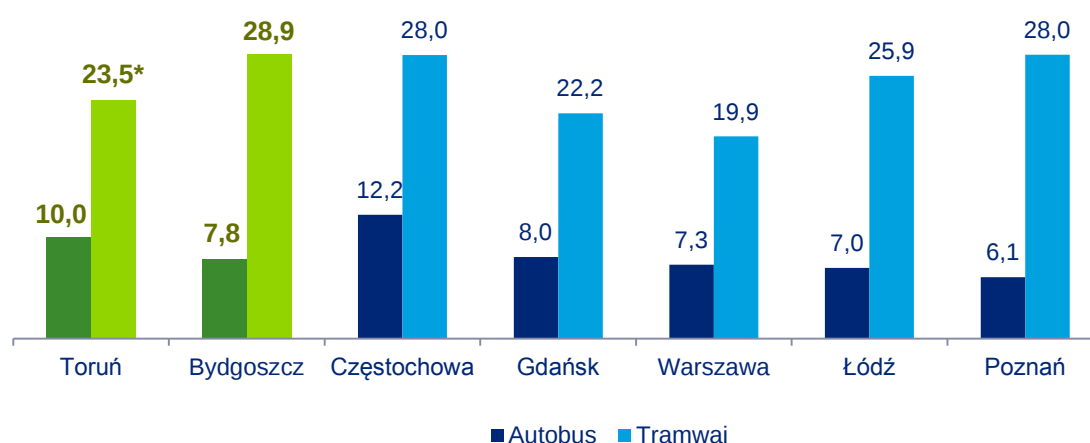
²⁷ Ibidem, s. 82.

²⁸ Ibidem, s. 53, 82.

wynikiem ogólnej przepustowości systemu drogowego w Toruniu, niż specjalnych rozwiązań dla pojazdów komunikacji miejskiej, których w mieście brakuje. Oprócz dwóch buspasów nie istnieją rozwiązania, które zapewniłyby priorytet komunikacji publicznej. Należy jednak zaznaczyć, że w planach transportowych Torunia jako jeden z najważniejszych celów zapisano wykorzystywanie narzędzi uprzywilejowania transportu publicznego, takich jak buspasy, czy wspólne pasy tramwajowo-autobusowe, a także zapewnienie autobusom i tramwajom priorytetu w ruchu drogowym²⁹. W Toruniu istnieje kilka linii, których odjazdy są ze sobą skoordynowane. Nie zmienia to jednak faktu, że obecny układ sieci komunikacyjnej jest w tym mieście mocno rozproszony, a dotychczasowa strategia polegała na stworzeniu jak największej ilości bezpośrednich połączeń między dwoma punktami.

Linie uruchamiane są ze względu na zapotrzebowanie na dane połączenie, a częstotliwość kursowania jest ściśle związana z popytem, jednak brakuje koordynacji pomiędzy poszczególnymi połączeniami. Sprawia to, że często trasy linii łączących te same rejony miasta dublują się przebiegając jedynie innymi ulicami³⁰.

Wykres 30. Średni wiek taboru komunikacji publicznej (w latach) w wybranych polskich miastach

Źródło: Opracowanie własne

Istotną kwestią, obok średniej prędkości, jest także średni wiek autobusów w Toruniu. Jest on wyższy od wszystkich porównywanych miast z wyjątkiem Częstochowy. Władze miasta zdają jednak sobie sprawę z potrzeby modernizowania taboru komunikacji publicznej. 18 grudnia 2013 r. podpisano kontrakt na dostawę 12 tramwajów Pesa Swing, a pierwsze pojazdy mają być oddane do użytku już we wrześniu 2014 roku³¹. Oprócz tego od 2007 roku przeprowadzane są systematyczne remonty wagonów 805Na – w latach 2007-2013 zmodernizowano 16 wagonów, zaś w roku 2014 planuje się remont kolejnych dwóch.

W ramach rozwoju sieci komunikacji tramwajowej w Toruniu realizowany jest również projekt budowy linii do Uniwersytetu Mikołaja Kopernika znajdującego się na osiedlu Bielany. Poza tym planowana jest modernizacja istniejącej infrastruktury tramwajowej. Zakłada się również systematyczną wymianę taboru autobusowego na pojazdy spełniające coraz wyższe normy czystości spalin.

Na obu obszarach funkcjonalnych największe znaczenie odgrywają prywatni przewoźnicy autobusowi (w Toruniu jest to Veolia Transport, dawny PKS Toruń). Wśród innych przewoźników warto wyróżnić przedsiębiorstwo FRBUS oferujące kilkanaście linii podmiejskich na terenie BOF i TOF. Mniejsze znaczenie w kwestii komunikacji podmiejskiej ma oferta toruńskiej komunikacji publicznej. MZK w Toruniu oferuje połączenia do gminy Lubicz, które są obsługiwane przez cztery linie miejsko-

²⁹ R. Grzegorzewski, M. Gust, op. cit.; M. Mikołajczyk, op. cit.

³⁰ M. Mikołajczyk, op. cit., s. 55.

³¹ http://www.bitcity.torun.pl/news/howe_tramwaje_juz_we_wrzesniu.html

podmiejskie. Oferta skierowana do gmin okalających Toruń jest jednak uboga, co powoduje, że duża ilość mieszkańców tych gmin nie ma łatwego dostępu do głównego miasta obszaru funkcjonalnego.

Rozwiązania usprawniające funkcjonowanie transportu publicznego

Nie najlepiej wygląda kwestia skoordynowania i priorytetyzacji transportu publicznego w ruchu drogowym. Średnie wyniki z Torunia pokazują, że ma on zdecydowanie najszybszą komunikację wśród porównywanych miast. Trzeba jednak przyznać, że dobre rezultaty są bardziej wynikiem ogólnej przepustowości systemu drogowego w Toruniu, niż specjalnych rozwiązań dla pojazdów komunikacji miejskiej, których brakuje.

W Toruniu oprócz dwóch buspasów nie istnieją rozwiązania, które zapewniałyby priorytet komunikacji publicznej. Należy jednak zaznaczyć, że w planach transportowych miasta jako jeden z najważniejszych celów zapisano wykorzystywanie narzędzi uprzywilejowania transportu publicznego, takich jak buspasy, czy wspólne pasy tramwajowo-autobusowe, a także zapewnienie autobusom i tramwajom priorytetu w ruchu drogowym.

Najistotniejszą kwestią w komunikacji miejskiej w Toruniu jest odpowiednie współdziałanie między tramwajami i autobusami. Plany transportowe miasta zakładają coraz lepsze skoordynowanie dwóch środków transportu. W Toruniu istnieje kilka linii, których odjazdy są ze sobą skoordynowane. Nie zmienia to jednak faktu, że obecny układ sieci komunikacyjnej jest w tym mieście mocno rozproszony, a dotychczasowa strategia polegała na stworzeniu jak największej ilości bezpośrednich połączeń między dwoma punktami. Linie uruchamiane ze względu na zapotrzebowanie na dane połączenie, a częstotliwość kursowania jest ściśle związana z popytem, jednak brakuje koordynacji pomiędzy poszczególnymi połączeniami. Sprawia to, że często trasy linii łączących te same rejony miasta dublują się przebiegając jedynie innymi ulicami. W mieście w niewielkim stopniu wykorzystuje się wydzielone pasy, po których poruszać mogłyby się jedynie autobusy i tramwaje (PAT), ponieważ wymagałoby to skoordynowania rozkładów jazdy, tak by poszczególne pojazdy nie ograniczały nawzajem płynności swojej jazdy. Brakuje też parkingów typu Park & Ride, które zachęcałyby kierowców do korzystania z komunikacji miejskiej.

Dostępność Torunia dla mieszkańców TOF

Kwestią, na którą powinno się zwrócić uwagę, jest dostęp do komunikacji publicznej dla mieszkańców okolicznych miejscowości. Z uwagi na rozmieszczenie istotnych instytucji publicznych przedstawiono skomunikowanie gmin TOF zarówno z Toruniem jak i Bydgoszczą.

Tabela 23. Dostępność Torunia i Bydgoszczy dla mieszkańców obszaru funkcjonalnego

Gmina	% mieszkańców pozbawionych komunikacji z Bydgoszczą	% mieszkańców pozbawionych komunikacji z Toruniem
Wielka Nieszawka	76,8%	0,2%
Czernikowo	50,5%	12,3%
Obrowo	41,0%	7,3%
Lubicz	56,5%	4,7%
Łysomice	100,0%	7,1%
Chełmża	100,0%	2,8%
Łubianka	100,0%	4,2%
Zławieś Wielka	48,1%	9,9%
Powiat toruński	72,0%	5,9%

Źródło: TRAKO, *Zintegrowany Program Rozwoju Transportu Publicznego*

Obecnie 6% mieszkańców w powiecie toruńskim pozbawionych jest dostępu do połączenia odpowiednio z Toruniem. Zdecydowana większość mieszkańców ma dostęp tylko do jednego miasta

rdzenia. Oczywiście nie jest konieczne ani uzasadnione, aby istniały bezpośrednie połączenia pomiędzy wszystkimi gminami BOF i TOF. To, od czego warto zacząć, to przeprowadzenie analizy siatki istniejących połączeń, realizowanych tak przez miejskich operatorów, jak i przez prywatnych przewoźników, wskazanie tras, na których potoki komunikacyjne i natężenie ruchu są największe, i takie skompilowanie tych dwóch zbiorów informacji, by w wyniku wprowadzenia rozwiązań na nich opartych system transportu publicznego odpowiadał na realne potrzeby mieszkańców. W związku z powyższym pozytywnie należy ocenić ideę połączenia dwóch najistotniejszych miast obszarów BOF i TOF szybką koleją miejską. Jej rozwój i skoordynowanie z innymi systemami komunikacji publicznej powinny być dla władz priorytetem na najbliższe lata.

Należy także zwrócić uwagę na zjawisko przesuwania się zatorów na drogach wylotowych z obszarów miejskich na obszary podmiejskie (np. Lubicz Dolny na drodze krajowej nr 10, Grębocin na DK15). Dobrze wygląda też sytuacja w przypadku komunikacji dalekobieżnej. Zakończone lub realizowane modernizacje infrastruktury kolejowej i drogowej sprawiają, że mieszkańcy Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego są dobrze skomunikowani z resztą Polski, a czasy podróży są konkurencyjne.

Infrastruktura rowerowa

Udział rowerów w strukturze pojazdów w różnych badaniach przeprowadzonych na terenie Torunia wynosi ok 3%^{32, 33}. Na całym Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym znajduje się 159,8km dróg rowerowych³⁴. Oprócz miejskich i podmiejskich systemów infrastruktury rowerowej, istnieje również 57-kilometrowa ścieżka rowerowa łącząca Toruń i Bydgoszcz. Warto zwrócić uwagę na duży postęp w budowie nowych dróg. Bardzo zła sytuacja ulega też poprawie na obszarze podmiejskim aglomeracji, gdzie pomimo znacznego udziału roweru jako środka transportu brakowało dotąd dróg rowerowych³⁵. W ostatnich latach zrealizowano duże inwestycje w tym zakresie np. droga rowerowa Toruń – Łubianka – Unisław oraz Toruń – Złotonia – Osiek. Inwestycje planowane na lata 2014-2020 będą miały na celu m.in. uzupełnienie lub w istniejącej infrastrukturze.

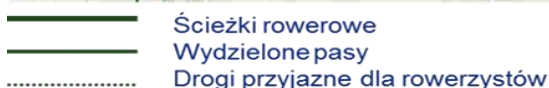
³² TRAKO, *Zintegrowany Program Rozwoju Transportu Publicznego...*, s. 66.

³³ M. Beim, P. Wiśniewski, *Pilotażowe Badania Ruchu Rowerowego w Toruniu*, s. 4.

³⁴ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, dostęp 18.02.2014 r.

³⁵ TRAKO, op. cit, s. 68.

Mapa 7 Ścieżki rowerowe w Toruniu

Dużym problemem, z którym mamy do czynienia w mieście, jest brak połączeń pomiędzy poszczególnymi odcinkami dróg rowerowych, na co zwraca uwagę Stowarzyszenie Rowerowy Toruń. Jak widać na powyższej mapie, ścieżki rowerowe nie są budowane w sposób ciągły – jest dużo stosunkowo krótkich odcinków, niepołączonych z innymi ścieżkami.

Obok istniejącej już infrastruktury planowane są kolejne inwestycje:

- Dzięki tym działaniom mieszkańcy miast rdzenia i ich okolic będą mogli podróżować rowerem nad jeziora i inne atrakcyjne miejsca poza miastem, a jednocześnie poprawi się bezpieczeństwo i komfort mieszkańców powiatu korzystających z roweru w ruchu lokalnym³⁶.

79

Tabela 24. Postulowane inwestycje w infrastrukturę rowerową w TOF

Inwestycje postulowane w TOF
Zgłaszane w dokumentach strategicznych oraz postulowane przez beneficjentów – przykłady: • Ścieżki w obrębie Trasy Średnicowej Wschód-Zachód w Toruniu • Przebudowa ul. Grudziądzkiej w Toruniu, uwzględniająca potrzeby rowerzystów • Uzupełnienie sieci ścieżek rowerowych, łączących gminy pomiędzy sobą (np. Łysomice, Nowa Wieś, Chełmża) • System wypożyczalni rowerów miejskich • Budowa drogi rowerowej (2,9km) wzdłuż DW657 łączącej Złotorię z Lubiczem Górnym • Budowa drogi rowerowej łączącej Toruń z Ciechocinkiem (18km) wzdłuż DK91 na trasie Brzoza Toruńska, Karczemka, Otłoczyn, Ciechocinek • Trasa Rowerowa Bydgoszcz -Toruń (28km) - Zamiana drogi przyjaznej dla rowerów w profesjonalną ścieżkę rowerową na odcinku pomiędzy Strzyżawą a Starotoruńskim Przedmieściem, wyposażoną w przystanki do wypoczynku i biwakowania oraz P+R,(przystanki autobusowe) przystosowanymi do pozostawiania rowerów (stojaki i kamery monitoringu) wzdłuż całej trasy (uzupełnienie odcinków ścieżki rowerowej - Strzyżawa – Ostromecko, odnoga- Ścieżka rowerowa ze Zła wieś Wielka do Dąbrowa Chełmińska przez - Zła Wieś Mała- Rzeczkowo- Skłudzewo- wzdłuż ul. Toruńska w Dąbr. Chełmińskiej, odnoga pomiędzy DK 80 a Zamek Bierzygłowski- udrożnienie całej drogi przyjaznej dla rowerzystów oraz zbudowanie mostku w Zaroślu Cienkim, Odnoga nadwiślańska na wylocie DK80 z Torunia kier. Bydgoszcz- uzupełnienie odcinka pomiędzy Szosą Bydgoską- a ścieżką nadwiślańską poprzez szlak Port Drzewny • Budowa nowej odnogi istniejącej ścieżki rowerowej Toruń -Łubianka na trasie- Leszcz- Świerczyn - Pigża- Brąchnowo- Brąchnówko- Browina- Grzywna, w celu skomunikowania tych okolic z Chełmżą • Budowa nowej drogi rowerowej wzdłuż DK 15 Toruń - Kowalewo Pomorskie Grębocin, Rogówko, Gronowo, M.Krupka, Gronówko oraz jej odnogi pomiędzy istniejącymi ścieżkami rowerowymi na trasie - , Turzno, Kamionki Małe, łącząc się poprzez odgałęzienie z wybudowaną drogą rowerową Toruń - Chełmża -całość ca 26km • Budowa nowej drogi rowerowej wzdłuż DK 10 Toruń -Lipno - na trasie Lubicz Dolny, Lubicz Górny , Czernikowo, Walentynowo • Budowa drogi rowerowej Toruń -Osiek-Nieszawa (Złotoria -Osiek istnieje ale wymaga uzdatnienia), z przeprawą przez Wisłę na wysokości Nieszawy, na trasie Osiek-Stajęczyki- Nowogródek- Nieszawa • Budowa odnogi ścieżki rowerowej (pkt 5) - Osiek-Czerniki na trasie - Osiek, Stajęczyki, Zimny Zdrój , Czernikowo

Źródło: Opracowanie własne na podstawie fiszek projektowych oraz dostępnych dokumentów strategicznych

Infrastruktura rowerowa w Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym wciąż się rozwija. Kwestia rozwiązań dla rowerzystów musi być jednak brana pod uwagę przy każdej nowej inwestycji drogowej, zaś priorytetem w najbliższych latach powinna być poprawa spójności infrastruktury rowerowej. Nieuwzględnienie potrzeb rowerzystów i pieszych w podejmowanych inwestycjach jest działaniem sprzecznym z dobrymi praktykami, ale także z realnymi potrzebami mieszkańców miasta.

Należy również zwrócić uwagę na kwestię nawierzchni ścieżek rowerowych, wyłożonych kostką lub płytkami, które w przypadku dróg rowerowych spełniają swoją rolę dużo gorzej niż asfalt³⁷. Problem ten występuje w przypadku tras znajdujących się w Toruniu³⁸.

Infrastruktura transportu kołowego

Na terenie Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego leży 55,5 km dróg krajowych, z czego najważniejszymi są drogi nr 15 i 91. Ponadto przez TOF przebiega 47-kilometrowy odcinek autostrady A1, jednego z ważniejszych szlaków komunikacyjnych w Polsce, należącego do szlaku łączącego półwysep Skandynawski z południem Europy.

Oprócz tego przez oba obszary funkcjonalne przebiegają łączące Toruń i Bydgoszcz DK nr 10 i 80. Gęstość sieci dróg publicznych w województwie kujawsko-pomorskim jest znacznie większa od średniej krajowej (147,6 km/100 km² powierzchni przy średniej dla Polski wynoszącej 131,8 km/100 km² powierzchni³⁹). Największy problem stanowi przepustowość dróg, w szczególności na drogach dojazdowych do miasta, ale także w centrum. Największy ruch zanotowano na drodze krajowej nr 80 na odcinku Toruń-Lubicz (18 233 pojazdów). W Toruniu problem w szczególności dotyczy położonych w północnej części miasta i na Bydgoskim Przedmieściu wąskich ulic, często zastawionych zaparkowanymi samochodami. Dotychczas istotnym problemem miasta był zatłoczony most drogowy im. Józefa Piłsudskiego, który stanowił jedyną przeprawę przez Wisłę w Toruniu, jednak otwarcie mostu im. Elżbiety Zawackiej 9 grudnia 2013 roku znacznie zwiększyło płynność ruchu w tym rejonie.

Z drugiej strony wyzwaniem stanowi również jakość dróg publicznych w rejonie TOF. Badanie stanu dróg przeprowadzone w 2011 r. przez bydgoski oddział Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad wykazało, że tylko połowa dróg krajowych leżących na terenie Bydgoskiego i Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego było w dobrym lub zadowalającym stanie, a aż 20% wymagało pilnej naprawy. Jeśli przeanalizujemy obszar TOF, okaże się, że jedynie 45% dróg było w stanie dobrym, a niemal 1/3 była w złym stanie, czyli wymagała pilnej naprawy.

Tabela 25. Jakość dróg krajowych w 2011 roku w Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym.

	TOF	BTOF
dobry	45%	50%
niezadowalający	26%	30%
zły	30%	20%

Źródło: Opracowanie na podstawie: *Raport o Stanie Dróg Krajowych 2011*, GDDKiA Oddział w Bydgoszczy

Wzmocnienie odcinka drogi krajowej nr 10 leżącego na Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym znalazło się na liście priorytetowych inwestycji w *Programie Budowy Dróg Krajowych na lata 2011 – 2015*⁴⁰, zaś w dłuższej perspektywie planowane są również kolejne: przebudowa drogi krajowej nr 15 wraz z budową obwodnicy Kowalewa Pomorskiego, a także przebudowa drogi krajowej nr 25 oraz nr 80⁴¹. Duże znaczenie dla obszaru ma oddany do użytku w grudniu 2013 r. odcinek autostrady A1 pomiędzy Toruniem a Włocławkiem, który szeregowi miejscowości leżących na Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym, jak i samemu Toruniowi zapewnił bezpośredni dostęp do autostrady łączącej Gdańsk z Łodzią, Katowicami i czeską granicą. Z drugiej jednak strony wschodnia obwodnica Torunia, której

³⁷ Pracownia Edukacji M. Hyla, *Standardy techniczne dla infrastruktury rowerowej Miasta Krakowa*, s. 8.

³⁸ <http://rowerowytorun.com.pl/art/39/rowerowy-torun-nie-dla-kostki-betonowej-na-sciezkach-rowerowych.html>

³⁹ GUS, *Transport drogowy w Polsce w latach 2010 i 2011*, Warszawa 2013, s. 108.

⁴⁰ Ministerstwo Infrastruktury, *Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2011 – 2015*, 2011, s. 40.

⁴¹ Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020, s. 33.

fragment stanowi autostrada A1, jest płatna, co sprawia, że kierowcy niechętnie z niej korzystają⁴². Brakuje także bezpośredniego połączenia pomiędzy autostradą a drogą krajową nr 91, a także dobrego połączenia między autostradą a miastem Bydgoszczą.

Dotychczasowe statystyki dotyczące śmiertelności na drogach obszaru wskazują na stosunkowo dobry poziom bezpieczeństwa drogowego, zwłaszcza jeśli zestawimy te dane z danymi dotyczącymi przeciętnej jakości dróg. Zarówno dla Bydgoskiego, jak i Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego wskaźniki liczby wypadków i rannych są niższe od średniej krajowej. Niepokoi jednak odnotowany w 2012 r. wzrost wskaźnika ofiar śmiertelnych na 10 tys. mieszkańców na Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym do poziomu przewyższającego średnią krajową (mimo że w całej Polsce wskaźnik ten spadł).

Tabela 26. Statystyki wypadków drogowych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców na terenie BTOF w latach 2011-2012

	wypadki ogółem		ofiary śmiertelne		ranni	
	2011	2012	2011	2012	2011	2012
Średnia BOF	7,61	7,95	0,66	0,57	9,05	9,90
Średnia TOF	5,66	5,36	1,09	1,18	5,70	5,49
Średnia BTOF	6,84	6,93	0,83	0,81	7,74	8,17
Polska	10,41	9,62	1,09	0,93	12,87	11,88

Źródło: Opracowanie na podstawie: *Bank Danych Lokalnych*, Główny Urząd Statystyczny, stan na dzień 11.02.2014 r.

Dobrze rozwinięta sieć kolejowa

Toruń jest ważnym krajowym węzłem kolejowym – miasto posiada bezpośrednie połączenia kolejowe z wieloma dużymi miastami w Polsce, np. z Warszawą, Katowicami, Krakowem, Poznaniem, Gdańskiem i Wrocławiem. Odcinek linii kolejowej nr 353 łączącej Poznań z Obwodem Kaliningradzkim przebiega wyłącznie przez Toruński Obszar Funkcjonalny, gdzie jego długość wynosi około 72 km. Linia zapewnia Toruniowi bezpośrednie połączenie z Poznaniem i Olsztynem, zaś na samym obszarze obejmuje Papowo Toruńskie oraz Kowalewo Pomorskie. Fragment linii nr 353 od Torunia Głównego do Torunia Wschodniego stanowi część trasy kolei miejskiej BiT-City. Na przeważającej części odcinka leżącego na TOF tory są dostosowane do prędkości 120 km/h dla pociągów pasażerskich, zaś na pozostałych fragmentach obowiązują ograniczenia od 100 do 40 km/h⁴³. Oznacza to, iż całość infrastruktury kolejowej wymaga modernizacji, tak aby osiągać spójność parametrów na terenie województwa oraz by poprawiać konkurencyjność przewozów kolejowych wobec transportu kołowego.

3

Potencjał szlaków wodnych

Toruński Obszar Funkcjonalny ma wysoki potencjał rozwoju transportu wodnego. W Toruniu wśród projektów związanych z zagospodarowaniem nabrzeży wymienić można wykorzystanie Bulwaru Filadelfijskiego jako potencjalnego przystanku wodnego dla celów pasażersko-turystycznych. Biorąc pod uwagę szerzy kontekst wykorzystania szlaków wodnych BTOF należy stwierdzić, iż gwiazdowy układ rzek łączy w większej perspektywie Antwerpię, Kłajpedę oraz poprzez kanał Bug-Dniestr Odessę nad M. Czarnym, w mniejszej zaś Berlin, Gdańsk i Warszawę. Jest to korzystny schemat -

⁴² <http://www.rm24.pl/news-nie-chca-placic-za-obwodnice-wiec-rozjezdza-torun,nld,556932>

⁴³ Ibidem.

udrożniony szlak wodny z Antwerpii oraz silna promocja mogłyby doprowadzić do odrodzenia tradycji sięgających zamierzchłych czasów, kiedy to Toruń był powiązany z Lubeką, Antwerpią, Brugią, Utrechtem czy Gandawą a także wieloma innymi ośrodkami Hanzy. Od dawna mocno rozwinięty w EU caravanning a także barging (pływanie na barkach) przynosi takim państwom jak Anglia, Francja, Niemcy, Holandia, Belgia czy Dania znaczące dochody z turystyki. Turystyka oraz przemysł z nią powiązane to wielka szansa dla obu miast pod warunkiem, że połączą swe siły i wraz z otaczającymi je gminami stworzą mocno zróżnicowaną, przez co szalenie atrakcyjną ofertę dla turystów z kraju i zagranicy.

Transport lotniczy

Toruń znajduje się w dogodnej lokalizacji, jeśli chodzi o możliwość korzystania z transportu lotniczego, leży bowiem w stosunkowo niewielkiej odległości od 4 lotnisk (Bydgoszcz – 50 km, Poznań – 150 km, Warszawa – 200 km, Gdańsk – 200 km)⁴⁴. Najważniejszym, najbliższym lotniskiem dla Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego jest Międzynarodowy Port Lotniczy im. Ignacego Jana Paderewskiego w Bydgoszczy. Obecnie oferuje on regularne połączenia pasażerskie do Birmingham, Londynu, Dublina i Warszawy, a w okresie wakacyjnym dodatkowo kilkanaście kierunków czarterowych, między innymi do Grecji, Hiszpanii oraz Egiptu⁴⁵. W roku 2013 z usług lotniska skorzystało 343,5 tys. pasażerów, co oznaczało wzrost o 3,5 tys. w stosunku do roku poprzedniego. Regularne loty pasażerskie obsługuje linia lotnicza Ryanair, która jest dotowana przez Urząd Marszałkowski w Toruniu poprzez kontrakt reklamowy opiewający na 14 mln złotych za 3 lata⁴⁶. Od 14 kwietnia 2014 r. z lotniska w Bydgoszczy wznowione zostały loty do Warszawy, operatorem jest firma EuroLOT⁴⁷.

⁴⁴ <http://www.boi.torun.pl/pl/torun-dla-inwestora/polozenie-i-komunikacja>

⁴⁵ <http://plb.pl/pl/contents/219>

⁴⁶ <http://www.pomorska.pl/apps/pbcs.dll/article?AID=/20111130/BYDGOSZCZ01/989243383>

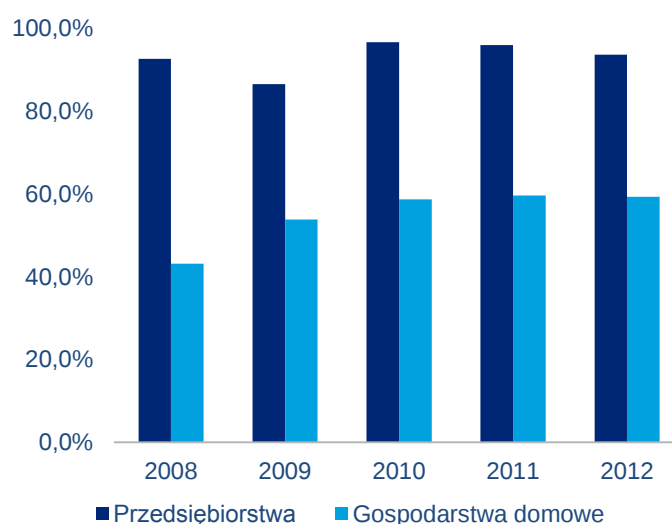
⁴⁷ <http://plb.pl/pl/contents/content/52/393>

2.2.2. Infrastruktura teleinformatyczna

Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	Pomimo że zasięg internetu na obszarze funkcjonalnym jest ogólnie wysoki, infrastruktura teleinformatyczna na terenie TOF wymaga dalszych inwestycji. Świadczą o tym m.in.: • Brak dostępu do internetu w 21 miejscowościach na terenie obszaru oraz niewystarczające pokrycie (poniżej 50% budynków) w kolejnych kilku miejscowościach • Znacząca różnica w wielu gminach pomiędzy zasięgiem liczonym bez i z uwzględnieniem internetu mobilnego, który jest mniej korzystnym rozwiązaniem dla użytkownika niż dostęp stacjonarny, bądź radiowy (limit danych, wyższa cena).
2	Mimo istnienia rozbudowanej sieci światłowodów, konieczne jest zwiększenie jego zasięgu na całym obszarze funkcjonalnym ze względu na to, że obecnie internet światłowodowy dociera jedynie do 20% miejscowości na terenie TOF. O dużej dysproporcji świadczy fakt, iż w Toruniu i okolicznych miejscowościach dostęp tego typu oferuje ok. 10 operatorów.

W 2012 r. w województwie kujawsko-pomorskim 64,9% gospodarstw domowych posiadało komputer, zaś 59,1% dysponowało szerokopasmowym internetem. Dostęp do sieci posiadało również 93,5% przedsiębiorstw w województwie. W zasięgu internetu było zaś 97,86% budynków znajdujących się w kujawsko-pomorskim.

Rysunek 5. Dostęp do internetu w przedsiębiorstwach i gospodarstwach domowych w woj. kujawsko-pomorskim w latach 2008-2012.

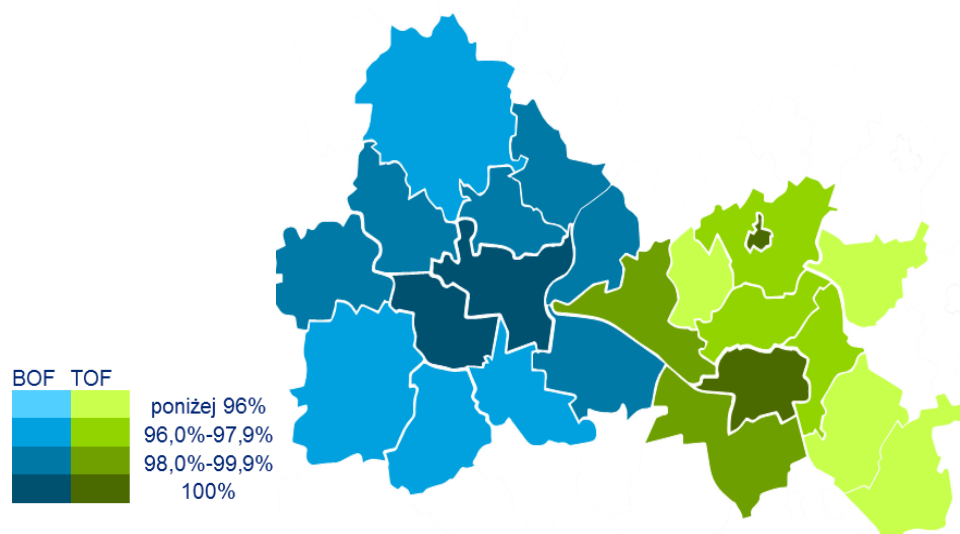
Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych, GUS. Dostęp 21.04.2014

1 Penetracja dostępu do internetu

Na Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym penetracja budynków dostępem do internetu w zależności od tego, czy brano pod uwagę operatorów telefonii komórkowej wynosiła odpowiednio 98,93% i 86,61%. 100% zasięgu odnotowano w Toruniu i Chełmży, zaś gorsza sytuacja występowała w gminach

Łubianka i Czernikowo, gdzie zasięg internetu wynosi poniżej 95%⁴⁸. Dla porównania na Bydgoskim Obszarze Funkcjonalnym zasięg internetu wyniósł 99,57%, bądź 84,82% wyłączając operatorów telefonii komórkowej.

Rysunek 6. Penetracja dostępem do internetu na terenie BTOF* w 2013 r.

* z operatorami telefonii komórkowej

Źródło: Urząd Komunikacji Elektronicznej

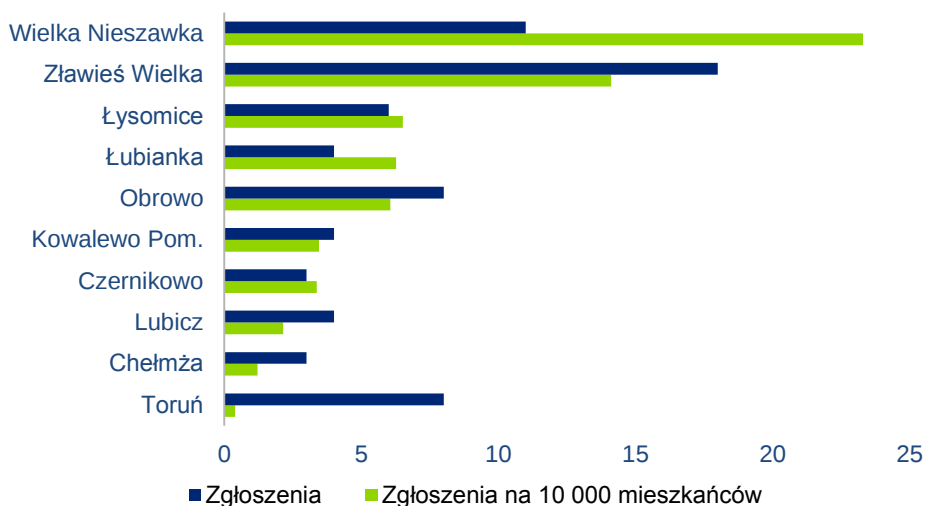
Stopień penetracji można ocenić dobrze, zwłaszcza, że jest on wyższy od średniej dla województwa i Polski, która wynosi 97,14%. Warto jednak zaznaczyć, że np. w Toruniu, gdyby odliczyć zasięg oferowany przez operatorów mobilnych penetracja internetu wyniosła 87,28%. Biorąc pod uwagę ten wskaźnik, jest on niższy o prawie 4 punkty procentowe od średniej krajowej, która wyniosła 90,25%. Nie można też zapominać, że pomimo wysokich wskaźników penetracji dla całego obszaru, aż 21 miejscowości TOF jest całkowicie odcięta od internetu (0% zasięgu licząc z operatorami mobilnymi).

Innym źródłem wiedzy o potrzebnych inwestycjach w infrastrukturę jest ankieta przeprowadzana przez UKE dotycząca zapotrzebowania na internet stacjonarny. Wynika z niej, że średnia dla obszaru BTOF wyniosła 2,19 zgłoszenia na 10 000 mieszkańców, co było wynikiem niższym od średniej krajowej wynoszącej 2,54 zgłoszenia. Największe potrzeby na terenie TOF odnotowano w gminach Wielka Nieszawka i Zławieś Wielka, gdzie liczba zgłoszeń na 10 000 mieszkańców wyniosła odpowiednio 23,3 i 14,11⁴⁹.

⁴⁸, Raport Pokrycia Polski Infrastrukturą Telekomunikacyjną, Urząd Komunikacji Elektronicznej, Warszawa 2013.

⁴⁹ Ankieta dotycząca zapotrzebowania użytkowników na usługę Internetu szerokopasmowego, Urząd Komunikacji Elektronicznej, Warszawa 2013.

Rysunek 7. Zgłoszone zapotrzebowanie na internet stacjonarny na terenie TOF w 2013 r.

Źródło: Ankieta dotycząca zapotrzebowania użytkowników na usługę Internetu szerokopasmowego, Urząd Komunikacji Elektronicznej.

2

Internet światłowodowy

W analizie infrastruktury internetowej warto też zwrócić uwagę na rozwój internetu światłowodowego na terenie obszaru. Na terenie całego województwa kujawsko-pomorskiego funkcjonuje Kujawsko-Pomorska Sieć Informacyjna, która została wybudowana w ramach projektu „Budowa regionalnej szerokopasmowej sieci teleinformatycznej w Województwie Kujawsko-Pomorskim”. W latach 2004-2008 kosztem prawie 77 mln położono 900 km sieci światłowodowej łączącej wszystkie 19 powiatów województwa⁵⁰. Do czerwca 2015 r. zakończona ma być budowa kolejnych 77 km światłowodów, które uzupełnią istniejącą sieć w kujawsko-pomorskim⁵¹.

Sieć K-PSI oferuje dostęp do internetu jednostkom samorządu terytorialnego, urządzeniom administracji państwowej, placówkom oświatowym (bibliotekom, szkołom), jednostkom kultury, służby zdrowia (szpitalom, przychodniom), oraz jednostkom ratowniczym (straży pożarnej, policji, pogotowiu) funkcjonującym na terenie całego województwa kujawsko-pomorskiego. Operator udostępnia też swoje łącza lokalnym dostawcom Internetu.

Detaliczny dostęp do szerokopasmowego internetu przesyłanego światłowodem dostępny jest jednak tylko w 23% miejscowości znajdujących się na terenie TOF. Najlepsza sytuacja jest oczywiście w Toruniu oraz sąsiednich miejscowościach, gdzie światłowodowy internet oferuje nawet 10 różnych operatorów⁵².

⁵⁰ http://www.kujawsko-pomorskie.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=1163&Itemid=193

⁵¹ http://mac.gov.pl/files/mapa_budowy_sieci_-_listopad_2013.pdf

⁵² Raport Pokrycia Polski Infrastrukturą Telekomunikacyjną, Urząd Komunikacji Elektronicznej, Warszawa 2013.

2.2.1. Infrastruktura kubaturowa

Termomodernizacja⁵³ oraz rewitalizacja

Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	Potrzeby termomodernizacyjne w dużym stopniu są pochodną wieku zabudowy, jej charakteru oraz liczby budynków w gminie. • Analizując liczbę budynków i mieszkań na terenie powiatu toruńskiego oraz Torunia najwięcej budynków i mieszkań znajduje się na terenie miasta-rdzenia. • Największe potrzeby termomodernizacyjne dotyczą budynków użyteczności publicznej, które są zlokalizowane w centralnych częściach miasta-rdzenia – Torunia oraz w budynkach wybudowanych w przedziale czasowym od lat 50' XX wieku do połowy lat 80' XX wieku. • Analizując obszar Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego pod kątem potrzeb termomodernizacyjnych gmin zauważyć można, że najwięcej potrzeb zgłosiły gminy: Toruń, a następnie gmina Kowalewo Pomorskie, Żławieś Wielka oraz Chełmża.
2	Duże potrzeby termomodernizacyjne oraz rewitalizacyjne występują w staromiejskich częściach miast oraz w Śródmieściach. • Największe potrzeby zidentyfikowano w jednostkach urbanitycznych: Bydgoskie Przedmieście, Stare Miasto, Chełmińskie Przedmieście, Mokre Przedmieście, Rubinkowo, Na Skarpie Zapotrzebowanie na działania termomodernizacyjne pogrupowano według typów zabudowy, które w dużym stopniu determinują charakter podejmowanych działań termomodernizacyjnych. Kluczowe grupy zidentyfikowanych obiektów wskazywanych przez gminy najczęściej do działań termomodernizacyjnych to: • Budynki oświaty i kultury • Publiczne placówki zdrowia oraz pomocy społecznej • Budynki urzędu gminy oraz jednostek komunalnych • Obiekty mieszkalne oraz prywatne Główne cele termomodernizacji wskazywane przez gminy to: • Zmniejszenie emisji CO₂ • Podwyższenie efektywności energetycznej • Poprawa komfortu cieplnego i/lub estetyki obiektu • Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii • Zmniejszenie kosztów eksploatacji budynków i kosztów ogrzewania.

⁵³ Zgodnie z zapisami ustawy z dnia 31 listopada 2008 o wspieraniu termomodernizacji i remontów Dz.U. z 2008, nr 223, Poz. 1459 „Przedsięwzięcia termomodernizacyjne - przedsięwzięcia, których przedmiotem jest:

a) ulepszenie, w wyniku którego następuje zmniejszenie zapotrzebowania na energię dostarczaną na potrzeby ogrzewania i podgrzewania wody użytkowej oraz ogrzewania do budynków mieszkalnych, budynków zbiorowego zamieszkania oraz budynków stanowiących własność jednostek samorządu terytorialnego służących do wykonywania przez nie zadań publicznych,
b) ulepszenie, w wyniku którego następuje zmniejszenie strat energii pierwotnej w lokalnych sieciach ciepłowniczych oraz zasilających je lokalnych źródłach ciepła, jeżeli budynki wymienione w lit. a, do których dostarczana jest z tych sieci energia, spełniają wymagania w zakresie oszczędności energii, określone w przepisach prawa budowlanego, lub zostały podjęte działania mające na celu zmniejszenie zużycia energii dostarczanej do tych budynków,
c) wykonanie przyłącza technicznego do scentralizowanego źródła ciepła, w związku z likwidacją lokalnego źródła ciepła, w wyniku czego następuje zmniejszenie kosztów pozyskania ciepła dostarczanego do budynków wymienionych w lit. a,
d) całkowita lub częściowa zamiana źródeł energii na źródła odnawialne lub zastosowanie wysokosprawnej kogeneracji”.

3	Znaczna koncentracja zaniedbanych obiektów oraz obszarów problemowych w strefach staromiejskich i śródmiejskich⁵⁴. • Do najważniejszych problemów we wszystkich miastach TOF należy postępująca degradacja zabytkowych centrów miast, wynikająca m. in. z odpływu handlu i działalności usługowej z tych obszarów. • Istotnym problemem jest również występowanie w centralnych częściach miast zniszczonych obiektów i obszarów przemysłowych wpływających negatywnie na ich wizerunek. • Zauważa się postępujący proces pustoszenia (zabytkowych) centrów miast. • Istotnym aspektem działań rewitalizacyjnych jest aspekt kulturalny, związany z rewitalizacją obiektów dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury, które w widoczny sposób koncentrują się w tych obszarach (Stare Miasto). • Znaczna część zdegradowanej zabudowy objęta jest ochroną konserwatorską. • W strefach śródmiejskich bądź w bezpośrednich ich sąsiedztwie występują zdegradowane obiekty i obszary przemysłowe wpływające na estetykę obszaru. • Zauważalny jest brak spójnego systemu terenów rekreacyjno-wypoczynkowych oraz braki w skomunikowaniu istniejącej bazy obszarów i obiektów rekreacyjno-wypoczynkowych (w tym brak ciągłości dróg rowerowych). • Na terenie obszaru funkcjonalnego znajdują się gminy miejsko-wiejskie oraz wiejskie, w których również zidentyfikowano potrzeby w zakresie rewitalizacji (Gmina Wielka Nieszawka, Łysomice, Chełmża, Czernikowo, Obrowo).
4	Identyfikacja potrzeb w zakresie rewitalizacji budynków mieszkalnych • Zidentyfikowano znaczną degradację substancji budynków, w tym mieszkalnych w reprezentacyjnej strefie śródmiejskiej. • W Toruniu problemy związane z degradacją substancji budynków mieszkalnych w największym stopniu występują na obszarze Bydgoskiego Przedmieścia, Starego Miasta, Chełmińskiego i Mokrego Przedmieścia oraz na Rubinkowie i Na Skarpie. • Najwięcej problemów w zakresie zasobów mieszkalnictwa notuje się w gminach Kowalewie Pomorskim i Chełmży. Identyfikacja potrzeb rewitalizacyjnych wynikających z analizy wskaźników społeczno-gospodarczych Na podstawie analizy wskaźników społeczno-gospodarczych TOF wskazano obszary (jednostki urbanistyczne) najbardziej problemowe Na terenie Torunia: • Obszarem najbardziej problemowym i wymagającym rewitalizacji jest Bydgoskie Przedmieście. • Obszarami bardzo potrzebującymi rewitalizacji są: Stare Miasto, Mokre Przedmieście. • Obszarami wymagającymi rewitalizacji w dalszej kolejności są: Jakubskie Przedmieście, Bielany, Grębocin przy lesie, Podgórz, Chełmińskie Przedmieście, Rubinkowo, Na Skarpie. Mniejsze miasta TOF uszeregowano według potrzeb rewitalizacyjnych. • Chełmża • Kowalewo Pomorskie

⁵⁴ Wskazana diagnoza potrzeb rewitalizacyjnych ma charakter wstępny. W odniesieniu do obszarów miejskich ostateczny zakres diagnozy potrzeb rewitalizacyjnych przedstawiony zostanie w ramach opracowywanego równoległe z niniejszą strategią Programu Rewitalizacji Miast.

Podstawą analiz zaprezentowanych w tym punkcie są wnioski z przeglądu szeregu dokumentów gminnych, opracowań strategicznych dotyczących rozwoju gospodarczego regionu, informacji otrzymanych od urzędów gmin, spółdzielni mieszkaniowych, podmiotów zajmujących się planowaniem i gospodarką przestrzenną miast oraz innych źródeł własnych Deloitte.

Celem opracowania diagnozy stanu zabudowy istniejącej jest przede wszystkim wskazanie zasadności przeprowadzenia działań termomodernizacyjnych oraz rewitalizacyjnych, a także uwidocznienie potrzeb gmin obszaru funkcjonalnego w tym zakresie.⁵⁵

Termomodernizacja

W ramach działań termomodernizacyjnych wyróżnia się najczęściej poniższe typy działań:

- Ocieplenie ścian zewnętrznych budynków
- Ocieplenie podłóg na gruncie
- Ocieplenie stropów nad nieogrzewanymi piwnicami
- Ocieplenie dachów i stropodachów
- Ocieplenie ścian wewnętrznych pomiędzy pomieszczeniami ogrzewanymi i nieogrzewanymi
- Wymiana okien i drzwi zewnętrznych

Istotnymi aspektami są także:

- Usprawnienie systemu wentylacji
- Zastosowanie wentylacji mechanicznej z rekuperacją
- Modernizacja lub wymiana źródła ciepła (np. lokalnej kotłowni lub węzła ciepłowniczego) i instalacji grzewczych, zastosowanie automatyki sterującej
- Modernizacja sieci przesyłowych

W przedsięwzięciach termomodernizacyjnych często wykonywane są także prace związane z:

- Modernizacją lub wymianą systemu zaopatrzenia w ciepłą wodę użytkową
- Zastosowaniem urządzeń zmniejszających zużycie wody
- Wprowadzeniem urządzeń wykorzystującą energię ze źródeł odnawialnych (np. pompy ciepła, kotły na biomasę, kolektory słoneczne)

Zasadniczym celem, a tym samym korzyścią płynącą bezpośrednio z działań termomodernizacyjnych oraz ze zmniejszenia ilości energii cieplnej jest korzyść ekonomiczna, a więc ograniczenie kosztów ogrzewania. Co więcej, poprzez docieplenie elewacji, budynki zyskują estetyczny, odświeżony wygląd, a wartość rynkowa nieruchomości wzrasta. Korzyści odczuwają także mieszkańcy oraz pracownicy budynków poddanych termomodernizacji poprzez większy komfort użytkowania budynku i zwiększenie bezpieczeństwa zdrowotnego (zmniejszenie wilgotności, pleśni, zwiększenie komfortu termicznego). Termomodernizacja niesie także za sobą korzyści ekologiczne, a więc zmniejszenie eksploatacji nieodnawialnych źródeł energii i zmniejszenie emisji dwutlenku węgla do atmosfery. Aspekt ekologiczny jest istotnym elementem podejmowanych działań termomodernizacyjnych (i nie tylko). Gospodarka niskoemisyjna jest jednym z kluczowych zagadnień w polityce Unii Europejskiej, a realizacja obowiązków wynikających z dyrektyw unijnych w sprawie jakości energetycznej budynków powinna być priorytetem na najbliższe lata⁵⁶, stąd potrzeba wykonywania kompleksowej

⁵⁵ Analizę stanu zabudowy na terenie Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego pod kątem działań termomodernizacyjnych przeprowadzono na podstawie analiz dokumentów zastanych, danych GUS, obserwacji i wywiadów, fiszek projektowych przesyłanych przez gminy, dodatkowych dokumentów określających rodzaje i wiek zabudowy uzyskanych od gmin oraz na podstawie Google Maps i Google Street View. Nie wszystkie budynki były analizowane poprzez wizję lokalną. Analizowano budynki użyteczności publicznej oraz budynki zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej sprzed 1989 roku.

⁵⁶ W dniu 29.10.2013. Rada Ministrów przyjęła Strategiczny plan adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030 tzw. SPA2020. To pierwszy dokument strategiczny, który bezpośrednio dotyczy kwestii adaptacji do zachodzących zmian klimatu. Skutki zmian klimatu, zwłaszcza nasilenie ekstremalnych zjawisk pogodowych, pogłębiają się w ostatnich latach. Coraz bardziej dostrzegalne są także w Polsce. Konieczne jest zatem podjęcie

termomodernizacji budynków jako konieczności dostosowania się do wymogów unijnych.⁵⁷ Warto zaznaczyć, iż termomodernizacja stanowi pewne uzupełnienie działań rewitalizacyjnych.⁵⁸

1

Największe zapotrzebowanie w zakresie termomodernizacji na terenie miast rdzenia

Szacuje się, że im starszy budynek/mieszkanie, tym większe zapotrzebowanie na działania w zakresie termomodernizacji.⁵⁹ Szczególnie w przypadku określenia potrzeb termomodernizacyjnych, przyjęto założenie dotyczące określenia tychże potrzeb wskazujące na bezpośrednią zależność z wiekiem zabudowy.

W okresie tym, a szczególnie w latach 70' XX wieku praktykowano budownictwo w technologii wielkopłytowej, która w w/w latach stanowiła podstawę budownictwa mieszkaniowego. Dla budownictwa okresu PRL, charakterystycznym problemem była niska jakość wykonawstwa. Co więcej, obowiązujące w tym okresie normy izolacyjności termicznej ścian były około czterokrotnie mniejsze niż dzisiaj, a okien dwukrotnie (2,6 W/m²K, obecnie 1,3 W/m²K). Budynki w technologii wielkopłytowej zaczęto docieplać już od połowy lat 80', a wraz ze znacznym wzrostem kosztów ciepła dostarczanego do mieszkań tendencja ta nasiliła się w późniejszych latach i trwa do dzisiaj.

Analizując liczby budynków i mieszkań na terenie gmin Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego, w szczególności gmin powiatu toruńskiego oraz powiatu Miasta Torunia można wywnioskować, że najwięcej budynków i mieszkań znajduje się na terenie Torunia. Sytuacja ta spowodowana jest faktem, że jest to drugie największe miasto województwa kujawsko-pomorskiego będące ważnym ośrodkiem administracyjnym, gospodarczym, oświatowym, akademickim i kulturalnym, znajdują się urzędy wielu instytucji państwowych. W granicach administracyjnych Torunia mieści się także wiele rozległych obszarowo budynków spółdzielni mieszkaniowych. Zestawienie liczby budynków i mieszkań ogółem prezentuje poniższy wykres.

działań adaptacyjnych, które obok ograniczenia strat, mogą również stymulować wzrost efektywności i innowacyjności gospodarki oraz pozytywnie wpływać na stan środowiska i jakość życia obywateli.

⁵⁷ W okresie ostatnich lat UE przyjęła szereg dokumentów w tym zakresie, m.in. pakiet klimatyczno-energetyczny opublikowany w styczniu 2008 r. (tzw. 3 x 20%), który zobowiązuje państwa członkowskie do:

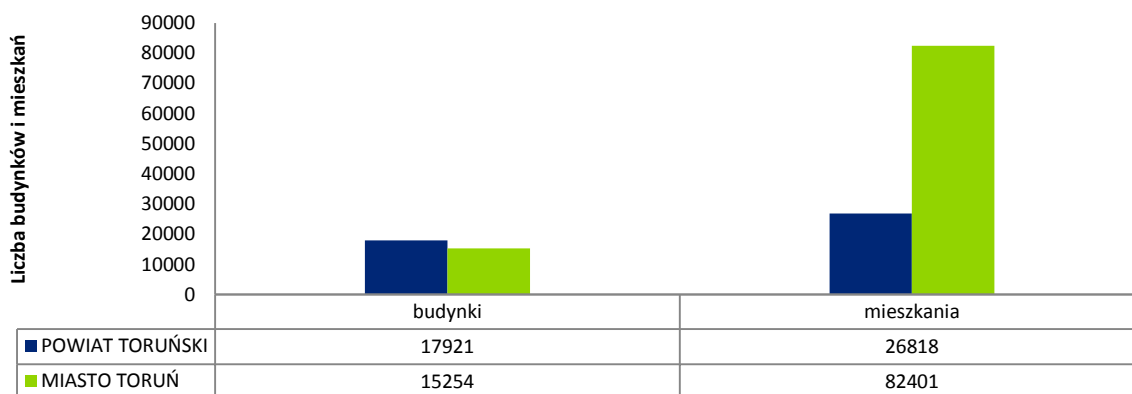
- Redukcji emisji CO₂ o 20% w roku 2020 w porównaniu do 1990 r.,
- Wzrostu udziału zużycia energii ze źródeł odnawialnych w UE do 20% w 2020 r., dla Polski ustalono 15%,
- Zwiększenia efektywności energetycznej w roku 2020 o 20%.

Unijne cele w zakresie energii zostały także uwzględnione w strategii „Europa 2020” na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu, przyjętej przez Radę Europejską w 2010 r.

⁵⁸ Przykładowo remonty to działanie związane w większym stopniu z rewitalizacją. Niektóre remonty części wspólnych (np. klatek schodowych) łączą się ściśle z termomodernizacją – np. poprzez wymianę okien na kłatkach schodowych, wymianą grzejników, rur, oświetlenia (na oświetlenie LED) itd. Oczywiście można oddzielić remonty części wspólnych od szeroko pojętej termomodernizacji. Zasadne jest jednak prowadzenie wszystkich działań w miarę możliwości równocześnie (remontów, modernizacji, termomodernizacji), ponieważ wtedy faktycznie prowadzone są działania o charakterze kompleksowym (choć oczywiście wiąże się to z jednorazowym większym kosztem).

⁵⁹ W przyjętej metodzie analizy mogą zdarzyć się wyjątki związane z faktem, że budynki, których wiek wskazywałby na to, że są potencjalnymi beneficjentami zostało już poddanych działaniom termomodernizacyjnym. Potrzeby w kwestii termomodernizacji na terenie analizowanych obszarów są jednak na tyle duże, że margines błędu można zawęzić do kilku procent.

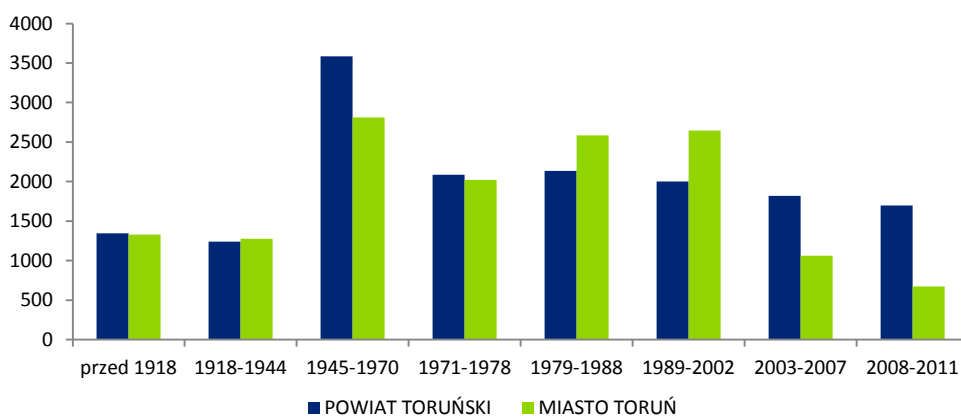
Wykres 31. Zestawienie liczby budynków i mieszkań na terenie powiatu bydgoskiego oraz Miasta Bydgoszczy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.stat.gov.pl

Analiza danych GUS dotycząca wieku zabudowy istniejącej (budynków) wskazuje na relatywnie niewielkie jej zróżnicowanie pomiędzy Toruniem oraz powiatem toruńskim. Przewaga liczby mieszkań w Toruniu w porównaniu do gmin TOF jest widoczna. Ponad trzykrotnie więcej mieszkań znajduje się nowiem w Toruniu. Na jego terenie mieści się wiele rozległych obszarowo budynków spółdzielni mieszkaniowych. Graficznie udział budynków i mieszkań istniejących z podziałem na lata ich powstania prezentują poniższe wykresy.

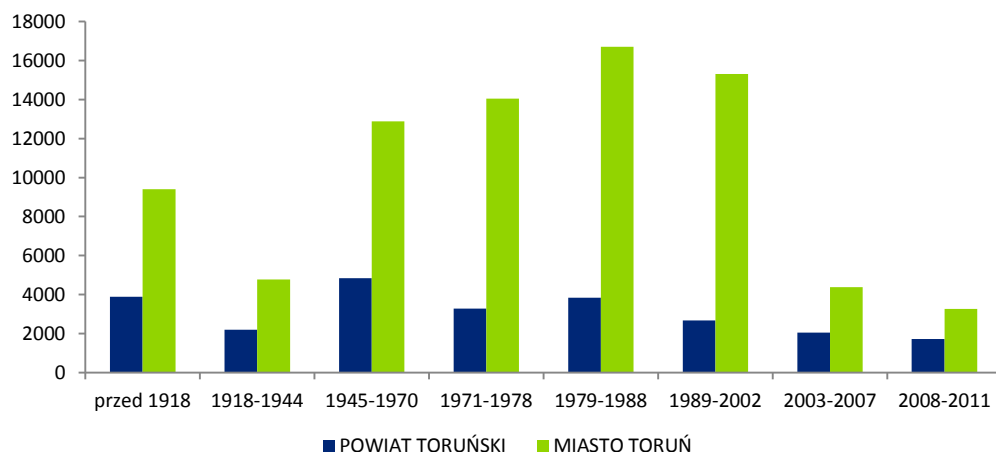
Wykres 32. Zestawienie liczby budynków z podziałem na lata ich powstania

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.stat.gov.pl

Najwięcej budynków, zarówno w mieście, jak i powiecie zostało wybudowanych w latach 1945-1970. Oprócz budynków znajdujących się w tej grupie wiekowej, na terenie Torunia znajduje się najwięcej budynków wybudowanych w latach 1979-1988 oraz 1989-2002. Poniżej zaprezentowano podobną analizę dla wieku mieszkań większości gmin TOF.

Wykres 33. Zestawienie liczby mieszkań z podziałem na lata ich powstania

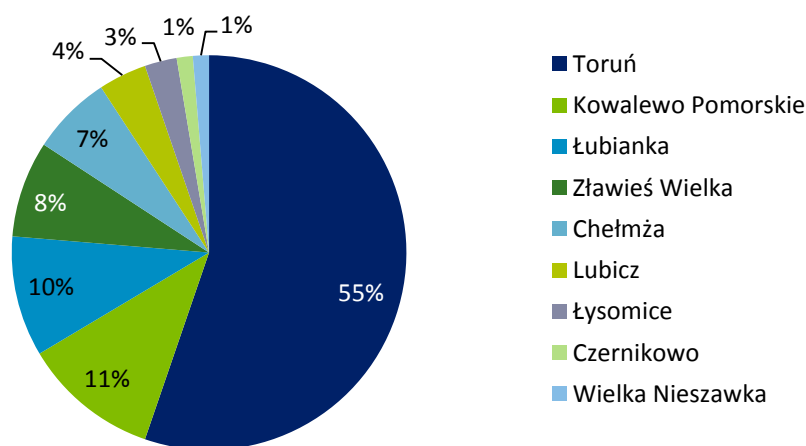

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.stat.gov.pl

Powyższa analiza prezentuje widoczną dominację liczby mieszkań w Toruniu we wszystkich kategoriach wiekowych budynków mieszkalnych. Najwięcej mieszkań zostało wybudowanych w latach 1979-1988, 1989-2002, 1971-1978 oraz 1945-1970.

Potrzeby gmin Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego określono, podobnie jak w przypadku miastardzenia, na podstawie wskazanego przez gminy zapotrzebowania na działania termomodernizacyjne, jego priorytetyzacji oraz danych GUS (w zakresie wieku zabudowy, liczby budynków).

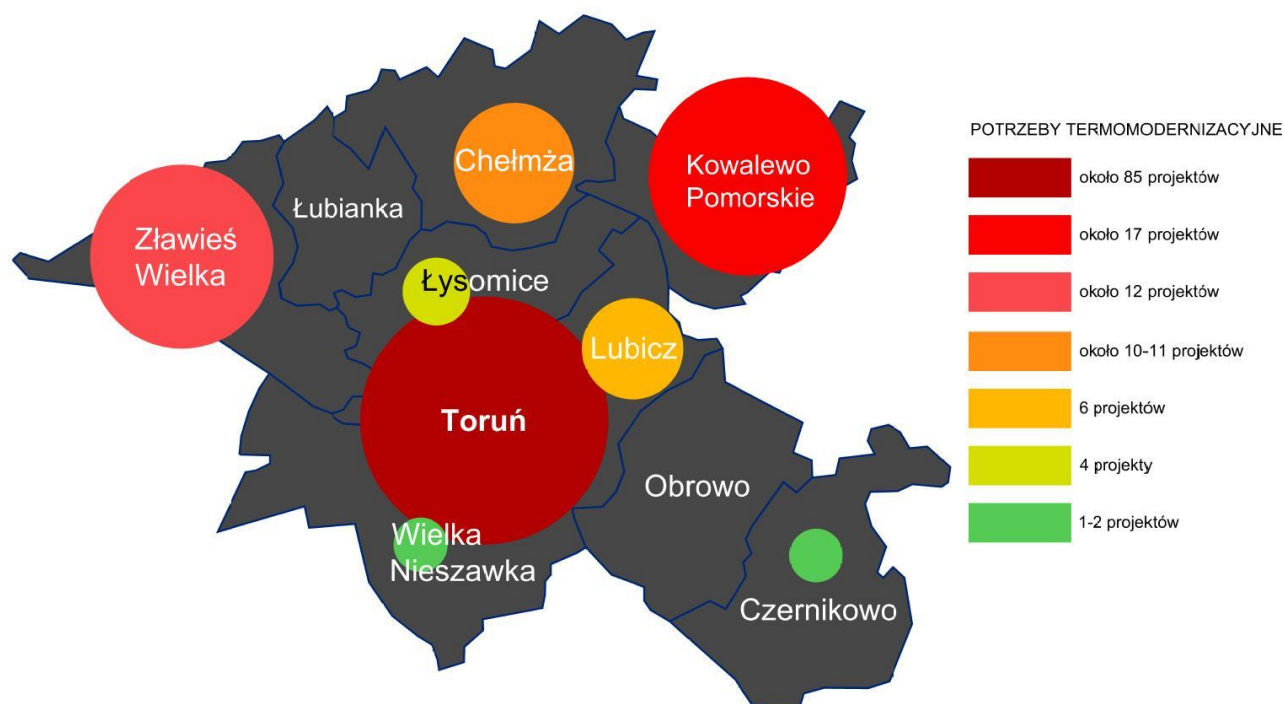
Wykres 34. Zestawienie udziału potrzeb termomodernizacyjnych na terenie TOF

Źródło: Opracowanie własne na podstawie zgłoszonego przez gminy zapotrzebowania na działania termomodernizacyjne

Skalę potrzeb termomodernizacyjnych w zakresie budynków użyteczności publicznej na terenie Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego prezentuje poniższy schemat.

Schemat 7. Mapa potrzeb gmin w zakresie termomodernizacji na terenie TOF

Źródło: Opracowanie własne na podstawie zgłoszonego zapotrzebowania na działania termomodernizacyjne przez gminy TOF

Dla Torunia opracowany został Program termomodernizacji obiektów użyteczności publicznej Gminy Miasta Toruń. Program stanowi podstawę i ukierunkowanie dalszych działań w zakresie termomodernizacji obiektów użyteczności publicznej GMT (na lata 2007-2028), a w szczególności umożliwia przygotowanie i optymalizację sfinansowania planowanych zadań. Liczba obiektów użyteczności publicznej GMT w ostatnich latach wynosi około 140, z których ok. 100 wymaga wykonania zadań remontowo-termomodernizacyjnych, w celu dostosowania do obowiązujących standardów energetycznych. Z racji mniejszej liczby mieszkańców, co pociąga za sobą mniejszą liczbę budynków potrzeby gmin Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego okalających miasto-rdzeń są relatywnie mniejsze. Analizując TOF pod kątem potrzeb termomodernizacyjnych gmin zauważyć można, że względnie duże potrzeby w zakresie termomodernizacji zidentyfikowano w gminie Kowalewo Pomorskie, Zławieś Wielka oraz Chelmży. Na podstawie załączonej poniżej dokumentacji zdjęciowej określić można wizualnie stan istniejącej zabudowy pod kątem stanu elewacji poszczególnych budynków. Znaczący odsetek załączonych zdjęć w czytelny sposób ilustruje braki w zakresie ocieplenia elewacji oraz konieczność wymiany starej stolarki okiennej i drzwiowej, której właściwości nie spełniają obowiązujących i przyszłych wymogów w zakresie izolacyjności termicznej.

Schemat 8. Mapa potrzeb gmin w zakresie termomodernizacji na terenie TOF

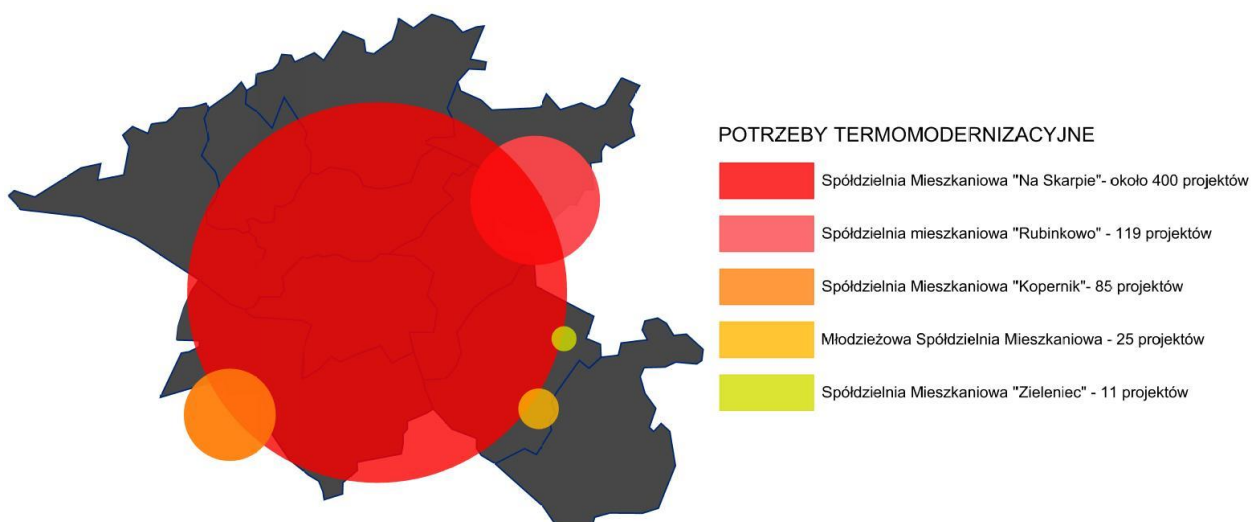

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych przesłanych przez gminy, zdjęcia: szkolnictwo11.kei.pl; grebocin.com; www.spotaszewo.pl; pu.i.wp.pl; zszw.internetsl.pl; www.um.torun.pl; www.szkolnictwo.pl; sp24torun.cba.pl; spwybcz.edupage.org; spwarszewice.edupage.org; Google Street View

Potrzeby gmin TOF w zakresie potrzeb termomodernizacyjnych zabudowy wielorodzinnej zaprezentowano na poniższym schemacie. Potrzeby te określono na podstawie zgłoszonego przez kluczowe (największe) spółdzielnie zapotrzebowania w zakresie obiektów wymagających działań termomodernizacyjnych.⁶⁰

⁶⁰ Potrzeby określono na podstawie danych przesłanych przez spółdzielnie mieszkaniowe

Schemat 9. Potrzeby termomodernizacyjne zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej na terenie TOF

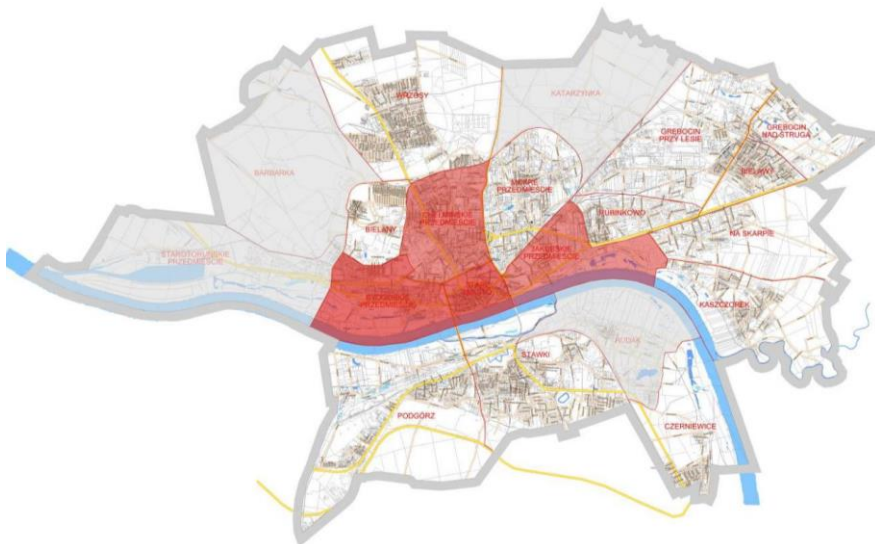

Źródło: Opracowanie własne na podstawie zapotrzebowania kluczowych spółdzielni mieszkaniowych

2

Cechą charakteryzującą Toruń jest fakt istnienia także znaczącego odsetka budynków historycznych, wybudowanych przed 1918 rokiem. Średniowieczny zespół miejski Torunia to jeden z najcenniejszych zespołów zabytkowych w Polsce. W 1997 został wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego UNESCO i obejmuje Stare i Nowe Miasto z zachowanym niemal bez zmian XIII-wiecznym układem urbanistycznym oraz teren zamku krzyżackiego. Wiele budynków wybudowanych przez 1918 r. oraz w latach 1918-1944 będzie wymagało interwencji w zakresie termomodernizacji z uwzględnieniem wartości historycznych oraz wymogów konserwatorskich. Rozmieszczenie poziomu zagęszczenia obiektów zabytkowych (zgodnie ze stanem na 2006 r.) przedstawia poniższy schemat.

Schemat 10. Rozmieszczenie poziomu zagęszczenia obiektów zabytkowych – stan na 2006 r

Źródło: Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Torunia na lata 2007-2015

Największe potrzeby w zakresie rewitalizacji pod kątem wykonania kompleksowych modernizacji (łącznie z termomodernizacją) zabudowy znajdują się w jednostkach urbanistycznych: Bydgoskie Przedmieście, Stare Miasto, Chełmińskie Przedmieście, Mokre Przedmieście, Rubinkowo, Na Skarpie.

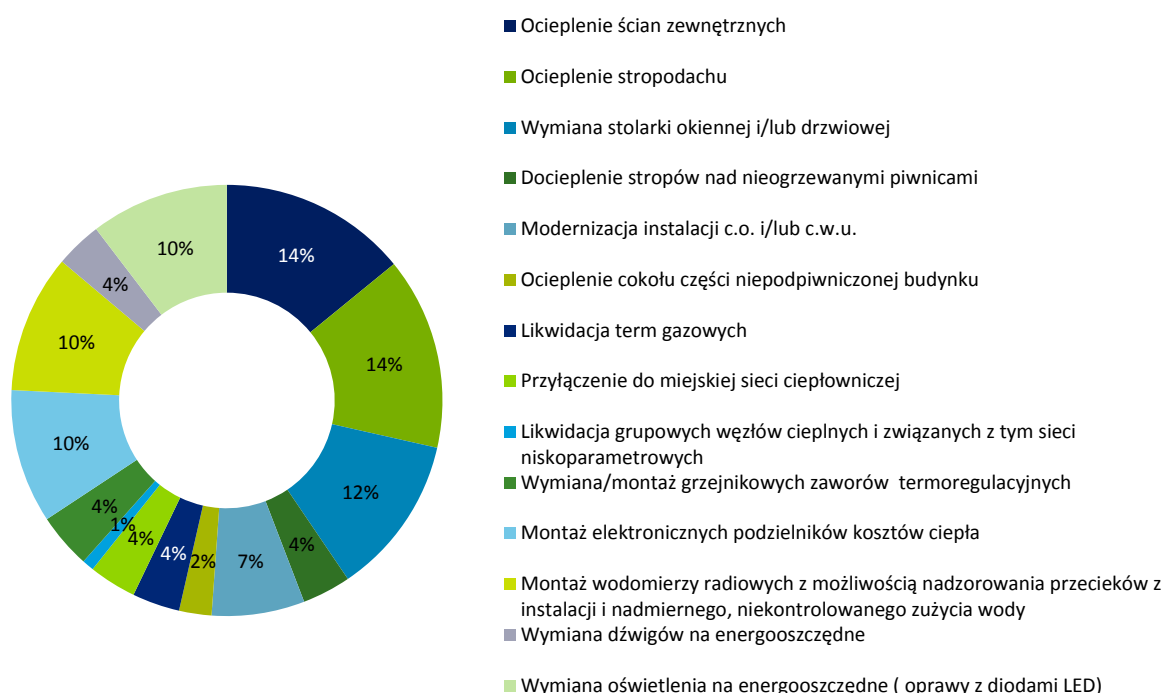
Zapotrzebowanie w zakresie działań termomodernizacyjnych zgłoszone przez gminy obszaru funkcjonalnego dotyczyło najczęściej poniższych typów budynków (podzielonych głównie według charakteru zabudowy oraz przeznaczenia obiektu i/lub zakresu działań termomodernizacyjnych):

- Budynki oświaty i kultury
- Publiczne placówki zdrowia oraz pomocy społecznej
- Budynki urzędu gminy oraz jednostek komunalnych
- Obiekty mieszkalne oraz prywatne

Identyfikacja potrzeb w zakresie termomodernizacji (nie tylko w zakresie zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej, ale także budynków użyteczności publicznej) objęła także segmentację niezbędnych działań do podjęcia. Zidentyfikowane potrzeby pogrupowano według typów działań.⁶¹

Z przeprowadzone analizy wynika, że najistotniejszą potrzebą jest ocieplenie ścian zewnętrznych i stropodachów budynków (14% wszystkich zgłoszonych potrzeb). Kolejną zasadniczą potrzebą (12%) jest wymiana stolarki okiennej i drzwiowej. Szczegółowo procentowy rozkład potrzeb przedstawia poniższy schemat.

Wykres 35. Kluczowe potrzeby w zakresie termomodernizacji na terenie TOF

Źródło: Opracowanie własne na podstawie analizy zapotrzebowania oraz fiszek projektowych przesłanych przez gminy

Pogłębiając analizę, wykonano segmentację przesłanych fiszek projektowych ze względu na cel, któremu ma służyć przeprowadzenie działań termomodernizacyjnych. Wyszczególniono następujące kryteria:

- zmniejszenie emisji CO₂
- podwyższenie efektywności energetycznej
- poprawa komfortu cieplnego i/lub estetyki obiektu
- wykorzystanie odnawialnych źródeł energii

⁶¹ Analiza kluczowych potrzeb termomodernizacyjnych na terenie TOF w podziale na typy działań termomodernizacyjnych została wykonana na podstawie analizy i segmentacji fiszek projektowych przesłanych przez gminy.

- zmniejszenie kosztów eksploatacji budynków i kosztów ogrzewania.

Najważniejszymi celami do osiągnięcia są: zmniejszenie kosztów eksploatacji budynków i kosztów ogrzewania, zmniejszenie emisji CO₂ oraz podwyższenie efektywności energetycznej.

3

Rewitalizacja⁶²

Podstawowym wyzwaniem, jakie stoi przed procesem rewitalizacji jest zapewnienie, aby był to kompleksowy, skoordynowany, zintegrowany proces przemian społecznych, ekonomicznych, przestrzennych i technicznych, prowadzony na obszarze zdegradowanym tak, aby nastąpiło osiągnięcie ogólnego celu, którym jest wyprowadzenie tego obszaru ze stanu kryzysowego, w szczególności przez nadanie mu nowej jakości funkcjonalnej i stworzenie warunków do jego rozwoju. Możliwa będzie jedynie kompleksowa rewitalizacja, realizowana na obszarach zdegradowanych, odnosząca się do konkretnego, ograniczonego terytorium i łącząca wysiłki różnych podmiotów, których suma ma spowodować trwałe ożywienie społeczne i gospodarcze obszaru.

Potrzeby w zakresie działań rewitalizacyjnych dotyczą głównie zdegradowanych lub kryzysowych obszarów miejskich (i na tych skoncentrowana jest poniższa analiza). Działania dokonywane w ramach rewitalizacji to inicjatywy mające na celu poprawę jakości życia mieszkańców. Inicjatywy te powinny łączyć się z infrastrukturalnymi (i na odwrót), zatem ocena potrzeb w zakresie działań rewitalizacyjnych łączy sytuację społeczno-ekonomiczną mieszkańców TOF oraz ocenę stanu zabudowy (sytuację infrastrukturalną).

4

Znaczna koncentracja zaniedbanych obiektów oraz obszarów problemowych w strefach staromiejskich i śródmiejskich

Zauważa się znaczną koncentrację zaniedbanych obiektów oraz obszarów problemowych w strefach staromiejskich i śródmiejskich. Nie jest to zjawisko wyjątkowe, raczej powszechne w skali kraju i poza nim. Śródmieścia, pomimo, iż są zazwyczaj centrum życia mieszkańców, usytuowane w pobliżu dworców kolejowych i węzłów transportowych, nierzadko są zaniedbane i niebezpieczne (szczególnie w późnych godzinach wieczornych). Jednocześnie obszary te należą do tych o największych potrzebach w zakresie rewitalizacji.

Ze względu na metropolitalne funkcje, największe potrzeby w zakresie rewitalizacji zidentyfikowano w mieście rdzenia.

W Toruniu obszarami szczególnie zniszczonymi pod względem urbanistycznym są następujące dzielnice: Stare Miasto, Jakubskie Przedmieście, Podgórz, Bydgoskie Przedmieście. Są to tereny, na których występuje bardzo duże nasycenie zabytkami (Stare Miasto, centrum Podgórza, niektóre rejony Bydgoskiego Przedmieścia). Jednocześnie wymagają one podjęcia bardzo pilnych działań zapobiegających ich szybko postępującej degradacji. Szczególnie dotknięte przez pożary zostały w ostatnich latach zabytkowe obiekty mieszkalne na Bydgoskim Przedmieściu.

W Toruniu występuje też skumulowanie zdegradowanych terenów przemysłowych i powojkowych oraz zaniedbanych przestrzeni publicznych. Zarówno Jakubskie, jak i Bydgoskie Przedmieście leżą w pobliżu Starego Miasta. W niedalekim jego sąsiedztwie leży także Podgórz (graniczący przez Wisłę). Obszary te ze względu na podobną lokalizację (sąsiedztwo) wykazują spójność problemową. Do pozostałych obszarów, na których identyfikuje się podobne problemy należą: Przedmieścia Chełmińskie i Mokre, Bielany, Stawki, posiadające znaczny udział obiektów zabytkowych oraz powojkowych, przemysłowych, pokolejowych oraz terenów zielonych i przestrzeni publicznej.

⁶² Wskazana diagnoza potrzeb rewitalizacyjnych ma charakter wstępny. W odniesieniu do obszarów miejskich ostateczny zakres diagnozy potrzeb rewitalizacyjnych przedstawiony zostanie w ramach opracowywanego równoległe z niniejszą strategią Programu Rewitalizacji Miast.

Potrzeby w zakresie działań rewitalizacyjnych zidentyfikowano także w mniejszych miastach obszaru funkcjonalnego.

W gminie Kowalewo Pomorskie nie zidentyfikowano problemowych obszarów przemysłowych. Na terenie gminy tereny zielone nie stanowią priorytetu w zakresie działań ukierunkowanych na ich poprawę. Obiektem zdegradowanej struktury miejskiej wymagającym rewitalizacji jest głównie niezmodyfikowany budynek Dworca Kolejowego.

W Chełmży kluczową kwestią do realizacji rewitalizacji terenów przestrzeni publicznych (parkingi, hotel) oraz obiektów zabytkowych (obiekty sakralne, zniszczone kamienice). W mieście brak jest terenów przemysłowych oraz zielonych wymagających odrestaurowania. Istniejące tereny zielone zostały już odnowione.

Co istotne, potrzeby w zakresie rewitalizacji posiadają nie tylko gminy miejskie. Pomimo, iż działania w zakresie rewitalizacji są dedykowane przede wszystkim terenom miejskim, na terenach wiejskich oraz miejsko-wiejskich występują problemy związane z degradacją przestrzeni oraz problemy społeczno-gospodarcze. Na terenie obszaru funkcjonalnego znajdują się takie gminy, w których zidentyfikowano tego typu potrzeby, m.in.: Wielka Nieszawka, Łysomice, Chełmża, Czernikowo, Obrowo⁶³. Potrzeby gmin w zakresie rewitalizacji (działań związanych ze sferą społeczno-gospodarczą (działania miękkie) oraz infrastrukturalną) dotyczą przede wszystkim:

- Rewitalizacji oraz remontów budynków
- Zagospodarowania oraz uporządkowania terenów o przeznaczeniu turystycznym
- Nadaniu nowych funkcji terenom zdegradowanym w celu jego ożywienia oraz
- Tworzenia przestrzeni publicznych, które sprzyjają integracji mieszkańców.

Identyfikacja potrzeb w zakresie rewitalizacji budynków mieszkalnych

W Toruniu problemy związane z degradacją substancji budynków mieszkalnych w największym stopniu występują na obszarze Bydgoskiego Przedmieścia, Starego Miasta, Chełmińskiego i Mokrego Przedmieścia oraz na Rubinkowie i Na Skarpie. Zabudową priorytetowo wskazywaną do rewitalizacji jest zabytkowa zabudowa mieszkalna zlokalizowana głównie na Starym Mieście i na Bydgoskim Przedmieściu. W związku z tym, że znaczna część zabytkowych obiektów mieszkalnych zlokalizowanych na Starym Mieście została poddana rewitalizacji ze środków unijnych w okresie programowania 2007-2013, większość obiektów wymagających obecnie rewitalizacji w pierwszej kolejności, znajduje się na Bydgoskim Przedmieściu.

W dalszej kolejności w Toruniu rewitalizacji wymagają zlokalizowane głównie na Chełmińskim Przedmieściu i Mokrym Przedmieściu budynki mieszkalne z lat 50-tych, 60-tych i 70-tych XX w. Wymagają one m.in. modernizacji instalacji elektrycznych i wodno-kanalizacyjnych. Podobna sytuacja występuje wśród budynków z lat 70-tych i 80-tych budowanych w większości w oparciu o technologię tzw. wielkiej płyty a zlokalizowanych głównie na Rubinkowie oraz Na Skarpie. Wykazują one pewne braki w wyposażeniu technicznym, w stanie zabudowy oraz estetyki.

Najwięcej obszarów problemowych w zakresie zasobów mieszkalnictwa notuje się w Kowalewie Pomorskim i Chełmży.

⁶³ Działania rewitalizacyjne na terenach wiejskich są możliwe do sfinansowania z innych funduszy niż te przeznaczone dla terenów miejskich (PROW).

Tabela 27. Obszary problemowe miast TOF - mieszkalnictwo

Miasta (inne niż miasto rdzenia) Toruńskiego Funkcjonalnego Obszaru	Przykładowe zidentyfikowane obszary problemowe / planowane do rewitalizacji w zakresie mieszkalnictwa
Kowalewo Pomorskie	- Rewitalizacja pokolejowych budynków mieszkalnych wraz z obszarami do nich przylegającymi - Modernizacja dróg osiedlowych, których ogólny stan oceniany jest jako bardzo zły - Podłączenie sieci gazowej i wodociągowej, która wciąż nie dociera do niektórych części miasta
Chelmża	- Remont zniszczonych budynków mieszkania zbiorowego ze względu na ich dużą dewastację, - Remont dróg osiedlowych oraz położenia asfaltu na drogach, które wciąż pozostają szutrowe.

Źródło: Opracowanie na podstawie zgłoszonego zapotrzebowania gmin TOF (fiszki projektowe) oraz analiz dokumentów zastanych

Identyfikacja potrzeb w zakresie rewitalizacji społecznej (działań „miękkich”)

Kluczową kwestią w zakresie identyfikacji potrzeb rewitalizacyjnych jest diagnoza społeczno-gospodarcza. Zgodnie z ideą rewitalizacji to aspekty społeczne są i powinny być powodem zmian, w tym infrastrukturalnych. Diagnoza obejmuje przede wszystkim sytuację ekonomiczną mieszkańców (w tym problem występowania biedy), warunki życia (szeroko pojętą jakość życia), dostęp do usług oraz stopień bezpieczeństwa na danym terenie. Wskaźniki ujęte w analizie zaprezentowano poniżej.

Tabela 28. Zestawienie kryteriów i wskaźników, na podstawie których dokonano wyznaczenia obszarów do objęcia działaniami rewitalizacyjnymi

Kryteria	Wskaźniki
Wysoki poziom ubóstwa i wykluczenia	- Liczba osób, którym decyzją przyznano świadczenia pomocy społecznej w przeliczeniu na 1000 mieszkańców obszaru - Liczba wyroków eksmisyjnych z lokali mieszkalnych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców obszaru - Liczba osób w wieku 7-18 niewypełniających obowiązku szkolnego w przeliczeniu na 1000 mieszkańców obszaru
Poziom bezrobocia	- Udział liczby osób bezrobotnych w liczbie osób w wieku produkcyjnym - Udział liczby osób długotrwale bezrobotnych w liczbie osób bezrobotnych ogółem
Trendy demograficzne	- Udział liczby osób w wieku przedprodukcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców obszaru - Liczba osób w wieku poprodukcyjnym w przeliczeniu na 1000 mieszkańców obszaru
Przestępczość i naruszenia prawa	Liczba przestępstw i wykroczeń stwierdzonych, poza zdarzeniami drogowymi i przestępstwami gospodarczymi w przeliczeniu na 1000 mieszkańców obszaru
Poziom aktywności gospodarczej	Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców obszaru

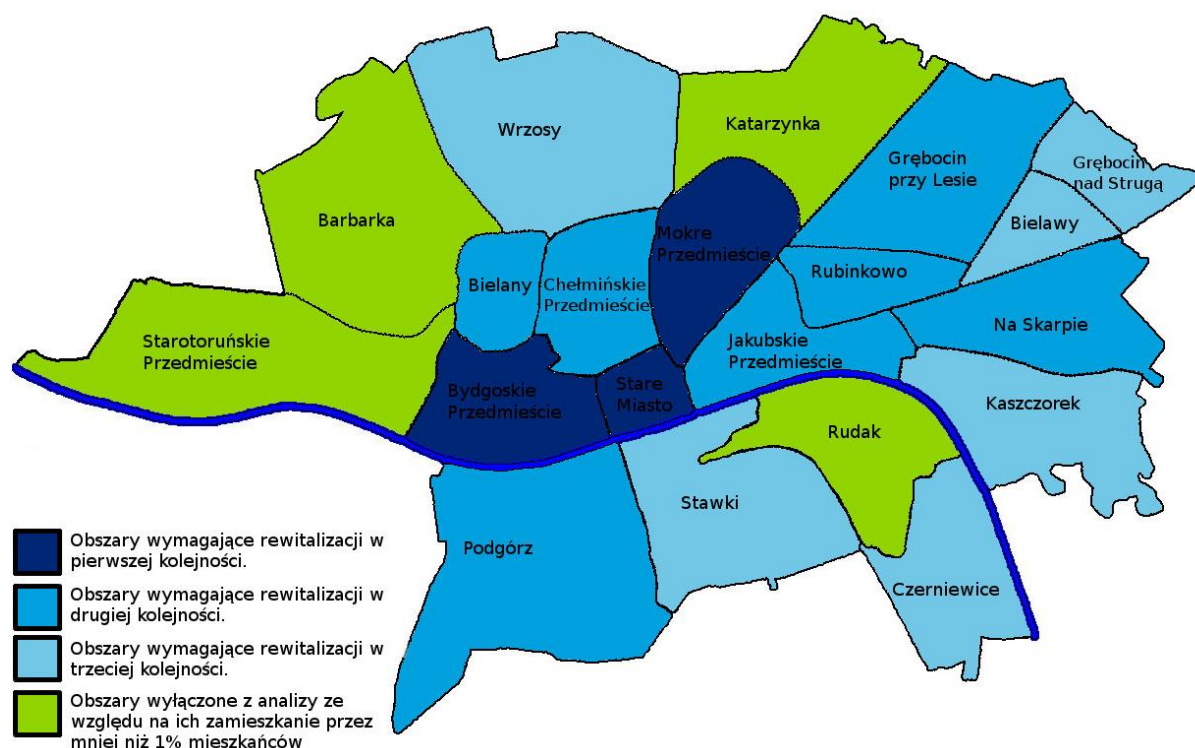
Źródło: opracowanie własne

W wyniku analizy wskaźników społeczno-gospodarczych miast Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego wskazano kluczowe obszary problemowe.

W wyniku analizy wskaźników społeczno-gospodarczych w Toruniu uznano, że:

- Obszarem najbardziej problemowym i wymagającym rewitalizacji jest Bydgoskie Przedmieście
- Obszarami bardzo potrzebującymi rewitalizacji są: Stare Miasto, Mokre Przedmieście
- Obszarami wymagającymi rewitalizacji w dalszej kolejności są: Jakubskie Przedmieście, Bielany, Grębocin przy lesie, Podgórz, Chełmińskie Przedmieście, Rubinkowo, Na Skarpie.

Mapa 8 Obszary wymagające działań rewitalizacji w Toruniu w podziale na jednostki urbanistyczne

Źródło: Opracowanie własne na podstawie analizy wskaźników społeczno-gospodarczych.

Główne problemy społeczno-gospodarcze, które wpłynęły na wyróżnienie Bydgoskiego Przedmieścia jako obszaru o największych potrzebach rewitalizacyjnych to negatywne odchylenia od średniej wszystkich wskaźników w poszczególnych kategoriach. Obszar ten, jako jedyny względem całego miasta, charakteryzuje się niekorzystnymi wskaźnikami w zakresie wysokiego poziomu ubóstwa i wykluczenia, poziomu bezrobocia, trendów demograficznych, przestępczości i naruszeń prawa oraz poziomu aktywności gospodarczej.

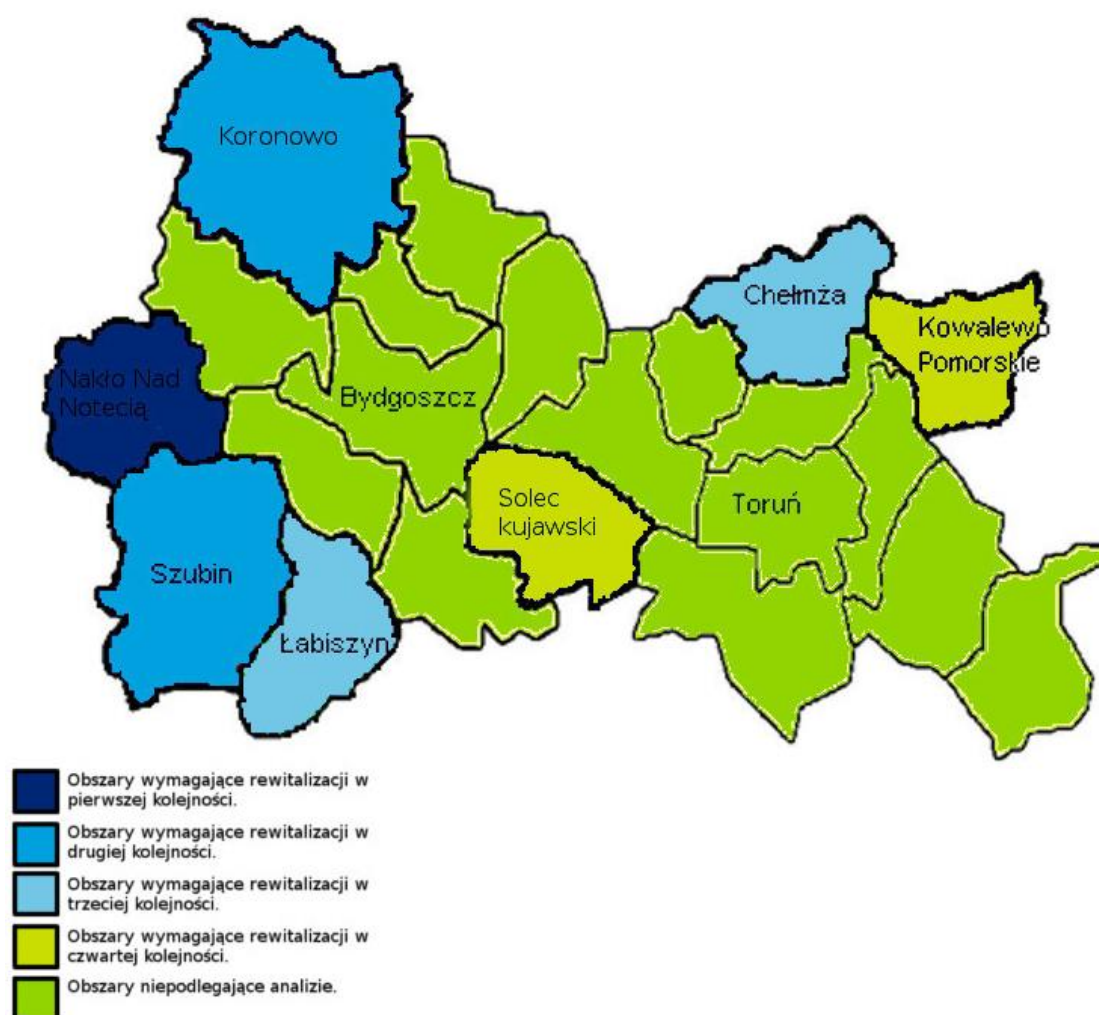
Dzielnica Stare Miasto ma największy problem z bezrobociem długotrwałym, najwyższą w mieście liczbą osób w rodzinach, którym przyznano świadczenia pomocy społecznej. Na obszarze tym odnotowano również wysoki odsetek osób bezrobotnych w liczbie osób w wieku produkcyjnym, wysoką liczbę osób w wieku 7-18 niewypełniających obowiązku szkolnego oraz wysoką liczbę wyroków eksmisyjnych z lokali mieszkalnych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców obszaru.

Z kolei w dzielnicy Mokre Przedmieście występuje najwyższy w mieście odsetek osób w wieku poprodukcyjnym w przeliczeniu na 1000 mieszkańców obszaru. Obszar ten charakteryzuje się negatywnym odchyleniem od średniej dla miasta takich wskaźników jak: udział liczby osób w wieku

przedprodukcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców obszaru, udział liczby osób długotrwale bezrobotnych w liczbie osób bezrobotnych ogółem, liczba osób w wieku 7-18 niewypelniających obowiązku szkolnego w przeliczeniu na 1000 mieszkańców obszaru, liczba przestępstw i wykroczeń stwierdzonych, poza zdarzeniami drogowymi i przestępstwami gospodarczymi w przeliczeniu na 1000 mieszkańców obszaru (wskaźniki należą do najwyższych wśród poszczególnych jednostek urbanistycznych miasta) oraz liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców obszaru (wskaźnik jest jednym z najwyższych wśród poszczególnych jednostek urbanistycznych miasta).

Na podstawie wyliczeń przeprowadzonych dla miast TOF (bez Torunia) uporządkowano je w kolejności od tych, które wymagają rewitalizacji w pierwszej kolejności: Chełmża i Kowalewo Pomorskie. Miasta zostały uporządkowane ze względu na skalę problemów w nich występujących mierzoną wartością analizowanych wskaźników.

Mapa 9 Obszary wymagające działań rewitalizacyjnych na terenie BTOF (z wyjątkiem miast rdzenia)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie analizy wskaźników społeczno-gospodarczych.

W Chełmży notuje się relatywnie wysoki odsetek osób pozostających bez zatrudnienia, w tym, co niepokojące, długotrwale. Chełmża charakteryzuje się ponadprzeciętną liczbą wyroków eksmisyjnych

(w stosunku do średniej dla wszystkich badanych miast) oraz liczbą osób korzystających ze świadczeń opieki społecznej. W gminie notuje się względnie wysoki odsetek osób w wieku 7-18 lat niewypełniających obowiązku szkolnego.

W Kowalewie Pomorski jedyne wskaźniki wykazujące negatywne odchylenia od średniej objęły obszar bezrobocia.

2.3. Edukacja

2.3.1. Szkolnictwo podstawowe, średnie i zawodowe

Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	Spadek liczby uczniów spowodowany zmianami demograficznymi • Liczba dzieci w wieku 3-6 lat spadnie do 2035 r. o ok. 23% • Najszybciej wyludnia się Toruń, co jest spowodowane także migracjami ludności z miasta do gmin ościennych
2	Kluczowe wyzwania dla systemu edukacji TOF to dalsze podnoszenie efektywności i jakości nauczania • Szkoły podstawowe, gimnazjalne i ponadgimnazjalne wymagają działań służących podniesieniu jakości i efektywności nauczania polegających na rozbudowie bazy dydaktyczno-naukowej, rozszerzeniu i uatrakcyjnieniu oferty edukacyjnej, wykorzystaniu nowoczesnych metod w nauczaniu • Podnoszenie jakości nauczania wymaga skierowania dodatkowego wsparcia do kadry pedagogicznej – szkolenia, staże, wsparcie metodyczne • Przykłady dobrych praktyk można czerpać od najlepszych szkół w BTOF wysoko ocenianych w rankingach krajowych
3	Pełne dopasowanie systemu szkolnictwa do potrzeb rynku pracy • Wzmocnienia wymaga system wsparcia szkół przez instytucje zewnętrzne (centra edukacji nauczycieli, poradnie pedagogiczne, placówki oświatowo-wychowawcze) • Dla szkolnictwa zawodowego kluczowe jest zacieśnienie współpracy ze szkołami wyższymi oraz pracodawcami

Dla rozwoju sfery społecznej i kapitału ludzkiego niebagatelną rolę odgrywa edukacja. Kształcenie ponadgimnazjalne, w szczególności zawodowe i ogólnokształcące oraz kształcenie na poziomie wyższym ma ogromne znaczenie w procesie przystosowywania się społeczeństwa do zaspokojenia potrzeb dynamicznie zmieniającego się lokalnego rynku pracy. Nie bez znaczenia pozostaje także edukacja przedszkolna i podstawowa, gdyż zdolność do nabywania wiedzy i kreatywność powinny być kształtowane już od najmłodszych lat.

1 Spadek liczby uczniów spowodowany zmianami demograficznymi

Według spisu powszechnego z 2011 r. na terenie TOF mieszkało 349 tys. osób, w tym 58 tys. osób znajdujących się w grupie wiekowej od 3 do 18 lat. Istotnym problemem dla Torunia i okolic jest spadek liczby ludności spowodowane ogólnym spadkiem urodzeń i nasileniem się procesów migracyjnych ludności. Prognozę ludności TOF według płci i funkcjonalnych grup wieku dzieci i młodzieży prezentuje poniższa tabela.

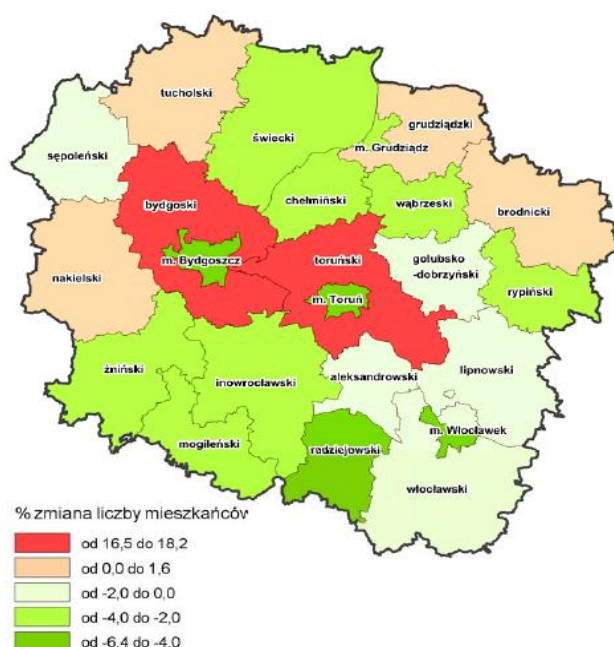
Tabela 29 Prognoza ludności TOF wg grup wieku dzieci i młodzieży

	2011	2015	2020	2025	2030	2035
Przedszkole: 3-6 lat	15 026	15 595	15 255	13 911	12 397	11 506
Szkoła podstawowa: 7-12 lat	20 115	20 937	23 355	22 933	20 993	18 741
Gimnazjum: 13-15 lat	10 522	10 108	10 505	11 747	11 437	10 404
Ponadgimnazjalne: 16-18 lat	12 306	10 726	10 229	11 694	12 176	11 518
Razem	57 969	57 366	59 344	60 285	57 003	52 169
m. Toruń	29 672	28 981	29 246	28 809	26 233	23 231

Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 22.03.2014

Według prognozy Głównego Urzędu Statystycznego liczba mieszkańców od 3 do 18 lat zmniejszy się w okresie od 2011 do 2035 roku o 8 tys. (-10%). Grupa wiekowa, która skurczy się najbardziej, bo o 23% to dzieci w wieku od 3 do 6 lat co spowodowane jest dużym spadkiem liczby urodzeń w omawianym okresie. Co ciekawe, liczba ludności w omawianej grupie wiekowej w samym Toruniu spada jeszcze szybciej niż na całym obszarze funkcjonalnym (spadek aż o 22%). Fakt ten wyjaśniać może nasilenie się procesów przeniesienia miejsca zamieszkania do gmin ościennych.

Schemat 11 Prognozowana zmiana liczby mieszkańców w latach 2011-2020– migracje do gmin (%)

Źródło: Sytuacja społeczno-gospodarcza województwa kujawsko-pomorskiego, Zróżnicowanie wewnętrzne, Toruń 2012 r.

Powyższe zmiany demograficzne mają ogromny wpływ na dalszy rozwój systemu szkolnictwa w obszarze funkcjonalnym.

2

Kluczowe wyzwania dla systemu edukacji TOF to podniesienie efektywności i jakości nauczania

Edukacja przedszkolna

W województwie kujawsko-pomorskim, a także w obszarze funkcjonalnym, żłobki nie są popularną formą opieki nad najmłodszymi dziećmi. Żłobki oferują w regionie miejsca jedynie dla 1,14% populacji, która mogłaby z nich korzystać. Podobnie jak w poprzednich latach, jest to odsetek niższy niż przeciętnie w Polsce⁶⁴.

Według danych GUS za 2012 r. w TOF funkcjonowało 68 placówek lub punktów przedszkolnych, do których uczęszczało 7 tys. dzieci. W samym Toruniu edukacją przedszkolną objętych zostało 5 tys. dzieci, co stanowiło 78,1% liczby dzieci pomiędzy 3 a 6 rokiem życia zamieszkałych w Toruniu. Odsetek dzieci objętych opieką przedszkolną w wieku 3-6 lat w całym TOF pozostawał poniżej średniej dla kraju (średnia dla kraju - 71,6%).

W ostatnich latach rosła liczba przedszkoli i punktów przedszkolnych oraz dzieci korzystających z tej formy opieki, jednak procesy migracyjne ludności powodują, iż w wybranych gminach istnieje konieczność budowy nowych placówek. W Toruniu istniejąca baza generalnie zaspokajała aktualne potrzeby w zakresie opieki przedszkolnej, natomiast zidentyfikowano przeciążenie placówek na niektórych osiedlach⁶⁵. Charakterystyczne dla obszaru funkcjonalnego jest także zróżnicowanie

⁶⁴ Analiza potrzeb rozwojowych województwa kujawsko-pomorskiego w kontekście nowej perspektywy finansowej UE 2014-2020, Instytut Badań Strukturalnych, 2012 r.

⁶⁵ Strategia rozwoju Bydgoszczy do 2030 r., Bydgoszcz 2013 r.

w dostępności do edukacji przedszkolnej pomiędzy obszarami miejskimi i wiejskimi wynoszące w niektórych gminach nawet ok. 50%.

Schemat 12 Odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych edukacją przedszkolną w roku 2012

Gmina	Odsetek dzieci objętych edukacją przedszkolną (3-6 lat) %
Łysomice	29,7
Łubianka	38,2
Chełmża (ob. wiejskie)	39,8
Czernikowo	41,6
Zławieś Wielka	46,6
Chełmża	54,8
Wielka Nieszawka	55,6
Obrowo	59,8
Lubicz	69,0
Toruń	78,1

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Na podstawie przeprowadzonej diagnozy oraz propozycji projektów zgłoszonych przez gminy obszaru funkcjonalnego można stwierdzić, iż kluczowe potrzeby w obszarze edukacji przedszkolnej w obszarze TOF są następujące:

Tabela 30 Kluczowe potrzeby w obszarze edukacji przedszkolnej na obszarze BTOF

Budowa / rozbudowa placówek wychowania przedszkolnego
- o Dostosowanie pomieszczeń / sal szkolnych do przyjęcia sześciolatków - o Zagospodarowanie terenów wokół szkół i przedszkoli - o Budowa / modernizacja przedszkoli - o Adaptacja posiadanych lokali na potrzeby przedszkola - o Usuwanie barier architektonicznych dla dzieci niepełnosprawnych
Doposażenie placówek wychowania przedszkolnego
- o Zakup niezbędnych pomocy dydaktycznych - o Zakup innego wyposażenia niezbędnego dla prawidłowego funkcjonowania placówki
Wzmocnienie atrakcyjności i podniesienie jakości oferty edukacyjnej
o Wprowadzenie nowych, innowacyjnych programów nauczania

- Szkolenia podnoszące kompetencje nauczycieli wychowania przedszkolnego (w tym z metodykami nauczania)
- Oferta zajęć dodatkowych rozwijających umiejętności i zainteresowania dzieci

Źródło: Opracowanie własne

Edukacja podstawowa i gimnazjalna

W roku 2012 na terenie TOF w 93 szkołach podstawowych uczyło się prawie 20,5 tys. uczniów, zaś w samym Toruniu do 35 szkół uczęszczało 11 tys. uczniów. W 56 placówkach na terenie TOF uczyło się 10,5 tys. gimnazjalistów, a w Toruniu niespełna 6 tys. uczniów uczyło się w 31 gimnazjach.

Współczynnik skolaryzacji brutto dla dzieci w wieku 7-12 lat dla całego obszaru funkcjonalnego wynosi 100,8%, co przewyższa średnią krajową o 1,7%. Dla miasta Toruń współczynnik ten wynosi odpowiednio 106%, podczas gdy dla gmin ościennych waha się on w granicach 92-98%. Różnicę tę wyjaśnia fakt, że część dzieci z gmin położonych w bezpośrednim sąsiedztwie dużych miast uczęszcza do toruńskich szkół podstawowych.

Dla gimnazjów współczynnik skolaryzacji wyniósł nieco ponad 101% i również był wyższy od średniej dla całego kraju. W przypadku gimnazjów występowała jeszcze większa różnica pomiędzy współczynnikami dla Torunia (112,5%) i okolicznych gmin (od 85% do 88%), co może wynikać z mniejszej dostępności szkolnictwa gimnazjalnego w niektórych wsiach i większej konkurencji ze strony toruńskich gimnazjów.

Tabela 31. Wyniki sprawdzianu dla szóstoklasistów i wyniki z egzaminu gimnazjalnego w roku szkolnym 2012/2013

	Sprawdzian szóstoklasisty	Egzamin gimnazjalny				
		j. polski	wos/historia	matematyka	przyrodnicze	j. angielski
m. Toruń	26,55	64,32	59,89	52,30	60,07	68,24
powiat toruński	26,55	62,93	55,32	44,60	56,81	54,96
KRAJ	24,03	62,00	58,00	48,00	59,00	45,00

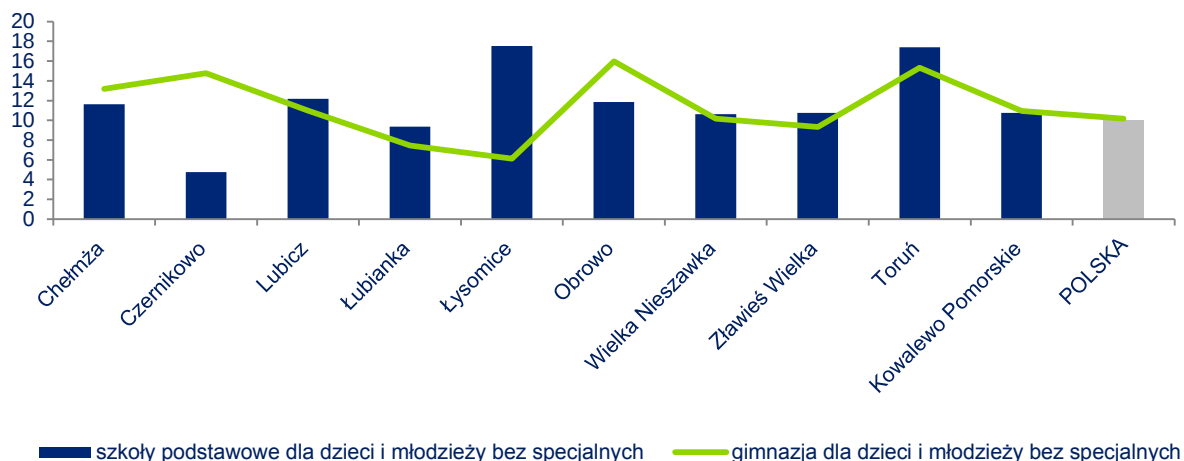
Źródło: Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Gdańsku

Wyniki egzaminu gimnazjalnego przeprowadzonych w roku szkolnym 2012/2013 charakteryzują się zróżnicowaniem ze względu na miejsce zamieszkania ucznia – wyniki zdających w Toruniu były wyższe niż wyniki dzieci z terenu powiatu i średnia dla kraju. Natomiast w przypadku sprawdzianu szóstoklasistów zarówno wyniki dzieci z Torunia jak i powiatu toruńskiego pozostawały powyżej średniej dla kraju.

Na podstawie dostępnych danych można stwierdzić, iż w szkołach obszaru funkcjonalnego były podejmowane różne działania mające na celu podniesienie poziomu nauczania (zajęcia pozalekcyjne, programy realizowane ze środków UE, olimpiady) i powinny być one kontynuowane w kolejnych latach. Warto również zwrócić uwagę na rezultaty badania IDI przeprowadzonego w ramach diagnozy analizy potrzeb rozwojowych województwa kujawsko-pomorskiego w nowym okresie programowania 2014-2020 z których wynika, iż najniższe wyniki egzaminów zewnętrznych na każdym szczeblu były osiągnięte przez uczniów w gminach, w których nieznaczny odsetek dzieci był objęty opieką przedszkolną.

W ostatnich latach w szkołach zrealizowano szereg prac inwestycyjnych (doposażono pracownie komputerowe, rozbudowano obiekty dydaktyczne, modernizowano sale gimnastyczne, boiska sportowe doposażano placówki w nowoczesny sprzęt techno-dydaktyczny), jednak w dalszym ciągu część szkół i placówek oświatowych nie spełnia wymaganych standardów w zakresie bazy materialnej i dydaktycznej. W niektórych gminach nadal funkcjonują szkoły, które nie są w wystarczającym stopniu wyposażone np. w sprzęt komputerowy lub liczba dzieci przypadająca na jeden komputer jest wyższa niż średnia dla kraju.

Wykres 36 Liczba uczniów przypadająca na 1 komputer w szkołach podstawowych i gimnazjalnych w 2012 r.

Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 16.04.2014

Na podstawie przeprowadzonej diagnozy oraz propozycji projektów zgłoszonych przez gminy obszaru funkcjonalnego można stwierdzić, iż kluczowe potrzeby w obszarze edukacji podstawowej i gimnazjalnej są następujące:

Tabela 32 Kluczowe potrzeby w obszarze edukacji podstawowej i gimnazjalnej na terenie TOF

Budowa / rozbudowa placówek szkolnych	
○ Modernizacja / unowocześnienie placówek szkolnych ○ Budowa nowych szkół (tylko wybrane gminy) ○ Zagospodarowanie terenów wokół szkół ○ Budowa przyszkolnych obiektów sportowych ○ Usuwanie barier architektonicznych dla dzieci niepełnosprawnych	
Doposażenie placówek w pomoce dydaktyczne i naukowe	
○ Zakup niezbędnych pomocy dydaktycznych ○ Zakup innego wyposażenia niezbędnego dla prawidłowego funkcjonowania placówki	
Wzmocnienie atrakcyjności i podniesienie jakości oferty edukacyjnej	
○ Wprowadzenie nowych, innowacyjnych programów nauczania ○ Programy wsparcia metodycznego i rozwojowego dla nauczycieli ○ Oferta zajęć dodatkowych wyrównawczych i wspierających dzieci szczególnie utalentowane ○ Oferta zajęć dodatkowych rozwijających kreatywność, przedsiębiorczość, umiejętności matematyczne, inne ○ Kształtowanie poczucia tożsamości obywatelskiej i lokalnej	

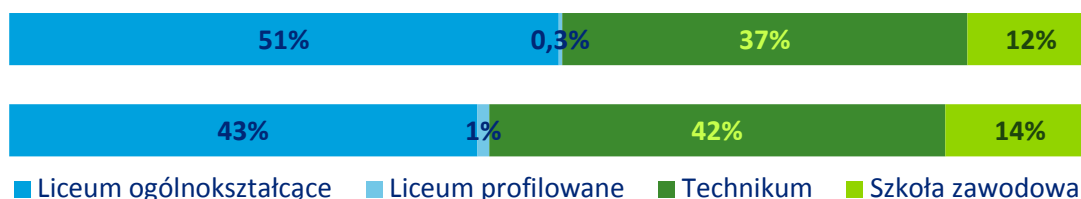
Źródło: Opracowanie własne

Edukacja ponadgimnazjalna

Łącznie w całym BTOF działają łącznie 52 szkoły ponadgimnazjalne dla młodzieży, w których uczy się prawie 13 tys. uczniów. Najbardziej popularną formą kształcenia na omawianym obszarze jest szkoła ogólnokształcąca, którą wybrało łącznie 6,5 tys. (51%) uczniów. Warto zwrócić uwagę na fakt, że struktura szkolnictwa ponadgimnazjalnego różni się od krajowej, gdzie szkolnictwo zawodowe cieszy się nieco większą popularnością (56% wobec 49% na TOF). Należy zaznaczyć, że sytuacja na Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym jest daleka od założeń polskiego rządu, który chce zwiększać liczbę osób kończących edukację zawodową⁶⁶.

Kształcenie zawodowe jest realizowane w liceach profilowanych, technikach, technikach uzupełniających, zasadniczych szkołach zawodowych, szkołach policealnych jak i w ramach kursów skierowanych do osób dorosłych.

Wykres 37. Struktura edukacyjna TOF w porównaniu do struktury krajowej w 2012 r.

Źródło: Bank Danych Lokalnych, 16.04.2014

Do najpopularniejszych specjalizacji kształcenia zawodowego w TOF należą specjalizacje inżynieryjno-techniczne, usługowe, informatyczne oraz związane z ekonomią i administracją. Przeważają specjalizacje przemysłowe, co jest spójne z profilem województwa⁶⁷. Region stara się podnieść atrakcyjność i jakość szkolnictwa zawodowego. W ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki Urząd Marszałkowski przekazał do tej pory 64,8 mln złotych, a kolejne 35 mln (16 mln w obszarze funkcjonalnym) także trafi na ten cel. Pieniądze przekazane są m.in. na organizację staży i praktyk, przygotowania zawodowego pracownika, dodatkowych zajęć dydaktyczno-wyrównawczych, wyposażenie szkół i placówek w nowoczesne materiały dydaktyczne⁶⁸. Województwo wspiera także przedsiębiorstwa współpracujące ze szkołami zawodowymi, na ten cel przeznaczonych zostało 7 mln euro⁶⁹.

W okresie programowania 2007-2013 realizowanych było wiele projektów mających na celu zmodernizowanie i unowocześnienie bazy kształcenia zawodowego, rozszerzenie oferty zajęć dodatkowych, podniesienie kompetencji nauczycieli, czy pomoc młodzieży w zdobywaniu praktycznych umiejętności jak m.in. Edukacja dla każdego, Wspieranie nauczycieli w doskonaleniu kompetencji, Praktyczna szkoła bo każdy może być kimś – kompleksowe działania wspierające szkolnictwo zawodowe w środowisku lokalnym, szkolna kuźnia profesjonalistów, Szkoła innowacyjna i konkurencyjna – dostosowanie oferty szkolnictwa zawodowego do wymagań lokalnego rynku pracy, Dobry zawód, dobry start, Więcej możliwości, więcej szans, Toruńskie szkoły zawodowe szansą na sukces.⁷⁰ Olbrzymie znaczenie edukacji dla rozwoju społeczno-gospodarczego TOF podkreślane jest

⁶⁶ Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, *Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007-2013*, Warszawa 2007, s. 125

⁶⁷ Instytut Badań Strukturalnych, *Analiza potrzeb rozwojowych województwa kujawsko-pomorskiego*, Warszawa, s. 56

⁶⁸ http://www.kujawsko-pomorskie.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=26039&Itemid=126

⁶⁹ <http://www.oswiata.abc.com.pl/czytaj/-/artykul/kujawsko-pomorskie7-mln-euro-na-wspolprace-ze-szkolami-zawodowymi>

⁷⁰ Informacje ze stron internetowych powiatów bydgoskiego i toruńskiego, dane pozyskane z Urzędów Miast Bydgoszczy i Torunia

w Strategii Rozwoju Miasta Torunia do roku 2020 (cel operacyjny 3.1 Umacnianie pozycji Torunia jako regionalnego ośrodka edukacji młodzieży). W strategiach rozwoju poszczególnych gmin obszaru funkcjonalnego również kładzie się duży nacisk na tworzenie sprzyjających warunków do kształcenia dzieci i młodzieży.

Do liceów ogólnokształcących na terenie TOF uczęszczało 6,5 tys. uczniów. Zdawalność matur na poziomie 81,8% plasuje TOF powyżej średniej krajowej wynoszącej 81%. Źródłem tego sukcesu jest jednak w dużej mierze większy udział liceów w całkowitej liczbie szkół ponadgimnazjalnych. Niepokojące są bardzo duże różnice pomiędzy Toruniem a okolicznymi gminami, zarówno w liceach (21% różnicy), jak i technikach (6%).

Tabela 33. Zdawalność matur w poszczególnych typach szkół w 2013 r.

	Liceum	Technikum	Łącznie
miasto Toruń	90,1%	71,0%	82,8%
powiat toruński	69,2%	64,9%	70,0%
Razem	88,8%	70,4%	81,8%
Kraj	90,0%	71,0%	81,0%
Różnica	-1,2%	-0,6%	+0,8%

Źródło: Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Gdańsku

W TOF funkcjonuje najlepsze według rankingu tygodnika „Perspektywy” liceum ogólnokształcące w kraju - Liceum Akademickie UMK w Toruniu⁷¹. Liceum Akademickie wygrywało ten ranking także w latach 2011-12, a w roku 2013 zajęło drugie miejsce. Dzięki 16 laureatom i 31 finalistom w olimpiadach ogólnopolskich szkoła zajęła 1. miejsce również w rankingu olimpijskim⁷².

Jednym z problemów występujących w TOF jest niski kapitał społeczny oraz narastające negatywne zjawiska wśród młodzieży jak wzrost poziomu przestępczości i uzależnień. Należy zauważyć, że za kształtowanie postaw społecznych i obywatelskich oraz poczucie tożsamości lokalnej jest odpowiedzialna nie tylko rodzina, ale również szkoła. Większy nacisk powinien być także położony na dobre przygotowanie uczniów do wejścia na rynek pracy zarówno poprzez naukę przedsiębiorczości, kreatywności i samodzielności, ale także efektywnie działający system poradnictwa zawodowego i wsparcia psychologicznego.

Działania podnoszące efekty nauczania

Na obszarze Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego podejmowanych jest szereg działań, których celem jest podniesienie efektywności kształcenia i wychowania.

Niezwykle ważną zachętą do podnoszenia jakości nauczania jest program nagród i stypendiów dla uczniów za szczególne osiągnięcia w olimpiadach i konkursach przedmiotowych. Uczniowie

⁷¹ http://www.perspektywy.pl/ranking/2014/LO/pdf/ranking_lo_ogolny.pdf

⁷² http://www.perspektywy.pl/ranking/2014/LO/pdf/ranking_lo_olimpijski.pdf

odnoszący sukcesy w 2013 r. mogli liczyć na stypendia w wysokości od 150 zł do 250 zł, a uczniowie szkół ponadgimnazjalnych, którzy uzyskali tytuł laureata, bądź finalisty ogólnopolskiej olimpiady otrzymywali dodatkowo jednorazową nagrodę w wysokości 2000 zł⁷³.

Na całym obszarze realizowanych jest także kilka projektów finansowanych lub współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej dotyczących podnoszenia poziomu nauczania i kwalifikacji nauczycieli, a także rozbudowy i unowocześnienia infrastruktury. Warto wyróżnić projekt „Nowoczesne szkoły zawodowe wizytówką Torunia”, który jako jeden z nielicznych był adresowany wyłącznie do szkół zawodowych i miał na celu między innymi zakup nowoczesnych materiałów dydaktycznych, a także wdrożenie specjalistycznych zajęć zawodowych i doradztwa zawodowego⁷⁴.

Uczelnie wyższe z terenu TOF również oferują możliwości współpracy dla uczniów z poszczególnych szczebli systemu edukacji. Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu otworzył w 2010 roku Uniwersytet Dziecięcy, mający przez ciekawe wykłady przybliżyć uczniom szkół podstawowych informatykę, a także inne nauki ściśle i humanistyczne⁷⁵.

Ponadto UMK w Toruniu dzięki porozumieniu z Ministerstwem Edukacji Narodowej od 1998 r. prowadzi Gimnazjum i Liceum Akademickie. Szkoła ma za zadanie otoczyć opieką najzdolniejszych uczniów, którzy rekrutowani są z całego kraju. Uczniowie liceum, a także najlepsi gimnazjaliści mają możliwość uczestniczenia w zajęciach na Uniwersytecie, a oprócz tego pracownicy uczelni prowadzą seminaria organizowane specjalnie dla uczniów Gimnazjum i Liceum Akademickiego⁷⁶. Liceum w ostatnich 4 latach trzykrotnie zwyciężało w ogólnopolskim rankingu „Perspektyw”, a większość jego absolwentów studiuje na najlepszych uczelniach w Polsce i na świecie.

Wysoka jakość nauczania jest także uzależniona od dobrego przygotowania kadry pedagogicznej. Bez wątplenia nauczyciele w TOF posiadają niezbędne kwalifikacje do realizacji programów nauczania w szkołach, jednak większy nacisk powinien być położony na sposób prowadzenia lekcji – wykorzystywanie nowatorskich technik dotarcia do ucznia (w tym TIK), pracę w grupie, twórcze rozwiązywanie problemów. Wsparciem dla kadry pedagogicznej powinny być zewnętrzne placówki – np. centra edukacji nauczycieli oferujące szkolenia, czy wsparcie metodyczne, ośrodki opiekuńczo-wychowawcze, które prowadzą dodatkowe zajęcia dla dzieci uzupełniając edukację szkolną, czy poradnie psychologiczno-pedagogiczne pomagające w rozwiązywaniu problemów młodzieży i będące pomostem pomiędzy nauczycielem, uczniem i rodzicami.

3

Dopasowanie szkolnictwa ponadgimnazjalnego do potrzeb rynku pracy

Ważną kwestią dla dalszego rozwoju gospodarczego TOF jest odpowiednie dopasowanie szkolnictwa ponadgimnazjalnego do potrzeb krajowego i lokalnego rynku pracy. Ze względu na zmieniające się warunki pracy, szkolnictwo zawodowe powinno nadążać za intensywnym rozwojem w sferze gospodarki. Z badań przeprowadzonych wśród pracodawców w 2009 r. wynikało, iż w technikach i szkołach zawodowych brakowało kierunków przygotowujących do pracy w wiodących przedsiębiorstwach regionu, także zainteresowanie pracodawców organizacją praktyk było ograniczone. Do istotnych problemów należało także wykorzystywanie przez szkoły przestarzałej bazy techno-dydaktycznej⁷⁷. Należy przy tym zauważyć, iż kształcenie zawodowe wymaga największych nakładów finansowych ze wszystkich typów szkół właśnie ze względu na potrzebę dysponowania kosztowną bazą techno-dydaktyczną. Dlatego w ostatnich latach podjęto szereg inicjatyw mających na celu zaadresowanie powyższych problemów.

⁷³ <http://www.bip.torun.pl/dokumenty.php?Kod=10029>

⁷⁴ <http://www.torun.pl/pl/torunskie-szkoly-zawodowe-szansa-na-sukces>

⁷⁵ <http://portal.umk.pl/web/u3l/universytet-dzieciacy>

⁷⁶ http://www.perspektywy.pl/portal/index.php?option=com_content&view=article&id=1359:liceum-akademickie-umk-w-toruniu&catid=119&Itemid=257

⁷⁷ PSDB, *Ocena stopnia zainteresowania pracodawców współpracą z placówkami kształcenia zawodowego...*, 2009, str. 33, 106

Ważne jest także nawiązywanie współpracy z zagranicznymi szkołami zawodowymi w celu wymiany uczniów, odbywania praktyk, czy też podnoszenia kompetencji nauczycieli. Odpowiednie systemy wsparcia powinny być także skierowane do nauczycieli jak dostęp do najnowszych metod nauczania i opieki metodyków nauczania.

Z badania ankietowego przeprowadzonego w ramach prac projektowych skierowanego do szkół średnich wynika, że szkoły średnie (licea ogólnokształcące, technika) przede wszystkim oczekują zintensyfikowania współpracy z uczelniami wyższymi w regionie głównie poprzez możliwość zorganizowania zajęć lekcyjnych z udziałem wykładowcy z uczelni, wpływ merytoryczny przedstawicieli uczelni na program nauczania, współorganizowanie praktycznych zajęć doświadczalnych dla uczniów. Ponadto szkoły średnie chciałyby być regularnie informowane o ważnych wydarzeniach na uczelniach oraz być wizytowane przez studentów, którzy mogliby przybliżyć uczniom zasady studiowania, czy oczekiwania wykładowców.

Na podstawie przeprowadzonej diagnozy oraz propozycji projektów zgłoszonych przez gminy obszaru funkcjonalnego można stwierdzić, iż kluczowe potrzeby w obszarze edukacji ponadgimnazjalnej są następujące:

Tabela 34 Kluczowe potrzeby w obszarze edukacji ponadgimnazjalnej na terenie TOF

Modernizacja bazy dydaktycznej i naukowej
○ Tworzenie i wzbogacanie bazy materialnej i dydaktycznej szkół i placówek oświatowych ○ Doposażenie warsztatów do praktycznej nauki zawodów
Wzmocnienie współpracy z otoczeniem zewnętrznym
○ Wzmocnienie współpracy z placówkami zewnętrznymi (poradnie zawodowe, poradnie psychologiczne, centra doksztalcania nauczycieli, uczelnie wyższe, szkoły, urzędy pracy inne)
Wzmocnienie atrakcyjności i podniesienie jakości oferty edukacyjnej
○ Wprowadzenie nowych, innowacyjnych programów nauczania ○ Podniesienie kompetencji zawodowych nauczycieli ○ Oferta zajęć dodatkowych rozwijających umiejętności uczniów
Modernizacja infrastruktury szkolnej
○ Uzupełnianie luk w zakresie niezbędnej infrastruktury i infrastruktury sportowej szkół i placówek edukacyjnych ○ Usuwanie barier architektonicznych dla dzieci niepełnosprawnych

Źródło: Opracowanie własne

2.3.2. Szkolnictwo wyższe

Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	Słaba pozycja TOF, jako ośrodka akademickiego w porównaniu do innych metropolii w Polsce: • W TOF znajduje się 7 uczelni wyższych, z czego 1 to uczelnia publiczna • Odsetek osób posiadających wyższe wykształcenie w województwie kujawsko-pomorskim jest jednym z najniższych w kraju • W ostatnich latach można zauważyć rosnącą konkurencję pomiędzy uczelniami publicznymi i niepublicznymi
2	Malejąca liczba studentów i niedopasowanie kierunków nauczania największymi wyzwaniami uczelni TOF • Uczelnie opuszczają przede wszystkim absolwenci kierunków ogólnoakademickich, podczas gdy dla rozwoju kluczowych branż w regionie potrzeba inżynierów w takich branżach jak: przemysł rolniczy, spożywczy, chemiczny, elektromaszynowy, OZE, celulozowo-papierniczy, meblowy oraz drzewny • Jednym z wyzwań stojących przed uczelniami wyższymi jest niż demograficzny – prognozowany spadek ludności w wieku 19-24 lata wyniesie w 2025 r. 25% • Jednym z problemów obszaru funkcjonalnego jest odpływ dobrze sytuowanej i zdolnej młodzieży do szkół wyższych poza województwo kujawsko-pomorskie
3	Niska pozycja uczelni TOF mierzona wynikami badań naukowych w rankingach międzynarodowych • Uczelnie wyższe TOF zajmują dalekie pozycje w międzynarodowych rankingach uczelni wyższych

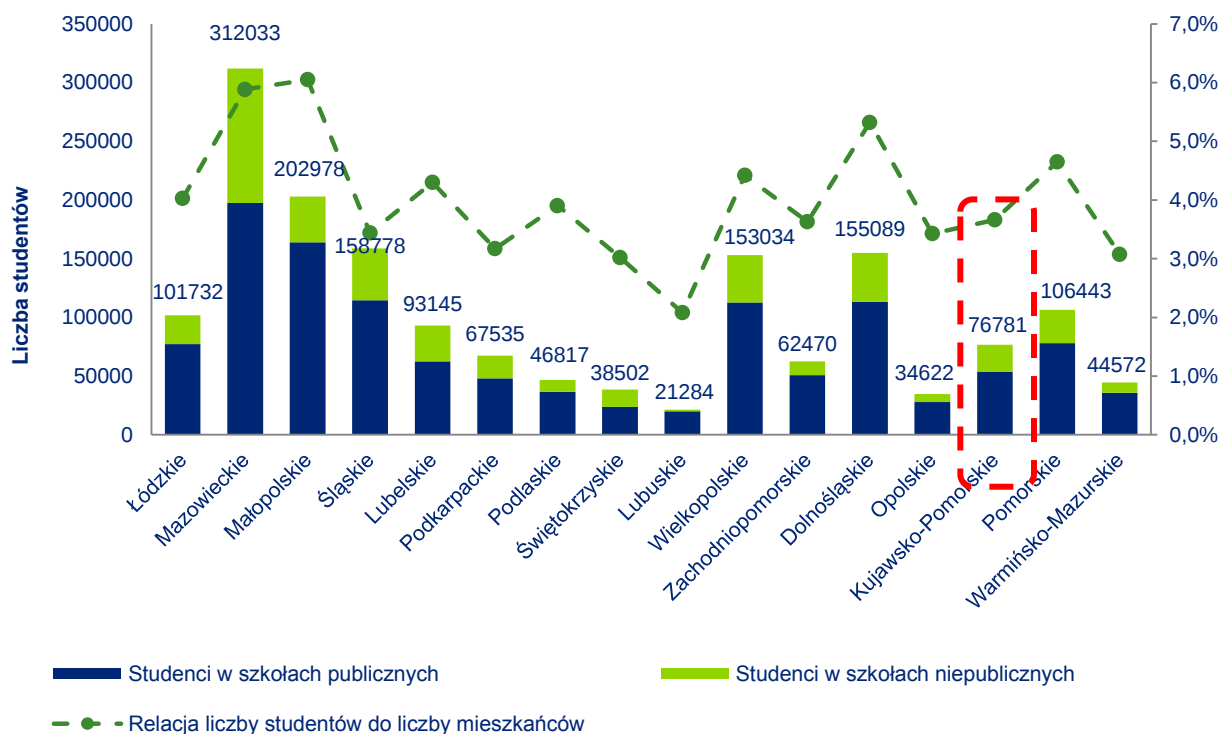
1

Słaba pozycja TOF jako ośrodka akademickiego w porównaniu do innych metropolii w Polsce

W 2013 r. województwo kujawsko-pomorskie było na trzecim miejscu od końca w rankingu województw pod względem odsetka osób posiadających wyższe wykształcenie. Województwo kujawsko-pomorskie plasowało się również na 10 miejscu pod względem liczby studentów w Polsce.

Pod względem relacji liczby studentów do liczby mieszkańców region zajmował 8 miejsce. Poniżej zaprezentowano porównanie województw uwzględniające liczbę studentów i liczbę studentów w relacji do liczby mieszkańców.

Wykres 38 Liczba studentów w województwach oraz stosunek liczby studentów przypadających na liczbę mieszkańców danego województwa w 2012 roku

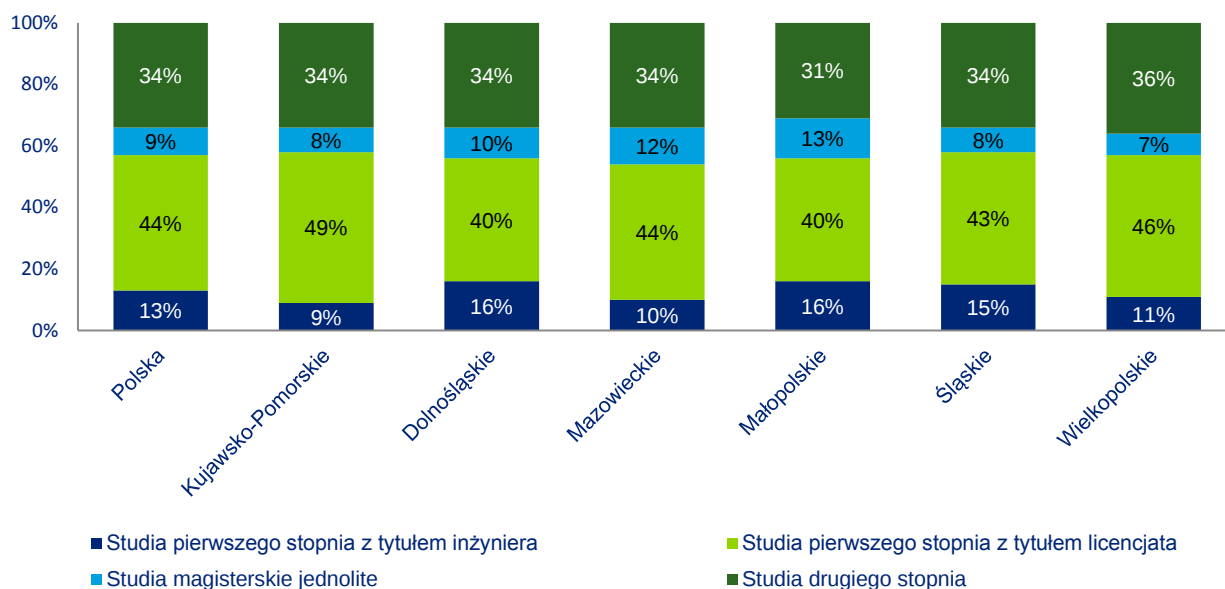
Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 14.02.2014

Liczba osób kończących studia w 2012 roku, w województwie kujawsko-pomorskim wyniosła ponad 23 tysiące osób, co stanowiło 4,76 % wszystkich absolwentów w Polsce. Zdecydowaną większość stanowili absolwenci z Bydgoszczy i Torunia.

W latach 2009-2012 udział liczby studentów uczących się w trzech największych uczelniach województwa kujawsko-pomorskiego zwiększył się o 2,7% i wzrósł do 72,7%. Zdecydowanie największą liczbę studentów kształci Uniwersytet Mikołaja Kopernika (UMK). Pod koniec 2012 roku kształciło się tam ok. 42% wszystkich studentów w podregionie licząc łącznie część bydgoską oraz toruńską uczelni. Drugi, co do wielkości jest Uniwersytet Kazimierza Wielkiego (UKW) – 17,4% liczby wszystkich studentów, a trzeci Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy (UTP) – 13,4%.

Cechy charakterystyczne struktury absolwentów w TOF na tle innych ośrodków akademickich prezentuje poniższy wykres.

Wykres 39. Struktura absolwentów w wybranych województwach, w roku akademickim 2011/2012

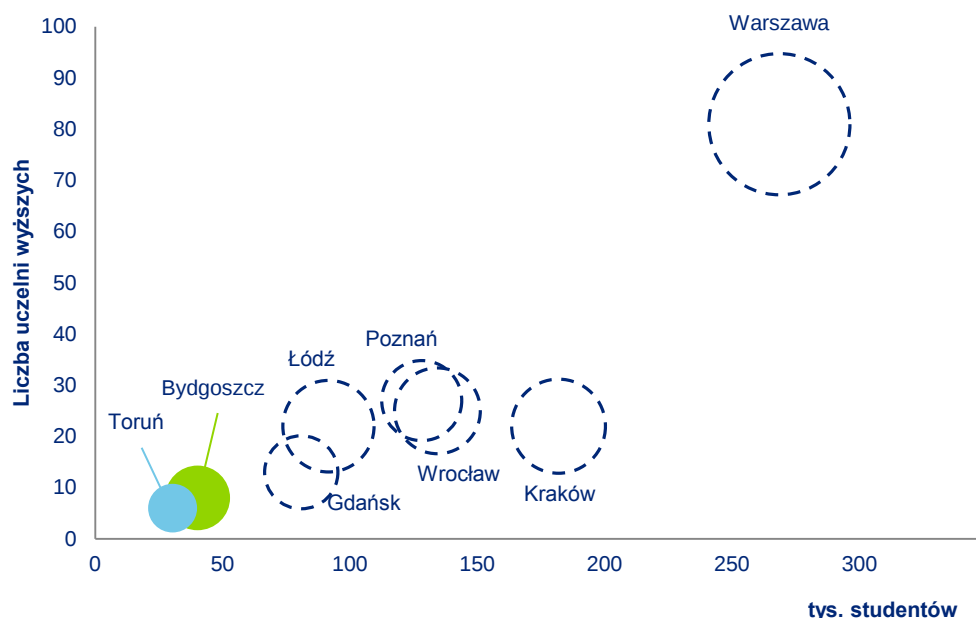

Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 14.02.2014

Charakterystyka uczelni wyższych

W TOF szkoły wyższe znajdują się jedynie w Toruniu. W Toruniu istnieje 6 uczelni wyższych, z czego tylko jedna – Uniwersytet Mikołaja Kopernika jest uczelnią publiczną. W porównaniu do innych ośrodków metropolitalnych w Polsce TOF (łącznie z uczelniami bydgoskimi) stanowi raczej mały ośrodek akademicki.

Wykres 40. Wielkość ośrodków akademickich w 2012 roku, wielkości okręgów i kół oznaczają liczbę mieszkańców w danym mieście⁷⁸

Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 14.02.2014

Lista uczelni wyższych z podziałem na typy oraz miasta, w których się mieszczą znajduje się w tabeli poniżej.

Tabela 35. Uczelnie wyższe na obszarze funkcjonalnym w 2014 r.

Nazwa uczelni wyższej	Typ uczelni	Miasto
Uniwersytet Mikołaja Kopernika	Publiczna	Toruń
Wyższa Szkoła Kultury Społecznej i Medialnej w Toruniu	Niepubliczna	
Toruńska Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości		
Kolegium Jagiellońskie – Toruńska Szkoła Wyższa		
Wyższa Szkoła Bankowa		
Wyższa Szkoła Gospodarki – wydział zamiejscowy		
Wyższa Szkoła Filologii Hebrajskiej		

Źródło: opracowanie własne

Panoramę uczelni wyższych uzupełnia Wyższe Seminarium Duchowne Diecezji Toruńskiej im. bł. ks. Stefana Wincentego Frelichowskiego.

Największa publiczna uczelnia TOF UMK oferuje 84 kierunki studiów prowadzone na 17 wydziałach, z których większość mieści się w Toruniu. UMK, podobnie jak i inne uczelnie w Polsce, boryka się z

⁷⁸ Główny Urząd Statystyczny w zestawieniu nie uwzględnia ośrodków zamiejscowych, nie jest uwzględniona także powstała w 2013r. Bydgoska Wyższa Szkoła Główna

problemem znacznego spadku liczby studentów, szczególnie studiów niestacjonarnych. Pomiędzy rokiem 2008 a 2012 ogólna liczba studentów zmniejszyła się o 5,6% i wyniosła w roku akademickim 2012/2013 niecałe 25 tysięcy studentów, natomiast liczba osób kształcących się na studiach niestacjonarnych spadła o prawie 50%.

Uczelnie niepubliczne funkcjonujące w TOF kształcą przede wszystkim na studiach niestacjonarnych. Największą uczelnią tego typu w regionie jest Wyższa Szkoła Bankowa. W roku akademickim 2012/2013 kształciła ona 6800 studentów. Jako jedna z niewielu uczelni niepublicznych Wyższa Szkoła Bankowa odnotowała w latach 2008-2012 21% wzrost liczby studentów. Wzrost ten zawdzięcza przede wszystkim studentom studiów niestacjonarnych, których liczba w 2012 roku wyniosła 6115. Ponadto Wyższa Szkoła Bankowa aktywnie dostosowuje się do zmieniającej się sytuacji na rynku nie tylko poprzez dostosowywanie kierunków nauczania do potrzeb rynku, ale także prowadząc szczegółowe analizy pod kątem jakości swojej oferty oraz trendów na rynku pracy.

Poza Wyższą Szkołą Bankową w TOF działają także Toruńska Szkoła Wyższa (868 studentów w roku akademickim 2012/2013, Toruńska Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości 509 studentów w roku akademickim 2012/2013) Wyższa Szkoła Kultury Społecznej i Medialnej w Toruniu. W 2009 roku została utworzona Wyższa Szkoła Filologii Hebrajskiej. Kształci ona studentów tylko na studiach stacjonarnych. W roku akademickim 2012/2013 na uczelni studiowało 55 studentów.

W Collegium Medicum UMK w roku akademickim 2012/2013 kształciło się nieco ponad 5 tysięcy osób. Tutaj także wzrosła liczba osób na studiach stacjonarnych na przełomie lat 2008-2012 (o 17,6%). Zmalała natomiast liczba studentów niestacjonarnych, w 2012 roku wyniosła ona 1079, a w analizowanych latach spadła o 30,6%.

2

Malejąca liczba studentów i niedopasowanie kierunków nauczania największymi wyzwaniami uczelni TOF

Jednym z największych problemów szkół wyższych jest malejąca liczba studentów. W podregionie bydgosko-toruńskim, podobnie jak w większości regionów w Polsce, panuje ujemny trend całkowitej liczby studentów. Liczba studentów spada od 2009 r. Powyższy trend będzie kontynuowany w kolejnych latach, aby w latach 2023-2024 r. osiągnąć punkt krytyczny (tzw. dołek niżej demograficznego). Zgodnie z prognozami liczba osób w wieku 19-24 lat spadnie do 2025 r. o 25%.

Tabela 36. Liczba studentów w podregionie bydgosko-toruńskim w latach 2008-2012

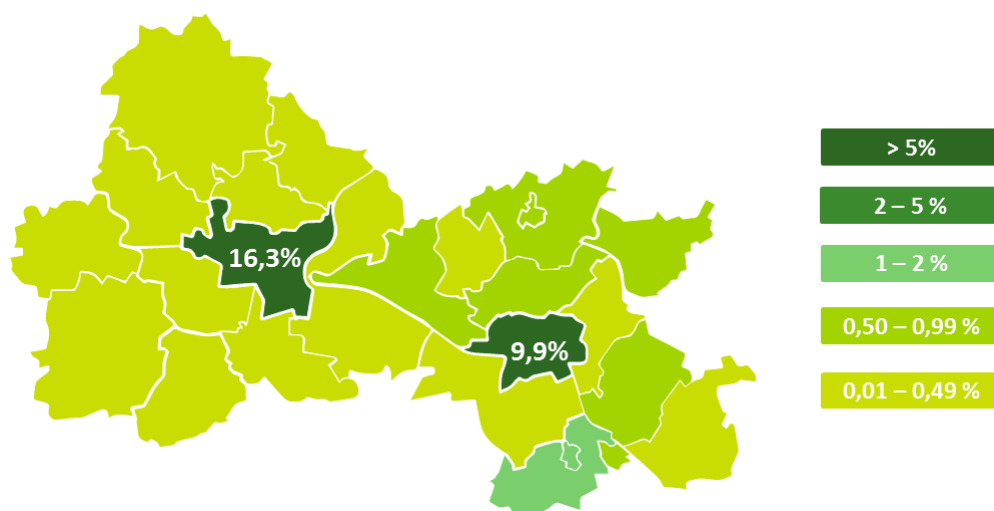
Rok	2008	2009	2010	2011	2012	Zmiana 2008-2012	Zmiana 2008-2012 [%]
Liczba studentów	75861	77216 	76725 	74930 	70552 	-5309	-7,0%
w tym:							
Bydgoszcz	43907	45124	44541	43005	40167	-3740	-8,5%
Toruń	31954	32092	32184	31925	30385	-1569	-4,9%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych Urzędu Statystycznego w Bydgoszczy

W Toruniu znaczny spadek liczby studentów nastąpił dopiero na przełomie 2011 i 2012 roku. Powyższe trendy demograficzne prowadzą do nasilenia zjawisk konkurencji pomiędzy uczelniami zarówno w kraju jak i w obszarze funkcjonalnym, w szczególności pomiędzy publicznymi i prywatnymi. Jest to także okazja dla uczelni publicznych do podjęcia działań modernizujących struktury uczelni i przyjęcie bardziej pro biznesowego modelu działania.

W obszarze funkcjonalnym studiuje przede wszystkim młodzież pochodząca z województwa kujawsko-pomorskiego i województw ościennych. Poniżej zaprezentowano strukturę studentów w podziale na gminy.

Mapa 10 Struktura studentów uczących się w Toruniu w roku akademickim 2009/2010⁷⁹

Źródło: Opracowanie własne na podstawie dokumentu *Metropolia Bydgoska-Diagnoza*

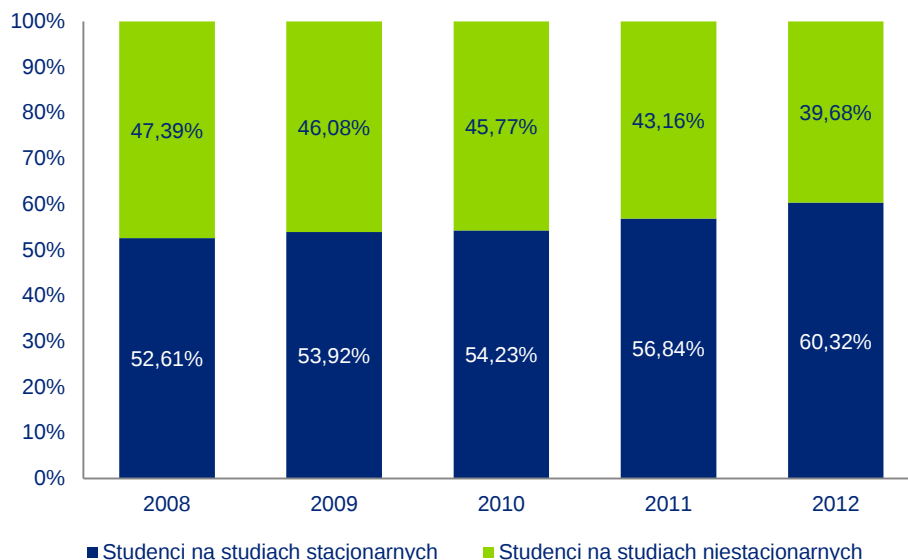
W opinii przedstawicieli uczelni wyższych jednym z problemów obszaru funkcjonalnego jest odpływ dobrze sytuowanej i zdolnej młodzieży do szkół wyższych poza województwo kujawsko-pomorskie. Dlatego istotne jest podnoszenie jakości i uatrakcyjnianie oferty uczelni wyższych obszaru funkcjonalnego tak, aby stały się atrakcyjnym miejscem dla jednostek utalentowanych. Z drugiej zaś strony konieczne jest zbudowanie systemu współpracy pomiędzy szkołami średnimi a wyższymi i podnoszenie dostępności do dobrej edukacji młodzieży z gmin obszaru funkcjonalnego. Kluczowa jest także promocja uczelni wyższych regionu wśród uczniów szkół nie tylko w trakcie targów pracy i poprzez publikację ulotek, ale także dzięki organizowaniu np. zajęć szkolnych z udziałem wykładowców akademickich.

Analizując liczbę studentów podejmujących naukę na uczelniach państwowych i niepaństwowych oraz studiach stacjonarnych i niestacjonarnych można stwierdzić, iż liczba studentów na studiach stacjonarnych państwowych uczelni wzrasta kosztem studiujących na uczelniach niepaństwowych. Studia stacjonarne na uczelniach państwowych stanowią tzw. pierwszy wybór studenta - są bezpłatne, a uczelnie państwowe postrzegane są, jako oferujące wyższy poziom nauczania i cieszące się wyższym prestiżem. Z drugiej strony uczelnie niepubliczne są wybierane przez studentów poszukujących oferty niestacjonarnej i tańszej lub przygotowującej w sposób praktyczny do podjęcia zatrudnienia. Na tym tle pozytywnie wyróżnia się Wyższa Szkoła Bankowa.

Efekt zmian struktury studentów stacjonarnych i niestacjonarnych obserwujemy na poniższym wykresie.

⁷⁹ Pod uwagę został wzięty Uniwersytet Mikołaja Kopernika

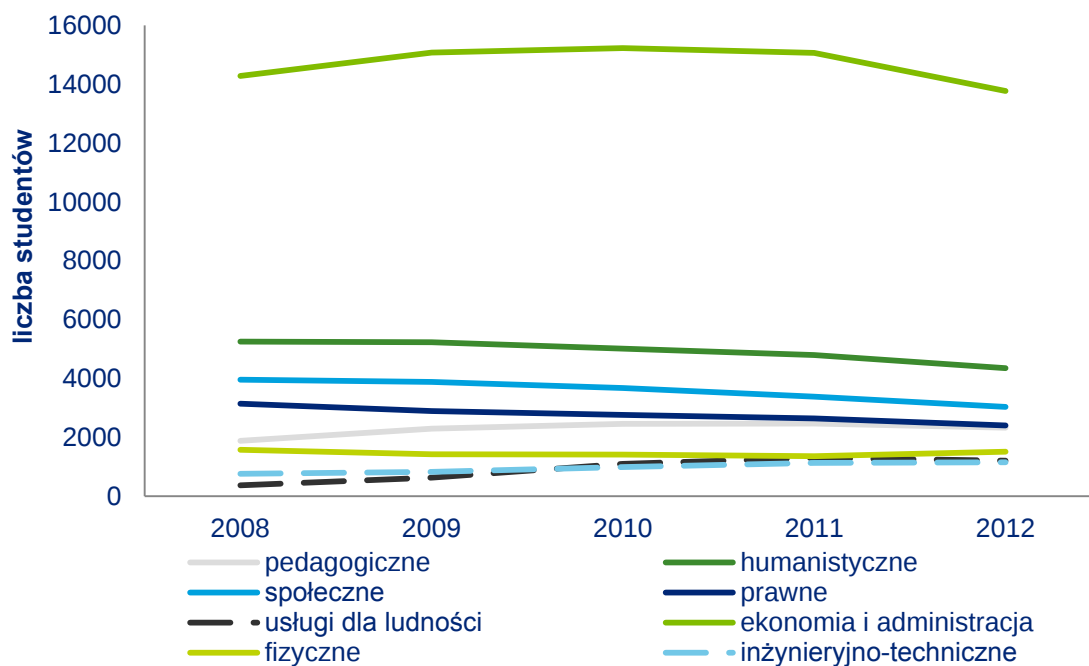
Wykres 41. Struktura procentowa studentów na studiach stacjonarnych oraz niestacjonarnych w podregionie bydgosko-toruńskim w latach 2008-2012

Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 14.02.2014

W TOF najczęściej studentów kształciło się na studiach związanych z ekonomią i administracją. W 2012 r. łącznie na tego typu studiach kształciło się 13 773 osoby, z czego 57% na uczelniach niepublicznych oraz 43% na UMK. Należy zauważyć, że dla rozwoju kluczowych branż w regionie potrzeba inżynierów w takich branżach jak: przemysł rolniczy, spożywczy, chemiczny, elektromaszynowy, OZE, celulozowo-papierniczy, meblowy oraz drzewny.

Wykres 42. Liczba studentów szkół wyższych ze względu na rodzaj kończonych studiów (nie są zestawione wszystkie podgrupy kierunków)

Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 14.02.2014

W 2012 r. studia na kierunkach medycznych (Fizjoterapia, Zdrowie publiczne, Dietetyka, Położnictwo oraz Ratownictwo medyczne) kontynuowało 5697 osób, z czego zdecydowana większość (4697) na Collegium Medicum w Bydgoszczy.

Pomimo niżu demograficznego wzrost liczby studentów następował w grupie kierunków inżyniersko-technicznych, a także na takich kierunkach jak turystyka i rekreacja, Kosmetologia. W 2008 roku liczba studentów na ww. kierunkach wynosiła 368 a w 2012 roku już 1209 osób.

W roku akademickim 2013/2014 Uniwersytet Mikołaja Kopernika przygotował 6000 miejsc dla kandydatów na studia pierwszego stopnia oraz 800 miejsc na studia jednolite. Chęć podjęcia kształcenia na uczelni wyraziło 20 tysięcy kandydatów.

Najpopularniejszymi kierunkami prowadzonymi przez Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu była: filologia angielska (6 osób na miejsce), bezpieczeństwo wewnętrzne (5,5 osób na miejsce), Japonistyka (5,4 osób na miejsce) oraz Prawo (4,7 osób na miejsce). Uczelnia nie zdołała utworzyć trzech kierunków studiów: Hellenistyki, Wiedzy o Kulturze oraz Studiów Wschodnich.

Uczelnia otworzyła także nowe kierunki na Wydziale Chemii (Chemia i technologia żywności), Collegium Medicum w Bydgoszczy (Optyka okularowa z elementami optometrii), Wydziale Nauk Ekonomicznych i Zarządzania (Studia menedżersko-finansowe)⁸⁰.

Słabością TOF jest brak uczelni typowo technicznej, która mogłaby na miejscu kształcić kadry na potrzeby gospodarki.

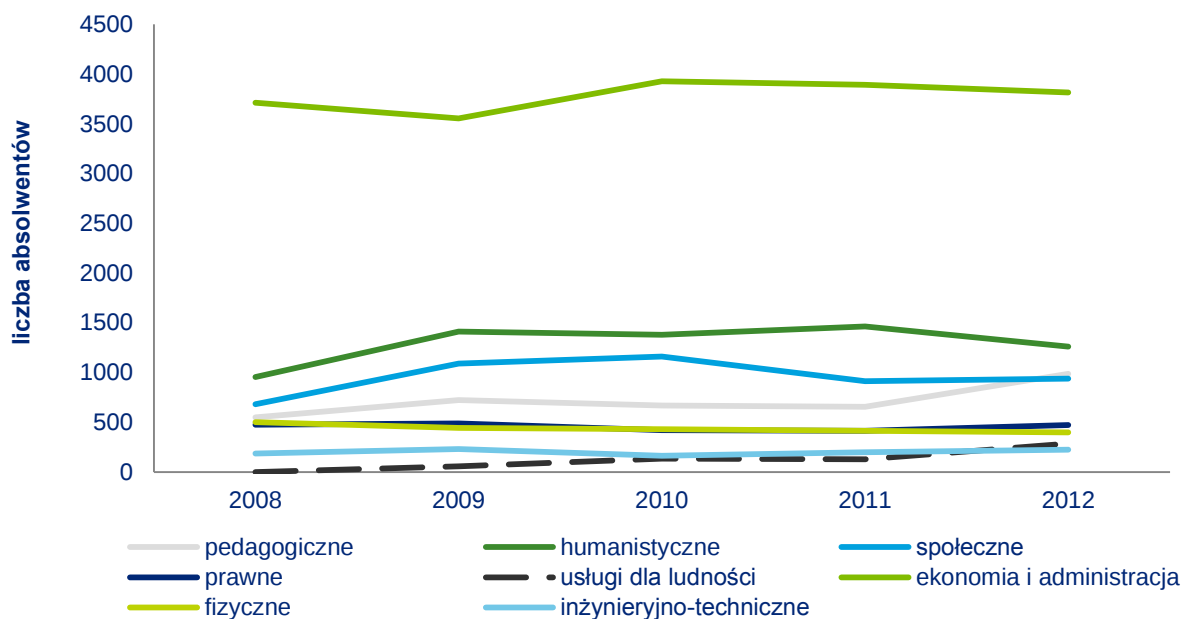
Uczelnie wyższe obszaru funkcjonalnego oferują takie same lub podobne kierunki studiów, co sprawia, że muszą konkurować między sobą o tych samych studentów. Przynajmniej na poziomie uczelni publicznych powinny istnieć obszary specjalizacji uczelni i współpraca pomiędzy uczelniami w obszarze promocji poza regionem.

Absolwenci

Struktura absolwentów szkół wyższych jest podobna do struktury studentów tj. w obszarze funkcjonalnym najwięcej absolwentów uzyskuje dyplom na kierunkach ekonomicznych i administracji, pedagogicznych, humanistycznych oraz społecznych. Poniżej zaprezentowany jest wykres absolwentów ze względu na rodzaj kończonych studiów.

⁸⁰ Nowe kierunki studiów na toruńskim UMK, 29.01.2014 r., <http://www.radiopik.pl/2,10920,nowe-kierunki-studiow-na-torunskim-umk>

Wykres 43. Liczba absolwentów szkół wyższych ze względu na rodzaj kończonych studiów (nie są zestawiane wszystkie podgrupy kierunków) w latach 2008-2012

Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 14.02.2014

W porównaniu do średniej krajowej, w województwie kujawsko-pomorskim kształci się względnie mało inżynierów. W roku akademickim 2011/2012 uczelnie w województwie kujawsko-pomorskim wykształciły niespełna 2200 osób z tytułem inżynierskim.

Wyższe wykształcenie nie gwarantuje natychmiastowego zatrudnienia, jednak niewątpliwie zwiększa prawdopodobieństwo jego uzyskania. Należy zwrócić uwagę, iż zawodami deficytowymi z grupy specjalistów w I półroczu 2013 r., w województwie kujawsko-pomorskim były profesje związane z rynkiem nieruchomości, projektowaniem grafiki i multimedialnym oraz doradztwem finansowym i ubezpieczeniowym. Natomiast wśród zawodów perspektywicznych w województwie kujawsko-pomorskim znaleźli się specjaliści do spraw ekonomicznych i zarządzania (w sektorach: przemysł i energetyka, budownictwo, handel i naprawy, usługi rynkowe, usługi nierynkowe), specjaliści nauk fizycznych, matematycznych i technicznych (sektor przemysł i energetyka) oraz robotnicy pomocniczy (sektor budownictwo)⁸¹.

O niedopasowaniu struktury absolwentów do rynku pracy świadczy w pewnym stopniu (obok innych przyczyn) wzrost odsetka osób bezrobotnych z wyższym wykształceniem. Na przestrzeni 4 lat w Bydgoszczy i Toruniu udział zarejestrowanych bezrobotnych posiadających wyższe wykształcenie do liczby ludności w wieku produkcyjnym wzrósł o 0,4%.

⁸¹ Agrotec Polska, IBS (2013) Prognoza zapotrzebowania na kadry z wyższym wykształceniem, w województwie kujawsko-pomorskim do roku 2020, Warszawa

Tabela 37. Udział bezrobotnych z wyższym wykształceniem zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w latach 2008-2012

Obszar	2008	2009	2010	2011	2012	Zmiana 2008-2012 [%]
Łódź	0,2	0,8	0,8	0,9	1,1	0,6
Warszawa	0,4	0,7	0,8	0,9	1,2	0,7
Kraków	0,5	0,8	0,9	1,0	1,2	0,7
Poznań	0,4	0,7	0,7	0,8	0,9	0,5
Wrocław	0,5	0,8	1,0	0,9	1,1	0,6
Bydgoszcz	0,5	0,8	0,8	0,8	0,9	0,4
Toruń	0,6	0,8	0,8	0,8	1,0	0,4
Gdańsk	0,3	0,6	0,7	0,8	0,9	0,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych GUS

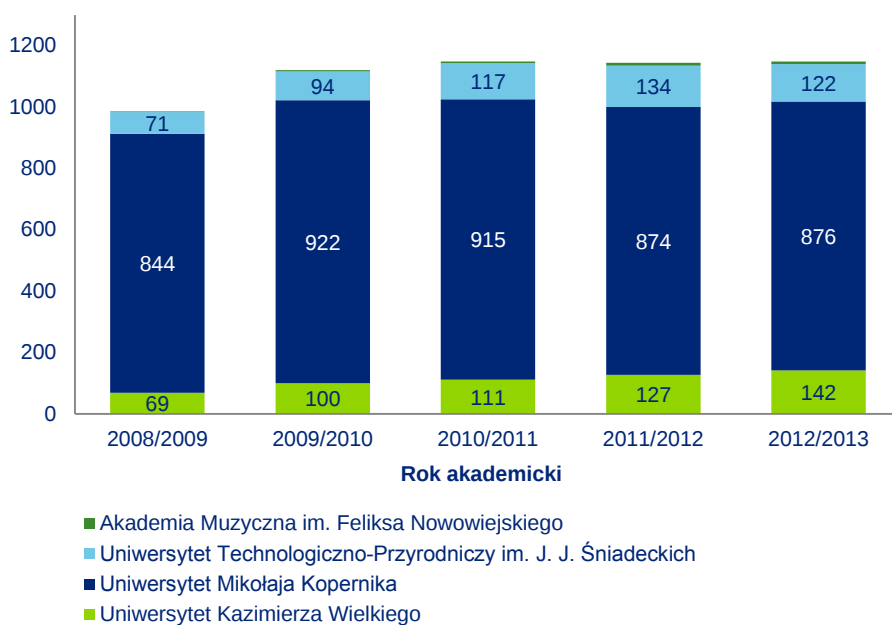
Z wywiadów przeprowadzonych z organizacjami zrzeszającymi pracodawców wynika, iż kierunki kształcenia nie są w pełni dostosowane do potrzeb rynku pracy. Mimo działań podejmowanych zarówno ze strony uczelni jak i pracodawców system praktyk i staży zawodowych nie działa efektywnie, a współpraca pomiędzy sferą biznesu i sferą nauki wymaga dalszego zacieśnienia. Ponadto kandydaci na studia nie mają pełnej świadomości na temat potrzeb lokalnego rynku pracy i perspektyw, które będą mieli po ukończeniu studiów.

Studia podyplomowe oraz doktoranckie

Istotny dla lokalnego rynku pracy jest poziom kompetencji i umiejętności osób już zatrudnionych oraz możliwość ich dalszego rozwoju. W podregionie bydgosko-toruńskim studia podyplomowe są realizowane na wszystkich uczelniach wyższych w Bydgoszczy i Toruniu. W roku akademickim 2012/2013 liczba słuchaczy wynosiła 6652 i wzrosła o 17% względem roku 2008. Charakterystyczny jest wzrost liczby słuchaczy na uczelniach niepublicznych w Toruniu – od 2008 r. do 2012 r. wzrósł o 19,4%.

Studia doktoranckie w województwie kujawsko-pomorskim oferowane są tylko na uczelniach w Bydgoszczy i Toruniu. W 2013 r. łączna liczba uczestników studiów doktoranckich wyniosła 1149 osób. Z jednej strony wzrost zainteresowania studentów wykształceniem trzeciego stopnia należy ocenić pozytywnie, z drugiej strony może świadczyć o dewaluacji wykształcenia drugiego stopnia (tytuł magistra staje się powszedni). Ponadto, biorąc pod uwagę zmiany demograficzne i spadek liczby studentów oraz ryzyko ograniczania liczby kierunków prowadzonych przez uczelnie można przypuszczać, iż przynajmniej część z absolwentów studiów doktoranckich będzie poszukiwać zatrudnienia w sektorze przedsiębiorstw lub też na uczelniach wyższych poza regionem.

Wykres 44. Liczba uczestników studiów doktoranckich w latach 2008-2013

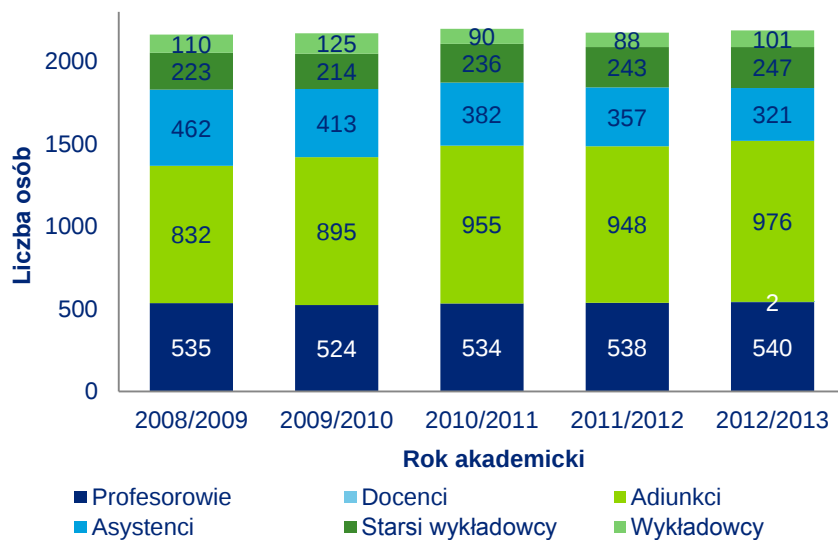

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych Urzędu Statystycznego w Bydgoszczy

Kadra naukowo dydaktyczna

Liczba nauczycieli akademickich toruńskich uczelni pozostaje na względnie stałym poziomie, nieznacznie zmalała liczba pozostałych pracowników uczelni.

Wykres 45. Liczba nauczycieli akademickich na uczelniach wyższych w Toruniu w latach 2008-2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych Urzędu Statystycznego w Bydgoszczy

Liczba studentów przypadająca na jednego nauczyciela akademickiego na wszystkich uczelniach publicznych w podregionie bydgosko-toruńskim utrzymuje się na podobnym poziomie. W 2008 roku wynosiła ona 15,5, a w 2012 nieco spadła i przyjęła wartość 15,3 studentów na jednego nauczyciela akademickiego i utrzymuje się na poziomie podobnym do innych uczelni w kraju. Na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu (łącznie z Collegium Medicum) na jednego nauczyciela akademickiego przypadało 14,9 studentów.

Istotna dla podnoszenia jakości nauczania jest również mobilność kadry naukowej, udział w międzynarodowych zespołach badawczych i naukowych, znajomość realiów biznesowych – w tym obszarze aktywność uczelni obszaru funkcjonalnego należy wzmacniać.

Wpływ na podnoszenie jakości nauczania mają ponadto, od momentu wdrożenia Krajowych Ram Kwalifikacji, także studenci zgłaszając uwagi i wnosząc poprawki do opisów programów nauczania. Ponadto dokonują oni systematycznie oceny pracy wykładowców. Z wyników ocen wyciągane są wnioski a na ich podstawie planowane dalsze działania.

Nie mniej istotne jest wyposażenie uczelni w odpowiedni, nowoczesny sprzęt i materiały dydaktyczne.

Działalność biur karier

Przy uczelniach, zarówno publicznych jak i niepublicznych, działają biura karier. Główne cele działalności biur karier to zapewnienie m. in. doradztwa zawodowego, organizacja szkoleń oraz warsztatów podnoszących umiejętności studentów, pośrednictwo w znalezieniu pracy, pomoc w organizacji staży i praktyk. Biura współpracują także z pracodawcami, urzędami pracy organizując targi pracy. Wszystkie usługi oferowane przez biura karier są bezpłatne.

Z wywiadów przeprowadzonych z biurami karier wynika, iż są one obciążone coraz większą liczbą obowiązków przy stałych zasobach kadrowych i finansowych. Biura karier mogłyby pełnić większą rolę w uświadamianiu studentów nt. możliwości rozwoju kariery zawodowej oraz prowadzić projekty skierowane do szerszej grupy odbiorców, a także prowadzić rozleglejsze badania poświęcone sytuacji na rynku pracy i szans zawodowych absolwentów na ww. rynku jednak niezbędne byłoby ich wzmocnienie kadrowe.

Konieczna jest ponadto większa promocja działalności biur karier wśród studentów. Choć większość z nich ma świadomość na temat istnienia biur karier, to jednak rzadko zdają sobie sprawę z tego, czym poza pośrednictwem w znalezieniu pracy te instytucje się zajmują.

Uczelnie wyższe poprzez biura karier organizują także targi pracy, na których pracodawcy mają okazję spotkać się ze studentami.

Organizatorem Targów Pracy, Praktyk i Staży „Dni Kariery” na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu jest AIESEC oraz Biuro Karier UMK. Organizacje dzielą się obowiązkami, mają własne bazy danych i próbują docierać do poszczególnych grup pracowników. Jest to cykliczne wydarzenie, na którym odbywają się wykłady, szkolenia, warsztaty oraz prezentacje firm. Odwiedzane są rokrocznie przez ponad tysiąc studentów. W 2013 r. wzięło w nich udział 20 potężnych firm⁸².

W Toruniu działa Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości przy UMK, powołany w grudniu 2007 r.⁸³ oraz przy Wyższej Szkole Bankowej. Z badania ankietowego przeprowadzonego wśród studentów wynika jednak, iż skłonność do podejmowania własnej działalności gospodarczej po ukończeniu studiów jako alternatywy dla zatrudnienia na etacie jest niewielka.

⁸² <https://www.biurokarier.umk.pl/targi-pracy-praktyk-i-stazy-2013>

⁸³ <http://www.aip.umk.pl/portal/attachments/article/6/AIPPrezentacja.pdf>

Niska pozycja uczelni TOF mierzona wynikami badań naukowych w rankingach międzynarodowych i krajowych

Uczelnie TOF nie występują w międzynarodowych rankingach uwzględniających osiągnięcia naukowe i badawcze. Zestawienie webometrics, które ocenia komunikację szkół wyższych za pośrednictwem Internetu (m.in. aktywność internetową naukowców, bazy danych) uwzględniło 5 uczelni z regionu. Najwyższe miejsce przypadło dla Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, który zajął 590 pozycję (6 w kraju).

W najbardziej popularnym, polskim rankingu uczelni wyższych, *Perspektywy*⁸⁴ Uniwersytet Mikołaja Kopernika zajmuje wysoką, 9 pozycję. Ponadto w rankingu znalazły się cztery uczelnie niepubliczne, m.in. Wyższa Szkoła Kultury Społecznej i Medialnej w Toruniu (29 miejsce w 2013 r.) i Wyższa Szkoła Bankowa (53 miejsce w 2013 r.).

Warto również zauważyć, że Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, jako jedyny w całym województwie otrzymał kategorię A+⁸⁵. Dostają ją wydziały uznawane za krajową elitę. Kategorię A przyznano także innym, wybranym wydziałom Uniwersytetu Mikołaja Kopernika (Wydział Teologiczny, Nauk Humanistycznych, Nauk Pedagogicznych, Politologii i Studiów Międzynarodowych, Lekarski, Farmaceutyczny, Chemii, Fizyki, Astronomii i Informatyki Stosowanej, Matematyki i Informatyki, Sztuk Pięknych).

Aktywność uczelni wyższych na polu badań naukowych przedstawiono w części dotyczącej innowacyjności.

⁸⁴ Najbardziej znany ranking uczelni wyższych przygotowywany co roku przez portal edukacyjny *Perspektywy*. Ocena przyznawana jest osobno dla uczelni publicznych oraz niepublicznych. Jeśli chodzi o publiczne ośrodki akademickie składa się ona z poszczególnych składników: 25% prestiż, 5% innowacyjność, 15% potencjał naukowy, 30% efektywność naukowa, 10% warunki studiowania, 15% umiędzynarodowienie. Natomiast w zestawieniu uczelni niepublicznych na ocenę wpływ ma: siła naukowa - 40%, warunki studiowania - 20%, prestiż - 20%, umiędzynarodowienie studiów - 15%, innowacyjność 5%.

⁸⁵ Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego od 2013 r. ocenia jednostki naukowe zgodnie z nowymi zasadami. Jednostką bezpośrednio odpowiedzialną za kategoryzację jednostek naukowych jest Komitet Ewaluacji Jednostek Naukowych. Ww. Komitet przeprowadził kompleksową ocenę jakości naukowej lub badawczo-rozwojowej jednostek naukowych. Kryteria oceny, które były brane pod uwagę to: osiągnięcia naukowe i twórcze, potencjał naukowy, materialny oraz pozostałe efekty działalności naukowej. Oceny przyznawano w kategoriach od A+(najlepsza ocena) do C (najgorsza ocena). Kategorię A+ otrzymało tylko 37 wyróżnionych jednostek.

2.4. Kultura i ochrona dziedzictwa kulturowego

Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	Duża koncentracja instytucji kultury w Toruniu oraz mała oferta kulturalna poza obszarem miejskim • Kluczowe i rozpoznawalne instytucje kultury znajdują się tylko w mieście rdzenia • W gminach centrami aktywności kulturalnej są domy kultury i biblioteki Różnorodna i bogata oferta kulturalna • Istotna rola organizacji pozarządowych w życiu kulturalnym Torunia • Wysoki poziom współpracy wewnątrz- i międzysektorowej • Niewystarczający udział mieszkańców w kulturze w kontekście jej roli rozwojowej • Kultura jako impuls rozwojowy dla TOF
2	Stosunkowo wysoki poziom wydatków na kulturę w TOF • Wzrost wydatków na kulturę w okresie ubiegania się Torunia w tytuł Europejskiej Stolicy Kultury 2016 • Koncentracja wydatków na kulturę w mieście rdzenia
3	Bogactwo zasobów kulturowych atutem TOF w kontekście rozwoju turystyki • Obszar funkcjonalny jest bogaty pod względem liczby obiektów zabytkowych, które wymagają remontów i konserwacji. • Zabytki poddane renowacji i rekonstrukcji stanowią istotny walor turystyczny obszaru funkcjonalnego

Toruń jest jednym z najważniejszych historycznie miast w Polsce. Z tego względu dziedzictwo kulturowe miasta stanowi jeden z jego najważniejszych zasobów. Miasto przeznacza znaczne środki na rewitalizację i konserwację zabytków oraz dba o atrakcyjność istotnych historycznie miejsc, takich jak toruńska Starówka. Ma to niebagatelne znaczenie, zwłaszcza w kontekście gospodarczym, gdyż pozwala rozwijać potencjał turystyczny miasta, w czym tkwi jedna z najważniejszych perspektyw jego rozwoju.

Toruń posiada niezwykle ważne dla polskiej kultury instytucje, takie jak Teatr im. W. Horzycy, Teatr Pomorski Baj, czy Centrum Sztuki Współczesnej. Niewątpliwie istotne znaczenie dla rozwoju kultury w obszarze TOF ma partycypacja obywatelska. Obejmuje ona zarówno działanie organizacji pozarządowych w obszarze kultury, jak i udział mieszkańców w debacie na temat kulturowego rozwoju miasta. Pobudzanie tej partycypacji, leżące w gestii miasta, wspiera rozwój współpracy wewnątrz- i międzysektorowej, która prowadzi do zacieśniania relacji między podmiotami różnych branż, co sprzyja wzrostowi innowacji.

Biorąc pod uwagę powyższe perspektywy, można wskazać następujące rekomendacje:

- Stworzenie i realizacja bardziej zrównoważonej strategii rozwoju kultury na całym obszarze TOF. Zrównoważenie nacisku na promocję miasta przez kulturę ze wspieraniem przedsięwzięć kreatywnych.
- Podnoszenie partycypacji obywatelskiej i uczestnictwa w kulturze poprzez zapewnianie wysokiego poziomu masowych imprez artystycznych oraz edukację kulturalną.
- Wspieranie funkcjonowania organizacji trzeciego sektora oraz niezrzeszonych artystów, szczególnie w zakresie finansowania ich działalności oraz uregulowania kwestii lokalowych

- Pobudzanie współpracy wewnątrzsektorowej i ponadlokalnej, poprzez tworzenie programów wsparcia dla projektów realizowanych przez więcej niż jeden podmiot kultury oraz międzysektorowej, np. poprzez inicjowanie pola debaty między biznesem i kulturą.

Inicjowanie debaty oraz programów partycypacyjnych dla przedstawicieli sektora kultury i mieszkańców, tak, aby ukonstytuowała się kultura dialogu.

Duża koncentracja instytucji kultury w Toruniu oraz mała oferta kulturalna poza obszarem miejskim

Życie kulturalne w Toruniu jest różnorodne i cechuje je bogata oferta kulturalna. W mieście funkcjonuje kilka instytucji kultury, które odgrywają znaczącą rolę na mapie kulturalnej Polski. Miasto kładzie nacisk na potencjał instytucji kultury w kontekście budowania swej atrakcyjności turystycznej i finansuje instytucje będące „wizytówką” Torunia, takie jak Muzeum Okręgowe oraz organizatorów popularnych imprez masowych, takich jak Toruńska Agenda Kulturalna. Instytucje o mniej popularnym charakterze, inicjujące bardziej elitarne inicjatywy, jak Centrum Kultury „Dwór Artusa”, otrzymują mniejsze dofinansowanie. W Toruniu rozwinęło się zjawisko festiwalizacji, zauważane powszechnie w sektorze kultury. Torunianie nie są jednak aktywnymi odbiorcami kultury, dlatego festiwale mają przede wszystkim przyczynić się do wzrostu napływu turystów do miasta.

Podstawową kwestią przy analizie sektora kultury w regionie TOF jest to, ile i jakie instytucje funkcjonują w miastach i gminach. Tabela zamieszczona poniżej dostarcza podstawowych informacji w tym zakresie.

Tabela 8 Liczba instytucji kultury w regionie TOF

	Domy i ośrodki kultury, Biblioteki świetlice i kluby Galerie Teatry Muzea				
m. Toruń	16	9	8	3	4
Gminy bez Torunia	34	14	0	0	0
TOF	50	23	8	3	4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS, dostęp 25.03.2014

Każda gmina posiada przynajmniej jedną bibliotekę, w większości funkcjonują domy, świetlice lub centra kultury. Warto wspomnieć, że gminne ośrodki kultury zostały włączone do programu „Dom Kultury+”, prowadzonego przez Narodowe Centrum Kultury.

Na całym obszarze TOF jedynie w Toruniu funkcjonują teatry, muzea oraz galerie sztuki. Świadczy to o znacznej centralizacji instytucji kultury oraz skromnej ofercie kulturalnej poza obszarem miejskim. Kilka toruńskich instytucji kultury w sposób znaczący przyczynia się do wzbogacenia krajobrazu kulturalnego miasta i kraju. Wśród najważniejszych teatrów publicznych należy wymienić Teatr im. Wilama Horzycy (teatr dramatyczny, organizator Międzynarodowego Festiwalu Teatralnego „Kontakt”) oraz Teatr Baj Pomorski (teatr lalki i animacji oraz organizator Festiwalu Teatrów Lalek „Spotkania” i Toruńskich Spotkań Teatrów Jednego Aktora). Do najprężniej działających instytucji muzycznych należy Toruńska Orkiestra Symfoniczna oraz zespół kameralny MultiCamerata. Ważne dla toruńskiego pejzażu kulturalnego są centra kultury, przede wszystkim „Dwór Artusa”, organizujący wydarzenia kulturalne z różnych obszarów, na których czoło wysuwają się ambitne przedsięwzięcia jazzowe, jak i interdyscyplinarne Centrum Sztuki Współczesnej „Znaki Czasu”. Efektem przygotowań do rywalizacji o tytuł Europejskiej Stolicy Kultury 2016 było utworzenie Toruńskiej Agendy Kulturalnej, instytucji odpowiedzialnej za organizację miejskich wydarzeń kulturalnych, dziś kojarzoną przede

wszystkim z organizowania popularnych imprez masowych, takich jak Międzynarodowy Festiwal Światła Skyway, czy Parady Trzech Króli. Do najważniejszych muzeów należą Muzeum Okręgowe, w którego skład wchodzi m.in. Ratusz Staromiejski i Dom Mikołaja Kopernika, a także prężnie działające Muzeum Etnograficzne, którego skutkiem działań jest m.in. skansen w centrum miasta.

Wszystkie wymienione instytucje to jednostki publiczne, podlegające Urzędowi Miasta Toruń, tak jak Centrum Kultury „Dwór Artusa” lub Urzędowi Marszałkowskiemu Województwa Kujawsko-Pomorskiego, tak jak Teatr im. Wilama Horzycy. Dla żadnej z instytucji organizatorem nie jest Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, bo choć Centrum Sztuki Współczesnej zostało utworzone przez MKiDN w 2006 roku, podlega obecnie miastu.

Każda gmina posiada przynajmniej jedną bibliotekę, w większości gmin funkcjonują domy, świetlice lub centra kultury. Wiele z gminnych ośrodków kultury zostało włączonych do programu „Dom Kultury+”, prowadzonego przez Narodowe Centrum Kultury, który ma na celu rozwój i poszerzanie działań domów kultury, poprzez oferowanie im szkoleń i dofinansowania. Edukacja animatorów i nauczycieli jest prowadzona za pomocą programów ogólnopolskich, choć praktycy wskazują na potrzebę tworzenia ich lokalnych wersji.

Domy kultury oferują szeroką ofertę zajęć edukacyjnych, wspierając amatorski rozwój artystyczny lokalnych mieszkańców. Przy domach kultury działają zespoły wokalne i instrumentalne, chóry, orkiestry dęte, zespoły jazzowe, kółka fotograficzne, plastyczne itd. Domy kultury organizują również festiwale, festyny, pikniki, najczęściej związane z obchodami świąt i uroczystości. Domy kultury mają charakter wielofunkcyjny, tzn., że oprócz zajęć artystycznych, prowadzone są zajęcia ruchowe (joga, fitness, karate), rozrywkowe i towarzyskie (gra w szachy), ale również, np. spotkania z psychologiem, nauka języków obcych. Ważnym elementem działalności domów kultury są Uniwersytety Trzeciego Wieku, jako często jedyne zorganizowane formy aktywności dla osób starszych. Wśród najciekawszych działań należy wymienić cykle wykładów o kwestiach społecznych, technologiach itp. organizowane przez Chełmiński Dom Kultury.

Należy zauważyć, że domy kultury w Toruniu działają jako placówki wychowania pozaszkolnego, podczas gdy domy kultury funkcjonujące w gminach okalających miasta rdzenia są instytucjami kultury działającymi w oparciu o Ustawę z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej. W mniejszych gminach i na obszarach wiejskich funkcję domów kultury pełnią biblioteki. Poza oferowaniem zasobów bibliotecznych w bibliotekach prowadzone są zajęcia dla dzieci, organizowane np. kółka teatralne czy inne wydarzenia. Biblioteki są także miejscem spotkań lokalnej społeczności. W ostatnich latach biblioteki brały i biorą udział w projektach i programach rozwojowych jak np. Program rozwoju bibliotek Biblioteka+, czy Program Fundacji Orange.

2

Stosunkowo wysoki poziom wydatków na kulturę w TOF

Toruń wyprzedza wiele znaczących kulturalnie polskich miast, jeśli chodzi o wydatki na kulturę w przeliczeniu na mieszkańca. Zajmuje również wysoką pozycję pod względem wydatków na kulturę w zestawieniu z wydatkami całościowymi z budżetu miasta. Należy jednak zwrócić uwagę na istotną różnicę między wydatkami na mieszkańca w Toruniu i w gminach należących do Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego (na korzyść miasta). Świadczy to o koncentracji środków na kulturę w mieście oraz możliwe niedoinwestowanie pozostałych regionów TOF w sferze kultury. Przyglądając się ilości i różnorodności instytucji kultury na obszarze TOF widać wyraźnie, że życie kulturalne koncentruje się w Toruniu. W ramach niniejszej oraz następnej części opracowania („Charakterystyka instytucji kultury”) przeprowadzono analizę działalności instytucji publicznych, których organizatorem jest Samorząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego lub Miasto Toruń. Ten typ podmiotów stanowi najbardziej stabilny element toruńskiego sektora kultury, ze względu na otrzymywane dotacje podmiotowe oraz posiadanie stałych siedzib.

Wysokość środków przeznaczanych na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego na terenie Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego prezentuje poniższa tabela. Znaczące wahanie wydatków należy przypisać staraniom Torunia o uzyskanie tytułu Europejskiej Stolicy Kultury 2016.

Tabela 38 Wydatki na kulturę na terenie Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego w latach 2009-2012

	2009	2010	2011	2012
m. Toruń	36 749 897	50 306 896	47 466 390	36 850 835
TOF bez Torunia	8 137 200	11 750 913	16 274 214	12 814 524
TOF	44 887 097	62 059 819	63 742 615	49 667 371

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL, dostęp 24.04.2014

Z jednej strony wyraźnie widać, że budżet miasta Torunia przeznaczany na kulturę jest nieporównywalnie wyższych od sumy budżetów sąsiednich gmin. Z drugiej, wydatki na kulturę w gminach kształtują się bardziej stabilnie, choć po wzroście o 4,5 mln z 2010 na 2011, w 2012 nastąpił spadek o prawie 3,5 mln. W 2012 roku można zauważyć więc znaczący spadek budżetów na kulturę na terenie TOF, zarówno na poziomie miasta Torunia, jak i gmin. Dla właściwej oceny poziomu wydatków na kulturę należy je przeanalizować w przeliczeniu na mieszkańca w poszczególnych gminach. Takie zestawienie prezentuje kolejna tabela. Widać tu znaczną różnicę między środkami na kulturę, jakie przeznaczane są na mieszkańca miasta Torunia oraz mieszkańca gminy w regionie TOF.

Tabela 39 Wydatki na kulturę na terenie TOF w przeliczeniu na mieszkańca w latach 2009-2012

	2009	2010	2011	2012
m. Toruń	179,3	245,5	231,6	179,8
Kowalewo Pomorskie	70,2	139,4	133,6	31,0
Lubicz	30,2	29,4	61,8	40,3
Łubianka	84,8	105,7	92,6	117,0
Łysomice	40,3	130,1	124,8	138,5
Obrowo	46,0	31,9	35,6	48,5
Wielka Nieszawka	165,5	48,9	42,7	49,3
Zławieś Wielka	52,7	102,8	219,1	77,7
m. Chełmża	64,4	73,1	74,6	73,9
Chełmża	83,9	119,7	73,4	101,6

Czernikowo	50,4	121,4	66,6	53,7
TOF bez Torunia	60,8	87,8	121,6	95,8
TOF	132,5	183,2	188,2	146,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS dostęp 24.03.2014

Widać wyraźnie, że wydatki na kulturę w przeliczeniu na mieszkańca w Toruniu są dużo wyższe, niż na pozostałym obszarze TOF. W latach 2009-2012 średnia roczna kwota wydana na mieszkańca w Toruniu wyniosła 209 zł, podczas, gdy na pozostałym obszarze TOF wyniosła ona 91 zł.

Analiza wydatków wskazuje wyraźnie, że miasto najwięcej wydaje na centra kultury i sztuki oraz ochronę zabytków, które stanowią odpowiednio 22,3% i 22% wydatków na kulturę ogółem. Ochrona zabytków w 2012 roku obejmowała przede wszystkim Projekt Toruńska Starówka, czyli prace konserwatorsko-remontowe baszt miejskich, murów obronnych i innych obiektów zabytkowych Kolejną pozycję zajmują muzea (15,6%) oraz filharmonie, orkiestry, chóry i kapele (8,8%). Najwięcej środków przeznaczanych jest na instytucje, które służyć mają promocji miasta i budowaniu jego wizerunku, jako ośrodka atrakcyjnego turystycznie. Hojnie finansowane są instytucje będące turystyczną „wizytówką” miasta, takie jak Muzeum Okręgowe, czy organizator popularnych, masowych imprez – Toruńska Agenda Kulturalna.

Wydatki inwestycyjne miasta Torunia na kulturę charakteryzują się tendencją wzrostową począwszy od 2014 r., co jest zapewne związane z okresem programowania 2014-2020 i możliwością realizacji nowych projektów.

Istotna rola organizacji pozarządowych w życiu kulturalnym Torunia

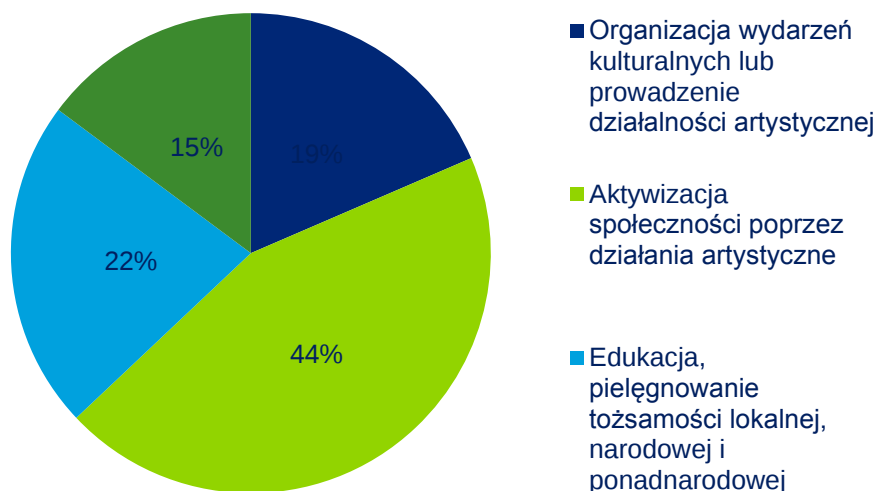
Organizacje pozarządowe pełnią niezwykle istotną rolę w życiu kulturalnym Torunia. Są inicjatorami wydarzeń artystycznych o dużej wartości kulturalnej i społecznej, współpracując z mieszkańcami oraz z innymi instytucjami i sektorami. Poza instytucjami publicznymi, działalność w obszarze kultury prowadzą organizacje pozarządowe (fundacje, stowarzyszenia), podmioty prywatne oraz indywidualni artyści jest to tzw. obywatelska strefa kultury, czyli działalność artystyczna podejmowana przez trzeci sektor. Jest on mniej stabilny od sektora publicznego, ze względu na to, że organizacje pozarządowe nie otrzymują dotacji podmiotowej, są natomiast finansowane w sposób celowy. Oznacza to, że o finansowanie na własne projekty muszą się one ubiegać na zasadach konkursowych. Jednocześnie, trzeci sektor odrywa bardzo dużą rolę w życiu kulturalnym miasta, wynika on bowiem z inicjatywy obywatelskiej oraz promuje większy stopień kreatywności i elastyczności w działaniu, niż instytucje publiczne. Wiąże się on również z działalnością opartą na bliższych relacjach z mieszkańcami, a także bardziej aktywnym stopniem współpracy z innymi instytucjami i sektorami.

Miasto Toruń dofinansowuje działalność obywatelską w obszarze kultury. Każdego roku Prezydent Miasta Torunia ogłasza otwarty konkurs ofert „na wykonanie zadań publicznych związanych z realizacją zadań gminy w zakresie wspierania rozwoju kultury i ochrony jej dóbr oraz podtrzymywania tradycji narodowej”. Zadania w ramach dotacji mogą być realizowane w różnych formach, np. poprzez organizację cyklicznych festiwali, przeglądów, konkursów; pojedynczych wydarzeń kulturalnych; konferencji, sesji i seminariów naukowych, a ich charakter powinien być niekomercyjny.

Według internetowej bazy toruńskich NGO (orbitotun.pl), w TOF działa **27 organizacji, które swoim zakresem działania obejmują „kulturę, sztukę, ochronę dóbr kultury i tradycji”**. Wszystkie 27 organizacji znajdują się w Toruniu, co potwierdza tezę o klastrowości podmiotów kultury oraz małym zagospodarowaniu obszarów TOF nienależących do miasta. Wśród organizacji pozarządowych zajmujących się kulturą, pięć zajmuje się organizacją wydarzeń o charakterze kulturalnym lub kulturalno- rozrywkowym, np. Fundacja Biuro Kultury, które organizuje Festiwal Filmowy Tofifest, lub

też uprawiają własną działalność artystyczną, tak jak Teatr Wiczy. W obszarze kultury w Toruniu działają również organizacje pozarządowe, które zajmują się aktywizowaniem społeczności poprzez prowadzenie działań kulturalnych i artystycznych, tak jak Fundacja Fabryka UTU i Pracownia Kultury Współczesnej. Trzecia grupa organizacji pozarządowych zajmuje się edukacją, pielęgnowaniem świadomości kulturalnej, narodowej i ponadnarodowej, np. europejskiej, tak jak Fundacja Kopernikańska, czy Traditio Europae.

Wykres 10 Charakterystyka organizacji pozarządowych w sektorze kultury

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych toruńskiej bazy NGO (orbitorun.pl)

Strategia Rozwoju Kultury Miasta Torunia do roku 2020, na drodze do rozwoju zróżnicowanych form twórczości zakłada, m.in. aktywne wspieranie i promowanie twórczości i dorobku lokalnych artystów oraz przedsięwzięć kulturalnych w kraju i za granicą oraz tworzenie wieloletniej działalności artystycznej organizacji pozarządowych. Potencjał i rola trzeciego sektora w życiu kulturalnym miasta został więc dostrzeżony i uwzględniony w zapisach strategicznych. Wśród inicjatyw miasta na rzecz pobudzania obywatelskiej debaty o kulturze należy wskazać organizowanie konsultacji społecznych. W 2012 odbyły się publiczne konsultacje społeczne *Strategii* pod nazwą „Bierzemy kurs na kulturę”, a w 2013 Prezydent Miasta Torunia zaprosił mieszkańców do udziału w konsultacjach społecznych pilotażowej edycji budżetu partycypacyjnego Torunia, gdzie mieszkańcy zdecydowali o sposobie wydania 2 milionów złotych z budżetu miasta.

Wysoki poziom współpracy wewnątrz- i międzysektorowej

W sektorze kultury w Toruniu można zauważyć współpracę wewnątrz-⁸⁶ i międzysektorową. Współpracują ze sobą zarówno instytucje publiczne, organizacje pozarządowe, jak i niezrzeszeni artyści. Praktycy oceniają współpracę między podmiotami jako niezwykle istotną szansę wspólnego

⁸⁶ podejmowana przez publiczne, prywatne i obywatelskie podmioty w sektorze kultury ma duże znaczenie dla rozwoju życia kulturalnego miasta, pozwala bowiem na tworzenie bogatszej oferty kulturalnej, utrzymywania dobrych relacji między instytucjami oraz łączenie zasobów. W celu rozwijania oferty kulturalnej Torunia, jednym z zadań wyszczególnionych w *Strategia Rozwoju Kultury Miasta Torunia do roku 2020* jest „Rozwijanie współpracy instytucji kultury i organizacji pozarządowych w zakresie przygotowania i realizacji oferty kulturalnej”.

rozwoju. Istotną rolę w nasileniu się współpracy wewnątrzsektorowej odegrała rywalizacja o tytuł Europejskiej Stolicy Kultury 2016. Współpraca w niewielkim stopniu ma zasięg ponadlokalny, np. ma miejsce brak wykorzystania potencjału współpracy z bydgoskimi podmiotami kultury.

Ożywienie współpracy wewnątrzsektorowej nastąpiło w momencie starań o tytuł Europejskiej Stolicy Kultury. Tu należy rozróżnić trzy poziomy współpracy. Z jednej strony, podmioty z obszary TOF podejmowały współpracę z podmiotami zagranicznymi, może być ona bardzo korzystna nie tylko pod względem artystycznym, ale i finansowym, umożliwia bowiem pozyskiwanie środków w ramach programów unijnych. Na drugim poziomie współpracy, instytucje podjęły współpracę z podmiotami w innych miastach w ramach Obywatelskiego Partnerstwa dla Kultury 2016, inicjatywy mającej na celu dzielenie się doświadczeniami w obszarze budowania miejskich polityk kulturalnych oraz wspólne realizowanie i promowanie projektów kulturalnych. Trzeci poziom współpracy obejmuje podmioty w ramach TOF. Tu na czoło wysuwa się wspólna organizacja imprez masowych, takich jak Festiwal Muzyki i Sztuki Krajów Bałtyckich PROBALTICA, w ramach którego współpracują: Fundacja Europejskiej Akademii Sztuki, Zespół Kameralny MULTICAMERATA, Toruńska Orkiestra Symfoniczna, Centrum Kultury Dwór Artusa i Muzeum Okręgowe w Toruniu. Współpraca ta łączy się zarówno między instytucjami publicznymi, organizacjami pozarządowymi i podmiotami prywatnymi. Czasem wybiega poza działalność artystyczną, tak jak wspólne działania cross promocyjne Centrum Sztuki Współczesnej i Centrum Kultury „Dwór Artusa”. Są to zwykle działania oddolne, nie motywowane żadnymi zewnętrznymi programami finansującymi.

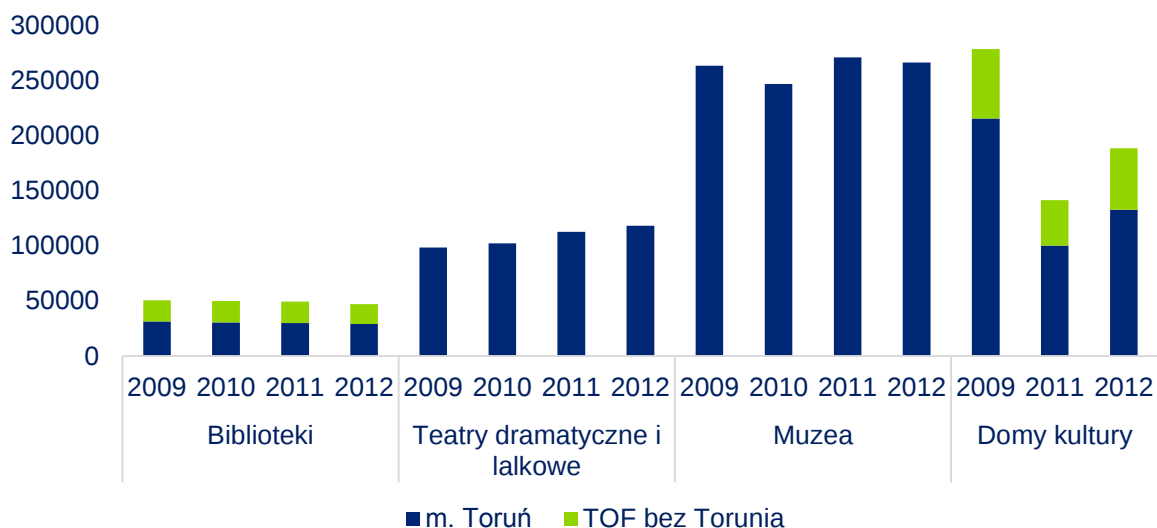
Innym wymiarem współpracy wewnątrzsektorowej jest nawiązywanie współpracy przez instytucje z niezrzeszonymi twórcami. Dużą rolę w nawiązywaniu współpracy spełniają instytucje interdyscyplinarne, takie jak Centrum Sztuki Współczesnej, które zapraszają twórców reprezentujących różne dziedziny twórczości. Interdyscyplinarność instytucji stanowi potencjał do najszerzej zakrojonej współpracy między podmiotami.

Współpraca międzysektorowa rozwija się w dużo mniejszym stopniu. Instytucje kultury współpracują z jednostkami naukowymi w ramach Toruńskiego Festiwalu Sztuki i Nauki, gdzie organizowane są przede wszystkim wspólne pokazy dla publiczności. Współpraca kultury i biznesu jest oceniana jako trudna, podmioty biznesowe najchętniej sponsorują bowiem przedsięwzięcia o charakterze komercyjnym. Jednocześnie należy zauważyć, że współpraca kultury i biznesu w Toruniu opiera się na tradycyjnej formule sponsoringu, a podmioty nie poszukują bardziej nowoczesnych rozwiązań.

Niewystarczający udział mieszkańców w kulturze w kontekście jej roli rozwojowej

Poniższy wykres ilustruje, jak kształtowała się liczba publiczności w bibliotekach, domach kultury (tu dane dla wszystkich gmin), teatrach i muzeach (ze względu na brak tych instytucji we wszystkich gminach, dane zostały przedstawione przede wszystkim dla Torunia).

Wykres 11 Liczba odwiedzających i widzów w instytucjach kultury w TOF w latach 2009-2012

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS, dostęp 24.03.2014

Na podstawie przedstawionych danych można wyciągnąć kilka wniosków. Po pierwsze, dużo wyższa liczba odwiedzających muzea niż, np. teatry jest zjawiskiem naturalnym (teatry przyjmują widzów tylko na spektakle i mają ograniczoną liczbę miejsc), a jednak dużą przewagę muzeów w zakresie partycypacji kulturalnej należy również wiązać z ich dużej roli w generowaniu ruchu turystycznego. Po drugie, dziwi mała liczba wypożyczających książki z bibliotek, przy czym należy zaznaczyć spore znaczenie bibliotek w gminach. Po trzecie, należy zauważyć, że liczba uczestników kultury w kolejnych latach jest właściwie stała, a dla teatrów nawet rośnie. Oznacza to, że zmniejszenie budżetów na kulturę nie spowodowało spadku liczby publiczności.

Kultura jako impuls rozwojowy dla TOF

Kultura a turystyka

Zgodnie z priorytetowymi kierunkami rozwoju miasta Torunia, według Strategii Rozwoju Miasta Torunia do roku 2020, zintensyfikowanie ruchu turystycznego i wykorzystanie potencjału Torunia w tym obszarze należy do jednego z najważniejszych zadań dla miasta. Jednocześnie autorzy Strategii zauważają, że nie można celów turystycznych oddzielić od celów strategicznych rozwoju kultury. Według Monitoringu ruchu turystycznego „Toruń 2010”, badania przeprowadzonego przez Ośrodek Informacji Turystycznej w Toruniu, głównym motywem odwiedzających miasto turystów jest aktywność kulturowo-krajoznawcza, związana z zabytkowym charakterem miasta. Z drugiej strony jednak Monitoring wskazuje, że tylko dla 2,4 % turystów uczestnictwo w imprezie kulturalno-rozrywkowej było celem podróży. Oznacza to, że mimo bogatej oferty kulturalnej miasta, rzadko stanowi ona główną motywację dla odwiedzających miasto.

Festiwale, pośród zróżnicowanej oferty kulturalnej, coraz częściej stanowią wizytówkę kulturalną miasta i to one są trzonem w strategiach rozwoju turystycznego, między innymi w *Strategii Rozwoju Miasta Torunia do roku 2020*. Taki charakter uczestnictwa w kulturze, w coraz większym stopniu kształtujący współczesną partycypację kulturalną, jest postrzegany jako szansa na wykreowanie marki miasta, a także przyciąganie publiczności poza-artystycznymi walorami imprez, np. Skyway Festival, podczas którego projekcje audiowizualne i świetlne nawiązują do astronomii i innych nauk ścisłych. Festiwal Skyway, efekt starań o tytuł Europejskiej Stolicy Kultury 2016, wpisuje się w ideę wielozmysłowego i doraźnego odbioru kultury. Jednak, w **bogatej ofercie festiwalowej**

Torunia, na którą składa się aż 46 imprez kulturalnych, do najważniejszych festiwali kulturalnych miasta wciąż należą wydarzenia *stricte* artystyczne, których przekłady zostały przedstawione w tabeli 13.

Tabela 13 Przykłady toruńskich festiwali

Festiwal	Organizator	Typ podmiotu	Znaczenie dla miasta
Międzynarodowy Festiwal Filmowy „Tofifest”	Fundacja Biuro Kultury Teatr Baj Pomorski	Organizacja pozarządowa, instytucja publiczna	Festiwal prezentujący ambitne przedsięwzięcia i nietuzinkowych, młodych twórców z całego świata.
Międzynarodowy Festiwal Teatralny „Kontakt”	Teatr im. Wilama Horzycy	Instytucja publiczna	Jeden z najważniejszych festiwali teatralnych w kraju, pozwalający na przegląd przedstawień teatralnych z całego świata.
Artus Jazz Festiwal Forte Arus Festiwal Tuba Satyrica	Centrum Kultury „Dwór Artusa”	Organizacja publiczna	Centrum Kultury „Dwór Artusa” jest podmiotem organizującym najwięcej imprez artystycznych, reprezentujących różne dziedziny sztuki oraz jest siedzibą Toruńskiej Orkiestry Symfonicznej.
Festiwal PROBALTICA	Fundacja Europejskiej Akademii Sztuki, Zespół Kameralny MULTICAMERATA	Organizacja pozarządowa, Podmiot prywatny	Promowany przez Komisję Europejską festiwal jest przykładem wcielania w życie idei integracji europejskiej, promując kulturę krajów nadbałtyckich.
CoCArt Music Festival	Centrum Sztuki Współczesnej	Instytucja publiczna	Wydarzenie istotne w swej unikalności, jako międzynarodowe spotkanie muzyków reprezentujących nowe trendy współczesnej awangardy i muzyki eksperymentalnej.
Jazz Od Nowa	Akademickie Centrum Kultury i Sztuki OD NOWA	Podmiot prywatny	Festiwal łączy artystów mainstreamu, jak i bardziej alternatywnych odmian jazzu. Goszcząc takich artystów, jak T. Stańko, M. Urbaniak, W. Nahorny oraz A. Makowicz, wydarzenie zyskało dużą renomę.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji ze stron internetowych festiwali

Kultura jako impuls rozwojowy dla potencjału innowacyjnego

Znaczenie kultury dla rozwoju społecznego i gospodarczego jest obecnie jednym z kluczowym obszarów badań, a także wyznacznikiem celów polityk kulturalnych. W ostatnim dziesięcioleciu utrwalił

się pogląd o ekonomicznym znaczeniu kultury, opisany w szeroko spopularyzowanych raportach KEA European Affairs *The economy of culture in Europe* (2006) oraz United Nations Conference on Trade and Development *Creative Economy Report* (2010). Zarówno te raporty, jak i inne opracowania dotyczące wpływu kultury na ekonomię, np. teoria klasy kreatywnej Richarda Floridy, doprowadziły do rozprzestrzenienia się teorii o pozytywnym wpływie kultury i sztuki na kreatywność, a w konsekwencji przyczyniania się do innowacyjności. Wpływ ten odbywa się na wielu poziomach, w uproszczeniu zaś można stwierdzić, że z jednej strony kreatywność indywidualna rozwijana jest poprzez kontakt ze sztuką, z drugiej zaś przenikanie się kultury i przedsiębiorczości doprowadza do powstania innowacyjnych pomysłów i rozwoju tzw. przemysłów kreatywnych.

Potencjał kultury jako zasobu ekonomicznego, połączonego z innowacyjnym i kreatywnym działaniem został dostrzeżony w *Raporcie o stanie kultury w Toruniu*. Przede wszystkim jednak jako cel strategiczny rozwoju kultury w Toruniu postrzegać należy nie tyle działania biznesowe w sferze kultury, co współpracę podmiotów reprezentujących różne sektory. W tym względzie warto uwzględnić dwa pola wzajemnego wpływu: kultury i nauki oraz kultury i biznesu.

Kultura i Nauka: Intensyfikacja współpracy kultury i nauki jest jednym z celów strategicznych *Strategii Rozwoju Kultury Miasta Torunia do roku 2020*, na drodze do rozwoju Torunia jako „siedziby kreatywnych podmiotów kultury”. Toruń, miasto związane z osobą Mikołaja Kopernika, jest nierozzerwalnie związane z nauką i kulturą jednocześnie. Oba te obszary cechuje twórcze myślenie i innowacyjność działania. **Relacje kultury i nauki powinny być pogłębiane poprzez wspólne projekty badawcze i kulturalne.** Jednym z istniejących przykładów jest Toruński Festiwal Kultury i Sztuki, organizowany przez Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Urząd Miasta Torunia oraz Towarzystwo Naukowe w Toruniu, podczas którego następuje popularyzacja nauki i sztuki wśród mieszkańców Torunia i regionu. Częścią tego wydarzenia są programy edukacyjno-artystyczne dla całej rodziny, których tematyka obejmuje obszary na styku różnych dziedzin, np. neurohistoria sztuki. Ponadto, niektóre instytucje tak jak CSW, podejmują inicjatywy z pogranicza różnych obszarów.

Kultura i Biznes

Instytucje kultury i organizacje pozarządowe w sektorze kultury poszerzają pole swojej działalności, inicjując współpracę z podmiotami biznesowymi. Podstawową motywacją do wchodzenia w tego rodzaju współpracę jest dla podmiotów kultury możliwość pozyskiwania dodatkowych środków finansowania. Najbardziej popularną formą współpracy z biznesem jest sponsoring, czyli pozyskiwanie środków na działalność w zamian za promowanie marki darczyńcy. W nawiązywaniu tego rodzaju współpracy szczególnie aktywni są organizatorzy imprez masowych. Należy jednak wziąć pod uwagę fakt, że festiwale mają większą szansę na zdobycie sponsorów niż instytucje kultury, ze względu na większy potencjał promocyjny. Kilkudziesięciu sponsorów wspiera Międzynarodowy Festiwal Filmowy Toffest, ale zaledwie kilku sponsorów pozyskał Festiwal Muzyki i Sztuki Krajów Bałtyckich PROBALTICA, czy Międzynarodowy Festiwal Teatralny „Kontakt”. Dobrym przykładem w pozyskiwaniu sponsorów jest Centrum Sztuki Współczesnej, które wypracowało profesjonalną ofertę dla partnerów, proponując im różne poziomy zaangażowania we wspieranie instytucji: Mecenas, Sponsor, Partner lub Patron. Nie ulega wątpliwości, że wsparcie biznesu, choć ważne źródło finansowania, stanowi jedynie dopełnienie budżetów publicznych instytucji kultury.

Jednak w relacji kultury i biznesu tkwi potencjał, który, choć realizowany przez kilka toruńskich podmiotów kultury, nadal pozostaje niewykorzystany, tzn. tworzenie partnerstw z biznesem. Partnerstwa polegają na realizowaniu wspólnych projektów, gdzie obie strony partycypowałyby w tworzeniu założeń i ich wdrażaniu. Ponadto, innowacyjną współpracę z biznesem rozwinął Teatr Wiczy, który partnerom biznesowym, zamiast przestrzeni na logotypy, proponuje realizację „warsztatów artystycznych” opartych na technikach happeningu, pantomimy, sztuki cyrkowej, scenek dramatycznych itp. Teatr Wiczy współpracując w ten sposób z, m.in. Citroën Polska, TP S.A., czy Rotary Club, wpisuje się w zyskujący na popularności w Europie trend współpracy kultury i biznesu z wykorzystaniem tzw. interwencji artystycznych. Polegają one na czerpaniu inspiracji i pobudzaniu

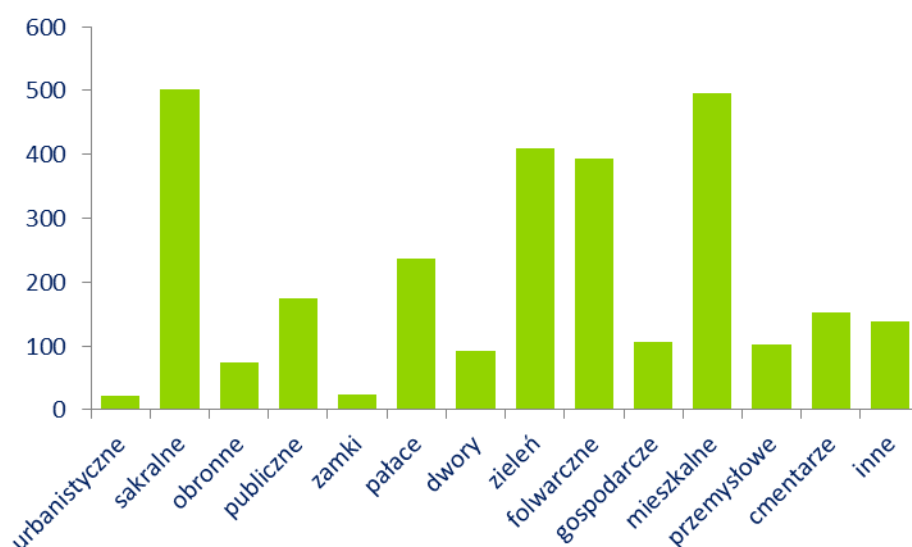
twórczego myślenia, ćwiczenia percepcji oraz rozwijaniu pracy w grupie przy użyciu technik zaczerpniętych z różnych dziedzin sztuki. Jest to forma współpracy wykorzystywana przede wszystkim przez organizacje pozarządowe i prywatne, dając artystom możliwość działania w nowych obszarach i pozyskiwania nowych źródeł dochodów.

3 Bogactwo zasobów kulturowych atutem TOF w kontekście rozwoju turystyki

W województwie kujawsko-pomorskim znajduje się 2926 zabytków wpisanych do Rejestru zabytków⁸⁷.

Kategorie zabytków znajdujących się na terenie województwa przedstawia poniższy wykres.

Wykres 46. Rejestr zabytków nieruchomych w podziale na kategorie obiektów w województwie kujawsko-pomorskim

Źródło: Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2013–2016, MKiDN, 2013 r.

Znaczna część obiektów zabytkowych jest położona w obszarze funkcjonalnym.

Wśród typów cennych obiektów znajdują się:

- Budowle sakralne: kościoły, synagogi, kaplice, cmentarze
- Kamienice i budynki użyteczności publicznej
- Zespoły dworsko-parkowe
- Zamki i fragmenty murów miejskich
- Zabudowa staromiejska dawnych rynków miast oraz historyczne ulice
- Zabytki hydrotechniczne

⁸⁷ Stan na dzień 31.03.2013 r., Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2013–2016, MKiDN, 2013 r.

Mapa 11 Zestawienie obiektów wpisanych do rejestru zabytków z terenu województwa kujawsko-pomorskiego w latach 2009-2012

Źródło: Program Opieki nad Zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2013-2016

Torun posiada największą, po Krakowie, liczbę autentycznych zabytków sztuki i architektury gotyckiej w Polsce. Na średniowiecznym rynku i otaczających go ulicach znajduje się kilkaset gotyckich zabytków. O wartości toruńskich zabytków świadczy wpisanie toruńskiej starówki na listę Światowego Dziedzictwa Kultury UNESCO. W gminach okalających miasto rdzeń znajdują się przede wszystkim zabytki o charakterze sakralnym, ale także zabytkowe zespoły dworsko-pałacowe, spichlerze, czy ruiny zamków. Na terenie obszaru funkcjonalnego leży zamek krzyżacki - Zamek Bierzgłowski (gm. Łubianka), który dzięki pracom renowacyjnym trwającym od 1992 r. właściwie odzyskał swój dawny blask i stanowi aktualnie atrakcję turystyczną. Atrakcją turystyczną stanowią również zachowane na terenie województwa zespoły fortyfikacji m.in. w Toruniu.

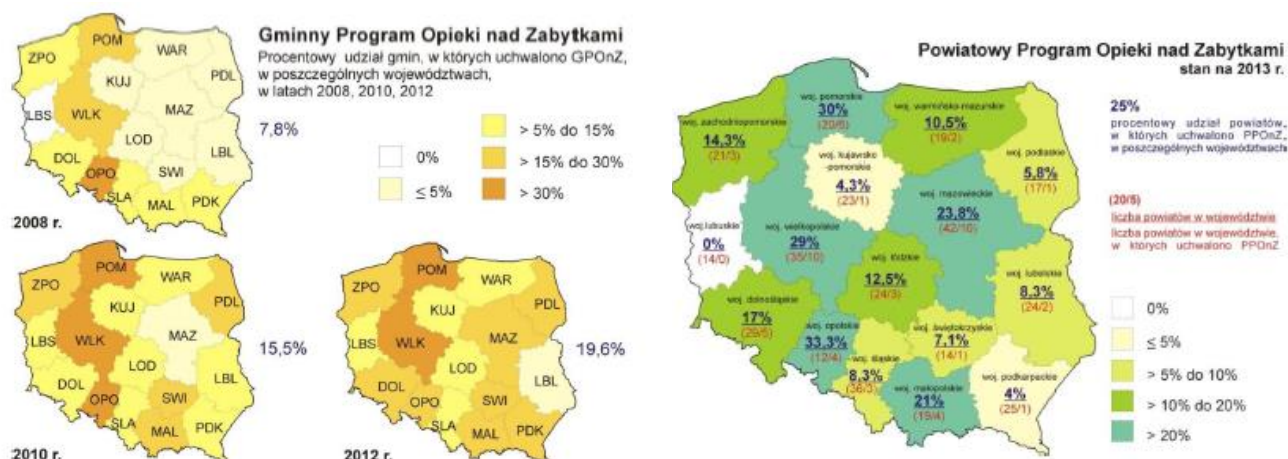
Zabytki wymagają renowacji i konserwacji. Pierwszy etap przywracania blasku zabytkom toruńskiej starówki pochłonął niemal 40 milionów złotych i był jednym z największych przedsięwzięć konserwatorskich w kraju. W kolejnym okresie programowania 2014-2020 planowane jest kontynuowanie prac konserwatorskich i renowacyjnych. Dalszej odnowie ma podlegać zarówno toruńska starówka, jak i m.in. architektura Bydgoskiego Przedmieścia, Park Forteczny na Skarpie, zagospodarowanie fragmentu średniowiecznego nabrzeża portowego na Wiśle, rewitalizacja historycznego systemu forteczno-wodnego (obejmuje on swoim zakresem przeprowadzenie prac konserwatorskich Grodzy V i Grodzy VI z urządzeniami hydrotechnicznymi, odbudowę układu fosy przy ul. Podgórskiej oraz rewitalizację otoczenia, Fort IV im. Stanisława Żółkiewskiego, Fort św. Jakuba z Parkiem Glazja, Fort VI im. Jaremy Wiśniowieckiego). Prace konserwatorskie posiadanych

Przez obszar funkcjonalny przebiegają liczne szlaki turystyczne. Są wśród nich szlaki historyczne, m.in. szlaki walk i męczeństwa z okresu II wojny światowej i stalinizmu. Program zakładający rozwój szlaków jest realizowany pod auspicjami Samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Chęć realizacji projektów polegających na przygotowaniu kolejnych odcinków szlaku walk i męczeństwa zgłosiły gminy TOF. Główne działania, które miałyby być realizowane w ramach projektów to nie tylko inwentaryzacja, uporządkowanie i zagospodarowanie terenu wzdłuż szlaku, monitoring i oświetlenie, oznakowanie szlaku, ale także działania edukacyjne skierowane do dzieci.

Podobne turystyczne szlaki tematyczne można stworzyć np. w oparciu o zachowane zespoły dworskie i pałacowe, czy też obiekty pozostawione w formie „trwałej ruiny”, które uzupełniane o niezbędną infrastrukturę turystyczną będą skutecznie przyciągać nie tylko mieszkańców obszaru funkcjonalnego w czasie weekendowych wycieczek, ale także turystów spoza regionu.

Ochrona dziedzictwa kulturowego staje się coraz bardziej istotna w planowaniu rozwoju gmin. Zasady opieki nad zabytkami zostały określone w Ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. Nr 162 z 17 września 2003, poz. 1568 z późniejszymi zmianami). W celu stworzenia warunków niezbędnych do realizacji ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, ustawa nakazuje również tworzenie na okres czterech lat programów opieki nad zabytkami na szczeblu krajowym, wojewódzkim, powiatowym i gminnym. Podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami jest ewidencja zabytków. Programach Opieki nad Zabytkami. Program taki posiada miasto Toruń. Od kilku lat wzrasta również liczna gminnych programów opieki nad zabytkami. Powiatowy program opieki nad zabytkami posiada również Powiat Toruński.

Mapa 13 Liczba obowiązujących gminnych i powiatowych programów opieki nad zabytkami w latach 2005–2013

Źródło: Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2013–2016, MKiDN, 2013 r.

W programach opieki nad zabytkami nie tylko zostały zinwentaryzowane zabytki wymagające prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich oraz wymagające zabezpieczenia, ale także wskazano kierunki głównych działań takie jak:

- Zachowanie dziedzictwa kulturowego
- Wzrost świadomości społecznej dla ochrony dziedzictwa kulturowego
- Wzrost konkurencyjności regionu
- Promocja walorów kulturowych i tradycji regionu

2.5. Opieka zdrowotna

Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	Niezadawalający poziom zdrowia oraz dostęp do opieki medycznej w TOF • Wśród dzieci do 18 roku życia dominują takie schorzenia jak zaburzenia refrakcji i akomodacji oka, otyłość, zniekształcenia kręgosłupa. W województwie wzrósł wskaźnik osób, u których stwierdzono nowotwory, niedokrwistość, choroby tarczycy, cukrzycę, dychawicę oskrzelową • Wśród osób powyżej 19 roku życia wzrosła zachorowalność na nowotwory, choroby tarczycy, cukrzycy, niedokrwistość, choroby obwodowego układu nerwowego, dychawicę oskrzelową, przewlekły nieżyt oskrzeli, choroby układu trawienia. • Dominującą przyczyną zgonów na omawianym obszarze są choroby układu krążenia oraz nowotwory • Niezbędna jest poprawa jakości i dostępności do świadczeń medycznych
2	Niezadawalający stan infrastruktury opieki medycznej • W obszarze funkcjonalnym znajduje się 9 odmiotów świadczących stacjonarne i całodobowe usługi szpitalne • Obiekty budowlane użytkowane przez szpitale są w znacznym stopniu wyeksploatowane i wymagają nakładów finansowych na ich odtworzenie • Pogorszył się dostęp do SOR
3	Niedobór kadr medycznych • Liczba personelu medycznego zatrudnionego na badanym obszarze jest niższa niż średnia krajowa • Istnieją znaczne niedobory kadrowe. Wskazuje się, że jedną z przyczyn takiej sytuacji jest emigracja absolwentów medycyny, jak również brak płynnej zmiany pokoleniowej lekarzy. • Istnieje zróżnicowanie w zakresie dostępności do lekarzy POZ w poszczególnych powiatach i gminach
4	Konieczność stworzenia kompleksowego, jednolitego systemu koordynującego pracę wszystkich podmiotów i instytucji odpowiadających za opiekę zdrowotną • Występuje niski poziom współpracy w zakresie świadczeń zdrowotnych i profilaktyki pomiędzy jednostkami ochrony zdrowia, ośrodkami naukowymi, dydaktycznymi, jednostkami samorządu terytorialnego oraz podmiotami systemu opieki zdrowotnej.

Zdrowe społeczeństwo ma ogromne znaczenie dla rozwoju społeczno-ekonomicznego regionu, dlatego trzeba dążyć do poprawy poziomu zdrowia oraz zapewnienia równego dostępu do opieki medycznej dla wszystkich obywateli.

Bardzo istotne dla zabezpieczenia opieki zdrowotnej są zmiany w liczebności i strukturze poszczególnych grup ekonomicznych, wskazujące na starzenie się populacji i wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym. Zgodnie z prognozami, do 2035 r. liczba ludności obszarów podmiejskich będzie rosła, przy jednoczesnym spadku liczby ludności w Toruniu. Prognozuje się także spadek ogólnej liczby osób w całym województwie (o 8,3%).

Obszar charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem w zakresie zdrowotności i zapadalności na różnego rodzaju choroby.

1 Niezadawalający poziom zdrowia oraz dostęp do opieki medycznej

Stan zdrowia dzieci i młodzieży do lat 18

W strukturze schorzeń dzieci i młodzieży do 18 roku życia przypadających na 10 tys. mieszkańców we wszystkich powiatach w województwie dominują zaburzenia refrakcji i akomodacji oka, otyłość, zniekształcenia kręgosłupa oraz dychawica oskrzelowa. W województwie wzrósł wskaźnik osób, u których stwierdzono nowotwory, niedokrwistość, choroby tarczycy, cukrzycę, dychawicę oskrzelową,

na 1000 mieszkańców na przełomie lat 2008-2012. Niemniej jednak poziom ten spadł dla dwóch dominujących schorzeń – zaburzeń refrakcji i akomodacji oka oraz zniekształceń kręgosłupa. Nieco mniej jest także stwierdzonych przypadków alergii pokarmowej.

Stan zdrowia ludności powyżej 19 roku życia

W badanej grupie wiekowej zdecydowanie największym problemem są choroby układu krążenia. Wskaźnik stwierdzonych chorób dla województwa przyjął wartość 1354 osób dorosłych/10 tys. mieszkańców w 2008 roku i wzrósł o 560 w 2012 r. W powiecie i mieście Toruniu w ww. okresie zwiększyła się liczba osób chorych na tego typu schodzenia i w 2012 r. osiągnęła wartość aż 2780 os./10 tys. mieszkańców. Często występującym schorzeniem są także choroby układu mięśniowo-kostnego i tkanki łącznej. Powyższe schorzenia występowały w powiecie toruńskim w liczbie 1204/10tys. osób. Na przestrzeni lat 2008-2012 wzrosła także zachorowalność na nowotwory, choroby tarczycy, cukrzycy, niedokrwistość, choroby obwodowego układu nerwowego, dychawicę oskrzelową, przewlekły nieżyt oskrzeli, choroby układu trawienia. Tendencję spadkową w latach 2008-2012 charakteryzował się natomiast wskaźnik dotyczący osób zdiagnozowanych z gruźlicą.

Dominującą przyczyną zgonów w całym obszarze TOF są choroby układu krążenia oraz nowotwory.

Niezadowalający stan infrastruktury opieki medycznej

2

Specjalistyczna opieka zdrowotna w TOF ulokowana jest głównie na terenie samego miasta Torunia. Funkcjonują tam (dokładnie w powiecie toruńskim) 4 podmioty publiczne oraz 5 niepublicznych. W głównej mierze są to szpitale wielospecjalistyczne.

Z analizy pozyskanych danych wynika, iż obiekty budowlane użytkowane przez szpitale są w znacznym stopniu wyeksploatowane i wymagają nakładów finansowych na ich odtworzenie. Przykładem tego stanu rzeczy jest NZOZ Szpital Specjalistyczny „Matopát” w Toruniu, czy Wojewódzki Ośrodek Lecznictwa Psychiatrycznego w Toruniu.

Zmiany legislacyjne wprowadzone rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 20 grudnia 2012 r. (Dz. U. z 2013 r., poz. 15) określają nowe standardy postępowania medycznego w anestezjologii i intensywnej terapii. Fakt ten obliuguje podmioty do dokonania zmian dostosowujących. Na całym obszarze funkcjonalnym wskazuje się na niewystarczające zabezpieczenie stanowiskowe populacji dorosłych. Niezależnie od koniecznego doposażenia stanowiskowego planowane jest wprowadzenie zmian organizacyjnych. Model opieki nad osobami w stanach zagrożenia oparty byłby o Szpitalne Oddziały Ratunkowe – w rozwiązaniu tym wskazuje się na aspekt ekonomiczny i wzrost dostępności do świadczeń z zakresu anestezjologii i intensywnej terapii.

Liczba łóżek w szpitalach ogólnych na obszarze funkcjonalnym na przełomie lat 2008-2012 nieznacznie wzrosła. Wskaźnik tej liczby przypadającej na 10 tys. mieszkańców w województwie kujawsko-pomorskim wynosi 45,3 i jest niższy, niż dla średniej Unii Europejskiej – 53 łóżka/10 tys. oraz Polski – 66 łóżek/10 tys.

Działalność ambulatoryjna oraz ratownictwo medyczne

Na obszarze funkcjonalnym BTOF w 2012 r. znajdowało się 319 placówek ambulatoryjnej opieki zdrowotnej. Był to wzrost o ponad 30% względem 2008 r. W Toruniu mieści się ich 74. Liczba udzielanych porad przypadająca na jednego mieszkańca w Toruniu wynosi: 8,9.

W regionie coraz większy udział w placówkach ambulatoryjnych mają placówki niepubliczne – w 2011 r. placówek publicznych było 19%, a w 2008 – 28%.

W ostatnich latach w województwie kujawsko – pomorskim nastąpiło zmniejszenie ilości szpitalnych oddziałów ratunkowych. W następstwie ww. zmiany pozostałe SORy odnotowały zwiększenie obciążenia dobowego. Wydłużył się także czas oczekiwania na dostęp do świadczeń medycznych. Zgodnie ze Zintegrowanym Programem Ratownictwa Medycznego – 1 szpitalny oddział ratunkowy

miał przypadać na 150 tysięcy mieszkańców, natomiast aktualnie w województwie na 1 SOR przypada 209 774 mieszkańców⁸⁸.

Zespoły ratownictwa medycznego podległe WSPR w Toruniu w 2012 roku wyjeżdżały do wezwań, w których występowało zagrożenie życia o 2,98% częściej w porównaniu do 2011 roku. W Toruniu mediana czasu wynosi 5,00 min. (w porównaniu do roku 2011 - 3,56 min.) i jest to jeden z najlepszych czasów w województwie (dla województwa w roku 2012 - 6,39, w 2011 – 5,26 minut).

3

Niedobór kadr medycznych

Poziom wykształcenia oraz liczebność kadr medycznych ma istotne znaczenie dla funkcjonowania opieki zdrowotnej. W interesie państwa oraz każdego regionu jest zorganizowanie systemu kształcenia kadr medycznych w sposób zapewniający wyspecjalizowaną kadrę medyczną w liczbie umożliwiającej szybki i skuteczny dostęp do profesjonalnie udzielanych świadczeń zdrowotnych wszystkim obywatelom bez względu na ich miejsce zamieszkania oraz rodzaj schorzenia.

Liczba personelu medycznego zatrudnionego na badanym obszarze jest niższa niż średnia krajowa. Na podstawie zebranych danych można wnioskować, iż badane grupy personelu medycznego należą do deficytowych, pomimo zauważanej pozytywnej tendencji między rokiem 2008 i 2012.

Tabela 40 Wskaźnik zatrudnienia wybranego personelu medycznego w latach 2008 i 2012 na 10 tys. ludności⁸⁹.

Powiat	Lekarze		Lekarze dentyści		Pielęgniarki		Położne	
	2008	2012	2008	2012	2008	2012	2008	2012
Miasto Toruń	29,5	34,1	4,9	5,2	67,9	68,6	7,8	7,4
Powiat toruński	4,8	5,1	2,1	1,7	11,8	12,6	1,8	2,6
Województwo kujawsko-pomorskie	18,1	20,9	2,9	3,1	45,2	49,7	6	6
POLSKA	20,5	21,5	3,3	3,2	48	51,9	5,7	6,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: Wydział Zdrowia – Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy, 2014 r.

W mieście Toruniu i powiecie toruńskim nastąpił wzrost zatrudnienia w grupie lekarzy i pielęgniarek. W odniesieniu do pozostałych grup sytuacja jest bardziej zróżnicowana. Zmiany procentowe w omawianym zakresie przedstawia poniższa tabela.

⁸⁸ Plan Działania Systemu Państwowe Ratownictwo Medyczne dla Województwa Kujawsko Pomorskiego

⁸⁹ Zieloną czcionką zaznaczono wartości, dla których nastąpił wzrost względem 2008 r., natomiast czerwonym wartości, dla których nastąpił spadek względem 2008 r.

Tabela 41 Zmiana zatrudnienia na przełomie lat 2008-2012 w poszczególnych zawodach

Powiat	Lekarze	Lekarze dentyści	Pielęgniarki	Położne
Miasto Toruń	14,6 %	4,9 %	0,1 %	-6,2 %
Powiat toruński	-15 %	13,3 %	14,5 %	52,9 %
Województwo kujawsko-pomorskie	16,9 %	9,5 %	11,6 %	1,4 %
POLSKA	4,3 %	7,3 %	3,7 %	5,3 %

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: Wydział Zdrowia – Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy, 2014 r. oraz Banku Danych Lokalnych

Liczba lekarzy, lekarzy dentyistów oraz pielęgniarek w województwie rosła szybciej, niż średnio w Polsce. Natomiast zatrudnienie wśród liczby położnych wzrosło nieznacznie, liczba ta była mniejsza niż w kraju.

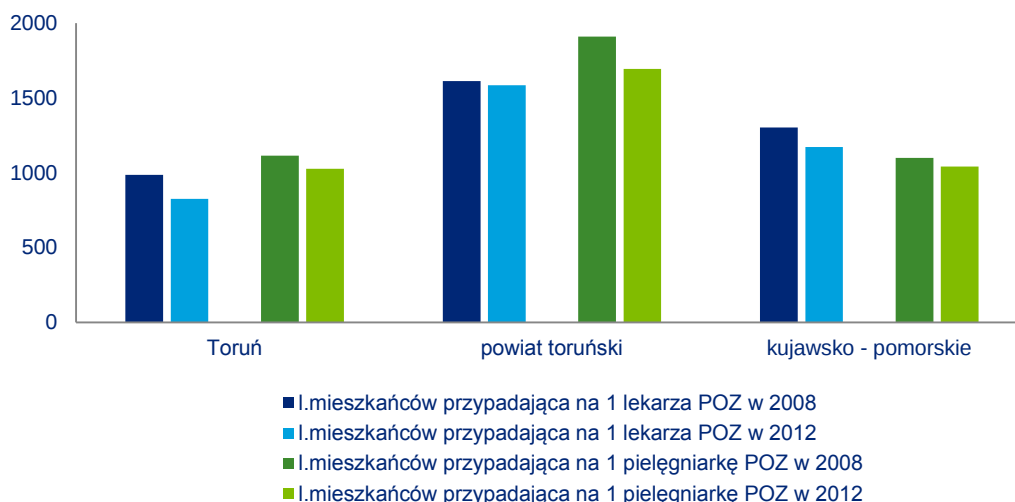
Specjaliści w zawodach medycznych to osoby z I i II stopniem specjalizacji oraz osoby, które uzyskały specjalizację zgodnie z przepisami Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 2 stycznia 2013 r. w sprawie specjalizacji lekarzy i lekarzy dentyistów (Dz. U. 2013.26). Ogólna liczba specjalistów zatrudnionych w placówkach ochrony zdrowia w województwie kujawsko-pomorskim wynosiła 3664 i wzrosła w porównaniu z 2009 r. o 235. Na terenie miasta Torunia liczba lekarzy specjalistów stanowiła 82,5% ogółu specjalistów (rok 2012 r).

Wskaźnik ten jest znacząco wyższy dla powiatów w tym dla toruńskiego i wynosi 96,1%.

W województwie kujawsko-pomorskim w 2012 r. najwyższy odsetek lekarzy specjalistów stanowili lekarze chorób wewnętrznych (14,6%), pediatrii (9,8%), medycyny rodzinnej (8,6%). Najwyższy przyrost zatrudnienia między 2009 i 2012 rokiem zarejestrowano wśród lekarzy medycyny rodzinnej (+49), natomiast spadek wśród lekarzy położnictwa i ginekologii (-36). Pomimo powyższych zmian, w całym obszarze funkcjonalnym istnieją znaczne niedobory kadrowe. Wskazuje się, że jedną z przyczyn takiej sytuacji jest emigracja absolwentów medycyny, jak również brak płynnej zmiany pokoleniowej lekarzy. W przypadku lekarzy dentyistów specjaliści stanowili w 2012 r. w województwie kujawsko-pomorskim 68,5 %.

Zdrowie mieszkańców uzależnione jest od jakości i dostępności do usług medycznych. Dostęp do odpowiedniej liczby lekarzy podstawowej opieki zdrowotnej daje szansę na poprawienie komfortu opieki. Według zarządzenia Narodowego Funduszu Zdrowia Nr 85/2011/ DSOZ liczba osób objętych opieką przez jednego lekarza nie powinna przekraczać 2750 osób. Istotnym problemem jest zróżnicowanie w zakresie dostępności do lekarzy POZ w powiatach i gminach. Lekarze koncentrują swoje praktyki w dużych ośrodkach miejskich, np. w Toruniu, gdzie na 1 lekarza w 2012 r. przypadało 824 pacjentów, (czyli 3 krotnie mniej niż norma), kosztem gmin znajdujących się w bezpośrednim sąsiedztwie.

Wykres 47. Liczba mieszkańców (wg faktycznego miejsca zamieszkania) przypadających na 1 lekarza oraz 1 pielęgniarkę POZ w 2008 i 2012 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: Wydział Zdrowia – Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy, 2014 r.

Podobnie, jak w przypadku lekarzy POZ liczba świadczeniobiorców objętych opieką przez jedną pielęgniarkę podstawowej opieki zdrowotnej nie powinna przekroczyć 2750 osób. W przypadku pielęgniarek nie odnotowano przekroczenia ww. normy w obszarze funkcjonalnym. Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w powiecie toruńskim, jednakże z tendencją do zwiększania się dostępności.

Finanse

Wyniki finansowe samodzielnych publicznych zakładów opieki zdrowotnej zależą w głównej mierze od dwóch czynników: po stronie przychodów – od poziomu finansowania przez Narodowy Fundusz Zdrowia, po stronie kosztów – od poziomu cen leków, tzw. mediów (energii elektrycznej, gazu, wody, telekomunikacji), cen innych usług zewnętrznych oraz wynagrodzeń pracowników.

Wysokość zobowiązań samodzielnych publicznych zakładów opieki stacjonarnej z oddziałami szpitalnymi w 2012 r. wynosiły 125,6 mln (łącznie suma dla 8 placówek: 5 szpitali w Bydgoszczy i 3 w Toruniu). 10% tej kwoty stanowiły zobowiązania wymagalne (wszystkie zobowiązania wraz z odsetkami, których termin płatności upłynął, a które nie są przedawnione lub umorzone). Wysokość zobowiązań samodzielnych publicznych zakładów opieki stacjonarnej bez oddziałów szpitalnych w 2012 r. wynosiła 10,3 mln (łącznie suma dla 25 placówek w województwie)⁹⁰.

Zgodnie z ustawą z dnia 5 czerwca 1998 r. do zadań własnych powiatu należy m.in. wykonywanie zadań publicznych w zakresie promocji i ochrony zdrowia. Z kolei ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych stanowi, że do zadań własnych gminy i powiatu w zakresie zapewnienia równego dostępu do świadczeń opieki zdrowotnej należy w szczególności opracowywanie i realizacja oraz ocena efektów programów zdrowotnych wynikających z rozpoznanych potrzeb zdrowotnych i stanu zdrowia mieszkańców gminy. Na terenie obszaru funkcjonalnego realizowanych jest 21 projektów profilaktycznych, w tym 1 przez Urząd Miasta

⁹⁰ Wydział Zdrowia – Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy, 2014 r.

Torunia⁹¹. Realizowane projekty mają na celu np. zwiększenie aktywności fizycznej ludności, wspieranie rozwoju i zdrowia fizycznego, poprawę sposobu żywienia ludności.

Szpitala zasilane są także z Programu Inwestycji Rozwojowych i Modernizacji dla Szpitali wojewódzkich na lata 2009-2016, którego nadrzędnym celem jest dostosowanie infrastruktury istniejących obiektów szpitali do wymogów prawa polskiego oraz z funduszy strukturalnych. Łączna wartość projektów zrealizowanych i w trakcie realizacji przez PIRiM dla szpitali wojewódzkich w całym BTOF to ok. 200 mln zł, w tym około 50 mln przypada na szpitale w TOF.

Dodatkowo z funduszy strukturalnych 2007-2013 Bydgosko Toruński Obszar Funkcjonalny zdobył 139 mln zł, z czego 97 mln zł w Bydgoskim Obszarze Funkcjonalnym, a 42 mln zł w Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym. Wynika to przede wszystkim z faktu, że większość placówek medycznych zlokalizowanych jest w Bydgoszczy.

4

Konieczność stworzenia kompleksowego systemu koordynującego pracę wszystkich podmiotów i instytucji odpowiadających za opiekę zdrowotną

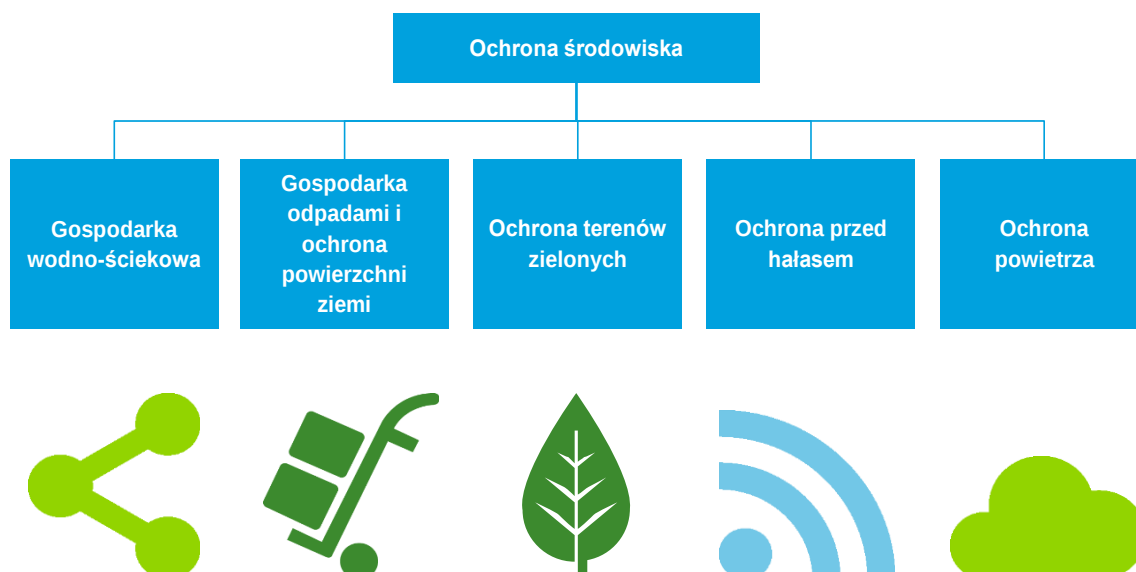
Dla całego obszaru funkcjonalnego powinien zostać opracowany jeden system koordynujący pracę wszystkich podmiotów i instytucji odpowiadających za opiekę zdrowotną. Dzięki temu możliwe byłoby dynamiczne dostosowywanie się do trendów demograficzno-epidemiologicznych kontrolowanie zapotrzebowania na usługi medyczne oraz efektywniejsze wydatkowanie środków finansowych i kierowanie ich zgodnie z rzeczywistymi potrzebami. Sprawny system wymiany informacji medycznej oraz statystycznej pomiędzy jednostkami mógłby zapewnić pacjentowi wcześniejszą diagnostykę (jeżeli w jego miejscu zamieszkania termin jest zbyt odległy) oraz kompleksowość leczenia. Należy także podjąć działania w kierunku optymalizacji kosztów administracyjnych działalności placówek ochrony zdrowia (np. centrum usług wspólnych w obszarze zakupów i obsługi administracyjnej).

⁹¹ Wydział Zdrowia – Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy, 2014 r.

2.6. Ochrona środowiska

Kluczowe obserwacje i wnioski z diagnozy	
1	W obszarze gospodarki wodnej i ściekowej występuje niedostateczna dostępność sieci kanalizacji sanitarnej. Istnieją znaczne dysproporcje pomiędzy terenami miast i pozostałymi obszarami. W niewystarczającym stopniu zaadresowana jest potrzeba utrzymania właściwych stosunków wodnych (na badanych terenach istnieje zagrożenie powodziowe).
2	W obszarze gospodarowania odpadami i ochrony powierzchni ziemi występuje ciągła potrzeba doskonalenia systemu gospodarki odpadami komunalnymi oraz dopasowywania go do rozwoju aglomeracji. Jednocześnie jednym z największych wyzwań TOF w zakresie ochrony powierzchni ziemi jest zagrożenie wynikające z odpadów zalegających na niezrekultywowanych terenach przemysłowych.
3	Tereny zielone stanowią dużą część TOF i stanowią wartościowe dziedzictwo. Ich ochrona oznacza: • Konieczność ochrony bioróżnorodności na terenach zielonych w miastach, • Zapotrzebowanie na poprawę dostępności obszarów zielonych dla mieszkańców, • Zapotrzebowanie na edukację ekologiczną.
4	W obszarze śródmiejskim miasta centralnego występują, niekiedy znaczne, przekroczenia dopuszczalnych poziomów hałasu.
5	Na obszarze TOF, szczególnie na terenie miasta rdzenia występują obszary nadmierne zanieczyszczonego powietrza. Przekroczenia dopuszczalnych stężeń gazów i cząstek stałych generowane są głównie ze źródeł energetycznych i komunikacyjnych.

Schemat 13 Ochrona środowiska - analizowane obszary

Źródło: Opracowanie własne

W ramach każdego z powyższych obszarów wskazane zostały kluczowe wyzwania oraz potrzeby inwestycyjne.

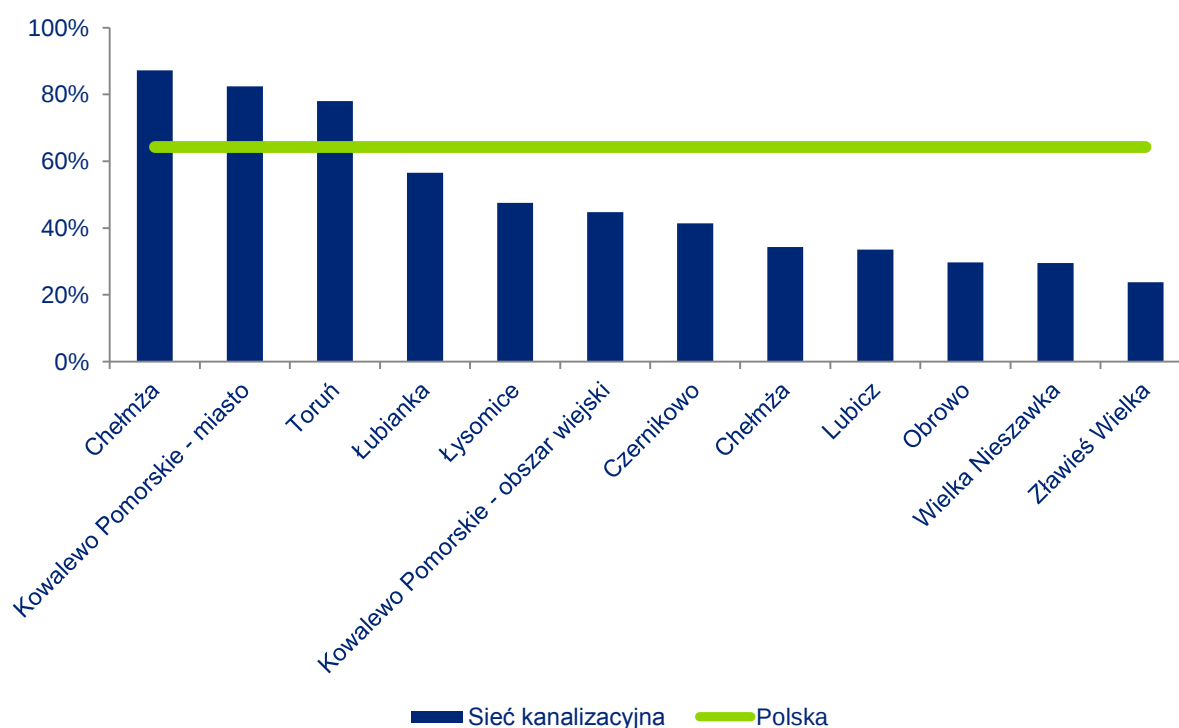
1

Gospodarka wodna i ściekowa

Na obszarze objętym analizą występują wyraźne dysproporcje pomiędzy rozwojem sieci kanalizacji sanitarnej a dostępnością sieci wodociągowej.

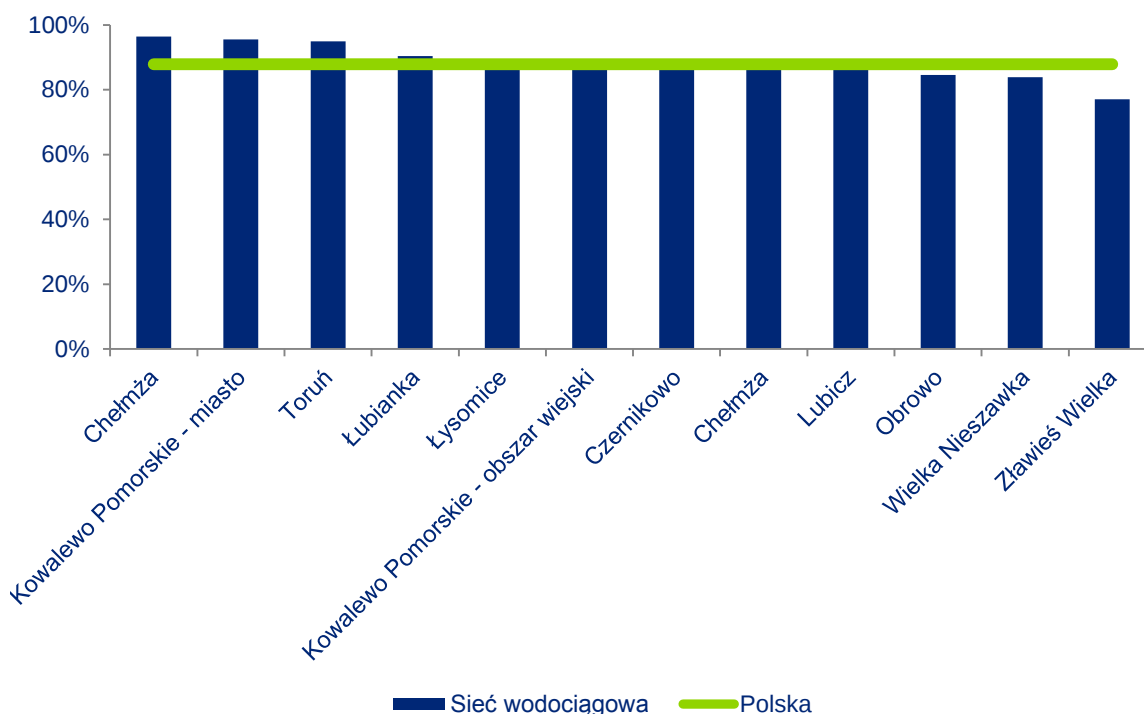
Na poniższym wykresie zaprezentowano stan rozwoju sieci kanalizacji sanitarnej na terenie Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Wykres 48 Odsetek mieszkańców mających dostęp do sieci kanalizacyjnej na terenie TOF w 2012 r.

Na kolejnym wykresie pokazany został stan rozwoju sieci wodociągowej na terenie Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Wykres 49 Odsetek mieszkańców TOF korzystających z instalacji wodociągowej w 2012 r.

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Odsetek gospodarstw posiadających dostęp do sieci kanalizacyjnej jest istotnie niższy, aniżeli gospodarstw z dostępem do sieci wodociągowej. Powoduje to konieczność stosowania zbiorników bezodpływowych, skutkiem czego może być:

- Zanieczyszczenie wód podziemnych, wynikające z eksploatacji podziemnych zbiorników bezodpływowych,
- Zanieczyszczenie gleb i powierzchni ziemi,
- Zanieczyszczenie wód powierzchniowych.

Stosowanie takiego typu zbiorników ma negatywny pośredni wpływ na organizmy wodne. Poprzez zaburzenie równowagi biologicznej wód może się także przyczyniać do eutrofizacji rzek i zbiorników wód powierzchniowych. Stwarza także zagrożenie zanieczyszczeniem ujęć wód dla potrzeb zaopatrzenia miasta. Zanieczyszczenie wód podziemnych może spowodować przedostanie się zanieczyszczeń do zasobów wody pitnej i uniemożliwienie ich dalszej eksploatacji.

Na skutek postępującej urbanizacji występuje także potrzeba usprawnienia odprowadzenia wód opadowych i ich retencjonowania. Niedostatecznie skuteczna sieć kanalizacji deszczowej może powodować lokalne podtopienia lub zalania obiektów po wystąpieniu intensywnych opadów.

2

Gospodarka odpadami i ochrona powierzchni ziemi

Systemy gospodarki odpadami opierają się o istniejącą infrastrukturę i odpowiadają bieżącym potrzebom w tym zakresie. Rozbudowa obszarów zamieszkania oraz zmiany struktury tych obszarów wymusza ciągle dostosowywanie systemu oraz poprawę jego dostępności. Brak takich działań powoduje zagrożenie niewydolnością systemu, co skutkuje wzrostem zagrożenia powstawania tzw. dzikich wysypisk lub pozbywania się odpadów w sposób nieuprawniony.

Kluczową inwestycją z punktu widzenia gospodarki odpadami na terenie TOF jest projekt budowy Zakładu Termicznego Przekształcania Odpadów Komunalnych. Zakład jest budowany na terenie

Bydgoszczy i ma służyć zarówno mieszkańcom aglomeracji bydgoskiej jak i toruńskiej. Zakład ma być gotowy z końcem 2015 r. Wydajność instalacji wyniesie 180 tys. ton/rok.

Jednym z największych wyzwań TOF w zakresie ochrony powierzchni ziemi jest zagrożenie wynikające z odpadów zalegających na niezrekultywowanych terenach przemysłowych. Brak pełnej wiedzy na temat stopnia i zakresu zanieczyszczeń na terenach przemysłowych powoduje zagrożenie zanieczyszczeniem wód Wisły i Bałtyku. Zanieczyszczenia w postaci odpadów przemysłowych czy substancji chemicznych poprodukcyjnych (których obecność na tych obszarach jest bardzo prawdopodobna) na skutek wypłukiwania przez wody opadowe mogą przedostawać się w głąb gruntu do wód podziemnych. Wraz ze spływem wód podziemnych zanieczyszczenia migrują, obejmując swym zasięgiem coraz większy obszar. W konsekwencji mogą zagrozić poziomom wodonośnym, które służą zaopatrzeniu mieszkańców w wodę. Mogą również przedostać się do wód rzeki Wisły i w dalszej kolejności do wód Bałtyku. Obecność zanieczyszczeń w wodach podziemnych eliminuje możliwość ich wykorzystania, a zanieczyszczenie wód rzeki Wisły i Bałtyku może mieć bardzo negatywny wpływ na życie i rozwój organizmów wodnych.

3

Ochrona terenów zielonych

Naturalne zbiorniki wodne i rzeki na terenie miast:

- Stanowią lokalne ekosystemy,
- Poprawiają lokalne stosunki wodne,
- Stanowią miejsca rekreacji i wypoczynku,
- Pełnią rolę korytarzy ekologicznych.

Naturalne zbiorniki wodne poza obszarami miast spełniają podobne funkcje jak w mieście, pełniąc jednocześnie w większym stopniu rolę siedlisk lub obszarów bytowania flory i fauny a także korytarzy ekologicznych.

Elementami środowiska w mieście są obszary zadrzewień, parki, zieleńce i ogrody. Brak ich ochrony spowoduje postępującą degradację, utratę ich funkcji przyrodniczych oraz utratę dostępności tych terenów dla ludzi. Skutkiem zaniechania działań w tym zakresie jest także utrata obszarów cennych z historycznego i kulturowego punktu widzenia. Dotyczy to w szczególności parków zabytkowych czy innych obszarów, gdzie występuje cenny starodrzew lub historyczne założenia parkowe. Utrzymanie terenów zielonych jest bardzo ważne także ze względu na spełnianie przez nie w wielu wypadkach funkcji korytarzy ekologicznych i enklaw bioróżnorodności.

Do elementów środowiska poza granicami miast zaliczyć możemy głównie obszary lasów, niezagospodarowane obszary łąk, zadrzewienia śródpolne. Brak ich ochrony spowoduje – tak jak w poprzednim przypadku – postępującą degradację, utratę ich funkcji oraz utratę dostępności tych terenów dla ludzi.

Brak zagospodarowania nabrzeży spowoduje zjawisko odwrócenia się miast od rzek. W Toruniu koryta rzek mają szczególne znaczenie jako element mogący łączyć i komunikować inne obszary i tereny zielone. Brak działań w tym obszarze może spowodować utratę unikalnego charakteru tej części przestrzeni miejskiej.

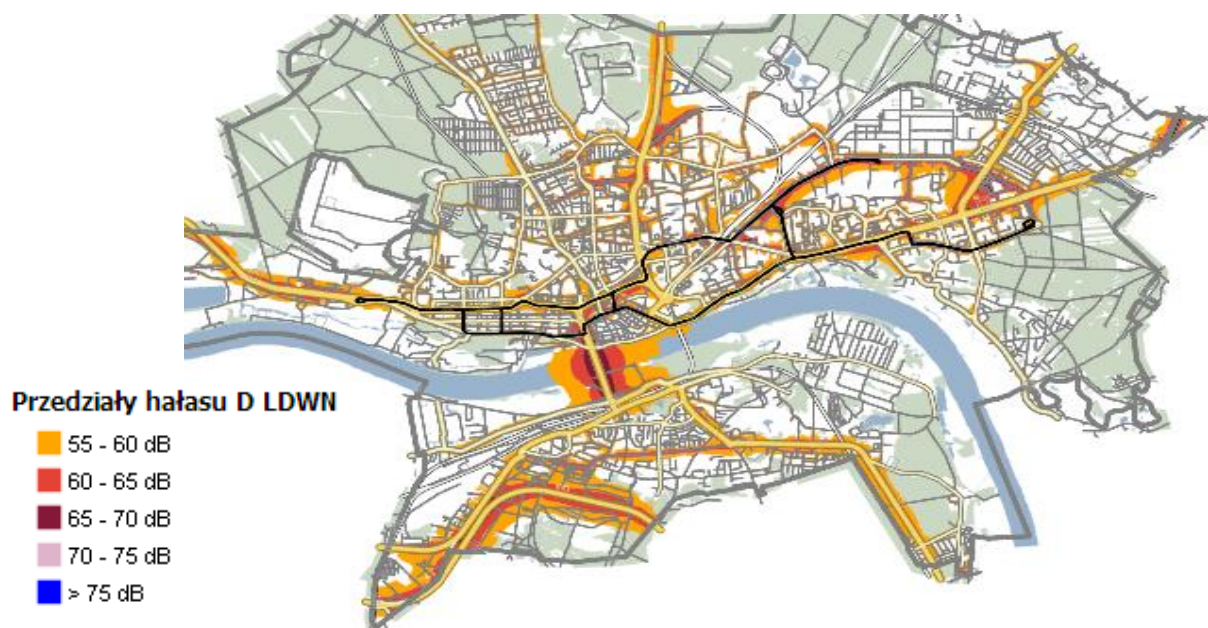
4

Ochrona przed hałasem

Jednym z najbardziej miarodajnych wskaźników stosowanych w mapach akustycznych jest długookresowy średni poziom dźwięku LDWN. Dopuszczalne wartości tego wskaźnika są różne w zależności od typu zabudowy i funkcji poszczególnych części obszaru miejskiego. I tak, przykładowo dla zabudowy jednorodzinnej wynoszą 64 dB, dla zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej 68 dB a dla zabudowy śródmiejskiej miast 70 dB. Wartości tego wskaźnika są określane w opracowywanych dla miast mapach akustycznych.

Jak można zauważyć na poniższej mapie zakres występowania natężenia hałasu wyższego od podanych dopuszczalnych poziomów na terenie Torunia jest niewielki i dotyczy jedynie obszarów bezpośrednio sąsiadujących z głównymi trasami komunikacyjnymi.

Mapa 14 Poziom natężenia hałasu komunikacyjnego w Toruniu w 2012 r.

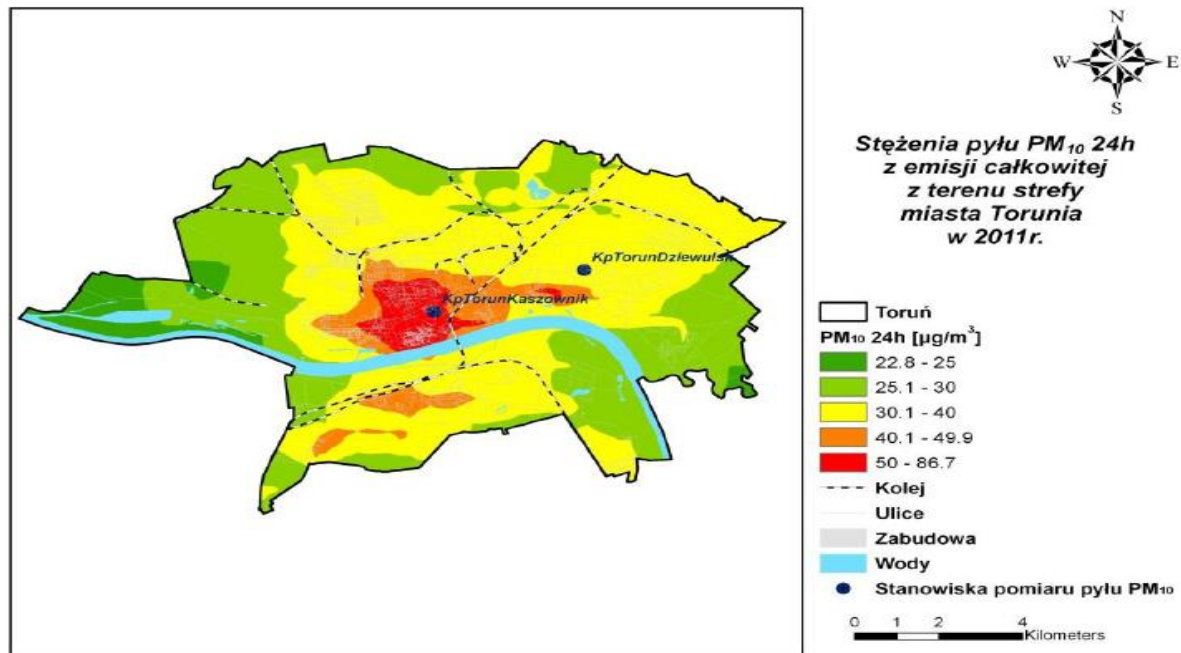
Źródło: Portal mapy akustycznej miasta Torunia

Hałas komunikacyjny wpływa bardzo negatywnie na komfort życia oraz na zdrowie człowieka. Długotrwałe przebywanie w obszarach o podwyższonym poziomie hałasu może powodować uczucie zmęczenia, rozdrażnienia. W skrajnych wypadkach może dochodzić do chorób słuchu lub stanów nerwicznych. Hałas wpływa także negatywnie na zwierzęta, ograniczając obszary ich bytowania. Brak działań na rzecz eliminacji źródeł hałasu lub działań ograniczających skutki hałasu może powodować zmniejszenie atrakcyjności terenów, na których występują takie przekroczenia. W skrajnych sytuacjach tereny trwale zagrożone nadmiernym hałasem są zagrożone ograniczeniem możliwości ich wykorzystania lub degradacją.

5 Ochrona powietrza

Na obszarze TOF, szczególnie na terenach miasta rdzenia występują obszary nadmierne zanieczyszczonego powietrza. Przekroczenia dopuszczalnych stężeń gazów i cząstek stałych generowane są głównie ze źródeł energetycznych i komunikacyjnych. Na poniższej mapie zobrazowany został poziom zanieczyszczenia powietrza na terenie Torunia.

Mapa 15 Poziom zanieczyszczenia powietrza cząstkami stałymi w strefie miasta Torunia w 2011 r.

Źródło: Aktualizacja Programu Ochrony Powietrza dla Strefy Miasto Toruń

Nadmierne zanieczyszczenie powietrza wpływa negatywnie na zdrowie i komfort życia w obszarach nim objętych. Substancje stanowiące zanieczyszczenie, jeśli występują w nadmiernych ilościach, skutkują zwiększeniem częstotliwości występowania chorób dróg oddechowych czy alergii. W niektórych sytuacjach mogą być również źródłem uciążliwości zapachowych. Powoduje to obniżenie samopoczucia osób narażonych na przebywanie w takich obszarach. Przyczyną takich zjawisk jest między innymi eksploatacja pieców oraz kotłów grzewczych starszego typu, w których paliwem jest węgiel i miał. Stosowanie nowoczesnych źródeł ciepła oraz włączanie obiektów do zintegrowanych sieci ciepłowniczych pozwala na eliminację tych zjawisk. Dodatkowym efektem tych działań jest ograniczenie możliwości spalania odpadów. Kolejnym źródłem tzw. niskiej emisji⁹² jest komunikacja samochodowa. Emisję ze źródeł komunikacyjnych pozwoli ograniczyć silne wspieranie rozwoju niskoemisyjnego transportu publicznego.

⁹² Niska emisja to emisja szkodliwych gazów i pyłów, generowana przez domowe piece grzewcze i lokalne kotłownie węglowe, gdzie węgiel o niskich parametrach spalany jest w sposób nieefektywny. Charakterystyczne jest to, że jest ona generowana przez liczne źródła, które oddają do atmosfery niewielkie ilości zanieczyszczeń. Innym źródłem niskiej emisji są środki komunikacji, a także wtórna emisja zanieczyszczeń, np. z dróg czy chodników.

3. Analiza SWOT

Niniejszy rozdział stanowi podsumowanie diagnozy przeprowadzonej dla TOF.

Poniżej zaprezentowana została analiza SWOT dla Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Do analizy zostały wykorzystane wyniki prac zrealizowanych w ramach szeregu badań i analiz przeprowadzonych dla poszczególnych obszarów tematycznych, zostały one następnie posegregowane na cztery grupy (cztery kategorie czynników strategicznych), zgodnie z powszechnie stosowaną metodologią SWOT:

- S (Strengths) – mocne strony: wszystko to, co stanowi atut, przewagę, zaletę regionu;
- W (Weaknesses) – słabe strony: wszystko to, co stanowi słabość, barierę, wadę regionu;
- O (Opportunities) – szanse: wszystko to, co stwarza dla analizowanego regionu szansę korzystnej zmiany;
- T (Threats) – zagrożenia: wszystko to, co stwarza dla analizowanego obiektu niebezpieczeństwo zmiany niekorzystnej.

3.1. Analiza SWOT

Tabela 42. Mocne i słabe strony, szanse i zagrożenia w analizowanych obszarach

Gospodarka i rynek pracy w tym aspekty społeczne	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
Gospodarka: • Konkurencyjny poziom wynagrodzeń na tle innych aglomeracji miejskich w kraju • Dobra dostępność transportowa regionu biorąc pod uwagę centralne położenie na mapie kraju • Rosnąca rozpoznawalność regionu jako lokalizacji inwestycji z sektora BPO/SSC	Gospodarka: • Niewielka dostępność terenów inwestycyjnych w parkach przemysłowych i technologicznych oraz terenów wchodzących w skład SSE • Niewielka dostępność dużych i nowoczesnych powierzchni biurowych • Niskie pokrycie obszaru TOF miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
	Niska skuteczność pozyskiwania inwestycji zagranicznych, obsługiwanych przez instytucje centralne.
Rynek pracy: Szeroka baza absolwentów szkół wyższych na terenie TOF lub w jego bezpośrednim sąsiedztwie	Rynek pracy: - Niski poziom dostosowania rodzaju i poziomu kwalifikacji do wymogów rynku pracy - Wysoka liczba osób długotrwale bezrobotnych - Odpływ dobrze wykształconej kadry do innych metropolii (Warszawa, Poznań, Gdańsk)
Aspekty społeczne: - Posiadanie dobrych praktyk w zakresie tworzenia długookresowych programów aktywizacji osób wykluczonych - Wysoka pozycja Torunia w rankingach jakości życia i zadowolenia z miejsca zamieszkania	Aspekty społeczne: - Brak systemowych rozwiązań w zakresie pomiaru efektywności interwencji służb społecznych (walka z uzależnieniami, bezrobociem) - Nieadekwatny system motywacyjny dla pracowników ww. służb - Niewystarczająca dostępność asystentów i opiekunów rodziny i osób starszych - Brak wystarczającej liczby miejsc w ośrodkach opieki całodobowej - Niski poziom zlecania na zewnątrz świadczenia usług pomocy/opieki społecznej

SZANSE	ZAGROŻENIA
Występowanie branż o zakorzenionej tradycji lokalnej (np. farmaceutyczna, przemysł elektromaszynowy, przemysł spożywczy) przy silnym wsparciu B+R – wyraźna „smart” specjalizacja	Starzenie się społeczeństwa przewidywane zwiększające się obciążenie systemu opieki społecznej
Dalsza poprawa skomunikowania TOF z innymi ośrodkami, jako wzmocnienie atrakcyjności poprzez lepszy dostęp do rynków metropolii takich jak: Warszawa, Poznań, Gdańsk	Rosnąca siła dojrzałych metropolii ościennych, jako zagrożenie dla konstytuującej się metropolii Bydgosko – Toruńskiej w zakresie drenażu kapitału ludzkiego i inwestycyjnego
Standaryzacja i zwiększenie poziomu współpracy jednostek nakierowanych na interwencję w sferze społecznej szansą na zwiększenie skuteczności	

SZANSE	ZAGROŻENIA
oddziaływania przy mniejszym budżecie	
- Kompleksowy program asysty w zakresie monitorowania losów osób objętych programami prowadzonymi przez służby działające w sferze społecznej jako narzędzie poprawy efektywności. - Poprawa dopasowania struktury kształcenia do potrzeb lokalnego rynku pracy	
Poprawa współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami, uczelniami wyższymi oraz instytucjami otoczenia biznesu	
Wzrost popularności kształcenia zawodowego i technicznego	

Transport i infrastruktura

Infrastruktura transportowa i teleinformatyczna

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
Sieć szlaków komunikacyjnych: - Ponadprzeciętnie rozwinięta infrastruktura drogowa i kolejowa - Przeprowadzone modernizacje linii kolejowych poprawiające ich stan i dopuszczalne prędkości - Bliskość europejskich szlaków wodnych E40 i E70	Sieć szlaków komunikacyjnych: - Ograniczona płynność ruchu na najbardziej obciążonych odcinkach - Niska jakość dróg (30% wymaga natychmiastowego remontu) - Brak szybkiego połączenia komunikacyjnego Bydgoszcz – Toruń - Niedostatecznie rozwinięte ciągi obwodowe miasta Torunia
Komunikacja publiczna: - Bezpośrednie połączenia kolejowe i autobusowe z największymi ośrodkami w kraju - Stosunkowo dobrze rozbudowany transport miejski w Toruniu - Rozbudowana siatka regionalnych i dalekobieżnych połączeń kolejowych - Konkurencyjne czasy przejazdów pociągów do największych miast w	Komunikacja publiczna: - Przestarzały tabor niespełniający wymogów niskoemisyjności - Niewielka liczba rozwiązań usprawniających transport (buspasy, rozwiązania z elementami ITS) - Uboga sieć transportu podmiejskiego - Niski poziom integracji różnych form transportu (Park & Ride, węzły multimodalne)

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
Polsce - Funkcjonujący port lotniczy w sąsiedniej Bydgoszczy obsługujący regularne połączenia międzynarodowe, a także połączenie z Warszawą - Realizacja wdrożenia etapu pierwszego projektu „Bilet metropolitalny”	Niski poziom zaufania mieszkańców do komunikacji publicznej
Ścieżki rowerowe: Wysoka świadomość atrakcyjności i potencjału rozwojowego związanego z transportem rowerowym	Ścieżki rowerowe: - Niezintegrowana i niespójna sieć ścieżek rowerowych - Braki w małej architekturze powiązanej ze szlakami rowerowymi - Niewystarczający poziom informacji/promocji dotyczącej korzystania ze ścieżek
	Zagadnienia dodatkowe z obszaru Infrastruktura: - Własność punktów oświetleniowych po stronie przedsiębiorstw energetycznych co utrudnia przeprowadzenie procesów ich modernizacji - Niski poziom współpracy operatorów z zarządcami transportu publicznego – brak właściwej integracji rozwiązań transportowych na poziomie TOF
Infrastruktura teleinformatyczna: - Wysoki stopień pokrycia dostępem do Internetu - łącznie (powyżej średniej krajowej biorąc pod uwagę także operatorów mobilnych) - Rozbudowana sieć światłowodowa na terenie miasta Torunia	Infrastruktura teleinformatyczna: - Wysokie zróżnicowanie w dostępie do Internetu (od 100% w Toruniu do 0% w niektórych miejscowościach obszaru TOF) - Relatywnie mała dostępność Internetu światłowodowego poza Toruniem

SZANSE	ZAGROŻENIA
Infrastruktura: - Budowa odcinków dróg ekspresowych S5 i S10 oraz podniesienie jakości i standardu istniejących dróg - Modernizacja linii kolejowych na obszarze całego kraju - Zmodernizowanie linii kolejowej łączącej Bydgoszcz z Toruniem i związany z tym krótki czas podróży między dwoma ośrodkami	Infrastruktura: - Niewystarczająca przepustowość istniejących dróg dla zwiększonego ruchu w przyszłości - Brak wystarczających środków dostępnych w przyszłości na utrzymanie infrastruktury drogowej - Planowanie kolejnych inwestycji infrastrukturalnych niespełniających standardów i dobrych praktyk, np.

SZANSE	ZAGROŻENIA
- Rozwój sieci dróg dla rowerów i budowa połączeń pomiędzy drogami już istniejącymi - Wysoka świadomość w powiatach na temat potrzeb w zakresie uzupełnienia infrastruktury sieci ścieżek rowerowych (wykonane odpowiednie dokumenty planistyczne)	budowa mostu miejskiego bez ścieżek rowerowych czy chodników itp. - Odkładana w czasie lub przeciągająca się budowa dróg ekspresowych - Niewystarczające monitorowanie potrzeb mieszkańców przy planowaniu inwestycji drogowych
Komunikacja publiczna: - Połączenie peryferyjnych dzielnic Torunia z centrum miasta dzięki nowym połączeniom realizowanym za pomocą transportu publicznego - Zakup nowoczesnego taboru - Integracja i koordynacja różnych form transportu publicznego - Pełne wprowadzenie systemu Biletu Metropolitalnego (Etap II – cały BTOF)	Komunikacja publiczna: - Dalszy odpływ pasażerów do komunikacji indywidualnej - Degradacja jakości taboru, niezabezpieczone środki na utrzymanie i wymianę taboru w budżecie miast - Niewykorzystywanie potencjału Portu Lotniczego w Bydgoszczy ze względu małą liczbę połączeń - Nieprzełożenie się dotacji dla przewoźnika lotniczego na korzyści gospodarcze dla regionu - Wzrost kosztów rozwoju infrastruktury transportu publicznego, np. poprzez coraz bardziej rygorystyczne standardy emisyjności
Infrastruktura teleinformatyczna: - II etap rozbudowy sieci światłowodowej na terenie województwa (+77km do 2015 r.) - Postępująca cyfryzacja procesów życia społecznego i gospodarczego	Infrastruktura teleinformatyczna: - Rosnąca cyberprzestępczość - Niedopasowanie jakości infrastruktury i jej pokrycia do zwiększających się potrzeb

Infrastruktura kubaturowa

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
Termomodernizacja: Istniejąca świadomość potrzeb dot. rewitalizacji i termomodernizacji (opracowane diagnozy)	Termomodernizacja: - Brak jednolitego systemu oceny potrzeb termomodernizacyjnych na terenie TOF (różne wskaźniki i mierniki) - Niska efektywność energetyczna budynków użyteczności publicznej (niewielka liczba obiektów zmodernizowanych z wdrożonymi systemami zarządzania energią) - Duży odsetek budynków wybudowanych w latach 1945 – 1970,

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
	w technologiach niespełniających współczesnych standardów Wysoki poziom wskaźników niskiej emisji wpływających negatywnie na poziom życia mieszkańców
Rewitalizacja aspekty społeczne: Duże doświadczenie w realizacji projektów rewitalizacyjnych finansowanych z funduszy zewnętrznych w perspektywie (2007-2013)	Rewitalizacja aspekty społeczne: - Występowanie obszarów, w których zdiagnozowano istotne problemy społeczno-gospodarcze (zagrożenie wykluczeniem), głównie w zakresie bezrobocia długotrwałego oraz degradacji tkanki miejskiej (obszary do rewitalizacji) - Wysoki odsetek osób pobierających zasiłki z pomocy społecznej, zasiłki dla bezrobotnych
Rewitalizacja aspekty infrastrukturalne: - Świadomość wagi kompleksowego oddziaływania na przestrzeń publiczną - Posiadanie wartościowych zasobów urbanistycznych stanowiących kulturowe dziedzictwo (w tym obiekty wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO)	Rewitalizacja aspekty infrastrukturalne: - Postępująca degradacja zabytkowych centrów miast (szczególnie zabytkowego miasta rdzenia) - Duża ilość obiektów pod ochroną konserwatorską wymagających interwencji (większy koszt i wydłużające się procedury) - Potrzeba poprawy stanu substancji mieszkaniowej - Wysoki poziom barier architektonicznych w przestrzeni miejskiej (niepełnosprawni) - Zauważalny brak spójnego systemu terenów rekreacyjno-wypoczynkowych oraz braki w skomunikowaniu istniejącej bazy obszarów i obiektów rekreacyjno-wypoczynkowych

SZANSE	ZAGROŻENIA
Zrewitalizowanie obiektów o dużej wartości historycznej i turystycznej – czynnik poprawiający atrakcyjność miast TOF	Dezurbanizacja centrów miast
Dalsza poprawa efektywności energetycznej - spadek zapotrzebowania na energię	Nasilające się patologie społeczne charakterystyczne dla wielkich miast
Rozwój miast w kierunku „do wewnątrz” co generuje oszczędności funkcjonowania systemu	Rosnące bezrobocie wśród niektórych grup wiekowych (szczególnie wśród kobiet i młodzieży)

- Starzejące się społeczeństwo

Edukacja

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
System edukacji jako całość: • 100% współczynnik skolaryzacji w szkołach podstawowych i gimnazjach • Pozytywne przykłady współpracy Liceum Akademickiego z UMK (jedna z najlepszych szkół średnich w Polsce) • Doświadczenie w realizacji programów rozwojowych szkół w perspektywie 2007-2013 • Doświadczenie w realizacji programów stypendialnych i nagród dla najlepszych uczniów • Rozbudzanie ciekawości świata i zainteresowania naukami przyrodniczymi, technicznymi oraz różnorodnymi formami aktywności kulturalnej i artystycznej wśród dzieci i młodzieży w Centrum Nowoczesności Młyn wiedzy	System edukacji jako całość: • Występujące dysproporcje w poziomie kształcenia pomiędzy miastem rdzenia a gminami ościennymi • Niska efektywność kształcenia i niewystarczający poziom wykorzystania TIK • Słaba baza infrastrukturalna i dydaktyczna, w tym sportowa • Niewystarczający poziom doradztwa zawodowego na kluczowych etapach kształcenia • Niedostateczny poziom współpracy pomiędzy szkołami oraz z zewnętrznymi instytucjami wspierającymi nauczycieli i uczniów • Zbyt mało zajęć rozwijających u dzieci kreatywność, przedsiębiorczość, samodzielność
Edukacja przedszkolna: • Wzrastająca liczba placówek przedszkolnych i upowszechnianie się wychowania przedszkolnego	Edukacja przedszkolna: • Niższy niż średnia krajowa odsetek dzieci objętych opieką przedszkolną – brak wystarczającej ilości placówek na terenach wiejskich • Występowanie dużych dysproporcji w dostępności do opieki przedszkolnej pomiędzy gminami TOF • Słaba baza infrastrukturalna i dydaktyczna przedszkoli zwłaszcza na terenach wiejskich
	Kształcenie zawodowe: • Niepełne dopasowanie oferty kształcenia do rynku pracy • Niedostateczny poziom współpracy z przedsiębiorcami • Zróżnicowany stan techniczny bazy dydaktycznej do nauki zawodu (warsztaty, pracownie) • Niewystarczająca liczba nauczycieli przedmiotów zawodowych oraz

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
	praktycznej nauki zawodu Większe zainteresowanie młodzieży kształceniem w liceach ogólnokształcących niż kształceniem zawodowym
Szkolnictwo wyższe: - Szybko rosnący odsetek osób posiadających wyższe wykształcenie - Rozpoznawalny w skali kraju publiczny uniwersytet UMK (bardzo wysokie oceny szczególnie dla wybranych wydziałów) - Unowocześnienie bazy naukowej i dydaktycznej uczelni dzięki realizacji projektów UE - Rosnąca liczba kierunków studiów oferowanych przez uczelnie - Aktywna działalność akademickich biur karier - Rosnąca wśród studentów popularność kierunków technicznych	Szkolnictwo wyższe: - Niski w porównaniu do innych regionów odsetek osób posiadających wyższe wykształcenie (14 miejsce wśród województw) - Kierunki studiów niedopasowane do wymogów rynku pracy, niewielki odsetek absolwentów kierunków technicznych - Niski poziom współpracy pomiędzy uczelniami oraz firmami w regionie zarówno na polu praktyk, staży jak i w sferze naukowej - Niskie oceny uczelni wyższych w międzynarodowych rankingach uwzględniających osiągnięcia naukowe i badawcze - Ograniczone możliwości realizacji nowych działań przez biura karier i prowadzenia lepszego monitoringu losów absolwentów

SZANSE	ZAGROŻENIA
Zmniejszająca się liczba uczniów w klasach umożliwiająca: - Zindywidualizowane podejście do ucznia, w tym na lepszą pracę z uczniem słabszym i wybitnym, co jest szansą na podniesienie jakości - Wzrost świadomości co do konieczności zmian w szkolnictwie - wprowadzenie zmian projakościowych w systemie szkolnictwa	Spadająca populacja dzieci w wieku przedszkolnym i szkolnym skutkująca likwidacją klas i szkół.
Uruchomienie kompleksowego i systemowego monitoringu sytuacji na rynku pracy, wdrożenie rozwiązań prognostycznych i losów absolwentów	Rosnące negatywne zachowania wśród uczniów (wzrost agresji, uzależnień), spadek autorytetu nauczycieli

SZANSE	ZAGROŻENIA
umożliwiające lepsze dopasowanie profilu absolwentów do potrzeb przedsiębiorców	
Aktywizacja uczelni w zakresie: • Tworzenia nowych kierunków nauczania w uzgodnieniu ze środowiskiem lokalnych przedsiębiorców • Indywidualizacji nauczania na uczelniach • Silnej promocji uczelni poza regionem celem przyciągania zdolnej młodzieży	• Rosnące problemy finansowe uczelni publicznych związane m.in. z utrzymującym się niżem demograficznym w grupie wiekowej 19-24 lata

Kultura i ochrona dziedzictwa

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
System instytucjonalny: • Udział miasta rdzenia w międzynarodowych sieciach kulturalnych (np. Obywatelskie Partnerstwo dla Kultury 2016) • Bogactwo obiektów zabytkowych • Intensywny ruch turystyczny jako ważny element rozwoju społeczno-gospodarczego	System instytucjonalny: • Koncentracja instytucji kultury w miastach-rdzenia (niewystarczająca liczba instytucji poza miastami rdzenia) • Znaczne potrzeby modernizacyjne domów kultury i bibliotek w tym potrzeby finansowe w zakresie konserwacji obiektów zabytkowych • Duże dysproporcje w wydatkach na kulturę w układzie miasto/wieś
Oferta dla mieszkańców: • Oddolna aktywność instytucji kultury na rzecz promocji wydarzeń kulturalnych • Inicjowanie współpracy przez instytucje kultury z podmiotami biznesowymi	Oferta dla mieszkańców: • Brak spójnej promocji oferty kulturalnej oddziałującej także poza obszarem funkcjonalnym • Brak systemowych rozwiązań w zakresie edukacji kulturalnej dzieci i młodzieży • Niski poziom uczestnictwa w kulturze mieszkańców TOF
III sektor dla kultury: • Zróżnicowana oferta organizacji pozarządowych w obszarze TOF i oferowanie uczestnictwa w niestandardowych wydarzeniach kulturalnych	III sektor dla kultury: • Brak systemowego wsparcia dla NGO's aktywnych w sferze kultury • III sektor bardzo słabo rozwinięty na obszarach wiejskich • Trudności w pozyskiwaniu

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
	zewnętrznych środków finansowych np. nieumiejętność pozyskiwania sponsorów

SZANSE	ZAGROŻENIA
Wykorzystanie istniejącego dużego potencjału instytucji kultury	Niewykorzystanie potencjału tkwiącego we współpracy i wzajemnym uzupełnianiu oferty kulturalnej przez poszczególne instytucje.
	Niedofinansowanie instytucji kultury i organizacji pozarządowych – ograniczanie oferty kulturalnej
Wspólna promocja kultury BOF i TOF – atrakcyjna oferta dla turystów i inwestorów	Rywalizacja o tych samych odbiorców pomiędzy Toruniem a Bydgoszczą

Ochrona zdrowia

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
Infrastruktura opieki medycznej: Poprawa zaopatrzenia w sprzęt i aparaturę medyczną oraz remonty i modernizacje infrastruktury z wykorzystaniem m. in. środków unijnych	Infrastruktura opieki medycznej: - Nieodpowiadająca wymaganiom prawnym infrastruktura placówek ambulatoryjnej opieki zdrowotnej - Niedostosowana infrastruktura w opiece nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi - Nieodpowiadająca potrzebom demograficznym i epidemiologicznym struktura łóżek - Niedoinwestowanie placówek zdrowia na poziomie gmin System opieki zdrowotnej: - Niski poziom współpracy w zakresie świadczeń zdrowotnych i profilaktyki pomiędzy jednostkami ochrony zdrowia,

	ośrodkami naukowymi, dydaktycznymi, jednostkami samorządu terytorialnego z podmiotami systemu opieki zdrowotnej - Niska świadomość zdrowotna mieszkańców - Duże zróżnicowanie terytorialne w stanie zdrowia
Świadczenia: Dobre czasy dojazdu zespołów ratownictwa medycznego na wezwania (Toruń w 2012 r. - 5 min., województwo w roku 2012 - 6,39 min.)	Świadczenia: - Słaba koordynacja realizacji długofalowych działań i programów w zakresie promocji i profilaktyki zdrowia - Braki w zakresie dostępu do niektórych świadczeń (psychiatrii dziecięcej, psychiatrycznej opieki środowiskowej, rehabilitacji) - Słabo rozwinięta opieka geriatryczna, długoterminowa, paliatywno-hospicyjna a także wsparcie dla osób przewlekle chorych, niepełnosprawnych i ich opiekunów
Kadra medyczna: Możliwość kształcenia w zawodach medycznych (Collegium Medicum)	Kadra medyczna: Niedobory kadrowe lekarzy specjalistów

SZANSE	ZAGROŻENIA
- Rozwój sektora turystyki zdrowotnej - Wzrost świadomości mieszkańców i decydentów w zakresie utrzymania i poprawy stanu zdrowia poprzez profilaktykę i promocję zachowań prozdrowotnych - Wzrost aktywności instytucji pozarządowych w zakresie usług profilaktyki i promocji zdrowia, a także pomocy dla osób przewlekle chorych, niepełnosprawnych, starszych i ich opiekunów - Wdrażanie nowoczesnych technologii informatycznych, wspierających zarządzanie w ochronie zdrowia oraz systemu informacji medycznej - Stworzenie sieci powiązań między jednostkami o różnych profilach leczniczych, różnych stopniach referencyjnych, szczególnie poprzez wypracowanie procedur czy umów	- Niekorzystne zmiany demograficzne (starzenie się społeczeństwa – typowe dla wszystkich regionów) - Niewystarczające dostosowanie infrastruktury i organizacji systemu ochrony zdrowia do procesów demograficznych - Pogłębianie się negatywnych tendencji epidemiologicznych dotyczących chorób cywilizacyjnych - Słaba integracja podmiotów z obszaru funkcjonalnego Bydgoszczy i Torunia na rzecz zdrowia społeczności jako dobra wspólnego - Wzrost odsetka osób uzależnionych od środków psychoaktywnych

SZANSE	ZAGROŻENIA
dotyczących przekazywania pacjenta wraz z kompleksową informacją o jego stanie zdrowia do specjalistycznych ośrodków Wdrożenie systemów zarządzania jakością w placówkach opieki zdrowotnej, informatyzacja	

Ochrona środowiska

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
Ochrona wód: - Duże zasoby wodne, istotna rola cieków wodnych w rozwoju gospodarczym i społecznym TOF - Dobre praktyki w zakresie tworzenia pilotażowych programów wspierających włączanie gospodarstw domowych do sieci kanalizacyjnej oraz budowy przydomowych oczyszczalni ścieków	Ochrona wód: - Niski poziom zwodociągowania w wybranych gminach (poniżej średniej krajowej) - Relatywnie niski stopień skanalizowania poza Toruniem - Niewykorzystane moce niektórych istniejących oczyszczalni ścieków - Duża ilość gospodarstw domowych nieprzyłączonych do sieci kanalizacyjnej (zbiorniki bezodpływowe)
Ochrona powietrza: Dobre praktyki w zakresie tworzenia pilotażowych systemów wsparcia na rzecz likwidacji tzw. niskiej emisji	Ochrona powietrza: Wysoki stopień skażenia powietrza (zanieczyszczenia generowane ze źródeł energetycznych i komunikacyjnych)
	Ochrona innych elementów środowiska: - Niskie zagęszczenie punktów selektywnej zbiórki odpadów - Znaczny poziom natężenia hałasu wzdłuż głównych arterii komunikacyjnych Torunia - Ograniczone zagospodarowanie terenów nadrzecznych i zielonych narażające je na niekontrolowaną antropopresję
Ekologia i obszary chronione: Dobre praktyki w zakresie pilotażowych programów edukacyjnych na obszarach jednej JST	Ekologia i obszary chronione: - Niski poziom świadomości ekologicznej mieszkańców TOF - Nieaktualne i niepełne dane dotyczące inwentaryzacji przyrodniczej

SZANSE	ZAGROŻENIA
Rosnąca popularność komunikacji rowerowej	Zwiększający się ruch kołowy
Rosnące poparcie społeczne dla tworzenia multimodalnych rozwiązań komunikacyjnych na obszarze miast oraz terenów podmiejskich	Dezurbanizacja centrów miast i migracje do gmin ościennych wywołująca presję na środowisko
Wzrost oczekiwań społecznych, co do jakości życia (zielone i zagospodarowane tereny wokół miejsc zamieszkania), wzrost świadomości ekologicznej	Wzrost zagrożenia przekroczeniami hałasu w centrach miast
Podnoszące się normy unijne w zakresie ochrony środowiska	
Wzrost popularności instalacji zmniejszających szkodliwe oddziaływanie na środowisko – przydomowe oczyszczalnie ścieków, instalacje solarne, energooszczędne techniki budowlane	
Redukcja zanieczyszczania powietrza związana z likwidacją źródeł niskiej emisji	

4. Wizja, misja oraz cele strategiczne i operacyjne

4.1. Wprowadzenie

Podstawą wyznaczania strategii dla rozwoju Toruńskiego obszaru funkcjonalnego jest określenie misji, wizji celów strategicznych oraz celów operacyjnych jego rozwoju:

- **Misja obszaru funkcjonalnego** określać ma kluczowe zadanie, najważniejszy cel funkcjonowania Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Misja odpowiadać ma na pytanie w jakim celu Bydgosko-Toruński Obszar Funkcjonalny został powołany i komu powinien służyć.
- **Wizja obszaru funkcjonalnego** określać powinna docelowy obraz funkcjonowania obszaru, który pozwalał będzie na osiągnięcie misji. Wizja odpowiadać powinna na pytania jak wyglądać powinien obszar funkcjonalny, aby być w stanie efektywnie realizować wyznaczoną misję.
- **Cele strategiczne**, będące pochodną wniosków z przeprowadzonej diagnozy, misji oraz wizji regionu wskazywać powinny kluczowe priorytety i kierunki działań, których podjęcie jest niezbędne w celu osiągnięcia wizji BTOF, a dzięki temu realizacji jego wizji.
- **Cele operacyjne** określać mają kierunki działań niezbędne w celu realizacji poszczególnych celów strategicznych.

Hierarchia relacji pomiędzy misją, wizją i celami strategicznymi przedstawiona została na poniższym wykresie:

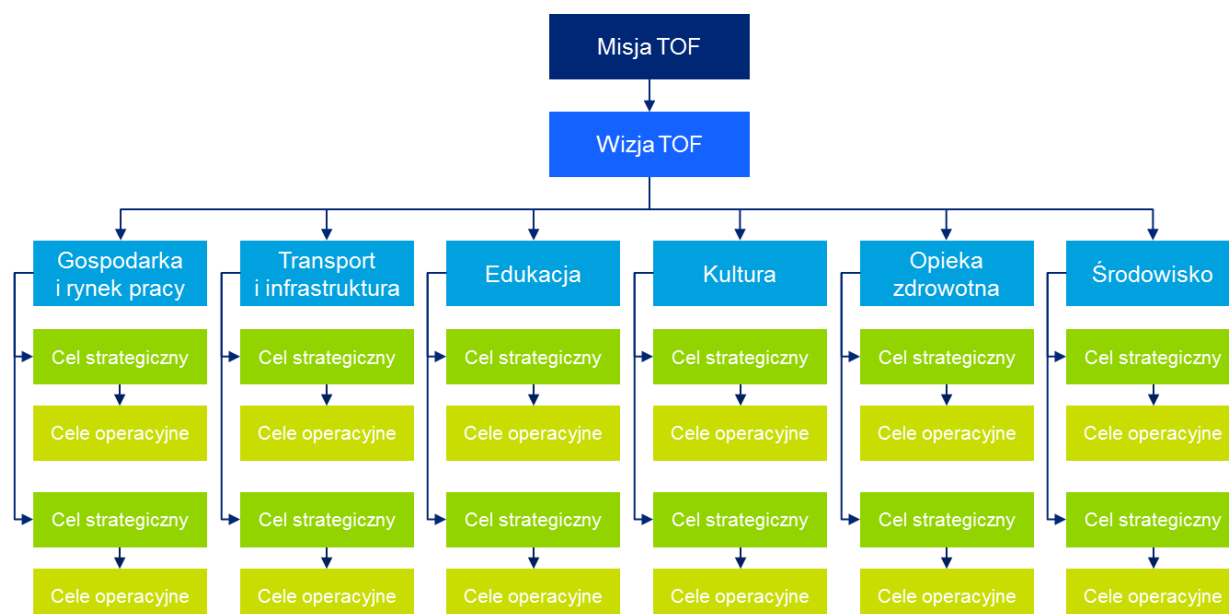
Rysunek 8. Hierarchia relacji pomiędzy misją, wizją i celami strategicznymi

Źródło: Opracowanie własne Deloitte

W ramach niniejszego dokumentu cele strategiczne oraz operacyjne przedstawione zostały w ujęciu sektorowym, pozwalającym na odniesienie wskazywanych rekomendacji do omawianych zagadnień tematycznych. Struktura poniższego rozdziału przedstawiona została na poniższym wykresie:

Rysunek 9. Hierarchia relacji pomiędzy misją, wizją i celami strategicznymi

Źródło: Opracowanie własne Deloitte

4.2. Misja Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego

Na potrzeby opracowania niniejszej Strategii misja Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego zdefiniowana została w następujący sposób:

Misją Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego jest zapewnienie jego mieszkańcom unikalnych warunków do życia, łączących komfort funkcjonowania w nowoczesnej, przyjaznej i pełnej walorów historycznych i kulturowych aglomeracji z dostępem do atrakcyjnego i dynamicznie rozwijającego się rynku pracy.

Poprawnie sformułowana misja powinna być zgodna z wymaganiami metodologicznymi stawianymi jej w procesie budowy strategii. Poniższa tabela zawiera analizę poprawności sformułowania misji.

Tabela 43. Analiza poprawności sformułowania misji dla Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego

Kryterium oceny	Zgodność misji z kryterium	Uzasadnienie zgodności misji z danym kryterium
Definiuje cel istnienia Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego	Tak	Misja precyzyjnie wskazuje cel istnienia TOF - zapewnienie mieszkańcom określonych warunków życia.
Adresuje kluczowe obszary	Tak	Misja wskazuje kluczowe filary strategii TOF: 1. Zapewnienie nowoczesnego i przyjaznego charakteru aglomeracji. 2. Umożliwienie mieszkańcom dostępu do atrakcyjnego i dynamicznie rozwijającego się rynku pracy.
Jakość przekazu	Tak	Treść misji jest zbudowana w klarowny i ustrukturyzowany sposób, co wzmacnia jasność i siłę przekazu.
Emocjonalność przekazu	Tak	Emocjonalny wydźwięk misji jest podkreślony następującymi sformułowaniami: „ <i>unikalne warunki do życia</i> ”, „ <i>nowoczesna, przyjazna i pełna walorów historycznych i kulturowych aglomeracja</i> ”, „ <i>atrakcyjny i dynamicznie rozwijający się rynek pracy</i> ”.
Adekwatność	Tak	Zawarty w ramach misji przekaz w pełni odzwierciedla warunki oraz potencjał rozwojowy Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Opracowanie własne Deloitte

4.3. Wizja Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego

Na potrzeby opracowania niniejszej Strategii wizja Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego zdefiniowana została w następujący sposób:

Toruński Obszar Funkcjonalny jest dynamicznie rozwijającym się gospodarczo, atrakcyjnym dla przedsiębiorców i inwestorów obszarem metropolitalnym o wysokiej jakości infrastrukturze, skutecznej i przyjaznej administracji oraz dostępnych bogatych zasobach historycznych

Poprawnie sformułowana wizja powinna być zgodna z wymaganiami metodologicznymi stawianymi jej w procesie budowy strategii. Poniższa tabela zawiera analizę poprawności sformułowania wizji.

Tabela 44. Analiza poprawności sformułowania wizji dla Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego

Kryterium oceny	Zgodność wizji z kryterium	Uzasadnienie zgodności wizji z danym kryterium
Wyznacza obraz Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego w przyszłości	Tak	Wizja określa kluczowe cechy Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego w przyszłości.
Ujmuje wartości i kulturę organizacyjną	Tak	Wizja w określa kluczowe wartości, w oparciu, o które funkcjonować będzie TOF w przyszłości (<i>dynamiczny rozwój gospodarczy, atrakcyjność dla przedsiębiorców, dostępność zasobów historycznych</i>) jak też odnosi się do kultury organizacyjnej jego instytucji (<i>skuteczna i przyjazna administracja</i>)
Jakość przekazu	Tak	Treść wizji jest zbudowana w klarowny i ustrukturyzowany sposób, co wzmacnia jasność i siłę przekazu.
Emocjonalność przekazu	Tak	Emocjonalny wydźwięk wizji jest podkreślony następującymi sformułowaniami: „ <i>atrakcyjny dla przedsiębiorców i inwestorów, wysoka jakość infrastruktury, skuteczna i przyjazna administracja, bogate zasoby historyczne</i> ”.
Adekwatność	Tak	Przekaz wizji jest w pełni spójny z przedstawionymi w ramach misji celami funkcjonowania Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego.

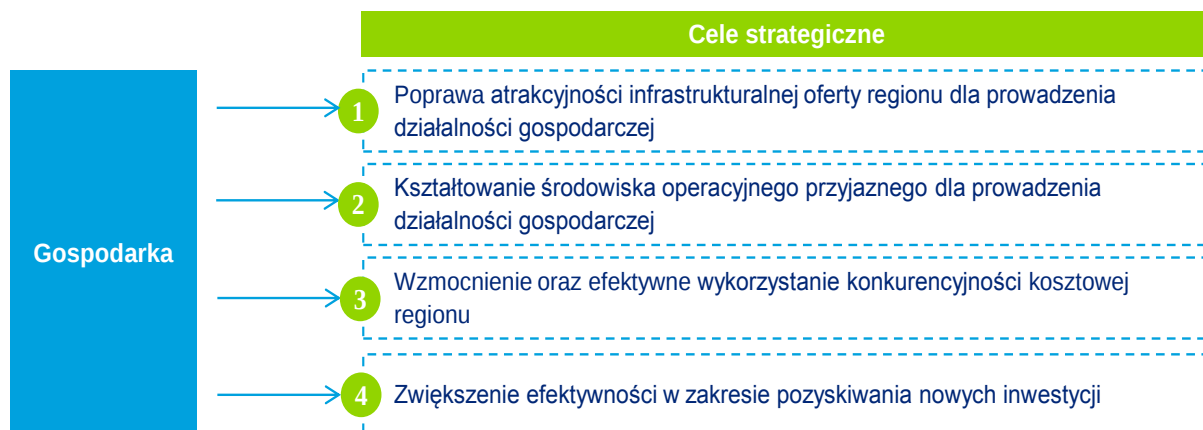
Opracowanie własne Deloitte

4.4. Cele strategiczne i operacyjne

4.4.1. Gospodarka i rynek pracy

Na bazie przeprowadzonej diagnozy, zidentyfikowanych problemów, a także w rezultacie prac nad zdefiniowaniem misji i wizji rekomendowane zostały następujące cele strategiczne i przykładowe cele operacyjne.

Gospodarka - cele strategiczne

Gospodarka – cele operacyjne i przykładowe projekty

1 Poprawa atrakcyjności infrastrukturalnej oferty regionu dla prowadzenia działalności gospodarczej

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
Podjęcie pełnego zakresu możliwych działań monitoringowych oraz lobbyngowych na rzecz realizacji kluczowych inwestycji infrastrukturalnych w regionie.	- Stały monitoring stanu kluczowych inwestycji infrastrukturalnych - Aktywizacja przedstawicieli regionu w organach władzy centralnej, celem sprawowania nadzoru nad kluczowymi inwestycjami infrastrukturalnymi
Zapewnienie dostępności lotniczej obszaru funkcjonalnego	- Zapewnienie sprawnej siatki połączeń komunikacyjnych do najbliższych portów lotniczych. - Realizacja drogowych oraz kolejowych inwestycji infrastrukturalnych skracających czas dojazdu do najbliższych portów lotniczych.
Zwiększenie atrakcyjności posiadanych terenów inwestycyjnych	Opracowanie oraz realizacja planu inwestycji infrastrukturalnych o kluczowym znaczeniu dla podniesienia atrakcyjności posiadanych terenów inwestycyjnych (w tym w szczególności w zakresie dróg lokalnych, dojazdów do autostrad, dróg ekspresowych

	itp.). • Uzbrojenie najbardziej atrakcyjnie zlokalizowanych terenów inwestycyjnych typu „greenfield”.
• Zapewnienie warunków do rozwoju oferty regionu w zakresie nieruchomości dedykowanych działalności biznesowej.	• Opracowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla terenów atrakcyjnych z punktu widzenia lokowania nieruchomości dedykowanych działalności biznesowej. • Udostępnienie deweloperom znajdujących się w posiadaniu miasta terenów atrakcyjnych z punktu widzenia lokowania nieruchomości dedykowanych działalności biznesowej.

2 Kształtowanie środowiska operacyjnego przyjaznego dla prowadzenia działalności gospodarczej

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
• Wsparcie rozwoju branż o znaczącym wpływie na gospodarkę obszaru	• Program wsparcia współpracy pomiędzy przedsiębiorcami a uczelniami. • Program wsparcia współpracy pomiędzy przedsiębiorcami a szkołami zawodowymi i technikami. • Skoordynowane zarządzanie ofertą terenów inwestycyjnych z uwzględnieniem potrzeb kluczowych branż. • Regularne spotkania władz lokalnych z przedstawicielami kluczowych branż
• Usprawnianie procesów związanych z administracyjną obsługą procesów gospodarczych oraz inwestycyjnych	• Stały pomiar efektywności realizacji kluczowych zadań administracyjnych związanych z obsługą przedsiębiorców oraz inwestorów • Reorganizacja pracy najmniej sprawnych jednostek
• Zachowanie silnej pozycji regionu w zakresie oferowanej jakości życia	• Budowa ścieżek rowerowych • Utworzenie klas anglojęzycznych w szkołach publicznych • Organizacja imprez kulturalnych • Zapewnienie dostępności terenów zielonych

3 Wzmocnienie oraz efektywne wykorzystanie konkurencyjności kosztowej regionu

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
• Podjęcie działań na rzecz wzmocnienia konkurencyjności kosztowej regionu	• Restrukturyzacja stosowanych taryf za media dla inwestorów. • Analiza możliwości zastosowania zwolnień nowych inwestycji z lokalnych podatków i opłat. • Analiza możliwości udostępnienia terenów inwestycyjnych na preferencyjnych

	warunkach.
Skierowanie oferty inwestycyjnej regionu do branż, które poszukując przewag kosztowych nie niosą ze sobą istotnego ryzyka dalszej relokacji w niedalekiej przyszłości.	- Selekcja branż docelowych, które uwzględniając przewagę kosztową zagwarantują stabilne miejsca pracy. - Przygotowanie i realizacja planu zaadresowania oferty inwestycyjnej do branż docelowych.

4 Zwiększenie efektywności w zakresie pozyskiwania nowych inwestycji

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
Wypracowanie wspólnej oferty obszaru funkcjonalnego w zakresie promocji oraz obsługi inwestora	- Stworzenie jednostki odpowiedzialnej za pozyskiwanie oraz obsługę inwestorów co najmniej w skali TOF. - Stworzenie mechanizmu zbierania oraz prezentowania aktualnych informacji nt. wszystkich dostępnych terenów inwestycyjnych w skali TOF.
Efektywna promocja regionu w środowiskach inwestorskich	- Stworzenie strategii kreacji i promocji regionu wśród inwestorów. - Zapewnienie kadry oraz zasobów jednostkom odpowiedzialnym za realizację zadań z tego zakresu. - Nawiązanie bliskiej współpracy z PAlIZ, w tym w szczególności dostarczenie Agencji kompletnych informacji nt. dostępnych terenów inwestycyjnych.
Wypracowanie rozwiązań pozwalających na zwrócenie się z ofertą do inwestora, który znajduje się we wczesnej fazie procesu inwestycyjnego.	- Zakup dostępu do serwisu informacyjnego dostarczającego informacji nt. planów przedsiębiorstw w zakresie inwestycji bezpośrednich. - Zorganizowanie zespołu odpowiedzialnego za nawiązanie kontaktu, z inwestorami znajdującymi się we wczesnej fazie procesu inwestycyjnego. - Efektywne zaangażowanie władz jest w proces pozyskiwania inwestorów.
Zwiększenie dostępności terenów objętych zachętami inwestycyjnymi	- Rozszerzenie zakresu terenów dostępnych w ramach Parków Naukowo-Technologicznych - Podjęcie inicjatywy na rzecz rozszerzenia obecności Pomorskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej na terenie TOF.

4.4.1.1 Innowacyjność

Innowacyjność - cele strategiczne

Kierunki działań w obszarze innowacyjności są tożsame z celami strategicznymi wskazanymi w Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020.

Innowacyjność - cele operacyjne i przykładowe projekty

1 Ukształtowanie innowacyjnych i kreatywnych postaw społeczności regionu

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
Rozwój innowacyjnej edukacji	- Kształtowanie postaw kreatywnych i twórczych u dzieci objętych nauką w szkołach podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych - Programy nauczania promujące innowacyjność i przedsiębiorczość na wszystkich poziomach kształcenia
Kształtowanie kultury innowacyjnej oraz szersze włączenie społeczeństwa w proces tworzenia innowacji	- Konkursy na innowacje społeczne - Rozbudowa usług społeczeństwa informacyjnego

2 Ukształtowanie sektora nauki jako zaplecza innowacyjnej gospodarki

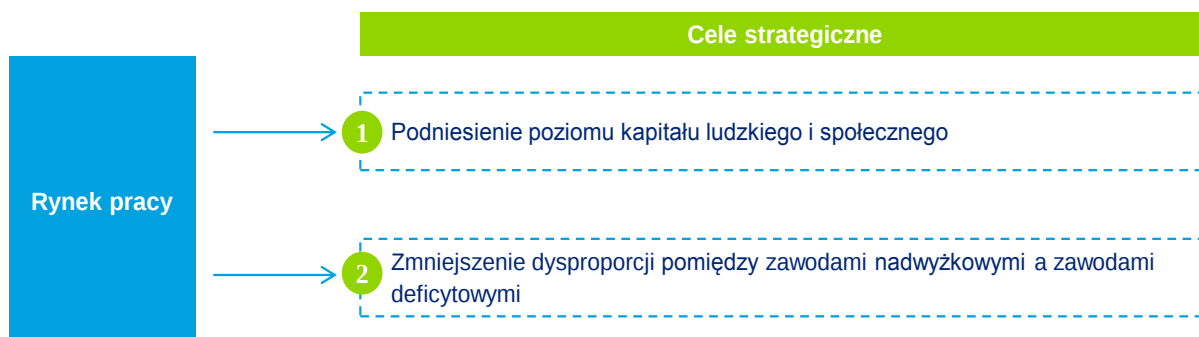
Cele operacyjne	Przykładowe projekty
Rozwój potencjału naukowo-badawczego na rzecz innowacyjnej gospodarki	- Tworzenie infrastruktury naukowo-badawczej świadczącej usługi dla gospodarki - Wsparcie finansowe projektów dotyczących rozwoju potencjału innowacyjnego regionu
Rozwój wysoko zaawansowanych badań naukowych	Kształtowanie specjalizacji regionu w zakresie wysoko zaawansowanych badań naukowych

3 Ukształtowanie regionalnej gospodarki opartej na wiedzy i innowacyjności

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
Rozwój innowacyjności i powiązań sieciowych przedsiębiorstw	- Przygotowanie oferty współpracy sektora nauki dla biznesu - Wsparcie procesu transferu technologii z nauki do biznesu - Kształcenie zawodowe i techniczne na potrzeby firm - Specjalistyczne doradztwo i szkolenia
Wzmocnienie oddziaływania sieci instytucji otoczenia biznesu	- Rozwój usług parków przemysłowo - technologicznych - Dopasowanie oferty IOB do potrzeb przedsiębiorstw (usługi specjalistyczne, usługi „skrojone na miarę”) - Rozbudowa regionalnych instrumentów inżynierii finansowej - Dedykowane spotkania szkoleniowo-brokerskie świadczone przez IOB

4.4.1.2 Rynek pracy

Rynek pracy - cele strategiczne

Rynek pracy – cele operacyjne i przykładowe projekty

1 Podniesienie poziomu kapitału ludzkiego i społecznego

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
- Zmiana mentalności oraz wykształcenie pożądaných postaw w lokalnych społecznościach, przede wszystkim wśród osób bezrobotnych: - Nieposiadających kwalifikacji zawodowych - Długotrwale bezrobotnych kobiet - Długotrwale bezrobotnych osób w wieku 50+	- Kształcenie Animatorów Rozwoju Społecznego w gminach, realizowany w partnerstwie gmin i instytucji rynku pracy (szkolenia „train the trainer” dla pracowników bibliotek, GOK, GOPS) - Roczne programy dla osób nieposiadających zawodu, łączące naukę zawodu z rozwojem kompetencji społecznych - Cykle warsztatów rozwojowych dla kobiet długotrwale bezrobotnych, połączone z opieką mentorską - Konkurs skierowany do organizacji pozarządowych na opracowanie działania aktywizacyjnego dla osób w wieku 50+
Upowszechnienie dobrych praktyk z zakresu odpowiedzialności społecznej przedsiębiorstw (CSR) wśród pracodawców w perspektywie zwiększenia zaangażowania przedsiębiorców w podnoszeniu poziomu kapitału ludzkiego oraz poprawy sytuacji na rynku pracy	- Kampania informacyjna kierowana do pracodawców w zakresie CSR – prezentacja założeń idei, wskazanie korzyści oraz możliwości uzyskania wsparcia we wdrażaniu - Konkurs „Odpowiedzialny Pracodawca” kierowany do przedsiębiorstw, które wdrażają związane z rynkiem pracy działania z zakresu CSR

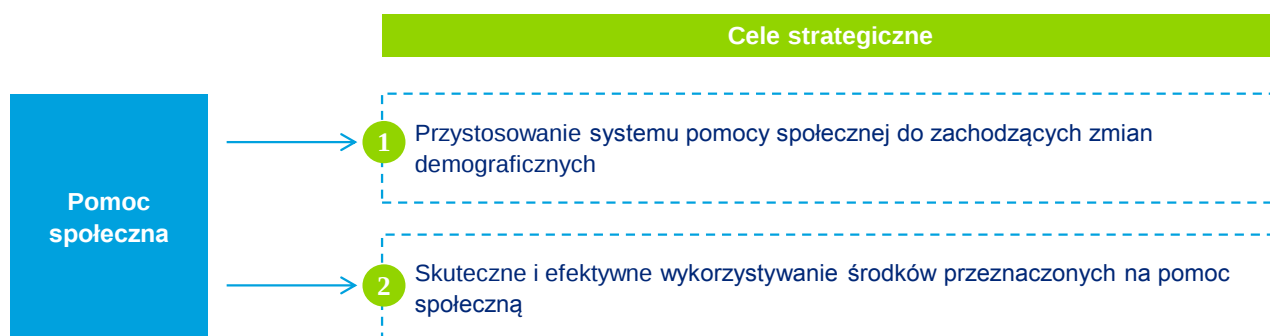
2 Zmniejszenie dysproporcji pomiędzy zawodami nadwyżkowymi a zawodami deficytowymi

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
Zwiększenie zaangażowania oraz zacieśnienie współpracy wszystkich interesariuszy w poprawę sytuacji na rynku pracy w celu zmniejszenia dysproporcji pomiędzy kwalifikacjami i kompetencjami dostępnymi na rynku pracy a oczekiwanymi przez pracodawców oraz w celu zapewnienia sprawnego przepływu informacji dotyczących rynku pracy	- Zacieśnienie współpracy przedstawicieli biznesu z uczelniami i szkołami w zakresie tworzenia kierunków kształcenia i opracowywania programów dydaktycznych. Organizacja cyklicznych spotkań (np. co kwartał) przedstawicieli pracodawców, szkół i uczelni oraz instytucji rynku pracy – debaty, wspólne generowanie pomysłów - Kampania informacyjna skierowana do pracodawców – zachęcanie i wskazywanie korzyści z wdrażania programów stypendialnych oraz rozbudowanych programów praktyk zawodowych dla uczniów i studentów kierunków związanych z zawodami deficytowymi

	• Badanie rynku pracy, wypracowanie metod i narzędzi współpracy podmiotów rynku pracy TOF
• Zapewnienie kompleksowego poradnictwa zawodowego w gimnazjach oraz szkołach średnich ogólnokształcących, mającego na celu ułatwienie uczniom podejmowania trafnych decyzji przy wyborze dalszych ścieżek edukacji	• Współpraca z NGO's lub sektorem prywatnym w objęciu doradztwem zawodowym uczniów wszystkich gimnazjów oraz szkół średnich ogólnokształcących • Organizacja szkoleń dla nauczycieli, przygotowujących do informowania uczniów o prognozach dotyczących rynku pracy oraz o kompetencjach oczekiwanych przez pracodawców

4.4.1.3 Pomoc społeczna

Pomoc społeczna – cele strategiczne

Pomoc społeczna – cele operacyjne i przykładowe projekty

1 Przystosowanie systemu pomocy społecznej do zachodzących zmian demograficznych

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
• Wypracowanie efektywnego systemu wsparcia dla osób starszych w realizacji czynności dnia codziennego, w sposób umożliwiający im jak najdłuższe funkcjonowanie bez wsparcia całodobowego. • Współpraca i aktywizacja organizacji pożytku publicznego w realizacji zadań związanych z dzienną opieką nad osobami starszymi w tym w zakresie świadczeniu usług opiekuńczych.	• Wsparcie osób starszych w realizacji podstawowych czynności dnia codziennego, takich jak zrobienie zakupów lub prania przez oddelegowanych pracowników opieki społecznej. • Wsparcie osób starszych (szczegółowości tych wymagających jedynie pomocy w ograniczonym zakresie) przez wolontariuszy organizacji pożytku społecznego. • Przygotowywanie oferty wsparcia dla osób

	starszych w ramach klubów seniora.
• Zwiększenie dostępnych miejsc dla osób starszych w domach pomocy społecznej. • Stworzenie warunków umożliwiających powstawanie prywatnych domów pomocy społecznej w celu odciążenia publicznych domów opieki oraz zwiększenie efektywności ekonomicznej.	• Realizacja zadań związanych z prowadzeniem domu pomocy społecznej na zasadzie partnerstwa publiczno-prywatnego.

2

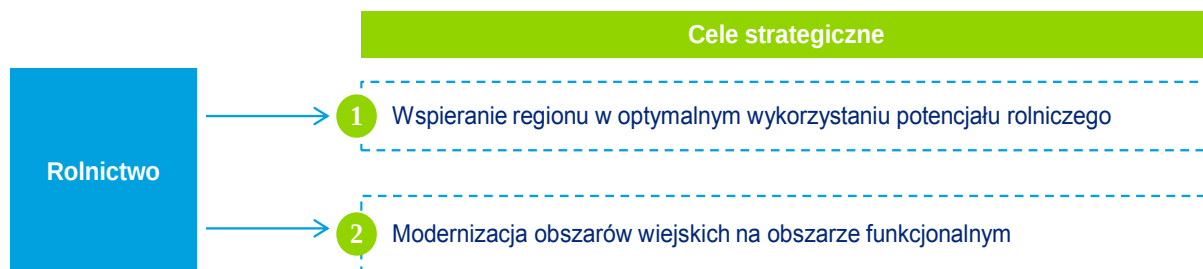
Skuteczne i efektywne wykorzystywanie środków przeznaczonych na pomoc społeczną

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
• Wprowadzenie systemu pomiaru skuteczności przeprowadzanych działań przez pracowników pomocy społecznej w szczególności, co do działań mających na celu aktywizację społeczną czy walkę z uzależnieniami. • Wprowadzenie systemu motywacyjnego dla pracowników pomocy społecznej (dla tych pracowników, którzy wykonują zadania mogące być przedmiotem walidacji).	• Pomiar skuteczności poszczególnych programów mających na celu aktywizację zawodową np. poprzez zbadanie, jaki odsetek uczestniczących w programie znalazł zatrudnienie w przeciągu 6 miesięcy od jego zakończenia.
• Wykorzystywanie kontraktów socjalnych do mobilizacji osób korzystających z pomocy społecznej do podjęcia czynności prowadzących do usamodzielnienia się. • Wykorzystywanie kontraktów socjalnych jako narzędzia pomagającego zredukować wsparcie dla osób, które traktują zasiłki z pomocy społecznej jako sposób na życie, mimo iż są zdolne do pracy.	• Podpisywanie kontraktów socjalnych z osobami bezrobotnymi, które zobligują sygnatariusza do podjęcia kroków zwiększających szansę na znalezienie zatrudnienia (np. uczestnictwo w szkoleniu, zarejestrowanie się w urzędzie pracy, etc.)
• Przekazywanie zadań realizowanych przez pomoc społeczną podmiotom prywatnym w zakresie, w którym jest to uzasadnione rachunkiem ekonomicznym, a jednocześnie nie wpływa negatywnie na jakość realizowanych zadań.	• Ocena opłacalności zlecania zadań związanych z prowadzeniem domów opieki społecznej podmiotom prywatnym.

4.4.1.4 Rolnictwo

Na bazie przeprowadzonej diagnozy, zidentyfikowanych problemów, a także w rezultacie prac nad zdefiniowaniem misji i wizji zidentyfikowane zostały następujące cele strategiczne i przykładowe cele operacyjne.

Rolnictwo - cele strategiczne

Rolnictwo – cele operacyjne i przykładowe projekty

1 Wsparanie regionu w optymalnym wykorzystaniu potencjału rolniczego

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
• Profilowanie rolnictwa pod kątem ekologii • Promocja produktu regionalnego • Zwiększenie potencjału sprzedażowego gospodarstw rolnych	• Prowadzenie badań naukowych dotyczących wykorzystania warunków naturalnych • Przeprowadzanie szkoleń dla rolników dotyczących optymalnego wykorzystania potencjału gleb • Modernizacja istniejących targowisk miejskich • Stworzenie platformy internetowej sprzedaży dla małych przedsiębiorców rolnych umożliwiającą składanie zamówień przez indywidualnych klientów na płody rolne

2 Modernizacja obszarów wiejskich na obszarze funkcjonalnym

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
• Zmniejszenie bezrobocia w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich • Wsparcie nowoczesnej produkcji rolnej oraz przetwórstwa rolno-spożywczego	• Przekwalifikowanie osób długotrwale bezrobotnych z sektora rolniczego • Wsparcie rolników przy zakupie nowoczesnego sprzętu i maszyn rolniczych i przeprowadzanie szkoleń dotyczących ich wykorzystania • Wsparcie przy zakładaniu nowych przedsiębiorstw z sektora przetwórstwa rolno-spożywczego

4.4.2. Transport i infrastruktura

4.4.2.1 Infrastruktura transportowa

Na bazie przeprowadzonej diagnozy, problemów zidentyfikowanych podczas rozmów z interesariuszami, postulatów zawartych w fiskach projektowych, a także w rezultacie prac nad zdefiniowaniem misji i wizji zidentyfikowane zostały następujące cele strategiczne i przykładowe cele operacyjne.

Tabela 45. Infrastruktura transportowa - cele strategiczne

1 Wieloobszarowy rozwój transportu publicznego

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
Rozwój sieci połączeń miejskich oraz podmiejskich	- Tworzenie połączeń autobusowych Torunia z gminami ościennymi - Realizacja szybkiego połączenia kolejowego między Toruniem a sąsiadującą z miastem Bydgoszczą.
Unowocześnianie taboru	- Wymiana taboru autobusowego - Zakup dodatkowych autobusów w ramach uzupełnienia taboru bądź stworzenia taboru buforowego - Modernizacja/wymiana taboru tramwajowego, m.in. w celu przystosowania ich dla potrzeb osób niepełnosprawnych
Uspójnianie systemu transportu publicznego	- Wprowadzenie biletu metropolitalnego - Utworzenie wspólnego dla aglomeracji TOF zarządu transportu publicznego z centrum w Toruniu. W zarządzie tym skupiałyby się funkcje zarządcze i operatorskie transportu

	publicznego – po to, aby otworzyć się na współpracę i wzajemne zrozumienie potrzeb
• Uzupełnianie luk w infrastrukturze powiązanej	• Budowa chodników przy najbardziej uczęszczanych drogach • Budowa/wymiana wiat przystankowych • Doposażenie przystanków w biletomaty, tablice z informacją pasażerską i turystyczną
• Priorytetyzacja pojazdów transportu publicznego	• Wydzielenie w Toruniu oraz na trasach wlotowych buspasów (na stałe bądź tylko w godzinach porannego i popołudniowego szczytu) • Instalowanie: ○ W tramwajach i autobusach identyfikatorów wysyłających sygnał oraz ○ W urządzeniach sygnalizacji świetlnej odczytujących ten sygnał sensorów, dzięki czemu transportowi miejskiemu jest nadawany priorytet
• Tworzenie udogodnień infrastrukturalnych dla mieszkańców TOF regularnie dojeżdżających do Torunia	• Budowa systemu parkingów typu Park & Ride w pobliżu dworców kolejowych czy pętli pojazdów transportu publicznego (tworzenie węzłów przesiadkowych) • Budowa mniejszych parkingów przy obiektach użyteczności publicznej*
• Bezpieczna droga do szkoły**	• Przebudowa niebezpiecznych punktów infrastruktury drogowej • Budowa i przebudowa dróg lokalnych, oświetlenia ulic, przejść dla pieszych i ciągów pieszych chodników i dróg rowerowych stanowiących ciągi komunikacyjne w drodze do i ze szkoły • Likwidacja barier architektonicznych na drodze do i ze szkoły • Wdrożenie programu profilaktycznego „Bezpieczna droga do szkoły”
• Rozwój sieci dróg publicznych	• Realizacja inwestycji dot. budowy drogi S10

* Parkingi na terenie miasta przy obiektach użyteczności publicznej są konieczne, ponieważ nie wszędzie można dojechać transportem miejskim. Ich istnienie nie wyklucza się nawzajem z koncentracją miast na rozwoju transportu publicznego.

** Pakiet kompleksowy, obejmujący elementy „twarde”, takie jak przebudowa dróg, oraz „miękkie”, takie jak wdrożenie programu profilaktycznego.

2

Rozbudowa infrastruktury rowerowej i pieszo-rowerowej

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
• Rozwój sieci ścieżek rowerowych	• Budowa nowych ścieżek rowerowych w

	Toruniu • Budowa nowych ścieżek rowerowych na terenach gmin ościennych • Budowa ścieżek rowerowych i/lub ciągów pieszo-rowerowych przy uczęszczanych trasach podmiejskich, także tych o znaczeniu turystyczno-rekreacyjnym • Integracja systemu ścieżek rowerowych poprzez łączenie istniejących w różnych gminach odcinków ścieżek rowerowych
• Rozwój rowerowej infrastruktury towarzyszącej	• Budowa kładek, podjazdów, skrótów, stojaków i przechowalni dla rowerów • Stworzenie systemu roweru miejskiego/aglomeracyjnego

3

Rewitalizacja kolei

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
• Przywracanie znaczenia kolei jako środka transportu	• Włączenie linii kolejowych przebiegających przez TOF do systemu transportu publicznego poprzez realizację na tych liniach połączeń lokalnych – tak, aby spełniały one funkcję kolejek podmiejskich • Tworzenie węzłów przesiadkowych kolej-transport publiczny–rower w pobliżu istniejących stacji kolejowych • Modernizowanie linii w celu zwiększenia dopuszczalnej prędkości • Realizacja akcji informacyjnych i promocyjnych, by zachęcić mieszkańców TOF do korzystania z kolei
• Rewitalizacja infrastruktury kolejowej	• Rewitalizacja dworców kolejowych istniejących w TOF, łączenie ich podstawowych funkcji z funkcjami komercyjno-handlowymi

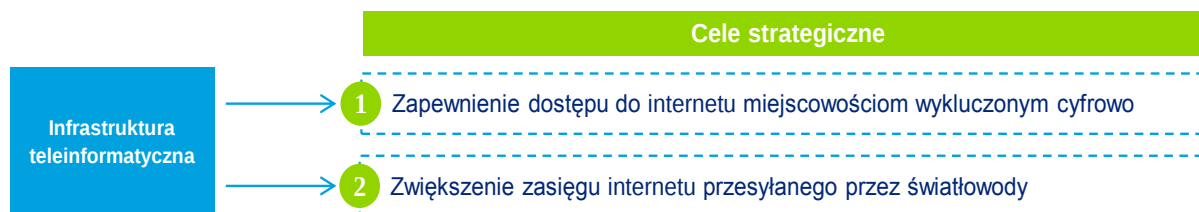
4

Rewitalizacja szlaków wodnych i zwiększenie roli żeglugi turystycznej i towarowej

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
• Rewitalizacja odcinka drogi wodnej E40 znajdującego się na terenie TOF	• Podnoszenie parametrów drogi E40, by przywrócić jej żeglowność
• Promocja szlaków wodnych w regionie	• Przeprowadzanie kampanii informacyjno-promujących korzystanie ze szlaków wodnych przez turystów, jak i przez przedsiębiorców

4.4.2.2 Infrastruktura teleinformatyczna

Infrastruktura teleinformatyczna - cele strategiczne

Infrastruktura teleinformatyczna - cele operacyjne i przykładowe projekty

1 Zapewnienie dostępu do internetu miejscowościom wykluczonym cyfrowo

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
Przyłączenie do sieci internetowej mieszkańców miejscowości wykluczonych cyfrowo	- Budowa infrastruktury kablowej, bądź punktów bezprzewodowego dostępu do Internetu do dyspozycji lokalnych operatorów internetowych. - Budowa sieci hotspotów WiFi do dyspozycji mieszkańców.

2 Zwiększenie zasięgu internetu przesyłanego przez światłowody

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
- Rozbudowa sieci światłowodowej - Aktywna współpraca z lokalnymi operatorami internetowymi	- Rozbudowa infrastruktury do przesyłania danych przez światłowód - Program migracji dla lokalnych operatorów ISP na infrastrukturę światłowodową przy wykorzystaniu Kujawsko-Pomorskiej Sieci Informacyjnej

4.4.2.3 Infrastruktura kubaturowa

Infrastruktura kubaturowa - cele strategiczne

1 Poprawa efektywności energetycznej oraz estetyki budynków użyteczności publicznej gmin obszaru funkcjonalnego

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
- Kompleksowa termomodernizacja budynków oświaty i kultury - Kompleksowa poprawa efektywności energetycznej publicznych placówek ochrony zdrowia oraz pomocy społecznej	- Wybór wykonawcy oraz przeprowadzenie audytu energetycznego grupy budynków tego samego typu - Wykonanie ekspertyzy ornitologicznej i chiropterologicznej dla obiektów tego samego typu - Wspólny wybór i zakup materiałów - Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej - Wykorzystanie instalacji OZE i wymiana źródeł ciepła - Zakup oraz wdrożenie oprogramowania do zdalnego i automatycznego odczytu i archiwizowania danych dotyczących zużycia
Kompleksowa poprawa efektywności energetycznej budynków urzędu gminy oraz jednostek komunalnych	

	energii w obiektach gminnych • Działania informacyjno-edukacyjne (dotyczące zwiększania świadomości w zakresie oszczędności i poszanowania energii oraz efektów podejmowanych interwencji)
--	---

2

Poprawa efektywności energetycznej oraz estetyki budynków użyteczności publicznej gmin obszaru funkcjonalnego

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
• Termomodernizacja obiektów mieszkalnych oraz prywatnych	• Wybór wykonawcy oraz przeprowadzenie audytu energetycznego grupy budynków tego samego typu • Wykonanie ekspertyzy ornitologicznej i chiropterologicznej dla obiektów tego samego typu • Wykorzystanie instalacji OZE i wymiana źródeł ciepła • Termomodernizacja budynków mieszkalnych • Zakup oraz wdrożenie oprogramowania do zdalnego i automatycznego odczytu i archiwizowania danych dotyczących zużycia energii • Działania informacyjno-edukacyjne (dotyczące zwiększania świadomości w zakresie oszczędności i poszanowanie energii oraz efektów podejmowanych interwencji)

3

Poprawa efektywności energetycznej oraz estetyki budynków użyteczności publicznej gmin obszaru funkcjonalnego

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
• Rewitalizacja przestrzeni zabytkowych, staromiejskich oraz wartościowych układów urbanistycznych	• Renowacja budynków sakralnych i udostępnienie ich zwiedzającym • Odrestaurowanie zabytkowych obiektów na potrzeby muzealne • Ochrona architektonicznych dóbr kultury w wybranych obszarach miast • Rewitalizacja staromiejskich i śródmiejskich partii miast
• Rewitalizacja przestrzeni publicznych	• Remont i modernizacja ulic stanowiących główne ciągi komunikacyjne wraz z uporządkowaniem przestrzeni publicznej wokół nich (m. in. oświetlenie, zieleń miejska) • Zagospodarowanie placów w centrach miast

	w urządzenia małej architektury • Likwidacja barier architektonicznych • Uporządkowanie gospodarki wodno – ściekowej
--	---

4

Niwelowanie deficytów społeczno-gospodarczych, infrastrukturalnych oraz funkcjonalnych mających wpływ na jakość życia mieszkańców oraz wizerunek obszaru

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
• Rewitalizacja terenów przemysłowych	• Nadanie terenom przemysłowym nowych funkcji – stworzenie na tych terenach stref rekreacji i wypoczynku, np.: stadion, boisko treningowe, boisko do koszykówki, piłki ręcznej, siatkówki, badmintonu, kort tenisowy, zielona siłownia, górka saneczkowa, skatepark, wakepark, park linowy, baza nurkowa
• Rewitalizacja miejskich terenów zielonych, stref rekreacji i wypoczynku	• Budowa małej infrastruktury turystyczno – rekreacyjnej (ławeczki, pomosty, place zabaw dla dzieci, kosze, rzeźby, schody, balustrady, altany, fontanny) • Zagospodarowanie zieleni, • Tworzenie rekreacyjnych zbiorników wodnych, • Budowa ciągów pieszych • Budowa ścieżek rowerowych i rolkowych, • Budowa dróg dojazdowych do terenów rekreacyjnych • Wymiana nawierzchni istniejących ciągów komunikacyjnych • Budowa parkingów • Budowa oświetlenia i monitoringu • Rewitalizacja strefy nadbrzeżnej Wisły

5

Poprawa jakości otoczenia mieszkaniowego oraz warunków życia mieszkańców obszaru

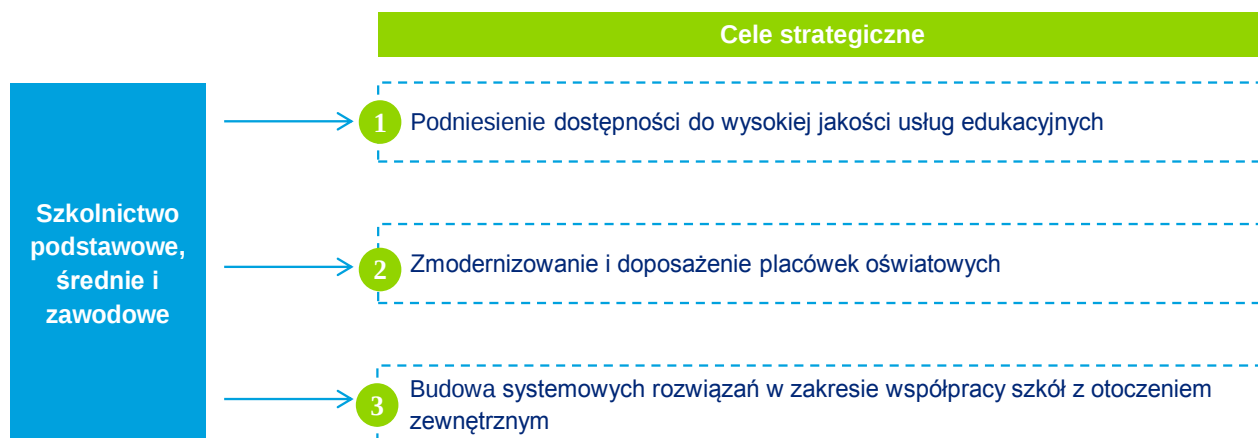
Cele operacyjne	Przykładowe projekty
• Rewitalizacja zabudowy mieszkaniowej	• Remonty części wspólnych wielorodzinnych budynków mieszkalnych (wymiana dachów azbestowych, remont elewacji, klatek schodowych) • Renowacja kamienic mieszkalnych • Rewitalizacja zabytkowego budynku mieszkalnego

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
Rewitalizacja społeczna	- Wsparcie doradczo – szkoleniowe dla osób rozpoczynających działalność gospodarczą, połączone z tworzeniem inkubatorów przedsiębiorczości oraz z modernizacją infrastruktury publicznej niezbędnej do właściwego funkcjonowania inkubatora - Organizacja pozalekcyjnych zajęć sportowych i przyszkolnych klubów sportowych, połączona z zagospodarowaniem sportowo – rekreacyjnym terenów przyszkolnych - Szkolenia na rzecz aktywizacji społeczno – zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem, - Reintegracja zawodowa (nauka zawodu praktyki i szkolenia zawodowe, pośrednictwo pracy) - Zajęcia dla dzieci młodzieży pochodzących z rodzin dysfunkcyjnych, zagrożonych wykluczeniem społecznym (zajęcia językowe, plastyczno – techniczne, rytmiczno – taneczne, czytelnicze, spotkania z psychologiem) - Wykorzystanie narzędzi informatycznych i technicznych promujących wiedzę o mieście

4.4.3. Edukacja

4.4.3.1 Szkolnictwo podstawowe, średnie i zawodowe

Szkolnictwo podstawowe, średnie i zawodowe – cele strategiczne

Szkolnictwo podstawowe, średnie i zawodowe – cele operacyjne i przykładowe projekty

1 Podniesienie dostępności do wysokiej jakości usług edukacyjnych

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
• Podnoszenie kompetencji zawodowych nauczycieli	• Staże nauczycieli kształcenia zawodowego w przedsiębiorstwach i na uczelniach wyższych • Szkolenia podnoszące kompetencje dydaktyczne i zawodowe • Wsparcie metodyczne dla nauczycieli w zakresie tworzenia nowoczesnych programów nauczania
• Zapewnienie warunków wszechstronnego rozwoju dzieci i młodzieży	• Wyrównanie szans edukacyjnych (zajęcia specjalistyczne, dydaktyczno-wyrównawcze) • Kursy i szkolenia rozwijające zainteresowania i kompetencje kluczowe • Organizowanie przedsięwzięć i projektów popularyzujących zainteresowanie techniką na wszystkich etapach kształcenia
• Monitoring jakości kształcenia mający na celu wyrównywanie poziomu nauczania pomiędzy miastem rdzenia a gminami okalającymi	• Systematyczna ocena wyników nauczania w mieście rdzenia i gminach okalających • Opracowywanie programów usprawniających jakość kształcenia

2 Zmodernizowanie i doposażenie placówek oświatowych

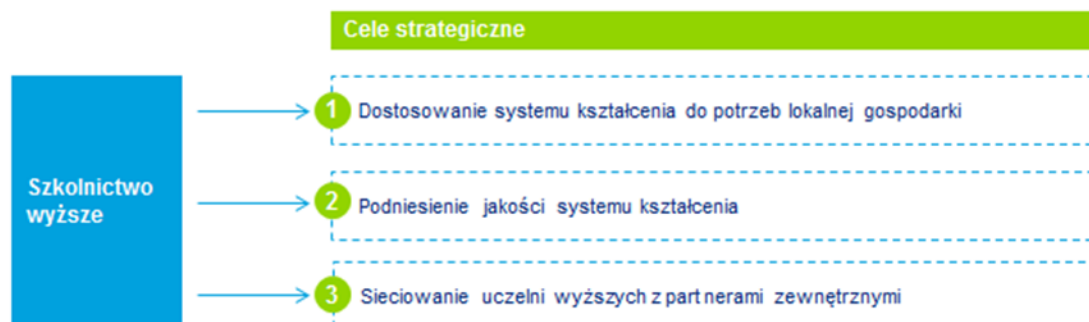
Cele operacyjne	Przykładowe projekty
Niwelowanie różnic w zakresie wyposażenia w pomoce dydaktyczne w szkołach pomiędzy miastem rdzenia a gminami okalającymi	- Szczegółowa diagnoza potrzeb poszczególnych szkół w zakresie doposażenia w materiały i pomoce dydaktyczne - Doposażenie placówek (w tym placówek odpowiedzialnych za szkolnictwo zawodowe)
Promocja nauk ścisłych wśród dzieci i młodzieży	Budowa i rozwój centrów nauki oraz eksperymentatoriów
Modernizacja obiektów placówek szkolnych	- Budowa boisk przyszkolnych - Termomodernizacja - Budowa warsztatów do praktycznej nauki zawodu

3 Budowa systemowych rozwiązań w zakresie współpracy szkół z otoczeniem zewnętrznym

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
Wzmacnianie systemu współpracy szkół z instytucjami wspierającymi	Badanie trendów w zakresie zawodów deficytowych i nadwyżkowych
Wzmacnianie systemu współpracy szkół z przedsiębiorcami i instytucjami rynku pracy	Stworzenie efektywnego systemu doradztwa zawodowego
Wzmacnianie systemu współpracy szkół z uczelniami wyższymi	- Promocja oferty szkół wyższych wśród uczniów - Lekcje prowadzone przez wykładowców w szkołach - Udział dzieci i młodzieży w zajęciach prowadzonych np. w laboratoriach na uczelniach wyższych

4.4.3.2 Szkolnictwo wyższe

Szkolnictwo wyższe – cele strategiczne

Szkolnictwo wyższe – cele operacyjne i przykładowe projekty

1 Dostosowanie systemu kształcenia do potrzeb lokalnej gospodarki

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
Rozwój lokalnej gospodarki i systemu nauki poprzez zapewnienie odpowiednio wykształconych zasobów ludzkich	- Budowa potencjału intelektualnego w zakresie specjalizacji regionalnej - Budowa potencjału intelektualnego zdolnego do rozwijania dorobku naukowego uczelni - Monitorowanie kompetencji ogólnych/generycznych uzyskanych przez absolwentów uczelni, realizowane poprzez ocenę dokonywaną przez pracodawców zatrudniających absolwentów - Tworzenie programów kształcenia na potrzeby specjalizacji regionalnej

2 Podniesienie jakości systemu kształcenia

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
Wypracowanie i realizacja programów dla pozyskiwania i zatrzymania wysoko wykwalifikowanej kadry naukowej	- Powstawanie centrów doskonalenia dydaktycznego - Wewnątrzuczelniana wymiana informacji i doświadczeń dotyczących przedsięwzięć w zakresie zapewnienia i doskonalenia jakości

	kształcenia podejmowanych w obrębie poszczególnych jednostek organizacyjnych uczelni, umożliwiającą prezentowanie i upowszechnianie dobrych praktyk • Cykliczne warsztaty / wykłady dot. nowych metod dydaktycznych oraz zastosowania technologii informacyjnej w kształceniu • Analizowanie wyników badań dotyczących uczenia się dla potrzeb pracowników i studentów oraz współpraca z nimi w projektowaniu i wdrażaniu istotnych rozwiązań w dziedzinie kształcenia
• Przeciwdziałanie odpływowi najzdolniejszych absolwentów do innych ośrodków metropolitalnych	• Zapewnienie wsparcia studentom w rozwijaniu różnych kompetencji niezbędnych w studiowaniu • Stypendia, nagrody i staże dla najlepszych studentów
• Systematyczny pomiar osiągnięć uczelni i wdrażanie działań usprawniających	• Stworzenie zintegrowanej platformy zapewniającej dostęp do danych statystycznych uczelni pozwalającej np. na sprawdzenie stopnia wdrażania strategii rozwoju uczelni

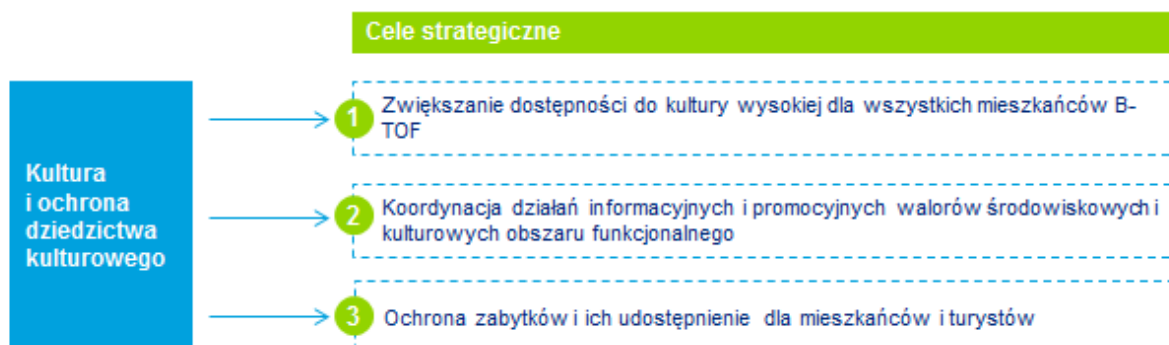
3

Sieciowanie uczelni wyższych z partnerami zewnętrznymi

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
• Wsparcie projektów współpracy w ramach klastrow, sieci współpracy i obszarów specjalizacji	• Programy wymiany kadr między nauką i biznesem • Przygotowanie oferty współpracy sektora nauki dla biznesu • Wsparcie procesu transferu technologii z nauki do biznesu
• Budowa systemu komunikacji promującego współpracę w obszarze funkcjonalnym	• Wsparcie mechanizmów wymiany informacji i komunikacji w obszarze funkcjonalnym • Promocja wiedzy o innowacyjności i przedsiębiorczości • Wzmacnianie współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej
• Kompleksowa promocja uczelni poza regionem	• Opracowanie wspólnej oferty promującej osiągnięcia naukowe obszaru funkcjonalnego

4.4.4. Kultura i ochrona dziedzictwa kulturowego

Kultura i ochrona dziedzictwa kulturowego – cele strategiczne

Kultura i ochrona dziedzictwa kulturowego – cele operacyjne i przykładowe projekty

1 Zwiększanie dostępności do kultury wysokiej dla wszystkich mieszkańców BTOF

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
Modernizacja instytucji kultury	- Kompleksowa modernizacja domów kultury obszaru funkcjonalnego - Modernizacja infrastruktury bibliotek
Popularyzacja wiedzy o miejscach historycznych	Szlak pamięci ofiar wojny i prześladowań
Podnoszenie atrakcyjności oferty kulturalnej obszaru funkcjonalnego	- Opracowanie nowatorskich programów w zmodernizowanych domach kultury - Utworzenie lokalnego programu rezydencji artystycznych - Edukacyjne programy kulturalne dla dzieci - Projekty, których celem jest intensyfikowanie działalności organizacji pozarządowych na terenach wiejskich
Promowanie innowacyjnych i nowatorskich rozwiązań w kulturze	Konkursy dla NGOs na najbardziej innowacyjne pomysły w obszarze kultury

2 Koordynacja działań informacyjnych i promocyjnych walorów środowiskowych i kulturowych obszaru funkcjonalnego

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
Promocja zasobu dziedzictwa kulturowego za pośrednictwem Internetu	Portal dziedzictwa kulturowego i kultury jako źródło informacji na temat dziedzictwa kulturowego regionu, jego ochrony, a także wydarzeń kulturalnych
Wypracowanie standardów, pozwalających na lepszy przepływ informacji pomiędzy	Projekty mające na celu zrzeszanie się w sieci bliźniaczych centrów kultury o

instytucjami kultury w całym obszarze funkcjonalnym	ujednoliconej formie działalności i tworzenie tzw. lokalnych partnerstw • Konsultacje społeczne, umożliwiające zidentyfikowanie potrzeb mieszkańców w obszarze potrzeb kulturalnych
---	--

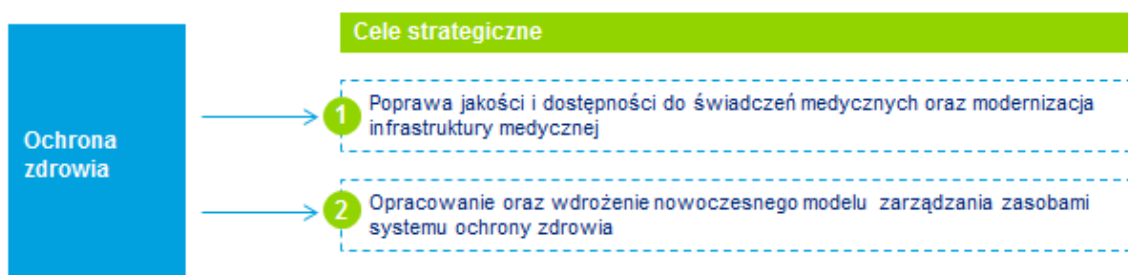
3

Ochrona zabytków i ich udostępnienie dla mieszkańców i turystów

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
• Konserwacja i rewitalizacja obiektów zabytkowych	• Restauracja zabytkowych obiektów o kluczowym znaczeniu dla miasta • Renowacja zabytkowych kościołów, kaplic
• Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego obszaru funkcjonalnego	• Promocja wiedzy o zrewitalizowanych obiektach zabytkowych wśród mieszkańców TOF

4.4.5. Ochrona zdrowia

Ochrona zdrowia – cele strategiczne

Ochrona zdrowia – cele operacyjne i przykładowe projekty

1 Poprawa jakości i dostępności do świadczeń medycznych oraz modernizacja infrastruktury medycznej

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
Poprawa jakości świadczeń zdrowotnych	- Dostosowanie podmiotów leczniczych do wymagań rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 2 lutego 2011 w sprawie wymagań jakim powinny odpowiadać pod względem fachowym i sanitarnym pomieszczenia i urządzenia zakładu opieki zdrowotnej - Zapewnienie dostępu do technologii medycznych o udowodnionej skuteczności i wysokiej efektywności - Wdrożenie systemów zarządzania jakością w placówkach opieki zdrowotnej - Utworzenie spójnego skoordynowanego systemu usług medycznych na bazie Specjalistycznych Zakładów Opieki Zdrowotnej oraz szpitali - Skoordynowanie realizacji długofalowych działań i programów w zakresie promocji i profilaktyki zdrowia - Skoordynowanie współpracy ośrodków naukowych, dydaktycznych, jednostek samorządu terytorialnego i organizacji pozarządowych z podmiotami systemu opieki zdrowotnej
Poprawa stanu technicznego i wyposażenia placówek opieki zdrowotnej	- Doposażenie placówek w nowoczesny sprzęt medyczny - Przeprowadzenie niezbędnych modernizacji,

	remontów i rozbudowy placówek opieki zdrowotnej
• Poprawa dostępności do świadczeń	• Kształtowanie zasobów systemu (kadra i baza) odpowiadających trendom zdrowotnym i epidemiologicznym • Wprowadzenie rozwiązań umożliwiających objęcie populacji szerszym zakresem specjalistycznej opieki ambulatoryjnej oraz całodobową opieką medyczną • Stworzenie modelu przepływu informacji o dostępności do usług opieki zdrowotnej oraz stanie zdrowia pacjenta w systemie opieki zdrowotnej z wykorzystaniem nowoczesnych technologii • Dywersyfikacja i doskonalenie różnych form opieki geriatrycznej, długoterminowej, paliatywno-hospicyjnej oraz dla osób przewlekle chorych, niepełnosprawnych i ich opiekunów (w tym: opracowanie i realizacja Regionalnego Modelu Usług Opiekuńczych – jako formy standaryzacji oferty o wysokiej jakości i dostosowanej do regionalnej specyfiki) • Poprawa dostępności do rehabilitacji leczniczej • Rozwinięcie opieki zdrowotnej w placówkach oświatowych
• Zwiększenie świadomości zdrowotnej mieszkańców	• Edukacja ogólnopopulacyjna w zakresie czynników determinujących zdrowie. • Edukacja kobiet ciężarnych w kontekście zagrożeń wynikających ze stylu życia, mogących mieć negatywny wpływ na przebieg ciąży • Edukacja dzieci i ich opiekunów w zakresie: racjonalnego odżywiania, profilaktyki chorób, znaczenia aktywności fizycznej, udzielanie pierwszej pomocy przedmedycznej oraz profilaktyki uzależnień
• Zmniejszenie terytorialnych różnic w zdrowiu	• Wspieranie i inicjowanie działań instytucji promujących zdrowie • Nasilenie działań screeningowych dotyczących najbardziej rozpowszechnionych u dzieci i młodzieży zagrożeń zdrowia • Racjonalizacja rozmieszczenia ambulatoryjnej opieki specjalistycznej

2

Opracowanie oraz wdrożenie nowoczesnego modelu zarządzania zasobami systemu ochrony zdrowia w obszarze funkcjonalnym

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
Opracowanie nowoczesnego modelu zarządzania zasobami systemu ochrony zdrowia	- Identyfikacja wspólnych obszarów działania podmiotów leczniczych - Szczegółowe określenie zasad współpracy podmiotów leczniczych - Stworzenie centrum usług wspólnych - Opracowanie narzędzia służącego do kontrolowania zapotrzebowania na usługi medyczne

4.4.1. Ochrona środowiska

Ochrona środowiska – cele strategiczne

Ochrona środowiska – cele operacyjne i przykładowe projekty

1 Poprawa dostępności sieci kanalizacyjnych i wodociągowych

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
• Poprawa dostępu do sieci kanalizacyjnej gospodarstw domowych	• Rozbudowa sieci kanalizacyjnych na obszarach podmiejskich oraz obszarach peryferyjnych miast. • Włączanie rozbudowanych sieci do systemu kanalizacyjnego aglomeracji
• Ochrona wód podziemnych przed zanieczyszczeniem	• Realizacja programów wsparcia budowy przydomowych oczyszczalni ścieków
• Redukcja zagrożenia powodziowego • Usprawnienie systemu retencjonowania i odprowadzania wód	• Odbudowa i modernizacja śluz, kanałów, koryt rzecznych • Odbudowa budowa i modernizacja nabrzeży, urządzeń wodnych ochrony przeciwpowodziowej
• Ochrona ujęć wód przed zanieczyszczeniami • Zwiększenie skuteczności oczyszczalni ścieków	• Rozbudowa kanalizacji sanitarnej na obszarach stref ochronnych ujęć wód i likwidacja zbiorników bezodpływowych

• Podniesienie świadomości mieszkańców w zakresie gospodarki wodnej i ściekowej	• Realizacja programów edukacyjnych i promocyjnych mających na celu ograniczenie zużycia wody i racjonalną gospodarkę ściekową
---	--

2 Doskonalenie systemów gospodarowania odpadami oraz rekultywacja terenów przemysłowych

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
• Dalszy rozwój systemu gospodarki odpadami komunalnymi	• Dokończenie budowy instalacji termicznego przekształcania odpadów • Wprowadzenie rozwiązań organizacyjnych w celu poprawy funkcjonowania istniejącego systemu gospodarowania odpadami komunalnymi (np. budowa dodatkowych punktów selektywnego zbierania odpadów)
• Pełna inwentaryzacja odpadów zalegających na obszarach przemysłowych	• Przeprowadzenie pełnego rozpoznania zasięgu zanieczyszczenia terenów przemysłowych • Usunięcie zanieczyszczeń stwierdzonych w wyniku inwentaryzacji terenów przemysłowych
• Zabezpieczenie wszystkich zamykanych składowisk odpadów komunalnych	• Rekultywacja składowisk odpadów komunalnych
• Rozwój świadomości mieszkańców dotyczącej systemu gospodarowania odpadami	• Realizacja programów edukacyjnych i promocyjnych mających na celu podniesienie świadomości społeczności lokalnych w zakresie racjonalnej gospodarki odpadami

3 Ochrona terenów zielonych i poprawa ich dostępności

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
• Poprawa jakości i dostępności terenów zielonych • Inwentaryzacja zasobów środowiskowych	• Przywrócenie walorów parków i istniejących terenów zielonych • Organizacja nowych terenów zielonych w sąsiedztwie osiedli mieszkaniowych • Udostępnianie dla mieszkańców obszarów wokół naturalnych zbiorników wodnych dla korzystania w celach rekreacyjnych • Budowa infrastruktury łączącej poszczególne obszary takiej jak: ścieżki rowerowe, szlaki turystyczne

	- Organizacja ścieżek edukacyjnych na obszarach cennych przyrodniczo - Realizacja programów inwentaryzacyjnych
Przywrócenie walorów rekreacyjnych miejskim odcinkom rzek	Zagospodarowanie nabrzeży w kierunkach rekreacyjnych
- Edukacja w zakresie ochrony przyrody i zasobów zielonych - Ochrona bioróżnorodności na obszarach terenów zielonych - Ochrona i zachowanie cennych przyrodniczo lub kulturowo obszarów - Ochrona bioróżnorodności naturalnych zbiorników wodnych	- Działania edukacyjne w obszarze ochrony zieleni, ochrony bioróżnorodności, propagowania walorów przyrodniczych - Objęcie ochroną prawną siedlisk cennych przyrodniczo gatunków flory lub fauny - Objęcie ochroną prawną obszarów cennych przyrodniczo i kulturowo - Ochrona oczek wodnych, jezior, stawów.

4 Ograniczenie emisji hałasu

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
Eliminacja źródeł hałasu	- Wprowadzenie nowych rozwiązań komunikacyjnych na obszarach przekroczenia dopuszczalnych wartości hałasu - Wymiana taboru komunikacji miejskiej na spełniający współczesne wymagania w zakresie emisji hałasu - Usprawnianie przejazdu poprzez zmiany systemów organizacji ruchu, usprawnienie płynności ruchu - Remonty i naprawy nawierzchni ulic, stosowanie nawierzchni „niskoemisyjnych”
Stosowanie środków ochrony przed hałasem	Budowa barier i ekranów akustycznych w miejscach, gdzie nie ma innej możliwości eliminacji zagrożenia nadmiernym hałasem

5 Ograniczenie emisji do powietrza

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
- Redukcja zanieczyszczenia powietrza związanego z niską emisją - Redukcja emisji zanieczyszczeń	- Ograniczenie niskiej emisji poprzez modernizację indywidualnych systemów ogrzewania - Ograniczenie ilości źródeł niskiej emisji

pochoǳących ze źródeł komunikacyjnych	poprzez włączenie obszarów silnie zurbanizowanych do zbiorczych sieci ciepłowniczych • Modernizacja systemów transportu miejskiego w tym komunikacji publicznej poprzez zastosowanie taboru niskoemisyjnego • Rozwiązania mające na celu usprawnienie ruchu w centrum miast
• Rozwiązania systemowe w zakresie gospodarki odpadami mające na celu ograniczenie możliwości spalania odpadów	• Poprawa dostępności systemu odbioru odpadów, tworzenie nowych punktów selektywnego zbierania odpadów • Poddanie bardziej ścisłej kontroli oraz szersze stosowanie kar za spalanie szkodliwych odpadów
• Edukacja ekologiczna w zakresie ograniczenia emisji i gospodarki odpadami	• Działania edukacyjne w celu podniesienia świadomości mieszkańców w zakresie konieczności stosowania niskoemisyjnych źródeł ciepła, szkodliwości spalania odpadów

5. System wdrażania Strategii

5.1. Kluczowi interesariusze procesu wdrażania Strategii TOF

Strategia Rozwoju Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego jest dokumentem złożonym i wieloaspektowym, dotyczącym miast, powiatów i gmin zlokalizowanych w określonym w delimitacji Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym. Konieczne jest zatem opracowanie jasnych i czytelnych wytycznych, które będą pomocne podmiotom bezpośrednio lub pośrednio zaangażowanym w jej wdrażanie. Niniejszy rozdział to zestawienie pewnych wskazówek metodologicznych, zasad pomocnych przy organizacji procesu wdrażania Strategii. Poniższy schemat prezentuje kluczowe grupy podmiotów, przykładowe, wchodzące w ich skład jednostki, a także charakter ich odpowiedzialności w procesie jej wdrażania.

Schemat 14. Podmioty wdrażające Strategię Rozwoju TOF

	Nazwa grupy	Przykłady jednostek	Charakter odpowiedzialności
Grupy podmiotów odpowiedzialnych za realizację strategii BTOF	Jednostki samorządu terytorialnego na poziomie powiatowym oraz regionalnym	• Miasta • Gminy • Powiaty	Odpowiedzialność Bezpośrednia
	Centralne oraz wojewódzkie instytucje sektora finansów publicznych	• GDDKiA • Ministerstwa • Spółki skarbu państwa świadczące usługi publiczne (PKP, PPL) • Ministerstwa • Szkoły wyższe	Odpowiedzialność pośrednia
	Pozostali interesariusze	• Mieszkańcy • Turysty • Przedsiębiorcy • Organizacje pozarządowe	Odpowiedzialność pośrednia

2

© 2014 Deloitte

Źródło: Opracowanie własne Deloitte

Co do zasady na poziomie dużego miasta, organami odpowiedzialnymi za proces realizacji Strategii są Prezydent i Rada Miasta a także jednostki organizacyjne, np. Wydziały Inwestycji, czy inne jednostki ulokowane w spółkach miejskich. W mniejszych ośrodkach będą to odpowiednio wójtowie i burmistrzowie. Poza wspomnianymi, w proces wdrażania Strategii będą włączeni także partnerzy niezależni, zatrudnione firmy konsultingowe, prawnicze i inne.

W przypadku TOF wzajemne role i odpowiedzialności pomiędzy JST muszą zostać precyzyjnie uregulowane, ale można przyjąć że co do zasady, zazwyczaj wskazywany jest jeden podmiot odpowiedzialny za koordynację działalności pozostałych. Jeśli jest to konieczne dla właściwego wdrażania Strategii, należy odpowiednio dostosować strukturę organizacyjną JST, przebieg procesów, wzajemne odpowiedzialności, źródła finansowania. Można zakładać, że organizacja procesu dla większej liczby JST, skupienie ich w jednym ciele zarządczym powinno w skali całego systemu przynieść wymierne oszczędności.

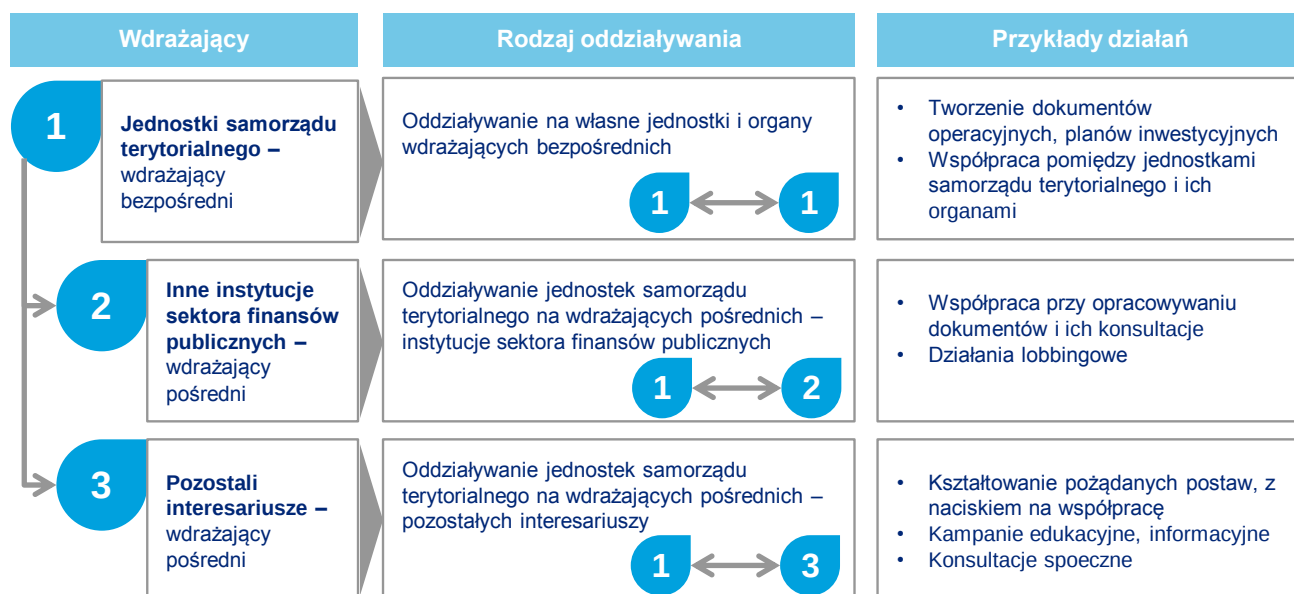
Jak wskazano powyżej, Strategię Rozwoju TOF będzie wdrażać wiele podmiotów, funkcjonujących w różnych obszarach sfery publicznej.

Pomiędzy wskazanymi powyżej, trzema kluczowymi grupami podmiotów odpowiedzialnych (w różnym stopniu) za wdrażanie Strategii, powinny zachodzić trojakiemu rodzaju oddziaływani takie jak np.:

- Jednostki samorządu terytorialnego będą oddziaływać na własne organy;
- Jednostki samorządu terytorialnego będą wchodzić w interakcję z instytucjami sektora finansów publicznych;
- Jednostki samorządu terytorialnego będą wchodzić w interakcję z pozostałymi interesariuszami.

Pewne elementy uszczegółowienia procesu wdrażania przykładowych działań, a także zobrazowanie kierunków oddziaływania, zawarte są na poniższym schemacie.

Schemat 15. Wzajemne zależności interesariuszy w ramach wdrażania Strategii

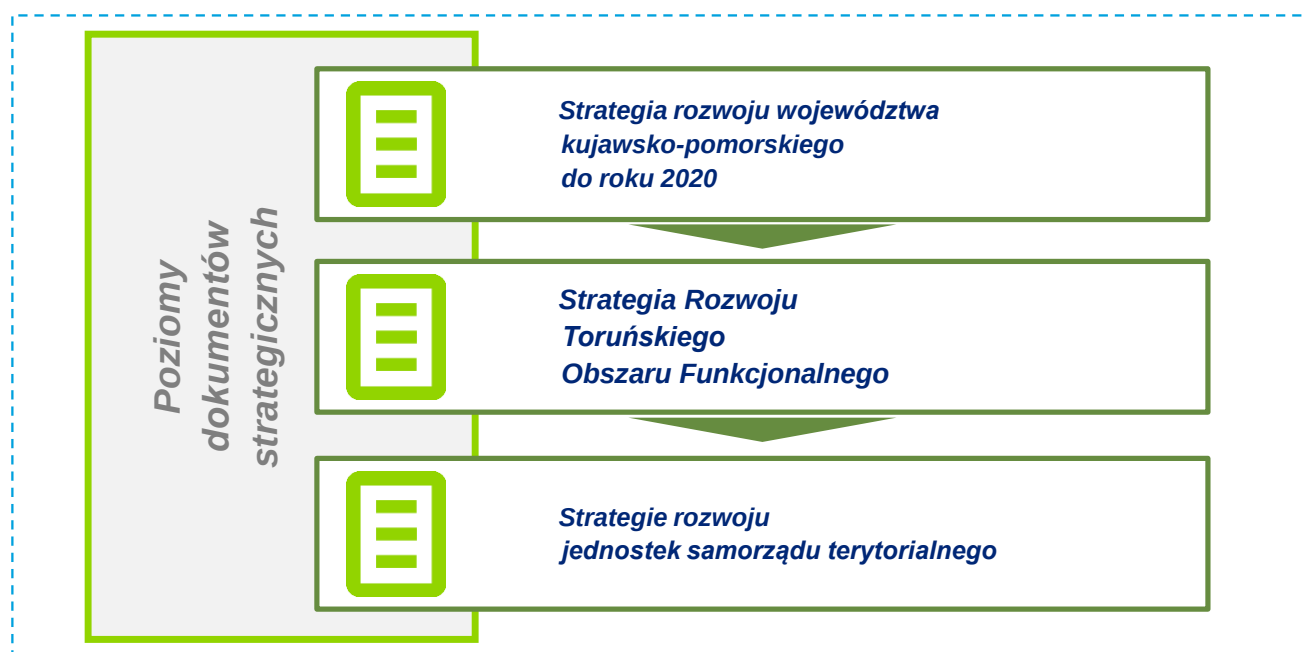
Źródło: opracowanie własne Deloitte

W przypadku oddziaływania w ramach własnych jednostek organizacyjnych, bezpośrednich wdrażających Strategię, istotne jest wypracowanie i nałożenie przez JST odpowiednich ram kooperacyjnych oraz kontrola jakości wykonywania kolejnych zadań.

Wnioski i cele wynikające ze Strategii Rozwoju TOF będą bowiem wykorzystywane w tworzeniu wymaganych prawem programów, bardzo istotnych z perspektywy ubiegania się o środki finansowe w ramach nowego budżetu unijnego 2014-2020. Takimi programami są np. Program Współpracy z Organizacjami Pozarządowymi, Program Działań na rzecz Osób Niepełnosprawnych, Gminne/Powiatowe Programy Ochrony Środowiska.

Istotne w całym procesie jest ponadto określenie wzajemnych relacji pomiędzy kluczowymi poziomami tworzenia dokumentów strategicznych. Strategia Rozwoju Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego powinna być tworzona, a potem wdrażana jako dokument będący pewnego rodzaju ogniwem łączącym poziom województwa (Strategia rozwoju województwa) z poziomem lokalnym, poszczególnych JST, które także tworzą swoje strategie. Pewne jest to, że dokumenty niższego rzędu powinny się wpisywać w te nadrzędne.

Schemat 16. Zależności między dokumentami strategicznymi z perspektywy JST

Źródło: Opracowanie własne

W ramach zasygnalizowanych zależności, interakcje pomiędzy JST a innymi instytucjami sektora finansów publicznych będą polegać między innymi na:

- Konsultacjach dokumentów w poszczególnych obszarach tematycznych;
- Konsultacjach proponowanych działań, projektów szczegółowych;
- Użyczeniu przez poszczególne instytucje ekspertów, organizację warsztatów czy wizyt studyjnych.

Użytecznym elementem takiej interakcji mogłoby być zaprezentowanie i dyskusja Strategii np. na poziomie Konwentu Wójtów czy Konwentu Starostów.

Interakcja pomiędzy JST a pozostałymi interesariuszami będzie przebiegać dość podobnie jak opisane powyżej. Efekty wdrożenia Strategii Rozwoju TOF dotyczą bezpośrednio mieszkańców TOF, grupy nazwanej „pozostałymi interesariuszami”, i dlatego właśnie niezwykle istotne jest, by motywować ich do aktywności i do działania w procesie wdrażania dokumentu, którego rezultaty będą wpływ na ich bezpośrednie otoczenie. Interesariusze powinni zatem zresztać się, kreować wizję rozwoju regionu/obszaru, przekazywać postulaty, uczestniczyć w konsultacjach społecznych. JST powinny stymulować tę aktywność nie tylko dlatego, że będzie ona wspierać realizację celów Strategii, ale również po to, by jej efekty przyczyniały się do tworzenia społeczeństwa obywatelskiego.

5.2. Kluczowe etapy wdrażania Strategii TOF

Każdy proces wdrażania Strategii musi być poprzedzony zdefiniowaniem etapów jego wdrożenia. Zadania w tym obszarze można podzielić na planistyczne, monitoringowe, informacyjne, związane z zarządzaniem wewnętrznym projektami, koordynacyjne i doradcze.

Wśród nich można w szczególności wymienić:

- Zaplanowanie sposobu osiągnięcia założeń określonych w Strategii w tym np. realizację w praktyce przedsięwzięć inwestycyjnych, modernizacyjnych, usprawnień w zakresie organizacji procesów itp.;
- Szczegółowe zdefiniowanie jednostek i osób odpowiedzialnych za realizację w praktyce przedsięwzięć określonych w Strategii – zarówno w fazie przed, inwestycyjnej i po jej zakończeniu;
- Właściwą koordynację na poziomie strategicznym realizacji szeregu przedsięwzięć projektowych, ich priorytetyzacja, optymalne wykorzystanie potencjału i zasobów jednostek organizacyjnych JST;
- Monitoringu efektywności realizacji przedsięwzięć w trakcie ich trwania;
- Ocenę rezultatów wdrożenia Strategii, kontrola stopnia osiągnięcia założonych celów;
- Opracowanie systemu modyfikacji założeń Strategii w przyszłości, jako rezultatu procesu wnioskowania na bazie zmieniających się uwarunkowań otoczenia.

Ważnym i o często niedocenianym aspektem procesu wdrażania Strategii, jest konieczność stworzenia założeń monitoringu i ewaluacji postępów jej wdrażania – dotyczy to zarówno projektów w trakcie ich realizacji, a także po ich zrealizowaniu. Zagadnienie to będzie przedmiotem analiz w kolejnym punkcie niniejszego dokumentu.

5.3. Tryb i zasady monitoringu i ewaluacji postępów wdrażania Strategii

Monitoring Strategii ma służyć uzyskaniu odpowiedzi na pytania o to czy założenia w niej zawarte są w praktyce realizowane i czy przynosi ona zamierzone skutki. Monitoruje się zatem zarówno przebieg jej wdrożenia, realizacji poszczególnych zadań, jak i ich efekty.

W procesie budowania systemu monitoringu i ewaluacji postępów wdrażania Strategii ważne są zatem następujące aspekty:

- Zbudowanie procedur monitoringu;
- Określenie liczby, charakteru przedsięwzięć ewaluowanych;
- Określenie osób, czasu i kosztu związanego z przeprowadzeniem monitoringu i ewaluacji i czasu branego pod uwagę w procesie monitoringu wdrażania Strategii – często bowiem nie udaje się dokonać szczegółowej ewaluacji wszystkich przedsięwzięć realizowanych jako rezultat Strategii;
- Określenie harmonogramu prowadzenia prac monitoringowych nad wdrożeniem Strategii;
- Zaplanowanie i przeprowadzenie procesu;
- Analiza i wyjaśnienie rozbieżności pomiędzy założeniami Strategii i efektami monitoringu np. jako rezultat przeglądu wskaźników monitoringowych.

Monitoring strategii pełni zatem funkcje sprawdzające i korygujące wobec samej Strategii, jest zatem narzędziem dokonywania bieżących poprawek i korekt w procesie realizacji zadań wdrożeniowych.

6. Źródła finansowania

Realizacja przedstawionej strategii wymagać będzie podjęcia szeregu działań zarówno w ramach jednostek samorządu terytorialnego bezpośrednio odpowiedzialnych za realizację niniejszej strategii, w ramach innych jednostek sektora finansów publicznych jak też w ramach licznych grup pozostałych interesariuszy dokumentu (mieszkańców, przedsiębiorców, inwestorów itp.). Zakres finansowania poszczególnych, rekomendowanych w ramach strategii rodzajów działań zależny będzie od ich bezpośredniego charakteru. Inny zakres możliwych źródeł finansowania rozważać należy wobec finansowania tych spośród rekomendowanych działań, które znajdują się w ramach podstawowych obowiązków JST (np. opracowania planów zagospodarowania przestrzennego), a zupełnie inne dla projektów inwestycyjnych generujących dochód (np. budowa centrum kultury). Niemniej jednak mieć należy na uwadze, że względu na charakter oraz odbiorców dokumentu iż zdecydowana część ciężaru finansowego realizacji przedmiotowego dokumentu spoczywać będzie na jednostkach samorządu terytorialnego na szczeblu gminnym oraz powiatowym.

W związku z powyższym w ramach omówienia źródeł finansowania w pierwszej części rozdziału zaprezentowane zostały podstawowe rodzaje działań rekomendowane w ramach strategii wraz ze wskazaniem, które z nich powinny być finansowane ze środków prywatnych, które ze środków publicznych, a w przypadku, których dopuścić można możliwość wykorzystania mieszanych form finansowania publiczno-prywatnego.

Druga część rozdziału dedykowana została omówieniu kluczowych źródeł finansowania realizacji strategii, poprzez pryzmat źródeł finansowania podmiotów zaangażowanych w jej realizację.

6.1. Wskazanie źródeł finansowania względem rekomendowanych rodzajów działań

W ramach zaprezentowanego poniżej zestawienia omówione zostały podstawowe rodzaje działań rekomendowanych w celu realizacji strategii, wraz ze wskazaniem preferowanego źródła finansowania, w rozbiciu na 3 kategorie:

- Finansowanie publiczne obejmujące:
 - środki własne;
 - środki budżetu krajowego;
 - środki UE;w tym środki pochodzące z instrumentów dłużnych.
- Finansowanie prywatne - środki przedsiębiorców, mieszkańców itp. niezależnie od źródła pochodzenia.
- Finansowanie mieszane - kombinacja nakładów publicznych oraz prywatnych m.in. w ramach:
 - Partnerstwa Publiczno-Prywatnego;
 - Umów licencyjnych;

- Różnych form udostępniania gruntów lub infrastruktury publicznej na preferowanych warunkach;
- Innych form współfinansowania podejmowanych działań (w tym np. publicznych dopłat do szkoleń, nakładów inwestycyjnych itp.)

Tabela 46. Określenie źródeł finansowania dla podstawowych spośród rekomendowanych w ramach strategii rodzajów działań

Rodzaje działań	Finansowanie publiczne	Finansowanie prywatne	Finansowanie mieszane
Projekty inwestycyjne generujące dochód (np. budowa płatnych dróg, obiektów sportowych i kulturalnych)			
Projekty inwestycyjne niegenerujące dochodu (np. budowa chodników, ścieżek rowerowych)			
Projekty o charakterze edukacyjnym (np. kampanie społeczne, programy wzmocnienia kompetencji zawodowych)			
Programy kształtowania pożądanych zachowań interesariuszy (np. programy podnoszenia nakładów na innowacje, programy dopłat to wymiany pieców węglowych itp.),			
Programy aktywizacji zawodowej i społecznej (np. programy dedykowane aktywizacji zawodowej wykluczonych społecznie)			
Działania badawcze, tworzenie dokumentów planistycznych (np. opracowywanie planu rozwoju transportu, planów inwestycyjnych)			
Realizacja zadań z zakresu administracji publicznej (np. wydawanie pozwoleń na budowę)			
Realizacja zadań regulacyjnych (np. tworzenie planów zagospodarowania przestrzennego)			

 Podstawowe źródło finansowania
 Możliwe uzupełniające źródło finansowania

Źródło: Opracowanie własne

Jak można zaobserwować na powyższym wykresie kluczowym źródłem finansowania większości podstawowych rodzajów działań rekomendowanych w ramach strategii pozostają środki publiczne.

Największe możliwości angażowania kapitału prywatnego dają następujące spośród rekomendowanych w ramach strategii rodzajów działań:

- Realizacja projektów inwestycyjnych generujących dochód, które ze względu na swoją specyfikę w wielu przypadkach pozwalają wypracowywać zysk, który częściowo lub w całości przekazany może zostać partnerowi prywatnemu w zamian za wniesienie przez niego kapitału na potrzeby realizacji inwestycji;
- Programy kształtowania pożądanych zachowań interesariuszy (programy podnoszenia nakładów na innowacje, programy dopłat to wymiany pieców węglowych itp.), w odniesieniu do których środki publiczne, stanowią bodziec pozwalający na zwiększenie zakresu występowania zachowań, co do zasady finansowanych ze środków prywatnych;
- Projekty o charakterze edukacyjnym, które w szczególności w odniesieniu do programów wzmocnienia kompetencji zawodowych finansowane lub współfinansowane być mogą przez aktualnych lub przyszłych pracodawców osób nimi objętych;
- Programy aktywizacji zawodowej, które w całości lub w części finansowane być mogą przez angażowanych w proces aktywizacji pracodawców osób objętych programem.

6.2. Omówienie źródeł finansowania realizacji strategii

W związku z powyższymi źródłami finansowania realizacji strategii będą:

1. Środki publiczne, w ramach których wyróżnić możemy:
 - a) Źródła finansowania jednostek samorządu terytorialnego na poziomie gmin i powiatów
 - b) Źródła finansowania pozostałych jednostek sektora finansów publicznych, dzielące się na:
 - Źródła finansowania samorządu wojewódzkiego
 - Źródła finansowania jednostek sektora publicznego podlegających pod struktury administracji krajowej.
2. Niepubliczne środki pozostałych interesariuszy.

Źródła finansowania jednostek samorządu terytorialnego na poziomie gmin i powiatów

Ze względu na fakt, iż bezpośrednia odpowiedzialność za realizację strategii spoczywać będzie na działających na terenie Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego jednostkach samorządu terytorialnego na poziomie gmin oraz powiatów poniżej szczegółowo omówione zostały źródła finansowania tych jednostek.

Tabela 47. Źródła dochodów gmin oraz podatków

Dochody gmin	Dochody powiatów
Dochody własne	
• Udziały w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa: ◦ Wpływy z podatku dochodowego od osób fizycznych zamieszkałych na obszarze gminy (37,26% wpływów) ◦ Wpływy z podatku dochodowego od osób prawnych posiadających siedzibę na obszarze gminy (6,71% wpływów) • Wpływy z podatków ustalanych i pobieranych na podstawie odrębnych ustaw, np.: ◦ Podatek rolny ◦ Podatek leśny ◦ Podatek od nieruchomości • Wpływy z opłat, np. skarbowej, eksploatacyjnej, targowej • Dochody z majątku gminy, np. z najmu i dzierżawy • Pozostałe dochody, np.: ◦ Opłaty administracyjne i miejscowe ◦ Opłaty miejscowe	• Udziały w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa: ◦ Wpływy z podatku dochodowego od osób fizycznych zamieszkałych na obszarze gminy (10,25% wpływów) ◦ Wpływy z podatku dochodowego od osób prawnych posiadających siedzibę na obszarze gminy (1,40% wpływów) • Dochody z majątku gminy, np. z najmu i dzierżawy • Pozostałe dochody, np.: ◦ Środki na dofinansowanie własnych zadań pozyskane z innych źródeł ◦ Dochody z kar pieniężnych i grzywien
Dotacje celowe	
• Z budżetu państwa na zadania z zakresu administracji rządowej, własne, realizowane na podstawie porozumień z organami administracji rządowej • Na zadania realizowane na podstawie porozumień między JST • Otrzymane z państwowych funduszy celowych • Z tytułu pomocy finansowej udzielanej między JST na dofinansowanie zadań własnych	• Z budżetu państwa na zadania z zakresu administracji rządowej, własne, realizowane na podstawie porozumień z organami administracji rządowej • Na zadania realizowane na podstawie porozumień między JST • Otrzymane z państwowych funduszy celowych • Z tytułu pomocy finansowej udzielanej między JST na dofinansowanie zadań własnych
Dotacje ze źródeł zagranicznych	
• Dotacje przekazane w ramach programów finansowanych z udziałem środków europejskich oraz innych środków zagranicznych nie podlegających zwrotowi • Dotacje przekazane w ramach płatności z budżetu środków europejskich	• Dotacje przekazane w ramach programów finansowanych z udziałem środków europejskich oraz innych środków zagranicznych nie podlegających zwrotowi • Dotacje przekazane w ramach płatności z budżetu środków europejskich

Subwencja ogólna

• Część wyrównawcza, finansująca świadczenia z pomocy społecznej oraz zmniejszająca dysproporcje poziomu dochodów gmin • Część oświatowa, w tym na utrzymanie szkół podstawowych i gimnazjów • Równoważącej, przyznawanej w związku z przekazaniem dodatkowych zadań z zakresu pomocy społecznej (np. dodatki mieszkaniowe) • Rezerwa na uzupełnienie subwencji ogólnej	• Część wyrównawcza, finansująca świadczenia z pomocy społecznej oraz zmniejszająca dysproporcje poziomu dochodów powiatów • Część oświatowa, w tym na utrzymanie szkół ponadpodstawowych i specjalnych • Równoważącej, przyznawanej w związku z przekazaniem dodatkowych zadań z zakresu pomocy społecznej oraz zróżnicowaniem sieci dróg powiatowych • Rezerwa na uzupełnienie subwencji ogólnej
--	---

Źródło: Opracowanie własne Deloitte na podstawie dokumentu pn. „Budżety jednostek samorządu terytorialnego w woj. kujawsko-pomorskim w 2012 r.”

Źródła finansowania pozostałych jednostek sektora finansów publicznych;

Kategorię pozostałych jednostek sektora finansów publicznych podzielono na samorząd wojewódzki oraz jednostki sektora publicznego podlegające pod struktury administracji krajowej.

Poniżej przedstawione zostały źródła finansowania działalności samorządu wojewódzkiego:

1. Dochody własne województwa, w tym:
 - a) udział we wpływach w podatku od osób fizycznych i osób prawnych;
 - b) dochody z majątku województwa;
 - c) pozostałe źródła obejmujące m.in. wpłaty od podległych jednostek odsetki od zgromadzonych środków itp.
2. Dotacje celowe na zadania z zakresu administracji rządowej, innych jednostek samorządowych oraz otrzymane z państwowych funduszy celowych;
3. Dotacje ze źródeł zagranicznych, w tym:
 - a) Dotacje przekazane w ramach programów finansowanych z udziałem środków europejskich oraz innych środków zagranicznych nie podlegających zwrotowi;
 - b) Dotacje przekazane w ramach płatności z budżetu środków europejskich.
4. Subwencja ogólna, złożona z części:
 - a) wyrównawczej, finansującej świadczenia z pomocy społecznej oraz zmniejszającej dysproporcje poziomu dochodów województw;
 - b) oświatowej, przeznaczonej głównie na kształcenie i odprawy nauczycieli oraz utrzymanie publicznych szkół ponadpodstawowych i specjalnych o zasięgu regionalnym lub wojewódzkim, ośrodków metodycznych, kolegiów nauczycielskich, placówek kształcenia i doskonalenia nauczycieli, bibliotek publicznych;
 - c) regionalnej przyznawanej na uzupełnienie dochodów województw o niższej, ze względu na różnice potencjału gospodarczego, wydajności fiskalnej;
 - d) rezerwy na uzupełnienie subwencji ogólnej.

Kluczowe źródła dochodów jednostek administracji krajowej to:

- podatki i opłaty, w części, która zgodnie z odrębnymi ustawami nie stanowi dochodów jednostek samorządu terytorialnego, przychodów państwowych funduszy celowych oraz innych jednostek sektora finansów publicznych;
- cła;
- wpłaty z zysku przedsiębiorstw państwowych oraz jednoosobowych spółek Skarbu Państwa;
- wpłaty z tytułu dywidendy;
- wpłaty z zysku Narodowego Banku Polskiego;
- wpłaty nadwyżki środków finansowych agencji wykonawczych;
- dochody pobierane przez państwowe jednostki budżetowe, o ile odrębne ustawy nie stanowią inaczej
- dochody z najmu i dzierżawy oraz z innych umów o podobnym charakterze, dotyczące składników majątkowych Skarbu Państwa, o ile odrębne ustawy nie stanowią inaczej;
- odsetki od środków zgromadzonych na rachunkach bankowych państwowych jednostek budżetowych lub organów władzy publicznej, o ile odrębne ustawy nie stanowią inaczej;
- odsetki od lokat terminowych ustanowionych ze środków zgromadzonych na centralnym rachunku bieżącym budżetu państwa;
- odsetki od udzielonych z budżetu państwa pożyczek krajowych i zagranicznych;
- grzywny, mandaty i inne kary pieniężne, o ile odrębne ustawy nie stanowią inaczej;
- spadki, zapisy i darowizny w postaci pieniężnej na rzecz Skarbu Państwa;
- dochody ze sprzedaży majątku, rzeczy i praw;
- inne dochody określone w odrębnych ustawach lub umowach międzynarodowych;
- środki europejskie (w tym środki na pomoc techniczną)
- odsetki wykupywane przez nabywców obligacji skarbowych lub nadwyżka wynikająca z różnicy pomiędzy ceną emisyjną a wartością nominalną zbywanych obligacji skarbowych.

Środki niepubliczne

Kluczowe dla realizacji strategii niepubliczne źródła finansowania rozwoju społeczno-gospodarczego kategorie środków niepublicznych to:

- Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw;
- Nakłady na szkolenia pracowników przedsiębiorstw zlokalizowanych na terenie BTOF.
- Nakłady na staże i praktyki dedykowane osobom wkraczającym na rynek pracy.
- Nakłady inwestycyjne i remontowe gospodarstw domowych.

7. Prognoza kluczowych wskaźników makroekonomicznych

Wprowadzenie

Prognoza kluczowych wskaźników makroekonomicznych została opracowana dla miasta Torunia i powiatu toruńskiego (łącznie). Ograniczenie analizy do miasta Torunia i powiatu toruńskiego uwarunkowane zostało brakiem danych źródłowych na poziomie gminny, co dla większości wskaźników uniemożliwiło przeprowadzenia prognozy na poziomie Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego⁹³. Prognoza PKB została opracowana na podstawie danych dla podregionu bydgosko-toruńskiego, co jest uwarunkowane brakiem danych na poziomie powiatów / miast na prawach powiatów.

Prognoza wskaźników makroekonomicznych dla regionu została opracowana w perspektywie do 2015 roku. Prognoza w dwuletniej perspektywie czasowej pozwala na uwzględnienie większości kluczowych czynników kształtujących rozwój danego obszaru, co powoduje możliwość zaprognozowania wskaźników makroekonomicznych z akceptowalną dokładnością. Jednakże niezależnie od horyzontu czasowego prognozy, istnieje ryzyko wystąpienia czynników nieprzewidywalnych, które znacząco wpłyną na dynamikę rozwój regionu w określonym obszarze.

Poniższy schemat przedstawia metodologię wykorzystaną przy opracowywaniu prognoz dla kluczowych wskaźników opisujących rozwój obszaru funkcjonalnego.

⁹³ Dla wskaźników, dla których są dostępne dane na poziomie gminnym prognoza została przeprowadzona dla Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Schemat 17. Metodologia opracowania prognoz kluczowych wskaźników makroekonomicznych

Zaprezentowane prognozy opracowane zostały z uwzględnieniem:

- Historycznej dynamiki analizowanych wskaźników;
- Specyficznych uwarunkowań rozwoju Torunia i powiatu toruńskiego;
- Prognoz oraz ekspertyz opracowanych przez instytucje badawcze i organy władzy centralnej;
- Ilościowych analiz służących określeniu kluczowych dla rozwoju regionu determinantów oraz kwantyfikacji siły ich oddziaływania;
- Pozostałych uwarunkowań geopolitycznych rozwoju gospodarczego.

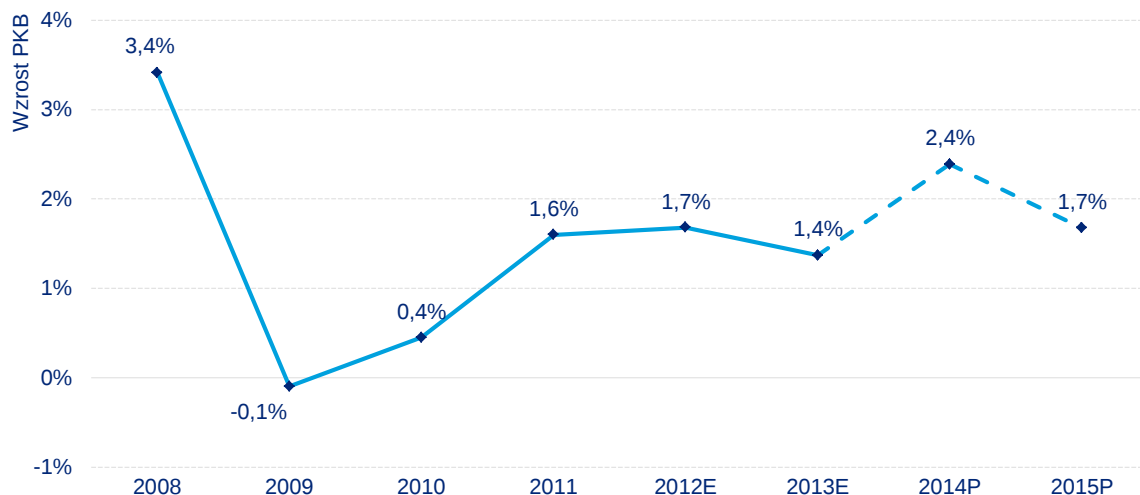
Przy opracowywaniu szacunków wskaźników makroekonomicznych przeanalizowano prognozy makroekonomiczne oraz analizy ekonomiczne przygotowane m.in. przez:

- Ministerstwo Finansów;
- Komisję Europejską;
- Główny Urząd Statystyczny;
- Narodowy Bank Polski;
- Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową.

Prognoza wzrostu PKB dla podregionu bydgosko-toruńskiego

Wzrost PKB w ujęciu realnym dla podregionu bydgosko-toruńskiego na przestrzeni ostatnich 3 lat wahał się w przedziale od jednego do dwóch punktów procentowych. W 2014 roku prognozowany jest wzrost PKB w ujęciu realnym o 2,4%. W 2015 roku prognozowany jest nieznaczny spadek wskaźnika do poziomu 1,7%.

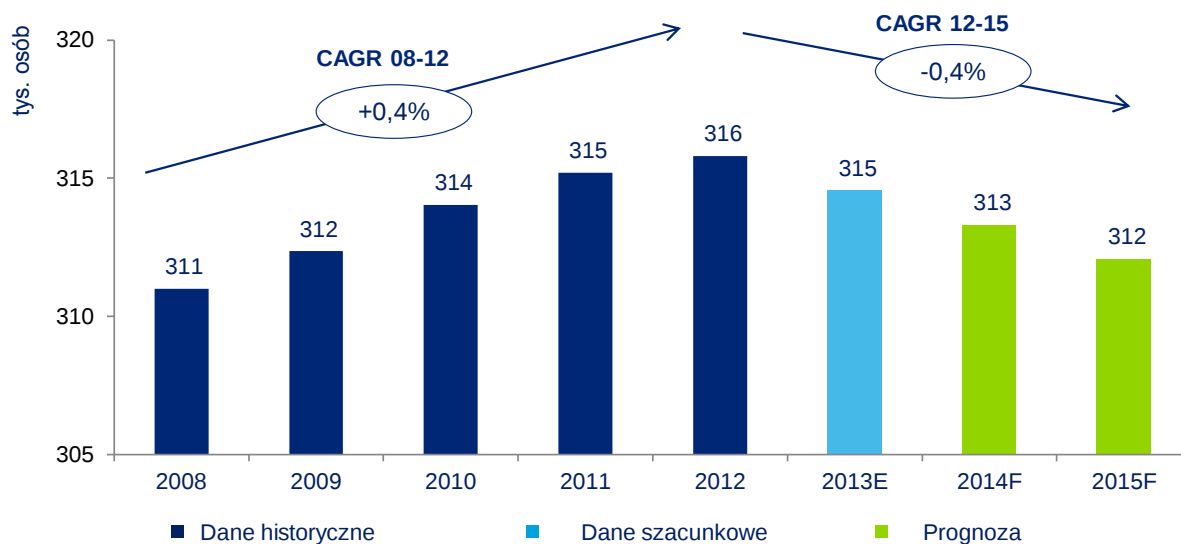
Wykres 50. Dynamika PKB w ujęciu realnym w podregionie bydgosko-toruńskim [%]

Źródło: Opracowanie własne Deloitte

PKB na mieszkańca w ujęciu nominalny dla podregionu bydgosko-toruńskiego systematycznie rośnie w całym badanym okresie. CAGR w latach 2008 do 2011 kształtował się na poziomie 3,5%. W okresie 2012 -2015 prognozowany CAGR wynosi 2,2%.

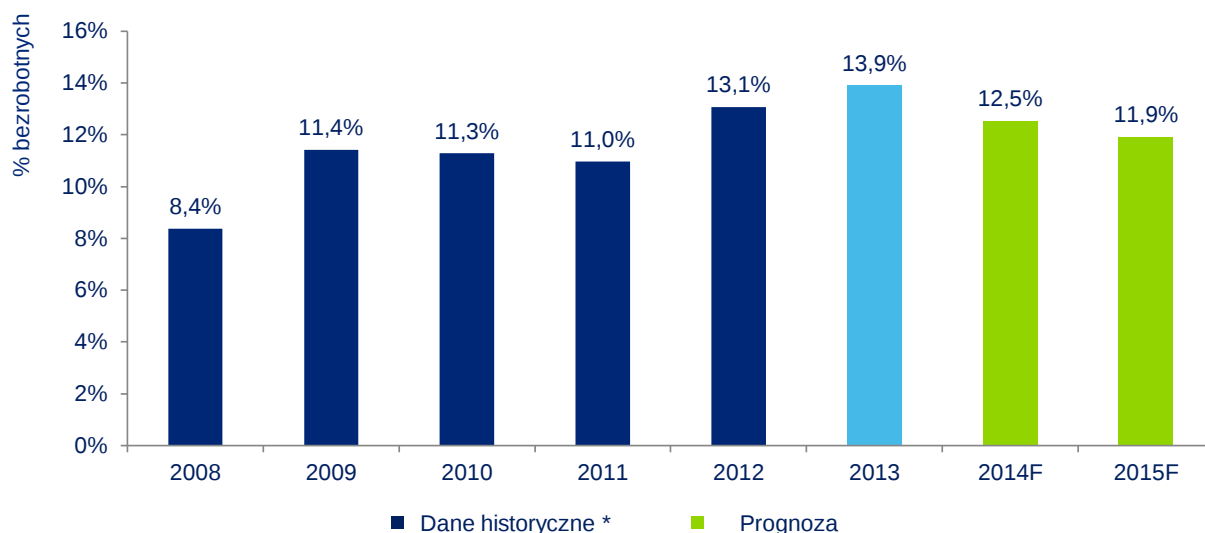
Wykres 51 PKB na mieszkańca w ujęciu nominalnym w podregionie bydgosko-toruńskim [tys. PLN]

Prognoza stopy bezrobocia i poziomu zatrudnienia w sektorze przedsiębiorstw

Poziom bezrobocia w Toruniu i powiecie toruńskim w latach 2009 do 2011 kształtował się stabilnie na poziomie około 11%. W latach 2012 -2013 poziom bezrobocia wzrósł do poziomu około 13 - 14%. W następnych latach prognozowane jest stopniowe zmniejszenie się stopy bezrobocia odpowiednio do poziomu 12,5% w 2014 roku i 11,9% w 2015 roku.

Wykres 52. Stopa bezrobocia Toruniu i powiecie toruńskim [%]

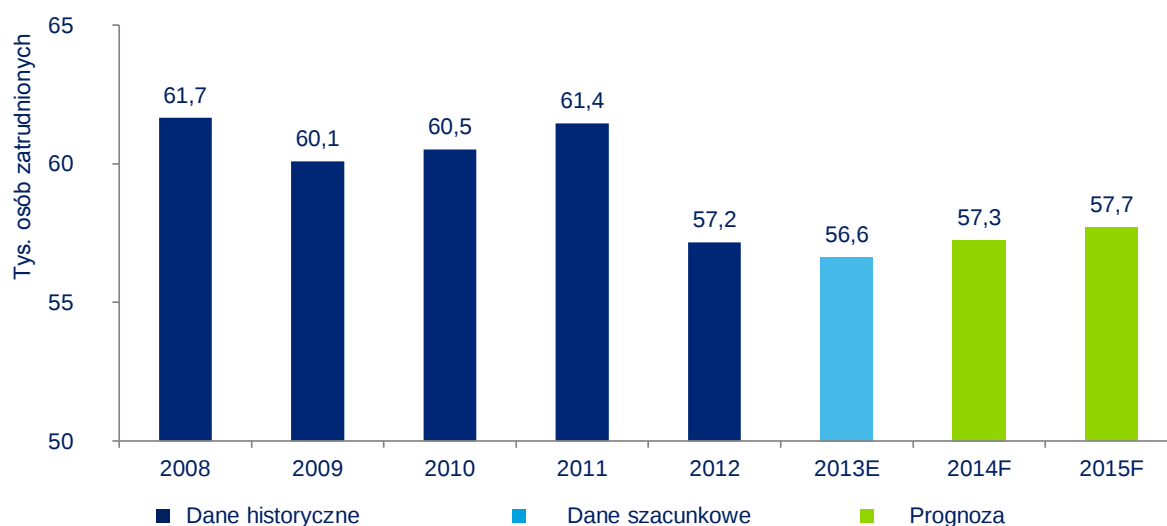
* dane historyczne obliczone łącznie dla miasta rdzenia i powiatu ziemskiego na podstawie danych GUS

Źródło: Opracowanie własne Deloitte

Przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw⁹⁴ w Toruniu i powiecie toruńskim jest względnie stabilne i kształtuje się na poziomie około 60 tys. osób. W latach 2014 – 2015 prognozowany jest nieznaczny wzrost zatrudnienia w sektorze przedsiębiorstw względem poziomu zatrudnienia z lat 2012 – 2013.

⁹⁴ Do sektora przedsiębiorstw w niniejszej analizie zostały zaliczone sekcje A do L PKD.

Wykres 53 Przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw w Toruniu powiecie toruńskim [tys. osób]

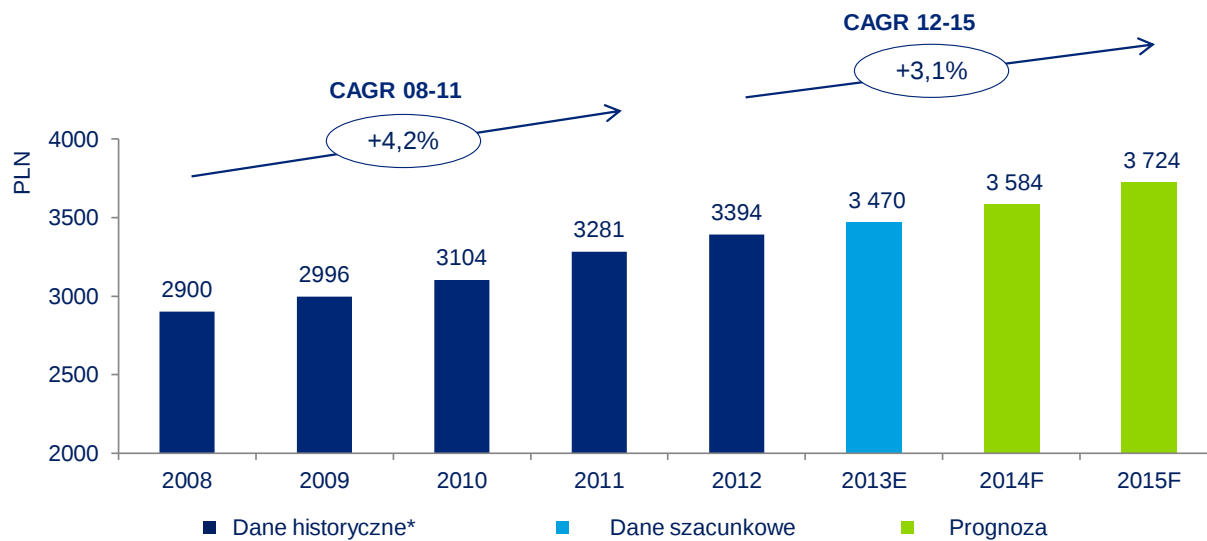

Źródło: Opracowanie własne Deloitte

Proгноza przeciętnego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw

Przeciętne miesięczne nominalne wynagrodzenie brutto w sektorze przedsiębiorstw dla Torunia i powiatu toruńskiego rośnie w całym badanym okresie. CAGR dla lat 2008 – 2011 wynosił 4,2%, prognozowany CAGR dla okresu 2012 – 2015 jest o ponad jeden punkt procentowy niższy i wynosi 3,1%.

Wykres 54. Przeciętne miesięczne nominalne wynagrodzenie brutto w sektorze przedsiębiorstw w Toruniu i powiecie toruńskim [PL

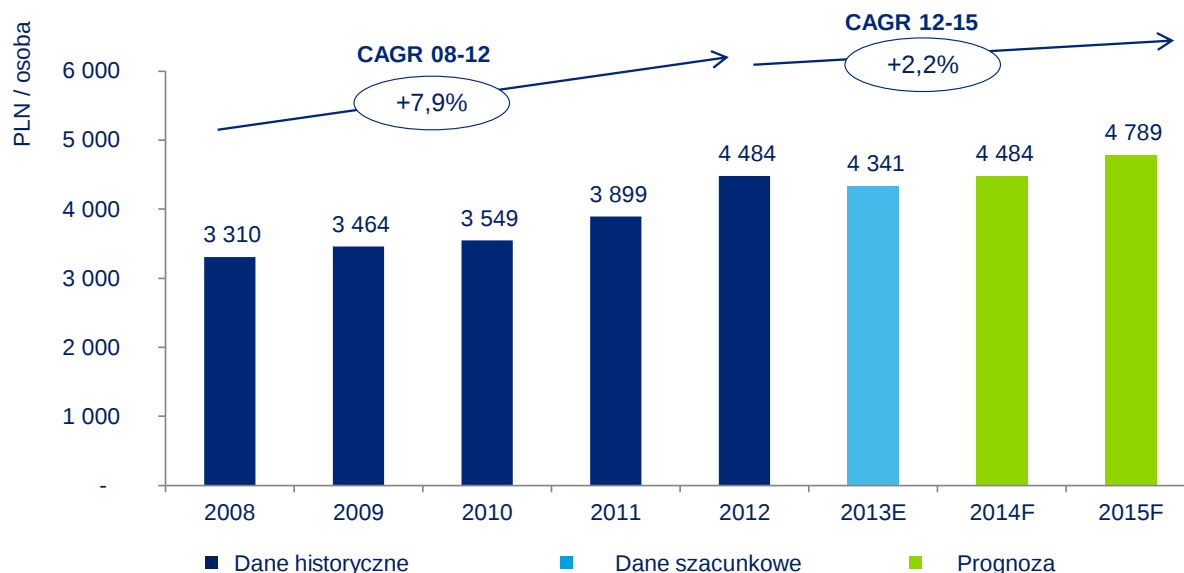
* dane historyczne obliczone łącznie dla miasta rdzenia i powiatu ziemskiego na podstawie danych GUS

Źródło: Opracowanie własne Deloitte

Proгноza wykonania dochodów budżetu na mieszkańca

Okres od 2008 do 2012 cechowała duża dynamika wzrostu wykonania dochodów budżetów Jednostek Samorządów Terytorialnych. CAGR dla wskazanego okresu wynosił 7,9%. W okresie 2012 – 2015 prognozowanie jest spowolnienie wzrostu niniejszego wskaźnika. Prognozowany CAGR dla okresu 2012 – 2015 wynosi 2,2%.

Wykres 55. Wykonanie dochodów budżetu na mieszkańca w toruńskiej części BTOF [PLN/osobę]

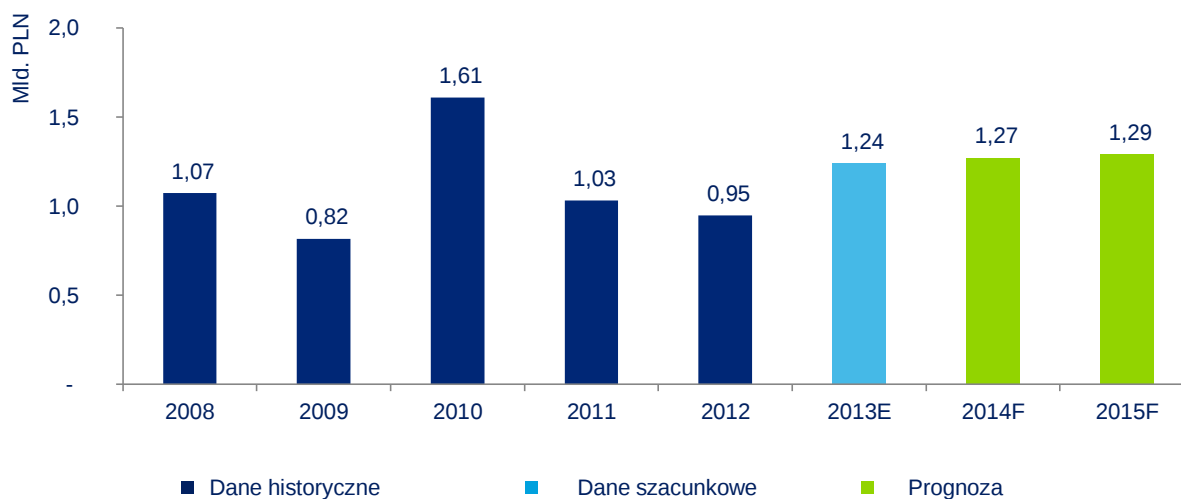

Źródło: Opracowanie własne Deloitte

Prognoza nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach

W okresie od 2008 do 2012 roku nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw wahały się od 0,8 do 1,6 mld. PLN. W okresie prognozowanym szacuje się że poziom inwestycji przedsiębiorstw w Toruniu i powiecie toruńskim będzie oscylować na poziomie 1,2- 1,3 mld PLN.

Wykres 56. Nominalne nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach w Toruniu i powiecie toruńskim [mld. PLN]

Źródło: Opracowanie własne Deloitte

Spis rysunków i tabel

Spis rysunków

Rysunek 1. Odsetek terenów rolniczych na obszarze gmin TOF w 2010 r.	70
Rysunek 2. Jakość gleb w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego* w 2010 r.	71
Rysunek 3. Liczba studentów kierunków rolniczych na terenie BTOF w latach 2008-2012	72
Rysunek 4. Bezrobocie i odsetek pracujących w rolnictwie na terenie TOF w 2012 r.	73
Rysunek 1. Dostęp do internetu w przedsiębiorstwach i gospodarstwach domowych w woj. kujawsko-pomorskim w latach 2008-2012.	84
Rysunek 2. Penetracja dostępem do internetu na terenie BTOF* w 2013 r.	85
Rysunek 3. Zgłoszone zapotrzebowanie na internet stacjonarny na terenie TOF w 2013 r.	86
Rysunek 12. Hierarchia relacji pomiędzy misją, wizją i celami strategicznymi	167
Rysunek 13. Hierarchia relacji pomiędzy misją, wizją i celami strategicznymi	167

Spis tabel

Tabela 1. Przykładowe dokumenty poddane analizie w trakcie Etapu I realizacji	12
Tabela 2. Zestawienie interesariuszy objętych wywiadami w ramach projektu	15
Tabela 3 Struktura wieku na obszarze funkcjonalnym w 2012 r.	17
Tabela 5. Czas przejazdu pomiędzy Toruniem a wybranymi miastami w maju 2014 r.	24
Tabela 6. Połączenia lotnicze z lotniska Bydgoszcz-Szwederowo w maju 2014 r.	25
Tabela 7 Przykładowe tereny inwestycyjne typu greenfield i brownfield w TOF w 2014 r.	27
Tabela 8. Pozycja Torunia w rankingach jakości życia w 2013 r.	33
Tabela 9. Mapa kompetencji instytucji otoczenia biznesu	36
Tabela 10. Przykład dobrych praktyk w pozyskiwaniu inwestycji zagranicznych – Marketing Birmingham	37
Tabela 11. Przykład dobrych praktyk w pozyskiwaniu inwestycji zagranicznych – Agencja Rozwoju Aglomeracji Wrocławskiej	38

Tabela 12 Pozycja podregionu bydgosko-toruńskiego w rankingu atrakcyjności inwestycyjnej województw i podregionów Polski 2013	39
Tabela 13 Podstawowe dane na temat parków przemysłowo-technologicznych na terenie TOF w 2013 r.....	41
Tabela 14 Dostępna powierzchnia terenów inwestycyjnych w ramach Podstref Pomorskiej Specjalnej Strefy ekonomicznej na terenie BTOF w 2013 r.	42
Tabela 14 Liczba osób bezrobotnych oraz liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców w gminach Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego (średnia dla Polski – 106 podmiotów) w 2013 r.....	46
Tabela 15 Struktura szkół ponadgimnazjalnych według typów szkół w 2012 r.....	48
Tabela 16 Znormalizowane wskaźniki innowacyjności, wartości porównywane rok do roku, RIS 2012	53
Tabela 17. Zatrudnienie w działalności badawczej i rozwojowej w 2012 r. w podziale na dziedziny nauk.....	58
Tabela 18 Najważniejsze instytucje otoczenia biznesu wspierające rozwój innowacyjności TOF	61
Tabela 19. Powierzchnia użytków rolnych w Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym i Bydgoskim Obszarze Funkcjonalnym	70
Tabela 20. Struktura uprawianych roślin na terenie TOF w 2010 r.....	70
Tabela 21. Wielkość gospodarstw rolnych na terenie TOF w 2010 r.....	71
Tabela 22. Struktura zatrudnienia na terenie TOF w 2012 r.	72
Tabela 23. Dostępność Torunia i Bydgoszczy dla mieszkańców obszaru funkcjonalnego	77
Tabela 24. Postulowane inwestycje w infrastrukturę rowerową w TOF	80
Tabela 25. Jakość dróg krajowych w 2011 roku w Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym.	81
Tabela 26. Statystyki wypadków drogowych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców na terenie BTOF w latach 2011-2012	82
Tabela 28. Obszary problemowe miast TOF - mieszkalnictwo	99
Tabela 29. Zestawienie kryteriów i wskaźników, na podstawie których dokonano wyznaczenia obszarów do objęcia działaniami rewitalizacyjnymi	99
Tabela 31 Prognoza ludności TOF wg grup wieku dzieci i młodzieży	104
Tabela 32 Kluczowe potrzeby w obszarze edukacji przedszkolnej na obszarze BTOF	106
Tabela 33. Wyniki sprawdzianu dla szóstoklasistów i wyniki z egzaminu gimnazjalnego w roku szkolnym 2012/2013.....	108
Tabela 34 Kluczowe potrzeby w obszarze edukacji podstawowej i gimnazjalnej na terenie TOF	109
Tabela 35. Zdawalność matur w poszczególnych typach szkół w 2013 r.	111
Tabela 36 Kluczowe potrzeby w obszarze edukacji ponadgimnazjalnej na terenie TOF	113
Tabela 37. Uczelnie wyższe na obszarze funkcjonalnym w 2014 r.	117
Tabela 38. Liczba studentów w podregionie bydgosko-toruńskim w latach 2008-2012	118
Tabela 39. Udział bezrobotnych z wyższym wykształceniem zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w latach 2008-2012.....	123

Tabela 39 Wydatki na kulturę na terenie Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego w latach 2009-2012	130
Tabela 40 Wydatki na kulturę na terenie TOF w przeliczeniu na mieszkańca w latach 2009-2012 ...	130
Tabela 41 Wskaźnik zatrudnienia wybranego personelu medycznego w latach 2008 i 2012 na 10 tys. ludności.....	143
Tabela 42 Zmiana zatrudnienia na przełomie lat 2008-2012 w poszczególnych zawodach	144
Tabela 44. Mocne i słabe strony, szanse i zagrożenia w analizowanych obszarach	153
Tabela 45. Analiza poprawności sformułowania misji dla Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego	168
Tabela 46. Analiza poprawności sformułowania wizji dla Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego	169
Tabela 47. Infrastruktura transportowa - cele strategiczne	179
Tabela 48. Określenie źródeł finansowania dla podstawowych spośród rekomendowanych w ramach strategii rodzajów działań	206
Tabela 49. Źródła dochodów gmin oraz podatków	208

Spis wykresów

Wykres 1 Struktura ludności według wieku w Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym w 2012 r.	18
Wykres 2 Prognoza liczby ludności w TOF w latach 2015-2035	19
Wykres 3 Struktura wieku mieszkańców TOF w latach 2015-2035	19
Wykres 4 Liczba zgonów i urodzeń na terenie TOF w latach 2008-2012	20
Wykres 5 Saldo migracji na Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym w latach 2008-2012	20
Wykres 6 Dostępność terenów inwestycyjnych – baza ofert inwestycyjnych Kujawsko-Pomorskiego Centrum Obsługi Inwestorów w 2014 r.	26
Wykres 7 Dostępność terenów inwestycyjnych - baza danych Biura Obsługi Inwestora i Przedsiębiorcy w Toruniu w 2014 r.	27
Wykres 8 Zasoby biurowe oraz współczynnik powierzchni niewynajętej na głównych rynkach biurowych w Polsce w m ² (z wyłączeniem Warszawy) w 2013 r.	29
Wykres 9 Dostępność nowoczesnej powierzchni biurowej w Polsce - liczba dostępnych powierzchni powyżej 1000 m ² w 2012 r.	29
Wykres 10 Zasoby powierzchni magazynowych w głównych aglomeracjach Polski w 2014 r. (tys. m ²)	30
Wykres 11 Zasoby powierzchni handlowych oraz nasycenie powierzchniami handlowymi na 1000 mieszkańców w głównych aglomeracjach Polski w 2014 r.	30
Wykres 12 Średni czynsz najmu m ² w najpopularniejszych centrach handlowych w głównych aglomeracjach Polski (z wyłączeniem Warszawy) w 2014 r. (euro)	31
Wykres 13 Udział powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni ogółem gmin TOF w 2012 roku	31
Wykres 14 Przeciętne miesięczne wynagrodzenie w sektorze przedsiębiorstw w subregionach w 2013 r.	34
Wykres 15 Średni poziom wynagrodzeń w przemyśle (Sekcje B-E PKD) w województwach w Polsce w 2012 roku (w PLN)	35
Wykres 16 Średni poziom wynagrodzeń w zakresie działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej (sekcja M PKD) w województwach w Polsce w 2012 roku (w PLN)	35
Wykres 17 Liczba bezpośrednich inwestycji zagranicznych obsługiwanych przez Polską Agencję Informacji i Inwestycji Zagranicznych w rozbiu na województwa w 2013 r.	40
Wykres 18. Niedopasowanie popytu i podaży pracy – perspektywa 2020 r.	48
Wykres 19. Absolwenci szkół wyższych w Toruniu i Bydgoszczy w latach 2008-2012	49
Wykres 20. Liczba wniosków o udzielenie wsparcia na wdrożenie CSR w ramach projektu „Zwiększanie konkurencyjności regionów poprzez społeczną odpowiedzialność biznesu (CSR)” w 2013-2014 r.	50
Wykres 21 Porównanie nakładów na B+R na 1 mieszkańca w poszczególnych województwach w latach 2010-2012 (tys. PLN)	54
Wykres 22. Dynamika nakładów na działalność B+R ogółem i w sektorze przedsiębiorstw w latach 2007-2012 w województwie kujawsko-pomorskim (mln)	54

Wykres 23. Wartość dofinansowania dla wszystkich projektów, których realizacja rozpoczęła się do końca 2012 r., łącznie z projektami uruchomionymi w latach wcześniejszych	56
Wykres 24 Nakłady przedsiębiorstw na działalność innowacyjną w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2008-2012	57
Wykres 25 Źródła informacji dla innowacji w przedsiębiorstwach przemysłowych według województw w latach 2010-2012	59
Wykres 26 Najczęściej wymieniane przez przedsiębiorców przyczyny niepodejmowania współpracy z partnerami zewnętrznymi	59
Wykres 27. Korelacja pomiędzy odsetkiem osób bezrobotnych i korzystających z pomocy społecznej wg gmin w 2012 r.	66
Wykres 28. Liczba osób w grupie wiekowej 85+ - prognoza na lata 2015-2035	67
Wykres 29. Średnia prędkość komunikacyjna autobusów i tramwajów w wybranych polskich miastach (średnia prędkość w km/h)	75
Wykres 30. Średni wiek taboru komunikacji publicznej (w latach) w wybranych polskich miastach	76
Wykres 31. Zestawienie liczby budynków i mieszkań na terenie powiatu bydgoskiego oraz Miasta Bydgoszczy	91
Wykres 32. Zestawienie liczby budynków z podziałem na lata ich powstania	91
Wykres 33. Zestawienie liczby mieszkań z podziałem na lata ich powstania	92
Wykres 34. Zestawienie udziału potrzeb termomodernizacyjnych na terenie TOF	92
Wykres 35. Kluczowe potrzeby w zakresie termomodernizacji na terenie TOF	96
Wykres 36 Liczba uczniów przypadająca na 1 komputer w szkołach podstawowych i gimnazjalnych w 2012 r.	109
Wykres 37. Struktura edukacyjna TOF w porównaniu do struktury krajowej w 2012 r.	110
Wykres 38 Liczba studentów w województwach oraz stosunek liczby studentów przypadających na liczbę mieszkańców danego województwa w 2012 roku	115
Wykres 39. Struktura absolwentów w wybranych województwach, w roku akademickim 2011/2012	116
Wykres 40. Wielkość ośrodków akademickich w 2012 roku, wielkości okręgów i kół oznaczają liczbę mieszkańców w danym mieście	117
Wykres 41. Struktura procentowa studentów na studiach stacjonarnych oraz niestacjonarnych w podregionie bydgosko-toruńskim w latach 2008-2012	120
Wykres 42. Liczba studentów szkół wyższych ze względu na rodzaj kończonych studiów (nie są zestawione wszystkie podgrupy kierunków)	120
Wykres 43. Liczba absolwentów szkół wyższych ze względu na rodzaj kończonych studiów (nie są zestawione wszystkie podgrupy kierunków) w latach 2008-2012	122
Wykres 44. Liczba uczestników studiów doktoranckich w latach 2008-2013	124
Wykres 45. Liczba nauczycieli akademickich na uczelniach wyższych w Toruniu w latach 2008-2013	124
Wykres 46. Rejestr zabytków nieruchomych w podziale na kategorie obiektów w województwie kujawsko-pomorskim	137

Wykres 47. Liczba mieszkańców (wg faktycznego miejsca zamieszkania) przypadających na 1 lekarza oraz 1 pielęgniarkę POZ w 2008 i 2012 roku	145
Wykres 48 Odsetek mieszkańców mających dostęp do sieci kanalizacyjnej na terenie TOF w 2012 r.	148
Wykres 49 Odsetek mieszkańców TOF korzystających z instalacji wodociągowej w 2012 r.	149
Wykres 50. Dynamika PKB w ujęciu realnym w podregionie bydgosko-toruńskim [%]	213
Wykres 51 PKB na mieszkańca w ujęciu nominalnym w podregionie bydgosko-toruńskim [tys. PLN]	213
Wykres 52. Stopa bezrobocia Toruniu i powiecie toruńskim [%]	214
Wykres 54 Przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw w Toruniu powiecie toruńskim [tys. osób]	215
Wykres 55. Przeciętne miesięczne nominalne wynagrodzenie brutto w sektorze przedsiębiorstw w Toruniu i powiecie toruńskim [PL]	216
Wykres 56. Wykonanie dochodów budżetu na mieszkańca w toruńskiej części BTOF [PLN/osobę]	217
Wykres 57. Nominalne nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach w Toruniu i powiecie toruńskim [mld. PLN]	217

Nazwa Deloitte odnosi się do jednej lub kilku jednostek Deloitte Touche Tohmatsu Limited, prywatnego podmiotu prawa brytyjskiego z ograniczoną odpowiedzialnością i jego firm członkowskich, które stanowią oddzielne i niezależne podmioty prawne. Dokładny opis struktury prawnej Deloitte Touche Tohmatsu Limited oraz jego firm członkowskich można znaleźć na stronie www.deloitte.com/pl/onas

Member of Deloitte Touche Tohmatsu Limited

© 2013 Deloitte Polska